

ВІСНИК 4/96

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

- Динаміка інфляції за останні три роки: Україна впритул підійшла до межі, за якою — підйом економіки
- Час для грошової реформи настає тоді, коли до неї готова політична влада

МИ ПІДТРИМАЄМО ВАШІ СЕРЬОЗНІ НАМІРИ

Techno Consulting

АТ "ТЕХНОКОНСАЛТИНГ" спеціалізується на поставках та сервісі обладнання для автоматизації операцій із готівковими грошима, забезпеченні безпеки грошового обігу та обороту документації. Фірма зарекомендувала себе як надійний представник компаній, світових лідерів у виробництві обладнання для банківського бізнесу. Постійна участь у спеціалізованих виставках підкреслює серйозність намірів фірми на ринку банківського та офісного обладнання.

Techno Consulting

BRANDT **SCAN COIN** **Jcm** **CASHSCAN** **SCHLEICHER & Co. INTERNATIONAL AG**

Київ, вул. Тургенєвська, 38, офіс 312. Тел./Факс 244-5215, 244-7442, 244-7255

З днем народження, Україно!

Українська держава відзначає свій перший ювілей — п'яту річницю проголошення державної незалежності. Проблеми суспільно-політичного і особливо соціально-економічного життя, які сьогодні дошкулюють майже все населення країни, стримують від красивих фраз і бадьорих гасел. Проте ніякі складнощі не можуть применшити історичного значення виникнення майже у центрі Європи нової великої незалежної держави.

Немає жодного сумніву в тому, що українська державність не відбулася б, якби у країні на той час не знайшлися люди — фахівці банківської справи, — які зуміли в рекордно короткий термін перетворити одну із складових єдиної банківської системи Союзу, що розпадався, на повноцінну грошово-кредитну систему самостійної держави.

Згадаймо найяскравіші віхи цього стрімкого поступу: утворення Національного банку України і мережі комерційних банків у 1991 році; введення в 1992 році перехідної національної валюти; приборкання гіперінфляції, яка у 1993 році становила 10 000 відсотків, а у 1995-му знизилася до 182 відсотків; створення національної платіжної системи; підключення Національного банку до міжнародної банківської мережі; впровадження Системи електронних платежів; введення в дію Банкнотної фабрики; утворення Української міжбанківської валютної біржі; формування ринку цінних паперів; вступ України до найавторитетніших міжнародних фінансових організацій...

Ці досягнення — лише перші кроки на шляху формування національної грошово-кредитної системи країни. Набутий досвід, потужний інтелектуальний потенціал і, не в останню чергу, стійкість, навіть особиста відвага банкірів дозволяють проводити послідовну монетарну політику, що за нинішніх специфічних обставин є однією з головних передумов фінансової стабілізації. Її ознаки вселяють надію на успішне завершення грошової реформи, яка має ознаменуватися впровадженням національної валюти — гривні.

Дорогі друзі, шановні читачі журналу!

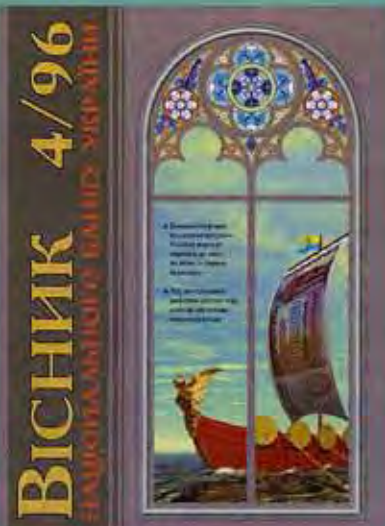
Сердечно вітаємо вас із Днем незалежності!

Нам судилося бути свідками і безпосередніми учасниками творення нової держави. Віримо, і помисли, і дії кожного з нас додаватимуть переконливості словам, що стали уже крилатими:

Україна є,

Україна буде!

Редакційна колегія:
Веселовський О.О. (голова)
Воронова Л.В.
Гетьман В.П.
Гребенюк Н.І.
Кандибка О.М.
Кирєєв О.І.
Кравець В.М.
Кропук В.Л.
Матвієнко В.П.
Патрикац Л.М.
 (зав. редакцією-головний редактор)
Равський К.Є.
Степаненко А.І.
Чернік І.П.
Шаров О.М.

Тематичне планування номера:
Патрикац Л.М.

Номер підготовлено редакцією
 періодичних видань НБУ

Над номером працювали:

Крохмалюк Д.І., Леонтьєва Л.І.,
Литвинова Н.В., Патрикац Л.М.,
Солдатенко Г.В., Соломоненко С.К.,
Черкащенко Н.І.

Фотоілюстрації:
Негребецький В.С.

Адреса редакції:
 254070, Київ-70,
 вул. Андріївська, 1
 тел./факс: (044) 4625347
 тел.: (044) 4625348

Реєстраційне свідоцтво КВ № 691
 Передплатний індекс 74132

З питань розміщення реклами
 звертатися за тел. (044) 216 4817
 або за пейджингом за яком —
 тел. 460 5050 (номер абонента 252)

Дизайн, кольороподіл і друк
 Поліграфічного центру
 АТ "Видавництво "Бліц-Інформ"
 тел.: (044) 441 8964
 (044) 441 8705

Художній редактор: **Козицька С. Г.**
 Комп'ютерна верстка:
Пальчевський Д.А.,
Фіногенова О.І.
 Технічний редактор:
Ніколаєва Л.С.

При передруку матеріалів, опублікованих у
 журналі, посилання на "Вісник Національного
 банку України" обов'язкові

Редакція може публікувати матеріали в
 порядку обговорення, не підляючи думку
 автора.

Відповідальність за точність викладених
 фактів несе автор.

Редакція не несе відповідальності за зміст
 рекламних матеріалів.

© Вісник Національного банку
 України, 1996

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Журнал
 Національного банку України

Видається з березня 1995 року

Зміст

1 Головна тема

В.Ющенко
 Монетарна політика України: результати і перспективи 5
В.Лисицький, графіки

2 Банківська статистика

Н.Іванік, Ю.Шамшетдінов
 Сторінка України в збірнику МВФ
 "Міжнародна фінансова статистика" (IFS) 14

3 Огляд економіки і фінансів

О.Петрик
 Зростання частки готівки у грошовій масі: причини і наслідки 18

4 Грошова реформа: теорія і практика

В.Оксимець
 Деякі аспекти проведення грошової реформи 20

О.Шаров
 Гривня — донька карбованця 23

5 Дослідження

К.Банаян, І.Болгарин
 Моделювання попиту на гроші в українській економіці 27

6 Проблеми

К.Равський
 Визначення узагальнюючої оцінки
 фінансового стану комерційного банку 31

7 Нагляд та аудит

І.Горячек
 Державний і незалежний контроль
 за діяльністю комерційних банків 36

8 Банківські технології

Ю.Супрунюк
 Система внутрішньобанківських розрахунків:
 робота за третьою моделлю 39

9 Точка зору науковця

Г.Завіновська, Я.Крушельницька
 Методологічні та методичні підходи
 до обґрунтування обсягів та використання
 державного фонду сприяння зайнятості населення 41

10 Нові послуги

С.Компанієць, В.Щербанюк
 Запорука спокою — подорожній чек 44

11 Світовий досвід

Л.Талмач
 Стабільність лея — головна передумова економічного зростання 46

В.Хартман
 П'ять років об'єднання Німеччини — час для підсумків 50

12 Монети України

Про випуск в обіг срібних пам'ятних монет
 "Богдан Хмельницький" і "Григорій Сковорода" 52

Про випуск в обіг ювілейних монет "100-річчя Олімпійських ігор
 сучасності" і "Перша участь у літніх Олімпійських іграх" 52

Про випуск в обіг ювілейної монети "Незалежність" 53

4/96

Графік 3. Вплив різних факторів на зростання інфляції
 в 1995 році

13 Хроніка

М.Львів
Навчаються кадри

54

14 Законотворення

О.Єременко
Терміни "валютні цінності" і "національна валюта" потребують визначення

55

15 Ексклюзив

І.Чернік
Походи за гривнями

56

16 Довідкове бюро

Л.Гутовська
Запитання — відповідь

60

17 Відродимо наші святині

Г.Логвин
Знищені шедеври

63

18 Історія банків у будівлях

О.Компанець
Небесна споруда у Чернівцях

69

19 До записника студента

Т.Равська
Словник банківських термінів

73

20 Музей нумізматики і боністики

Р.Тхоржевський
Паперові гроші України 1917—1920 років (Центральна Рада, Гетьманщина, Директорія)

81

21 Новинки банківської літератури

Т.Добко
Пропонує найбільша книгозбірня України

90

22 На терезах — валюта

Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими рублями, білоруськими рублями, італійськими лірами, французькими франками, англійськими фунтами стерлінгів на Українській міжбанківській валютній біржі у травні—червні 1996 року

92

П'ять років незалежності України позначені глобальними змінами в банківській системі нашої держави. Про це йдеться у статті Голови Правління НБУ В.А.Ющенка

Монетарна політика України: результати і перспективи

Етап прагматичних реформ

Національному банку України виповнилося п'ять років. А через кілька днів і вся наша держава відзначатиме п'ятирічний ювілей своєї незалежності. Отже, як завжди напередодні визначних віх, хочеться ще раз осмислити пройдений шлях, визначити перспективу на майбутнє.

Весь цей період можна поділити принаймні на два етапи. Перший — до жовтня 1994 року — надзвичайно болючий етап пошуку цілісної концепції розбудови економіки нової незалежної держави. Спроби пошуку третього шляху, як і треба було очікувати, не увінчалися успіхом. Висока інфляція, бурхливий розвиток тіньової економіки, стрімке зубожіння переважної більшості населення були цілком логічним результатом цього етапу.

Із жовтня 1994 року, після проголошення у відомій промові Президента України Леоніда Кучми програми макроекономічної стабілізації, розпочався

другий етап, етап переважно прагматичних реформ, спрямованих на створення розвинутої соціально орієнтованої економіки. Принципово нового значення набула і монетарна політика: були створені й запущені нові монетарні механізми, притаманні сучасній соціально орієнтованій ринковій економіці. Результати її загальновідомі: зріс життєвий рівень людей, знизилася інфляція, квазі-стабілізувався курс карбованця, уповільнилися темпи падіння обсягів виробництва. Аби бути переконливим, звернуся до конкретних цифр. Спочатку зосередимося на головному — зростанні рівня життя. Проведемо паралелі, взявши за основу результати грудня минулих років. Так, реальні грошові доходи та витрати населення у грудні 1993-го (рік пільгових необмежених кредитів та всеосяжних заборгованості) відносно грудня 1992 року (перший місяць існування України поза межами рублевої зони) знизилися у 3 (!) рази і становили відповідно 32,9 та 37,9 відсотка. У 1994 році падіння зупинилося... Але і прогрес не спостерігався, тому що

Стрімке зниження реальних грошових доходів та витрат населення протягом 1993 року змінилося стабілізацією їх у 1994 році та поступовим їх зростанням у 1995—1996 роках

Віктор Андрійович Ющенко

Голова Правління Національного банку України.

Народився 1954 року в селі Хоружівка Недригайлівського району Сумської області. У 1975 році закінчив обліково-економічний факультет Тернопільського фінансово-економічного інституту, а в 1984 році — аспірантуру Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства імені О.Г.Шліхтера (сектор "Фінанси та кредит"). Обраний академіком Академії економічних наук України.

Пройшов стажування в центральних банках США, Німеччини, Ізраїлю, Англії та інших країн.

У банківській системі працює з 1976 року. Починав економістом, керуючим Уланівським районним відділенням Держбанку СРСР у Сумській області. З 1985 року — в апараті Української республіканської контори Держбанку СРСР, де обіймав посаду заступника начальника управління кредитування сільського господарства.

У 1987 році Віктор Андрійович був переведений до Українського республіканського банку Агрозпромбанку СРСР (тепер АКБ "Україна"), де пройшов шлях від начальника управління до першого заступника голови Правління банку.

У лютому 1993 року Верховна Рада України затвердила В.А.Ющенка Головою Правління Національного банку України. Він також призначений членом Президії Кабінету Міністрів України. В.А.Ющенко — Керуючий від України у Міжнародному валютному фонді, заступник Керуючого від України в Європейському банку реконструкції та розвитку, співголова робочої групи "Банки українсько-німецької коопераційної ради".

Віктор Андрійович — автор понад 200 публікацій та аналітичних статей з актуальних питань становлення банківської системи України.

до здійснення програми фінансової стабілізації ми приступили лише у жовтні того ж року. В минулому 1995 році внаслідок реалізації цих напрямів економічної політики грудневі грошові доходи і витрати населення підвищилися і становили вже половину їхнього рівня в 1992 році, тобто відповідно 45.9 та 55.3 відсотка. Цілком природно, що приблизно в таких же співвідношеннях розширився і споживчий ринок цін. Це, звичайно, помітний прогрес, хоча результати могли бути кращими.

Тенденція до підвищення рівня життя наших громадян має своє абсолютно логічне продовження і в поточному році. Грошові витрати та заощадження населення у I кварталі цього року щодо відповідного періоду минулого року зросли і суттєво випередили зростання споживчих цін. Реальні грошові витрати та заощадження населення у січні 1996 року порівняно із січнем 1995 року вже становили 111.5 відсотка, порівняно із лютом — 122.2, порівняно із березнем — 113.4 відсотка. У доларовому еквіваленті розширення споживання відбувалося ще вищими темпами: січень — 208.4 відсотка, лютий — 206.6, березень — 187.8 відсотка. Підвищення життєвого рівня значною мірою (за дослідженнями НБУ) — результат зниження інфляції.

Отже, розглянемо цей аспект. Відразу наголосимо, що нам наспроти вдалося зламати згубну "традицію" попередніх років, коли у IV кварталі гіперінфляція зводила нанівець успіхи, досягнуті навесні та влітку. Інфляція IV кварталу 1995 року (21.2 відсотка) була меншою, ніж у відповідний період

1994 року (171.2 відсотка), в 8.4 раза та у 17.6 раза нижчою, ніж у IV кварталі 1993 року (360.5 відсотка). Цю позитивну тенденцію закріплено в I кварталі поточного року. Рівень інфляції I кварталу нинішнього року (21.0 відсотка) майже в 3 рази нижчий, ніж за аналогічний період торік, та в 3.5 раза — ніж 1993-го, року надмірних фінансово-кредитних преференцій.

Щодо курсу карбованця, то протягом 1995 року падіння його порівняно з 1994-м суттєво уповільнилося. Так, якщо у 1994 році курс українського карбованця знизився більше ніж у 4 рази, то протягом 1995 року зниження становило лише 72 відсотки, тоді як інфляція сягнула 182 відсотків.

Відносно ж уповільнення темпів падіння обсягів виробництва, то принципово новою особливістю минулого року було зниження майже у 2 рази (порівняйте: 23 і 11.8 відсотка) темпів падіння реального внутрішнього валового продукту.

Така динаміка інфляції, рівня життя та обсягів виробництва засвідчує, що Україна впритул підійшла до межі, за якою розпочинається поступовий підйом економіки.

Головне — створено цілу низку прецедентів, які засвідчили здатність провідної верстви суспільства в умовах перехідної економіки вести політику здорового глузду в регулюванні попиту та пропозиції на гроші, забезпечити переважно економічними методами зниження інфляції та відновлення довіри до карбованця. Карбованець поступово набув ознаки звичайної національної грошової одиниці і працював на благо незалежної Української

держави, на оздоровлення економіки. Частка вже працюючих механізмів (валютне регулювання та регулювання курсів) має більш-менш цілісний вигляд. Інша частка (механізми фондового ринку) знаходиться в режимі нарощування. І тому ми абсолютно чітко усвідомлюємо: втілення в життя комплексного прагматичного ставлення і до грошей, і до економіки, безумовно, ще попереду. Але минулого року ставлення до нашого зрадженого карбованця різко змінилося: підхід до нього набув майже панівних ощадливих рис.

Перебіг подій у 1996 році переконує, що емісійні наруги над цим стрижнем економічного єднання нації, схоже, залишилися позаду, як і масштабні спроби поспіхом, ніби у лихоманці, позатикати фінансові дірки виплескуванням порожніх грошей. Однак несприйняття філософії Національного банку (ми її оцінюємо як помірковану) поки є одним із впливових чинників хитань на верхніх поверхах влади. Значною мірою вони ґрунтуються на бажанні перенести в Україну лише окремі (інколи дуже привабливі) заходи, які свого часу були реалізовані у державах із сформованим ринковим середовищем. Досягнення позитивних результатів завдяки їх застосуванню є своєрідним яблуком спокуси для багатьох наших урядовців та політичних діячів. Але розбудова ринкової економіки в новій державі, яка утворилася на уламках імперії з екстремально високим рівнем тоталітаризму, обумовлює певну послідовність дій, порушення якої обертається значними втратами не лише для економіки, але й для інших сфер людського буття.

Ідейна готовність суспільства до економічних реформ

Імперії розвалювалися багато разів, і розпад цей мав характерні для кожної як унікальні, так і загальноісторичні риси. Те ж можна сказати і про розпад Союзу РСР. Неповторність цього явища полягала в тому, що неекономічні методи ведення суспільного виробництва в СРСР були панівними тривалий проміжок часу — протягом життя трьох поколінь. Здається, жодна з імперій не знала такого довгого відходу від породжених світовою цивілізацією способів співпраці людей. У поєднанні з всеохоплюючою соціально-політичною лоботомією це створювало надзвичайно несприятливий для економічних реформ психологічний клімат, який, на жаль, ще досі не вдалося змінити.

Логічною є і реакція національної економічної науки на перетворення, що відбуваються у державі. Україна 337 років «втілювала в життя» рішення, які приймалися в Москві. Останні десятиліття панування СРСР це правило було непохитним. Саме тому українська економічна наука лише виконувала функцію пропагандиста московських рішень. Як наслідок, брак необхідного практичного досвіду управління виключав можливість цілісного осмислення нових економічних процесів.

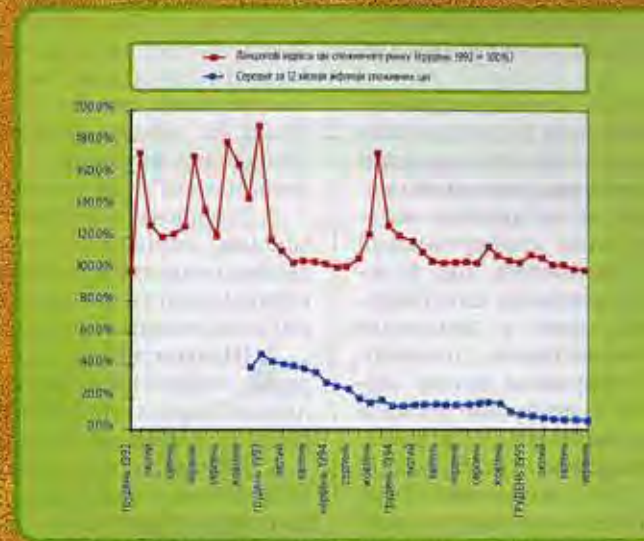
Проаналізуємо, чому. Після розпаду Союзу РСР нам залишилася купа незграбних, кострубятих уламків "єдиного народногосподарського комплексу". Йдеться про те, що Україна, промисловість якої, в основному, працювала на оборону СРСР, залишила поле ідеологічного і політичного двобою супердержав. Продукція, яку виробляли в Україні, виявилася нікому непотрібною, адже лівову її частку становили замовлення Міністерства оборони та КДБ СРСР. Решта популярністю не користувалася, тому що часто-густо імпортні товари та послуги були значно якіснішими і значно дешевшими.

Далися взнаки і помилки, допущені у фінансовій та монетарній політиці. Інакше кажучи, такий спад виробництва, що став наслідком скорочення попиту та зміни його структури після розвалу СРСР, був невідворотним. Отже, піднесення України до рівня розвинутих держав нереальне без структурної перебудови економіки. На це потрібні десятиліття, адже, щоб добитися позитивного результату, необхідно майже повністю оновити наші продуктивні сили.

Концептуальне ядро першочергових перетворень

Насамперед чітко зафіксуємо: економіка УРСР (як і Союзу в цілому) не була економікою як такою. Модель планового соціалізму як факт функціонування повністю виключала взаємовигідний обмін результатами праці між суб'єктами виробничих відносин. Винятком були лише колгоспні ринки та тіньова економіка. Підприємства виконували план, а задоволення потреб споживачів було чимось другорядним, необов'язковим. Систему виробничих відносин позбавили саме цього первісного елементу взаємовигідності, який і перетворював її в економіку. Живий організм складається з клітин, економіка — з численних актів взаємовигідного обміну

Середньомісячна за плинний рік інфляція знизилася з початком реформ у кілька разів. Але її процент все одно завищений: 5.5% у липні 1995 — червні 1996 року

товаровиробників і споживачів. Ліквідували взаємовигідний обмін результатами праці — зникла і економіка. Саме тому, спаливши цілу галактику ресурсів, СРСР назавжди відстав від країн, де на першому місці — заінтересованість людини у результатах виробництва. Після розпаду Союзу в руках людей, які ніколи не були господарями і не усвідомлювали складнощів розбудови нової держави, опинилися купа уламків виробничо-технологічної системи, "споживча вартість" якої здебільшого залишилася на полі протистояння СРСР і США.

Розбудова нового науково-виробничого базису без відновлення панівної ролі взаємовигідного обміну результатами праці хоча і можлива теоретично, але на практиці є кроком у безвихідь. Синтез економіки нової незалежної України треба було починати з відновлення нормальної життєдіяльності клітин економіки, з організації взаємовигідного обміну результатами праці, з переорієнтації суб'єктів господарювання на задоволення потреб споживача. Розвинута ринкова інфраструктура і відповідний простір для функціонування ринкових саморегуляторів законодавчо створюються відповідними органами державної влади, але наповнюються саме товаровиробниками та споживачами — в умовах вільного, м'яко регульованого державою, взаємовигідного обміну результатами праці. Абсолютно нереально розбудувати новий базис (продуктивні сили) без участі ефе-

ктивного господаря (власника), якщо йому протистоятиме вільний споживач.

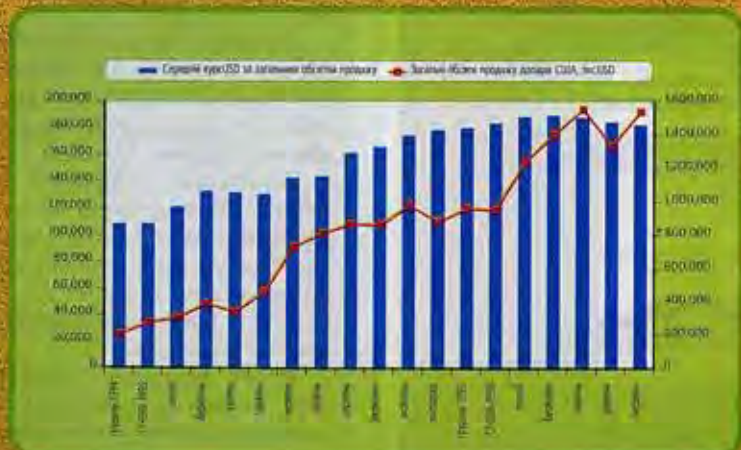
Намагання блокувати кризу шляхом "підтримки" товаровиробника, продукція якого не знаходила збуту, завдало величезної шкоди нашому народному господарству. Власне кажучи, позаторішній жовтневий промовою Президента України Леоніда Кучми знаменувала рішучий перехід до системного синтезу нашої економіки, головним принципом якого було визначено становлення притаманного економіці взагалі взаємовигідного обміну результатами праці між виробниками та споживачами.

Філософія монетарної політики в Україні

Монетарна політика є невід'ємною складовою економічної політики держави. Народ України висловився за її спрямування на розбудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Конче необхідні надзвичайно масштабні й глибокі перетворення потребують воістину космічних обсягів інвестицій у всі сфери людського буття. Йдеться не тільки про гроші. Надзвичайно важливими для нас є, так би мовити, інтелектуальні інвестиції — багатовіковий досвід господарювання розвинутих країн світу.

Але... "експорт капіталізму" (навіть дуже привабливих його моделей, із високим рівнем соціального захисту), як і кастровський "експорт революції", — це глухий кут. Приваблює

Після лібералізації валютного ринку в жовтні 1994 року швидко зростають обсяги продажу доларів США та суттєво уповільнюються темпи зростання курсу американського долара до українського карбованця

розвинуту економіку народ повинен будувати власноруч. І тому необхідно, аби перетворення починалися з включення механізмів економічної самоорганізації суспільства. Це загальнореформістський принцип, який покладено в основу короткострокової стратегії формування монетарних механізмів.

Власне кажучи, монетарна політика з жовтня 1994 року була спрямована на створення стабільних (квазістабільних) національних грошей як першочергової умови включення механізмів економічної самоорганізації суспільства. Обстоюючи цю філософію, ми добре розуміли, що стабільні національні гроші є продуктом вільного взаємовидного товарообміну за умов блокування впливу державних витрат на інфляційні процеси (або зниження цього впливу до рівня, який не перешкоджає передбачуваний поведінці суб'єктів економіки). Тому ми були і залишаємося категоричними противниками досягнення стабілізації грошей шляхом тривіального "стиснення монетарної маси". Це не наш підхід. Ми аж занадто добре розуміємо, що він може давати позитивні результати лише в "старих" державах з добре розвинутими ринковими механізмами. Усвідомлюючи значну потугу грошово-кредитних, процентних, валютних та курсових механізмів, ми розуміли, що поява реального власника і вільного споживача може бути прискорена завдяки та-

ким складовим стратегії Національного банку:

1. Поступово згортаючи пряме емісійне кредитування уряду, НБУ повинен забезпечити виникнення і зміцнення процесів "розмноження" грошей за допомогою нової системи відносин: банк — суб'єкт економіки. Це повинно створити ґрунт для лібералізованого збалансування попиту і пропозиції на гроші та забезпечити рівний економічно обґрунтований доступ до кредитів усіх суб'єктів економіки.

2. Утворити та запустити в дію механізми мобілізації неінфляційних джерел покриття дефіциту бюджету (в першу чергу) та фінансування потреб суб'єктів економічних процесів.

3. Шляхом лібералізації валютного ринку забезпечити однакову доступність усіх суб'єктів економічних процесів до купівлі-продажу валюти.

4. Лібералізуючи валютний ринок, НБУ повинен подбати про задоволення інтересів переважної більшості покупців та продавців (перехід до встановлення курсів на основі максимально лібералізованої купівлі-продажу валюти).

5. Радикально прискорити взаєморозрахунки (створенням системи електронних платежів) та впорядкувати грошовий обіг.

У цілому ж перед економікою України поки що не стоять питання щодо вибору політики "дешевих" або "дорогих" грошей, стимулювання експорту тим чи іншим шляхом, вибору

між теоретичними концепціями Кейнса і Фрідмена та іншими. Дискусії відносно цих питань принаймні ще попереду.

Дещо про результати використання монетарного інструментарію (1995-й і початок 1996 року)

У 1995 році нам вдалося суттєво знизити темпи зростання грошової маси в обігу: М3 зросла лише на 115.2 відсотка, що на 66.5 відсотка нижче від темпу інфляції (181.7 відсотка). (У 1994 році грошова маса мала приріст 567 відсотків, а інфляція становила 401 відсоток). У січні — березні поточного року темп зростання грошової маси М3 дорівнював лише 104 відсоткам, а споживчі ціни — 121.2 відсотка. Такі співвідношення свідчать про позитивний вплив минулорічних заходів регулювання грошової маси на інфляційні процеси.

Минулого року обмежувалося емісійне кредитування Національним банком уряду та комерційних банків. Так, уряду було надано кредитів на суму 263.3 трильйона карбованців, що становило близько 5 відсотків відносно ВВП. Зазначена сума перевищує планові обсяги кредитної емісії внаслідок ненадходження запланованих позик від зовнішніх кредиторів для забезпечення розрахунків по зовнішньому боргу на 69.3 трильйона карбованців.

Як позитивне хочу відзначити за проведення фінансування дефіциту бюджету шляхом продажу державних цінних паперів. Міністерство фінансів як емітент та Нацбанк як генеральний агент з обслуговування випуску та погашення протягом минулого року провели 28 аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики 1995 року. Держава отримала 30 трильйонів карбованців неемісійних коштів. Минулорічний дефіцит державного бюджету (366 трильйонів карбованців) був на 4.5 відсотка (16.4 трильйона карбованців) профінансований за рахунок коштів, отриманих від реалізації державних цінних паперів.

Емісійне кредитування Національним банком комерційних було максимально об'єктивізовано шляхом:

— проведення кредитних аукціонів (від 18 аукціонів отримано 44.5 трильйона карбованців);

— кредитування банків під заставу державних цінних паперів.

Кілька слів про процентну політику. З 1994 року облікову ставку НБУ

включено до системи механізмів регулювання грошово-кредитного ринку. Майже весь 1995 рік (за винятком окремих періодів) облікова ставка була вища від рівня інфляції. Це блокувало спроби використання кредитів для несправедливого перерозподілу національного доходу та створення нічим не виправданих запасів валюти і товарно-матеріальних цінностей.

Поступово знижувалися кредитні ставки комерційних банків — із 220 відсотків річних у січні до 105 відсотків річних у грудні. Найнижчий рівень був у серпні — 74.1 відсотка річних. Кредитна ставка у реальному вираженні підтримувалася на позитивному рівні, за винятком січня і лютого та вересня і жовтня.

Депозитна ставка зменшувалася відповідно до руху кредитної ставки — від 144.9 відсотка річних у січні до 49.5 відсотка річних у грудні, найменший її рівень становив у серпні 27.8 відсотка річних. Депозитна ставка у реальному вираженні була від'ємною у квітні та травні.

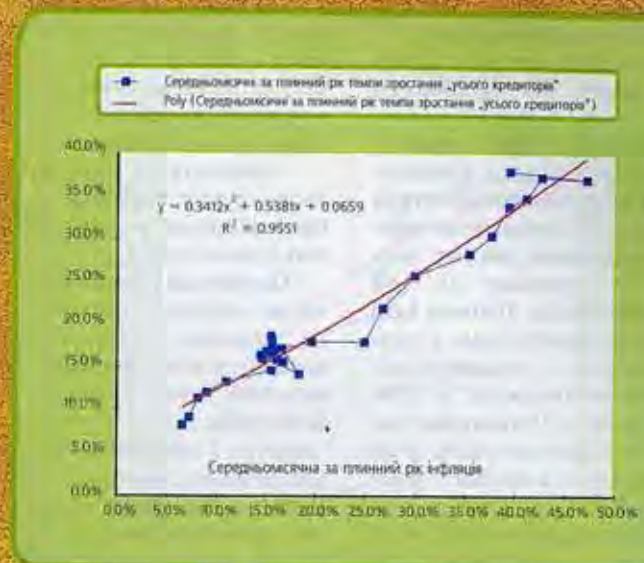
Можна констатувати, що у 1994—1995 роках відбулися позитивні зрушення у напрямі наближення до реальних процентних ставок.

Останнім часом швидкого розвитку набуває валютний ринок України. Обсяг лише щодо трьох основних валют (долари США, німецькі марки та російські рублі) значно збільшився. Наведу приклад щодо доларів США. Їх обсяг із 332 мільйонів у січні 1995 року зріс до 1577 мільйонів у березні 1996 року, тобто у 4.75 рази. Середньомісячний темп приросту становив 13.9 відсотка. В квітні він зріс до 1746 мільйонів доларів США (темпері росту щодо березня становив 107 відсотків). У цілому за січень — квітень поточного року обсяги продажу трьох основних валют перевищили більше ніж у 3.5 рази обсяги відповідного періоду минулого року.

Питома вага безпосередніх міжбанківських операцій із купівлі-продажу іноземної валюти за той же період збільшилася з 6.4 до 44.9 відсотка. Частка торгів на Українській міжбанківській валютній біржі, навпаки, зменшилася з 76.8 до 14.2 відсотка. Відбулася децентралізація валютного ринку, що сприяло прискоренню проходження валютнообмінних операцій. При цьому частка операцій НБУ на УМВБ у березні 1996 року перевищила 65, а у квітні — 80 відсотків від загального обсягу торгів доларами США. Таким чином, Українська міжбанківська валютна біржа перетворилася на капітанський місток (рубку керманіча) валютного ринку.

Із червня 1995 року уповноважені банки вийшли на світові валютні рин-

Уповільнюється інфляція — знижуються темпи зростання "усього дебіторів" у номінальному виразі

ки і здійснюють операції на міжнародних валютних ринках, обсяг яких сьогодні становить 13.7 відсотка.

Обсяг операцій за карбованцевими ЛОРО-рахунками за той же період зменшився в чотири рази і, починаючи з жовтня 1995 року, практично стабілізувався, що також позитивно вплинуло на зміцнення карбованця.

Які зміни характерні для курсової політики? В 1994-му — квітні 1996 року відбулася відносна стабілізація українського карбованця. В 1994 році курс карбованця щодо долара США знизився в 4 рази — на 300 відсотків, у 1995 — в 1.8 — на 80 відсотків. У 1996 році передбачається зниження в декілька разів темпів знецінення карбованця відносно 1995 року. Так, темп зростання курсу долара США щодо карбованця у I кварталі поточного року становив 105.4 відсотка, що в 4 (!) рази менше від темпів інфляції. При цьому обсяг продажу доларів США збільшився із 962 мільйонів у грудні минулого року до 1405 мільйонів у березні та 1371 мільйона в квітні поточного року. Навіть купівля Національним банком на УМВБ майже 233 мільйонів доларів США з початку року не зупинила певне падіння його курсу. В квітні курс долара знизився до 187 267 карбованців проти 189 152 карбованців у березні. Зниження курсу долара становило близько 1 відсотка.

Розвиток монетарного інструментарію (1996 рік)

У цілому монетарна політика 1996 року є розвитком аксіоматики, закладеної в основу 1995 року.

Головна стратегічна мета 1996 року — зниження інфляції до рівня, який би не перевищував 2.4 відсотка в середньому за місяць і 33.8 відсотка за рік. (І хоча у січні — березні поточного року відбулося певне зростання інфляції, подальше її зниження не потребує якоїсь значної корекції. Адже це і так досить високий рівень інфляції. Тим більше, якщо річна інфляція перевищує 20—25 відсотків, унеможливується тривале підвищення життєвого рівня народу, а це в свою чергу постійно провокує розширення прямого втручання держави в економіку).

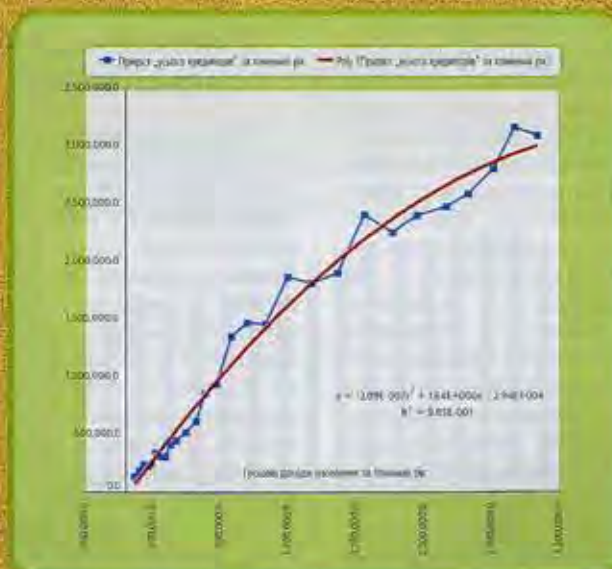
Для зниження інфляції необхідні такі умови:

1. Грошова маса в обігу повинна зрости не більше як на 40 відсотків (на кінець року ця сума дорівнюватиме 971.0 трильйона карбованців).

2. Монетарна база прогнозується в розмірі 485.0 трильйона карбованців; темп її зростання — 137.0 відсотка.

3. Валові міжнародні валютні резерви банківської системи повинні зрости за рахунок активізації роботи Національного банку на валютному рин-

Зростання грошових доходів населення розширює споживчий ринок і уповільнює зростання кредиторської заборгованості у номінальному виразі

ку, хоча їх чиста складова знизиться на кінець року не більше як на 393 мільйони доларів США відповідно до рівня -812.0 мільйона доларів США (-162.4 трільйона карбованців).

4. Чисті внутрішні активи Національного банку не повинні перевищити 648.0 трільйона карбованців.

5. Прямі емісійні кредити уряду повинні становити 107 трільйонів карбованців.

6. Передбачено розширити використання неемісійних джерел кредитування уряду. Планується розмістити їх на загальну суму 333 трільйони карбованців із доведенням чистих надходжень від їх продажу до 150 трільйонів карбованців. Питомі ваги коштів, вкладених інвесторами у державні цінні папери, у покриття дефіциту державного бюджету, в 1996 році повинні сягнути 35 відсотків, що майже у 8 разів більше відносно аналогічного показника минулого року (4.5 відсотка).

Крім того, запроваджено ряд заходів, спрямованих на подальше підвищення ліквідності державних облігацій та розширення кола їх власників, у тому числі й фізичних осіб, зокрема:

— створено Депозитарій державних цінних паперів, який забезпечує належні умови для зберігання облігацій внутрішньої державної позики у формі електронних записів на його ДЕПО-рахунках, а також дає змогу об-

слуговувати процес купівлі-продажу облігацій;

— розпочато ломбардне кредитування комерційних банків під заставу облігацій внутрішньої державної позики;

— збільшено кількість видів державних цінних паперів (номинал — 10 та 100 мільйонів карбованців, строк обігу — 28, 63, 91, 182, 273 дні та один рік) та операцій із ними на вторинному ринку (операції РЕПО між НБУ та комерційними банками);

— враховуючи, що фондовий ринок України вже відбувся, Національний банк відмінив резервування державних цінних паперів.

Хід продажу державних цінних паперів засвідчує, наскільки це складне завдання. Отже, щоб його успішно виконати, необхідно значно підвищити рівень привабливості для інвесторів, для покупців цього ефективного і неемісійного фінансового інструмента, яким є державні цінні папери. На нашу думку, необхідно звільнити від оподаткування прибутків від усіх видів операцій із ними на вторинному ринку. Адже аналогічна норма вже успішно діє на первинному ринку державних цінних паперів. Доцільно також відмінити стягнення мита за операціями з державними цінними паперами, зняти обмеження щодо введення у дію нових видів державних цінних паперів.

У майбутньому треба взагалі повністю відмовитися від прямих кредитів

Національного банку, як це вже зробила Росія.

7. Передбачається продовжити роботу щодо вдосконалення системи рефінансування комерційних банків. У 1996 році кредитну емісію через банківську систему планується здійснювати виключно через:

— кредитні аукціони;

— ломбардне кредитування (під заставу державних цінних паперів);

— здійснення операцій на відкритому ринку державних цінних паперів;

— інтервенції на валютному ринку.

8. Процентна політика будуватиметься на основі щомісячного аналізу розміру облікової ставки з урахуванням інфляційних тенденцій за звітний і наступний за ним місяць.

9. Валютна політика спрямовуватиметься на:

— забезпечення стабільних і прозорих умов функціонування валютного ринку України, насамперед попередження різких коливань курсу карбованця щодо іноземних валют, що позитивно позначиться на стриманні інфляції та забезпеченні внутрішньої конвертованості карбованця за поточними валютними операціями;

— формування та ефективне управління валютним резервом НБУ для забезпечення необхідного рівня ліквідності банківської системи та створення можливостей для здійснення найважливіших платежів із обслуговування зовнішнього боргу або термінових поточних платежів уряду;

— розвиток умов для повного повернення експортної виручки на рахунки українських уповноважених банків та посилення валютного контролю за експортно-імпортними операціями;

— забезпечення подальшої лібералізації умов функціонування валютного ринку України.

Питання монетарної політики, які дискутуються у суспільстві. Доступність кредитів

Знову невеликий історичний експеримент. Понад 60 років кредит у колишньому СРСР був лише одним із механізмів розподільчої системи. Тому господарники просто не вміли працювати з ним.

У 1992—1993 роках необхідність докорінної перебудови суспільного виробництва не стала визначальною для економічної думки при прийнятті рішень на всіх рівнях влади щодо фінансів та грошового обігу. Навіть протягом останніх років існування Союзу РСР, коли звична система гос-

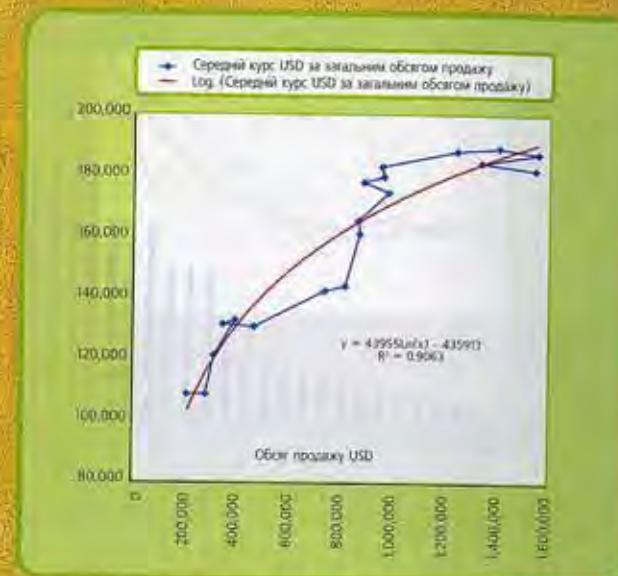
подарювання переживала період агонії, співвідношення темпів зростання суспільного виробництва та ресурсів, які його забезпечували, були майже прийнятними. Номінальний валовий суспільний продукт у 1991 році відносно 1990 року становив 190.7 відсотка, а загальний обсяг оборотних коштів (не враховуючи банки) — 186.2 відсотка, "усього дебітори" — 157.7 відсотка. Відставання темпів заборгованості від зростання валового суспільного продукту можна оцінювати як відносне поліпшення фінансового стану підприємств. Цілком допустимими були ці співвідношення і в попередньому, 1990 році порівняно з 1989 роком. Збільшення запасів товарно-матеріальних цінностей і відвантажених товарів та наданих послуг майже випівсувалося у темпи зростання обсягів виробництва.

1992 рік приніс значне погіршення цих співвідношень: "усього дебітори" зростали з темпом 18607 відсотків, тоді як темпи зростання валового суспільного продукту (ВСП), валового внутрішнього продукту (ВВП) та національного доходу становили лише 1706, 1678, 1848 відсотків. Це вказувало на стрімке збільшення частки виробленої продукції, яка без будь-якої оплати просто передавалася споживачам, та відповідне стрімке скорочення реалізованої продукції і надходжень грошей не лише на рахунки підприємств, але (як похідна) і до бюджету. До того ж і запаси товарно-матеріальних цінностей, і відвантажені товари, і надані послуги зростали швидше, ніж обсяги виробництва — з темпом 2474 відсотки. Зауважимо, рішення про відправку продукції без оплати приймає директор підприємства.

Порушення співвідношень між виробленою та реалізованою продукцією у таких масштабах просто сигналізувало про наближення фінансової катастрофи. Очевидно, таке швидке збільшення дебіторської заборгованості у 1992 році стало реальністю тому, що, фетишизуючи усталені народногосподарські зв'язки, директивно встановлені за часів Союзу РСР, господарники просто не оцінили невідворотність політичних змін і похідні від них зміни у суспільному виробництві. Вони продовжували відвантажувати товари, виконувати роботи та надавати послуги, не уявляючи своє фінансове майбутнє. Хто, коли і у який спосіб платитиме за поставлену продукцію, їх не дуже бентежило.

У 1993 році протиприродні співвідношення збереглися. Можна констатувати, що пропорції виробництва і реалізації продукції та, відповідно, фінансові потоки у державі протягом 1992—1993 років зазнали колапсоне-

Зі збільшенням обсягу продажу доларів США уповільнюється зростання курсу долара США

безпечних змін. Наступний аналіз це підтверджує.

Так, у 1992 році на приріст оборотних коштів було витрачено 72 відсотки валового суспільного продукту. Тобто більше 2/3 усієї виробленої продукції просто не було реалізовано. Зауважимо, що на приріст оборотних коштів у 1991 році було витрачено тільки 22, а в 1990 ще менше — 7 відсотків. Приріст "усього дебіторів" поглинув у 1992 році в тому числі 24 відсотки ВСП, тоді як у попередні роки він становив лише 1 відсоток. Тобто 24 відсотки виробленої продукції було відправлено за межі заводу без оплати. В 1993 році стан справ продовжував погіршуватися. Продукція, поставлена без оплати ("усього дебітори"), становила 32 відсотки ВСП, а в приріст оборотних коштів "втратили" 85 відсотків ВСП.

Така недалекоглядна практика, внаслідок якої зменшувалися надходження грошей від реалізації продукції, згодом неминуче повинна була призвести до скорочення частки ВСП, що трансформувалася у приріст грошової маси підприємств (грошової складової оборотних коштів). І справді, у 1991 році на приріст грошової маси підприємств витратили 2.89 відсотка, в 1992 році цей показник піднявся до своєї екстремальної позначки — 15.99 відсотка. Але політика виштовхування продукції за ворота без оплати вже у 1993 році дала скорочення цього по-

казника до 6.47 відсотка, в 1994 році — до 4.11, а в 1995 році (за нашими оцінками) — до 0.89 відсотка. Водночас у тому ж 1995 році приріст "усього дебіторів" заморозив 17 відсотків ВСП, а приріст оборотних коштів — 40 відсотків (!!!) виробленої продукції (останні два значення — за нашою оцінкою).

За межі розумного виходило і використання валового внутрішнього продукту протягом трьох років. Не буду докладно коментувати показники порівняно з ВВП. Єдине, що хочу зазначити: ВВП у 1992 — 1994 роках поглиналося приростом оборотних коштів, а держава жила за рахунок кредитів. Настав час їх повертати.

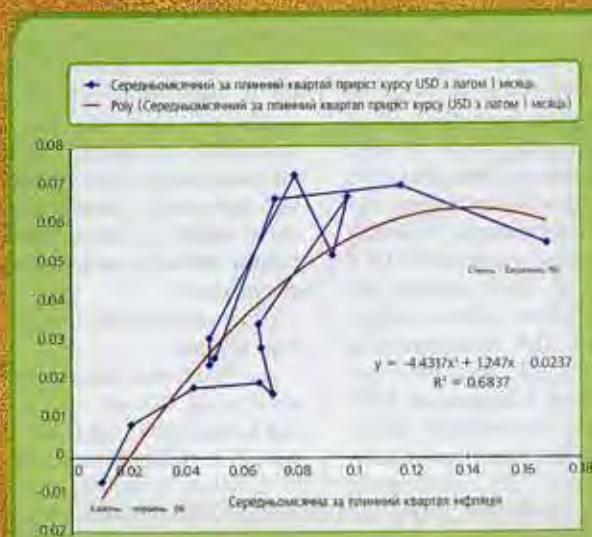
До речі, саме у 1992 — 1993 роках політика Національного банку була "м'якою", а кредити — доступними:

1. Облікова ставка була нижчою за темпи інфляції і нижчою, ніж у Росії та країнах Балтії. Саме тому всі кредити були пільговими, що нібито мало врятувати вітчизняного товаровиробника (була така мотивація).

2. Кредити були майже необмеженими (бо ж треба було поповнювати оборотні кошти підприємств).

3. За таких умов бурхливе зростання взаємної заборгованості підприємств було одним із впливових чинників інфляції у 1992 — 1993 роках. Можливість отримати пільговий кредит дозволяла директору з легкістю відвантажувати продукцію без оплати.

Уповільнення інфляції веде до зменшення темпів зростання курсу долара США

Грошові доходи населення зростають, незважаючи на накопичення заборгованості

— Приріст усього кредиторства за планний рік
— Грошові доходи населення до приросту усього кредиторства за планний рік
— Грошові доходи населення за планний рік

на 37.9 відсотка. А це сотні трильйонів твердих неінфляційних карбованців. Зверніть увагу: тривале нарощування реальних грошей можливе лише за умов сталої (приблизно протягом року) низької інфляції. Це нам диктує життя.

Ми шукаємо гроші на структурну перебудову. А уповільнення інфляції до 2 відсотків середньомісячних протягом року дає приріст довгострокових депозитів (плюс кошти клієнтів за трастовими операціями банків) на 38.1 відсотка річних (2.7 — за місяць). Навіть реальні гроші підприємств збільшаться на 10.1 відсотка.

Зростання життєвого рівня також важливе для оздоровлення економіки і розгортання структурної перебудови. За умов утримання протягом року інфляції на рівні 2 відсотків на місяць реальні грошові доходи населення зростають на 22.1 відсотка (1.7 відсотка за місяць), а реальні грошові витрати та заощадження — на 36.1 відсотка (2.3 відсотка за місяць).

Найжорсткіші антиінфляційні умови ставить перед нами промисловість. Лише при зниженні інфляції до 1 відсотка щомісячно і утриманні на цьому рубежі протягом приблизно року ми можемо сподіватися на стабілізацію обсягів промислового виробництва.

Таким чином, досить тривале, протягом року, призупинення інфляції до 1 — 2 відсотків на місяць дозволить зробити кредити доступними, докорінно змінити і фінансову та виробничу ситуації в Україні.

Захист вітчизняного товаровиробника

У нашому розумінні економічний патріотизм полягає у створенні умов для найкращого задоволення потреб споживача. Вітчизняний товаровиробник повинен також керуватися цим принципом. На жаль, у дійсності це не так. Робота підприємств на споживчо-

му ринку призвела до втрати значних додаткових обсягів реалізації продукції, а отже, і можливостей для поповнення оборотних коштів та пом'якшення ситуації у взаєморозрахунках. Так, у минулому році з отриманих населенням 2369635 мільярдів карбованців грошових доходів витрати на купівлю інвалюти дорівнювали 199765 мільярдів карбованців, або 8.4 відсотка. Значний обсяг доходів населення (176383 мільярди карбованців) перевищив витрати та заощадження і обійшов офіційну економіку. В результаті споживачі не знайшли в офіційній економіці товарів на 376148 мільярдів карбованців, що становить 15.9 відсотка від загальної суми доходів. Підсумки I кварталу свідчать про збереження цієї негативної тенденції, адже в I кварталі 1995 року до цих втрат вітчизняних товаровиробників додалося ще 132102 мільярди карбованців.

Втрата споживача значною мірою є наслідком завищення рівня рентабельності. За рахунок цього (різні галузі промисловості мають рентабельність близько 20, а окремі — понад 35 відсотків) суб'єкти господарювання отримали у 1995 році досить значні прибутки паралельно зі зростанням заборгованості, нібито і не існує цього вражаючого накопичення взаємних неплатежів. У цілому ж за 1995 рік прибуток сягнув 1689 трильйонів карбованців, що в 3.3 раза більше, ніж у 1994 році. Слід зауважити, що прибуток використовується переважно на цілі, аж ніяк не пов'язані з подоланням кризи:

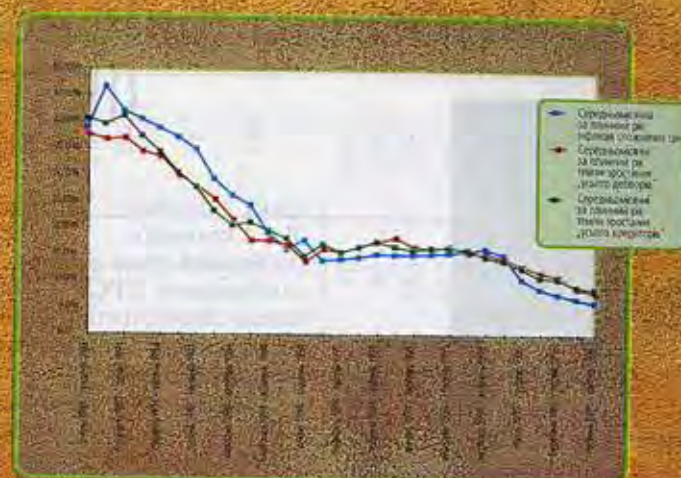
- а) він майже не спрямовується на погашення заборгованості;
- б) на соціальний розвиток використовується лише 14 відсотків прибутку.

Стимулювання експорту

В умовах значної імпортої залежності України, переважно щодо імпорту критичного значення, дуже спірними є пропозиції відносно стимулювання експорту шляхом примусової девальвації карбованця. Ми такі пропозиції не поділяємо. Тим більше, що поступова лібералізація валютного ринку спричиняє скорочення втручання Національного банку в об'єктивні зміни курсу. Не буду наводити вже відомі цифри. Курс нині головним чином утримується суб'єктами господарювання, а НБУ лише зрізає можливі піки у попиту та пропозиції, звужуючи поле для валютних махінацій.

Ще одне спостереження. Більшість наших підприємств-експортерів уже колективізована або приватизована.

Зниження інфляції приводить до зниження темпів накопичення заборгованості у номінальному виразі

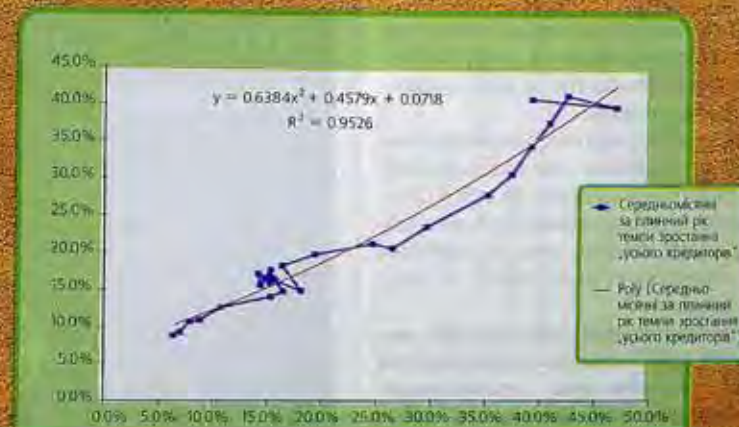

Стимулів для підвищення ефективності в роботі майже немає. Рентабельність продукції залишається надвисокою, а це скорочує можливості її реалізації. Структура використання прибутку залишається незмінною ще з доперестроєвих часів, адже реструктуризація навіть приватизованих підприємств не відбувається, і ефективність їхньої роботи не підвищується бажаними темпами. Штучне зниження курсу карбованця може призвести до зниження життєвого рівня. З огляду на це ми вважаємо

за доцільне дотримуватися практики встановлення курсу, виходячи з попиту та пропозиції. Отже, основним завданням Національного банку в 1996 році є політика трансформації ідеї стабільних грошей, розвиток грошово-кредитних механізмів, спроможних забезпечити розширене відтворення реальної національної валюти.

Графіки підготував економічний радник Голови Правління НБУ з макроекономічної політики Віктор Іванович Лисицький.

Уповільнення інфляції забезпечує зниження темпів зростання "усього кредиторів" у номінальному виразі

З липневого випуску збірника МВФ

Сторінка України в збірнику МВФ
"Міжнародна фінансова статистика"
(IFS)Юрій Месудович
Шамшетдінов

начальник управління грошової і банківської статистики економічного департаменту Національного банку України.

В історії Національного банку України відбулася подія, на яку серед інших важливих подій за п'ять років його існування можна було б і не звернути уваги, якби не знати, яке величезне значення вона має для зміцнення міжнародних економічних зв'язків України, для її економіки. Йдеться про публікацію сторінки, присвяченої Україні, в збірнику Міжнародного валютного фонду "Міжнародна фінансова статистика" (IFS). Відповідна інформація була зібрана та підготовлена до публікації фахівцями економічного департаменту НБУ під керівництвом його директора Л.В.Воронової.

Ця подія сприятиме підвищенню авторитету України на міжнародній арені, зростанню довіри до неї з боку міжнародних фінансових організацій, банків, підприємств, урядів окремих країн, припливу інвестицій в економіку країни.

"Із задоволенням відзначаємо, що публікація в IFS сторінки, присвяченої Україні, відображає кульмінацію успіхів, досягнутих Вашою країною в розвитку макроекономічної статистики", — читаємо в листі директора статистичного управління МВФ Джона Б. Макленагана першому заступ-

нику Голови Правління НБУ В.С.Степанаху.

Україна стала шостою серед країн колишнього СРСР — членів МВФ (після Латвії, Литви, Естонії, Молдови і Росії), яка представлена в зазначеному збірнику.

"Міжнародна фінансова статистика" — International Financial Statistics (IFS) є щомісячним періодичним виданням Міжнародного валютного фонду (виходить англійською мовою), в якому наводяться дані грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу, а також про розвиток економіки, в тому числі про стан державних фінансів у більшості країн — членів МВФ. Крім міжнародних організацій та донорів, це видання широко використовується на фінансових ринках, а також потенційними іноземними інвесторами.

Уміщення в збірнику МВФ наших статистичних даних свідчить, що якість показників монетарної статистики та статистики платіжного балансу, які розробляються в економічному департаменті НБУ і надаються статистичному управлінню МВФ, відповідає міжнародним стандартам. Це результат цілеспрямованої

Наталія Михайлівна
Іванік

начальник управління статистики та аналізу платіжного балансу економічного департаменту Національного банку України.
Кандидат економічних наук.

роботи економічного департаменту та інших підрозділів НБУ з виконання рекомендацій місій фахівців МВФ за останні три роки.

Місія експертів статистичного управління Міжнародного валютного фонду, яка перебувала в Києві у вересні 1995 року, відзначила, що якість нашої інформації досягла достатньо високого рівня для того, щоб розпочати її публікування.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 14 грудня 1995 року Національний банк був призначений відповідальним за підготовку показників і проектів публікацій у зазначеному збірнику з даними грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу, а Міністерство статистики — з питань розвитку економіки, в тому числі стану державних фінансів.

Читаюч "Вісника Національного банку України" пропонується переклад першого видання сторінки України, надрукованої в липневому випуску збірника IFS, яка містить показники грошово-кредитної статистики, починаючи з I кварталу 1992 року, і статистики платіжного балансу, починаючи з I кварталу 1994 року.

Платіжний баланс

У мільйонах доларів США

	1 кв. 1994	2 кв. 1994	3 кв. 1994	4 кв. 1994	1 кв. 1995	2 кв. 1995	3 кв. 1995	4 кв. 1995	1994	1995
Експорт товарів у цінах ФОБ	2710	3508	3789	3887	2751	3505	3859	4129	13894	14244
Імпорт товарів у цінах ФОБ	-3588	-4486	-4394	-4001	-3504	-4149	-4471	-4822	-16469	-16946
Торговий баланс	-878	-978	-605	-114	-753	-644	-612	-693	-2575	-2702
Послуги: кредит	494	723	821	709	674	719	711	742	2747	2846
Послуги: дебет	-314	-370	-439	-415	-302	-349	-329	-354	-1538	-1334
Баланс товарів та послуг	-698	-625	-223	180	-381	-274	-230	-305	-1366	-1190
Доходи: кредит	9	10	19	18	28	44	97	78	56	247
Доходи: дебет	-102	-58	-69	-171	-121	-154	-134	-272	-400	-681
Баланс товарів та послуг, доходів	-791	-673	-273	27	-474	-384	-267	-499	-1710	-1624
Поточні трансфери: кредит	118	166	166	133	169	159	107	122	583	557
Поточні трансфери: дебет	-5	-5	-7	-19	-20	-15	-28	-22	-36	-85
Рахунок поточних операцій	-678	-512	-114	141	-325	-240	-188	-399	-1163	-1152
Рахунок операцій із капіталом: кредит	32	29	22	23	6	0	0	0	106	6
Рахунок операцій із капіталом: дебет	-4	-5	0	0	0	0	0	0	-9	0
Рахунок операцій із капіталом	28	24	22	23	6	0	0	0	97	6
Прямі інвестиції за кордон	-3	-1	-1	-3	0	0	0	-10	-8	-10
Прямі інвестиції в економіку України	18	27	48	66	42	75	65	85	159	267
Портфельні інвестиції: активи	0	0	0	0	-2	-11	-2	3	0	-12
Портфельні інвестиції: зобов'язання	0	0	0	0	2	12	2	0	0	16
Інші інвестиції: активи	-687	-459	-1089	-791	-749	-568	-292	35	-3026	-1574
Інші інвестиції: зобов'язання	784	805	617	112	780	180	-203	30	2318	787
Фінансовий рахунок	112	372	-425	-616	73	-312	-430	143	-557	-526
Чисті помилки та упущення	399	2	267	-240	-84	497	-37	-302	428	74
Загальний баланс	-139	-114	-250	-692	-330	-55	-655	-558	-1195	-1598
Резерви та зв'язані з цим статті	139	114	250	692	330	55	655	558	1195	1598
Резервні активи	-38	-43	-72	-393	64	-986	415	19	-546	-488
Використання кредитів МВФ та позик, що надійшли від МВФ	0	0	0	361	0	873	0	342	361	1215
Виключне фінансування	177	157	322	724	266	168	240	197	1380	871

INTERNATIONAL
FINANCIAL
STATISTICSIntroducing Country Page for
UKRAINEJULY 1996
INTERNATIONAL MONETARY FUND

Непередбачений аналіз

Зростання частки готівки у грошовій масі: причини і наслідки

Частка M0 у широкому грошовому агрегаті M2 у період із січня 1994 по березень 1995 року коливалася в межах 30 відсотків, але стала поступово зростати і в березні 1996 року досягла майже 40 відсотків (графік 1). Певне збільшення частки депозитів із квітня по вересень 1994 року обумовлено насамперед зростанням реальних відсоткових ставок комерційних банків у цей період.

Збільшення частки готівки у грошовій масі свідчить:

— по-перше, про недовіру до банківської системи як надійного фінансового посередника;

— по-друге, про зростання системних ризиків, пов'язаних із використанням банківської системи для заощадження вартості грошей;

— по-третє, про те, що існуючий рівень інфляції та її нестабільність дедалі зменшують попит на депозити;

— по-четверте, зростають очікування наступної грошової реформи, яка може бути проведена на конфіскаційній основі. Відповідно відбувається переливання вартості в інші активи.

Ця тенденція має вкрай негативні наслідки як для ефективного функціонування банківської системи, так і для економіки в цілому. Основні з них такі:

— тиск у бік зменшення грошового мультиплікатора, ускладнення контролю грошових агрегатів за допомогою монетарних інструментів (резервні вимоги, відсоткові ставки тощо) Національним банком України та як наслідок — втрата ефективності монетарної політики;

— збільшення ризиків при фінансових трансакціях;

— зростання витрат часу та кількості трансакцій при розрахунках для реального сектора економіки;

— полегшення діяльності тіньової економіки та ухилення від податків.

Україна на фоні інших країн із перехідними економіками

Коли проаналізувати сказане вище у контексті країн із перехідними економіками, Україна має чи не найбільшу пропорцію готівки щодо "широких" грошей. Як видно з графіка 2, протягом двох останніх років лише Росія певний період мала більше відношення готівки до M2n ("широкі" гроші без іноземної валюти). Та в жодній із цих країн не було тенденції до зростання даного показника, як бачимо в Україні.

Для Росії частка готівки в M2 поступово зменшилася із 42 у серпні 1994-го майже до 33 відсотків у 1995 році. Протягом цього ж періоду дана пропорція в Україні зросла із 37 до 46 відсотків. Усі інші країни, як свідчить аналіз, мають пропорцію меншу 22 відсотків.

Аналіз наведених даних дає підстави стверджувати, що чи не головним чин-

Олександр Іванович Петрик

очолове відділу прогнозування і перспективних досліджень економічного департаменту НБУ.
Кандидат фізико-математичних наук.

ником високої частки готівки в M2n є високий рівень інфляції. Україна та Росія мають серед цих країн найвищу інфляцію, як і готівкову пропорцію. Коли інфляція висока, реальна величина пропозиції грошей (пропозиція грошей, дефльована на певний ціновий індекс, наприклад, індекс споживчих цін — ІСЦ) падає. В Україні відношення обсягів зростання готівки до ІСЦ протягом останнього періоду було більш-менш стабільним, тому падіння реальної пропозиції грошей спричинялося падінням другої складової — відношенням депозитів до ІСЦ. Більш як 80 відсотків розбіжностей у цих

серіях можна пояснити розбіжністю рівня інфляції у восьми країнах, по яких проводиться аналіз.

Важливо зазначити, що нижчий рівень реальних депозитів спричиняє нижчий рівень кредитування економіки, що в свою чергу призводить до зниження інвестицій та меншого зростання ВВП у довгостроковому періоді. Інвестиції як частина ВВП в Україні впали із 24.3 відсотка у 1993-му до 23.5 у 1994-му та 20 відсотків у 1995 році. Аналіз розвитку економік цих восьми країн свідчить про значну кореляцію між номінальними процентними ставками та пропорцією готівки щодо M2n. Трохи менша кореляція спостерігалася також між цими ж пропорціями готівки до M2n та зростанням реальних інвестицій у 1994 році. Лише Болгарія виглядає як аномалія у цьому порівняльному аналізі, хоча має нижчу пропорцію готівки до M2n та вищий рівень реальних процентних ставок — 31 відсоток — у 1994 році (у цей же період в Україні — 18 відсотків). Болгарські реальні інвестиції впали 1994 року на 11 відсотків, ілюструючи, навпаки, порівняно з іншими, негативну кореляцію між реальними процентними ставками та реальним рівнем інвестицій. Цей факт має просте пояснення. Дуже високий рівень реальних відсоткових ставок також згубний для економіки, як і занадто низький (негативний). Випадок

Графік 2. M0 як частка M2n

високих реальних процентних ставок за кредитами та відповідно різке зростання заборгованостей підприємств перед банківською системою в першому півріччі 1994 року був проаналізований щодо України в четвертому номері "Вісника НБУ" за 1995 рік. Тому задовільний прогноз інфляції та деяких інших макроекономічних показників

надзвичайно важливий для тих, хто приймає рішення стосовно проведення монетарної політики.

Автор вдячний професору, раднику НБУ з макроекономіки Kingu Банаяну за ряд цінних зауважень при підготовці статті.

Правове приватне підприємство

"Бус"

ліцензія Міністерства юстиції України
№1-1390 від 30.06.1994 р.

Приватна аудиторська фірма

"БОГЕН"

ліцензія Аудиторської Палати України
№001423 від 06.03.1996 р.

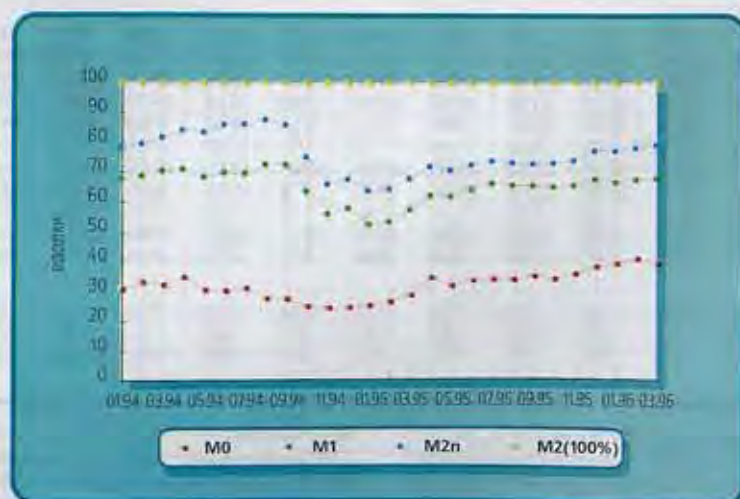
Спільно надають послуги банкам України:

- підтвердження достовірності звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та нормативам;
- аудит податкових та інших обов'язкових платежів;
- аудит бухгалтерської звітності при заміні керівника чи головного бухгалтера;
- підтвердження достовірності балансу та звітності при складанні проспекту для публікації в пресі показників емітентів цінних паперів та підтвердження формування статутних фондів, аудит засновників та учасників банку;
- аналіз платоспроможності та фінансового стану банку, підприємств - клієнтів банку;
- проведення експертизи кредитного, фінансового ризику;
- консультації з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування та застосування чинного законодавства;
- правове забезпечення будь-яких банківських операцій, правова допомога при укладанні господарських договорів;
- претензійно-позовна робота та ведення господарських спорів, розв'язання конфліктних ситуацій з клієнтами, податковими інспекціями та іншими банками;
- сприяння в продажу боргів, отриманні страхового відшкодування, реалізації заставленого майна;
- аудит, консультації та правова допомога при визнанні неплатоспроможного підприємства банкрутом;
- комплексне аудиторське та правове обслуговування.

Наші знання, кваліфікація, досвід — не альтернатива рівню Ваших високопрофесійних фахівців, а своєчасна допомога в складних умовах щоденних змін у нормативно-правовому регулюванні банківської діяльності. Якщо для вирішення специфічних проблем у Вас бракує часу та достовірної правової чи економічної інформації, телефонуйте нам: **(04622) 4-92-56, (0462) 16-72-42**

Наша адреса: Україна, 250005, м. Чернігів, вул. Леніна, 68, к. 221

Графік 1. Структура пасивів банківської системи України

**Валерій Ілліч
Оксимець**

заступник завідувачого відділом прогнозування та перспективних досліджень економічного департаменту Національного банку України. Магістр економічних та обчислювальних наук.

Закінчив Московський фізико-технічний інститут. До листопада 1991 року працював старшим науковим співробітником Інституту кібернетики АН УРСР. Займався проблемами математичного моделювання економічних процесів, теорією прийняття рішень та розробкою систем підтримки прийняття рішень у галузі економіки. В Національному банку — із листопада 1991 року.

Сферою інтересів є монетарна економіка, фінансове програмування, методи прогнозування макроекономічних показників, досвід із питань проведення грошових реформ.

Як правило, грошова реформа, що проводиться в будь-якій країні, має ряд аспектів. Характер одних із них — більш глибокий монетарний та економічний, характер інших — більш технічний.

Технічні аспекти

Почнемо із розгляду аспектів технічного характеру. Перш за все це фізична заміна старих грошових знаків, які перебувають в обігу в країні як офіційний законний платіжний засіб, на грошові знаки нового зразка. Причинами такої заміни можуть бути:

1. Необхідність деномінації у зв'язку з тим, що внаслідок інфляції значно збільшився масштаб номіналів грошових знаків. Доцільність такого "виресловування зайвих нулів" очевидна, оскільки відпадає потреба в оперуванні надмірно великими числами як

під час готівкових розрахунків (що, природно, легше психологічно), так і під час безготівкових, що потребує меншої кількості розрядів для проведення операцій і дає можливість економніше вводити інформацію. Крім того, в даному разі обмінні курси національної валюти щодо більшості світових валют мають той же порядок величини, що й більшість валют світу (це також зручніше під час розрахунків). Певне значення має і психологічний фактор. Адже національна валюта, обмінний курс якої відносно основних валют виражається числами, далекими від одиниці, інтуїтивно сприймається як слабка, хоча насправді це, звичайно, не завжди так. Із цієї причини країни, національні валюти яких "накопичили" багато нулів, звичайно проводять деномінацію. Прига-

Грошова реформа, яка обмежується лише технічними аспектами, — по суті, просто обмін старих грошових знаків на нові

даймо хоча б заміну старих франків на нові у Франції в післявоєнні роки. Проте сказане не є універсальною істиною, і деякі країни зі стабільними валютами подібні деномінації не проводять — наприклад Японія та Італія.

2. Необхідність поліпшення фізичних властивостей (зносостійкості, цупкості і т.д.) банкнот, що перебувають в обігу, зміни їх відносних і абсолютних розмірів, що може бути результатом технічного прогресу (в розумінні як можливостей виробництва банкнот вищої якості, так і вимог до їхньої якості у зв'язку із застосуванням різних технічних пристроїв — банкоматів, лічильних машин тощо). Природно, це буває тоді, коли старі банкноти виконували функцію тимчасової валюти і, таким чином, із самого початку були реалізовані зі зниженими фізичними характеристиками.

3. Необхідність зміни зовнішнього вигляду банкнот, їх оформлення, що може зумовлюватися, наприклад, політичними причинами.

4. Підвищення ефективності боротьби з підробкою національної валюти. Це відбувається як у тому випадку, коли в обігу вже перебуває велика кількість підроблених банкнот (наприклад, накопичених за роки війни), виявлення і вилучення яких є не легкою справою, так і тоді, коли внаслідок технічного прогресу підробка банкнот, що циркулюють в обігу, стає легшою (даний пункт перегукується із пунктом 2). Проте в останньому випадку частіше йдуть шляхом підвищення захисних властивостей діючих банкнот, а не заміни їх на нові.

Усі наведені аспекти здійснення грошової реформи мають, як уже зазначалося, в основному суто технічний характер. Якщо реформа обмежується розв'язанням лише цих проблем, не зачіпаючи більш суттєвих монетарних та економічних аспектів, її точніше називати просто обміном грошей. Справжня ж, досить глибока грошова реформа пов'язана з факторами, які мають глибшу монетарну й економічну природу (поряд із суто технічними аспектами). У цьому випадку грошову реформу можна називати також монетарною, хоча фактично вона зачіпає і ряд загальноекономічних аспектів.

Монетарні та економічні аспекти

Тепер про аспекти, які мають монетарний та економічний характер.

Перший. Однією із цілей (або навіть єдиною чи основною) проведення грошової реформи може бути здійснення явних або замаскованих заходів конфіскаційного характеру. У цьому випадку обмін звичайно проводиться за регресивною шкалою. Тобто до певного порога старі гроші обмінюються на нові у відношенні один до одного (відповідно до встановленого коефіцієнта обміну, який приблизно зберігає міру вартості), а далі — з понижуючим коефіцієнтом (коефіцієнтами, якщо встановлено кілька послідовних порогів).

Аналогічна процедура може використовуватися і для обміну безготівко-

вих грошей, хоча частіше тут застосовують певну форму примусового заморожування на спеціальних рахунках сум, що перевищують установлені пороги, нерідко на тривалі строки і з процентами, які мають, по суті, конфіскаційний характер. З економічного погляду, цей захід еквівалентний стягуванню одноразового прогресивного податку на багатство, яке зберігається у грошовій формі, і в певному розумінні аналогічний одноразовому інфляційному податку, який, проте, не є прогресивним. І хоч названий захід економічно менш болючий, ніж інфляція (оскільки для нього не характерні усі відомі властивості інфляційного податку прями і непрямі економічні наслідки), він все ж таки призводить до тих же політичних та соціальних наслідків, що й інфляція, у вигляді підризу довіри до держави (що само собою завдає і непрямі економічної шкоди), а також, певною мірою, необґрунтованого (несправедливого) перерозподілу багатства, яке — в усякому випадку частково — може бути засноване на законних трудових доходах.

Крім того (або замість того), конфіскаційна природа обміну може базуватися на необхідності підтвердження під час обміну законності джерел нагромадження грошових засобів (а для юридичних осіб — і на необхідності перевірки виконання нормативів для операцій із готівковими грошима у випадку, якщо такі нормативи діють у даній країні. Мета подібних заходів — конфіскація незаконних доходів і попри всю свою привабливість (а саме: відновлення соціальної справедливості, покарання економічних правопорушників економічними ж заходами, отримання додаткового доходу держави) на практиці вони рідко бувають достатньо ефективними, незважаючи на те, що при цьому використовується комплекс заходів підтримуючого характеру: створення складних процедур перевірки, обмеження можливостей вибору місць проведення обміну (наприклад, для працюючих — лише за основним місцем роботи, для решти — за місцем проживання), гранично стислі строки проведення обміну (з жорсткими умовами обміну поза цим строком), одноразовий характер обміну (наприклад, зі спеціальною відміткою у паспорті). Особливі й досить обмежувальні умови в цьому випадку встановлюються, як правило, для нерезидентів.

Залишаючи поза увагою можливі політичні й соціальні ефекти даного конфіскаційного заходу (як шкоду, так і вигоду), а також складні для оцінки непрямі економічні наслідки, доцільно, вивчаючи можливості його

проведення, здійснити аналіз "вартість — ефективність" для порівняння очікуваних витрат на його проведення з імовірною прямою економічною вигодою. Цілком можливо, що такий аналіз за всієї приблизності його результатів дасть можливість зробити висновок про неефективність конфіскаційного підходу навіть із суто економічних міркувань, тобто без урахування соціальних і політичних ефектів.

(Зазначимо, що аналогічний аналіз "вартість — ефективність" доцільно проводити й щодо інших можливих параметрів здійснення грошової реформи. Наприклад, застосування або незастосування додаткових спеціальних заходів для виявлення і вилучен-

Підризу довіри до держави — не виправдано висока ціна конфіскаційного варіанта грошової реформи

ня під час обміну фальшивих купюр старого зразка, оскільки економічна ефективність таких заходів може бути досить сумнівною через високу вартість, особливо коли частка фальшивих банкнот в обігу невелика, а якість підробки — висока, що утруднює їх виявлення).

Другим підходом до застосування заходів конфіскаційного характеру є проведення обміну з коефіцієнтом, що знижує міру вартості для сум будь-якого розміру, а не лише для тих, які перевищують певний поріг, як у першому випадку. Цей обмін може, природно, супроводжуватися всіма конфіскаційними заходами, переліченими раніше. Зрозуміло, що конфіскацію такого роду через її рівномірний характер важче виправдати із соціального погляду. Ясно, що такі заходи фактично еквівалентні одноразовому інфляційному податку з усіма його наслідками, оскільки призводять до зменшення купівельної спроможності наявної грошової маси. Тобто в цьому випадку коефіцієнт перерахунку цін не збігається з коефіцієнтом обміну грошей на нові. Для того, щоб підтримати обсяг грошової маси в реальному вираженні на попередньому або близькому до попереднього рівні (аби зменшений у реальному вираженні обсяг грошової маси не справляв дефляційного впливу, якщо не передбачається, що необхідність такого кроку викликана монетарними умовами), проводиться додаткова емісія, яка становить у цьому випадку фактично інфляційний дохід держави.

Додатковою, а інколи й основною мотивацією такого заходу (крім отримання доходу держави, оскільки через рівномірну конфіскацію в даному випадку про якусь соціальну виправданість конфіскації не йдеться), може слугувати прагнення до одноразового зняття у ході проведення грошової реформи нагромадженого раніше інфляційного потенціалу. В цьому випадку, звичайно, коригування реальної грошової маси має проводитися з урахуванням потрібного дефляційного, точніше, дезінфляційного ефекту.

Другий аспект. Метою проведення грошової реформи може бути також здійснення "прихованої" зміни курсу національної валюти (як правило, девальвації, хоча за певних обставин, можливо, і ревальвації). Дана мета проведення грошової реформи звичайно не є самостійною. Однак вона може ставитися як одна із цілей у процесі реформи, якщо вважається, що девальвація (звичайно досить суттєва) необхідна, оскільки передбачається, що в процесі проведення реформи вона буде менш помітна на фоні інших змін, що відбуваються. Ясно, що цей захід має також і певний конфіскаційний аспект.

Третій. Аналогічно може ставитися й мета пониження міри вартості одиниці нової валюти порівняно з її обмінним еквівалентом старої валюти. Для досягнення цієї мети проводиться обмін із понижуючим коефіцієнтом (тобто у даному випадку коефіцієнт перерахунку цін не збігається з коефіцієнтом обміну старих грошей на нові). Це те саме, що й останній момент, який розглядається в пункті 1, проте тут первинна мета — дезінфляційний стрибок для одноразового погашення нагромадженого інфляційного потенціалу, а наявний при цьому конфіскаційний характер заходу є лише побічним (хоч і бажаним) результатом.

Четвертий. Найважливішою метою, яку часто ставлять у процесі здійснення грошової реформи, є надання національній валюті характеру справді єдиного законного платіжного засобу. Річ у тому, що багатьом країнам, де назріла грошова реформа, притаманний явний або прихований бівалютний характер грошового обігу. Це й не дивно, оскільки обидва названі явища (тобто бівалютний характер грошового обігу і необхідність проведення грошової реформи) викликаються схожим комплексом причин. Адміністративне розв'язання даної проблеми може бути як у рамках проведення грошової реформи (одночасно зі здійсненням решти заходів), так і зміщене в часі відносно цих заходів. (Звичайно в даному випадку заходи адміністративного характеру, спрямовані

* Стаття має суто теоретичний характер і не прив'язана до конкретної ситуації в Україні.

на усунення бівалютності в грошовому обігу, здійснюються перед реалізацією решти заходів грошової реформи. Природно, ці заходи можуть здійснюватися як одноразово, так і через послідовність усе більш жорстких кроків відносно використання на території країни іноземної валюти як платіжного засобу.

Що ж стосується повного економічного розв'язання даної проблеми (оскільки адміністративні кроки в цьому напрямі, не підкріплені створенням відповідних економічних ініціатив, здатні вирішити питання лише частково, вивівши іноземну валюту в тіньовий обіг), то на це розв'язання якраз і повинен бути спрямований ряд заходів, які здійснюються при проведенні грошової реформи (залежно від обраної моделі) та слугують зміцненню національної валюти і підвищенню довіри до неї. А саме:

а) у разі повної стабілізації національної грошової одиниці в результаті успішної проведеної грошової реформи втрачається функція іноземної валюти як міри вартості;

б) у разі досягнення достатнього ступеня довіри, створення адекватних економічних ініціатив і достатніх гарантій захищеності заощаджень, а також розвиненого інструментарію для здійснення нагромаджень у національній валюті значною мірою втрачається функція іноземної валюти як засобу збереження вартості;

в) і, нарешті, внаслідок дії заходів адміністративного характеру і розвитку та удосконалення засобів здійснення платежів у національній валюті втрачається на національній території функція іноземної валюти як засобу платежу.

П'ятий. Однак все-таки основною метою проведення досить глибокої грошової реформи є звичайно надання національній грошовій одиниці принципово нової якості у розумінні суттєвого підвищення її "твердості" і, можливо, також підвищення ступеня її конвертованості. Це може бути досягнуто тільки шляхом здійснення комплексу підтримуючих заходів інституціонального та економічного характеру, тобто повнокровна монетарна (грошова) реформа набуває при цьому рис загальноекономічної і загальнодержавної реформи. І одночасно нова, суттєво зміцнена грошова одиниця, що з'явилася в результаті проведення такої реформи, є могутнім стимулом подальших суттєвих економічних перетворень.

Оскільки "твердість" національної валюти має два тісно пов'язаних між собою, але не тотожних аспекти — зовнішній (стабільність обмінного

курсу) і внутрішній (стабільність цін, тобто відсутність інфляції), вибираючи модель здійснюваної грошової реформи, вкрай важливо чітко визначитися щодо напрямку "вектора жорсткості" запроваджуваної національної валюти у просторі цих двох вимірів. Це залежить від таких специфічних для даної країни факторів, як:

— ступінь відкритості економіки (у розумінні частки зовнішніх економічних зв'язків у загальному рівні економічної активності);

— ступінь еластичності експорту — імпорту до зміни умов торгівлі, включаючи їх динамічні характеристики, а також наявність у державі золотовалютних резервів і можливостей для формування стабілізаційного фонду за рахунок зовнішніх запозичень (враховуючи умови таких запозичень);

— прогнозовані коротко- і середньотермінові перспективи розвитку платіжного балансу країни залежно від прийняття тієї або іншої моделі проведення грошової реформи і можливості та умови зовнішнього фінансування очікуваного дефіциту (з урахуванням уже наявних зобов'язань щодо зовнішньої заборгованості держави);

— можливості подолання дефіцитності державного бюджету і способи досягнення цього, включаючи можливості для даної мети зовнішніх запозичень та умов їх реалізації;

— цілий ряд діючих цінних факторів: співвідношення між ринковим та адміністративним установленням цін, для ринкових — співвідношення зі світовими цінами, тобто оцінка діючого курсу за критерієм паритету купівельної спроможності; для цін, що визначаються адміністративно, крім того, ступінь їх заниженості порівняно з тими, які були б, якби вони вільно визначалися ринковим механізмом.

Моделі проведення реформи

Моделі проведення грошової реформи залежно від такого визначального фактора, як установлення режиму обмінного курсу можуть бути вибудовані в певну послідовність за ступенем убуваючої орієнтації на зовнішній аспект вектора жорсткості національної валюти:

1. Запровадження фіксованого курсу шляхом установлення Валютного бюро. (В українській мові немає установленого терміна для цього поняття. Міжнародно прийнятий термін в англійській мові — Currency Board. Українською мовою, крім "Валютне бю-

ро", його іноді перекладають як "Валютна палата", "Валютний комітет", "Валютна рада", "Валютне правління" або "Валютне управління". Тут і далі в разі використання термінології, яка не має загальноприйнятого однозначного аналога в українській мові, у дужках наводитиметься загальноприйнятий англійський аналог).

2. Запровадження фіксованого курсу за класичною схемою.

3. Установлення коригованого фіксованого курсу (adjustable peg).

4. Установлення керованого плаваючого курсу (managed float).

5. Проголошення вільно плаваючого курсу.

Крім цих п'яти основних варіантів (які лежать у руслі двох принципово різних підходів — фіксований або плаваючий курс) з усіма їх численними підваріантами, є також гібридний варіант, що залежно від конкретно обраних параметрів його реалізації може розглядатися як модифікація або фіксованого, або плаваючого кур-

Основною метою радикальної грошової реформи є підвищення "твердості" національної валюти та ступеня її конвертованості

су. Це встановлення так званого діапазону коливань (band), що в українській мові отримало назву "валютний коридор".

Крім цього, є так звана модель повзучого прив'язаного (фіксованого) курсу (англійською — crawling peg). Тоді курс є перемінно-фіксований, який змінюється за деякою визначеною наперед схемою, наприклад, з урахуванням очікуваної зміни індексу інфляції.

Установлення того або іншого режиму конвертованості (рівня валютного контролю) запроваджуваної національної валюти значною мірою залежить від режиму обмінного курсу, що встановлюється (втім, як і ряд інших обставин), а в деяких моделях підпорядковане йому ще більшою мірою. При цьому різні варіанти режиму конвертованості та їх різні модифікації доцільно розглядати окремо за параметрами конвертованості для операцій по рахунку поточних операцій платіжного балансу, операцій по рахунку операцій із капіталом, а також внутрішніх і зовнішніх аспектів режиму конвертованості.

Олександр Миколайович Шаров

доктор економічних наук, професор, учений секретар Українського інституту фінансових та банківських досліджень (Інститут Банку). Відомий фахівець із питань теорії та практики валютно-грошових відносин, якими займається протягом останніх двадцяти років. Автор монографій, підручників та публікацій із проблем грошей та кредиту.

— Олександр Миколайовичу, близько п'яти років минуло відтоді, як Україна чекає грошової реформи. Дехто пов'язує це з унікальністю нашої реформи. А яка Ваша думка?

— Я не говорив би про унікальність. Хочу наголосити на особливостях нашої грошової реформи.

Грошові реформи різняться залежно від мети, якої планується досягти з їхньою допомогою. Насамперед це може бути створення нової системи забезпечення грошей, тобто системи емісії грошових знаків: бі- або монеталічна, кредитна, бюджетна. Наприклад, реформа в СРСР у 1922—1924 роках — це перехід від бюджетної до кредитної системи емісії, коли замінили в обігу казначейські білети (так звані "совзнаки") на банкноти ("червонці").

Мета може бути і менш радикальною: суть грошової реформи залишається тією ж, але вживаються заходи щодо стабілізації курсу — девальвація або ревальвація. У безнадійних випадках влада в змозі вдатися до нуліфікації, тобто анулювання існуючих грошових знаків, щоб розпочати все "з чистого аркуша". Такий захід прийнятний при зміні влади. Приміром, при створенні власної національної грошової системи.

Марксистська політекономія і спроби впровадження її ідей у життя поповнили цей набір новими прикла-

Наші інтерв'ю

Гривня — донька карбованця

лами: революційна реформа з метою зменшення або скасування ролі грошей і контрреволюційна реформа для відновлення їх ролі. До таких реформ належить грошова реформа в Росії 1918 року (коли емісійний банк ліквідували зовсім, як, до речі, й інші банки, а грошові знаки були схожими на звичайні квитанції) або повна ліквідація грошових знаків режимом "червоних хмєрів" Пол Пота.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що грошова реформа в Україні має на меті кілька завдань:

— відновлення економічної ролі грошей, які в умовах соціалістичної економіки перетворилися у суто формальний субститут справжнього товару-еквівалента;

— створення власної національної грошової системи, необхідність якої обумовлена становленням політичної та економічної незалежності Української держави;

— стабілізація фінансово-грошової системи, розбалансованої диспропорціями виробництва, неконтрольованою емісією та бюджетним дефіцитом.

— Отже, Ви стверджуєте, що грошова реформа в Україні вже здійснюється?

— Краше навіть сказати, що одна реформа вже відбулася. Йдеться про створення власної грошової системи. А відновлення економічної ролі та стабілізація грошей ще попереду, тобто логічно ця друга реформа повинна завершитися введенням нової грошової одиниці — гривні.

— Але ж дехто з фахівців вважає, що український карбованець — це не гроші, а якийсь сурогат, що вони не виконують класичних функцій грошей...

— Я думаю, що це скоріше емоційна, аніж наукова оцінка. Мається на увазі незадовільна якість українських грошей: низька (і така, що постійно знижується) купівельна спроможність, нестабільний курс щодо іноземних валют, недостатній ступінь конвертованості тощо. Але такі претензії можна адресувати до більшості національних валют у світі. Звісно, це невелика втіха для нас: треба орієнтуватися на кращі валюти, а не втішатися тим, що ми не єдині в "клубі поганих грошей".

І все ж не бачу причин для того, щоб відмовляти карбованцю у праві називатися грошми. Щодо "класичних" функцій грошей, то насамперед слід відзначити, що вони як такі визначені з точки зору марксистської теорії. Але ж є й інші думки. Так, відомий американський економіст Ф. Волкер, наприклад, сприймає це питання простіше і прагматичніше, коли говорить: "Гроші — це те, що вони виконують". До речі, приблизно така ж думка є центральною у книзі Дж. Хікса "Критичні нариси з теорії грошей", і саме вона претендує нині на те, щоб вважатися класичною, аж ніяк не "Капітал". Книга Дж. Хікса розпочинається словами: "Гроші — це те, що використовується як гроші". За такими лапідарними визначеннями криється думка, що якість грошей може бути різною — залежно від того, які гроші і в яких економічних та політичних умовах використовуються в тій чи іншій країні. Наші умови, як відомо, не стільки сприяють, скільки перешкоджають якісному розвитку національних грошей.

Щодо функцій грошей, то більшість західних економістів традиційно орієнтується не на функцію міри вартості (як це роблять марксисты), а на функцію засобу обігу (її в Україні, безперечно, виконує карбованець: в офіційному секторі економіки

— повністю, в нелегальному — частково, але на те він і нелегальний). А втім, карбованець виконує і класичні марксистські функції грошей: ми не тільки здійснюємо платежі у національній валюті, але й визначаємо в ній ціни, робимо накопичення і навіть можемо не лише конвертувати карбованці для сплати міжнародних зобов'язань, але і використовувати для цього безпосередньо карбованці (у взаємовідносинах із партнерами з країн СНД). Інша справа, що більшість цих функцій карбованець виконує незадовільно. Та це залежить не лише від самих грошей, хоча вони теж мають значення. Якщо ми не змінимо умов функціонування грошей, то гривня буде не кращою за карбованець. Вона успадкує всі його вади. Не слід забувати, що в нашій ситуації гривня — донька карбованця, і якщо ми хочемо мати міцну національну валюту, то дбати про це слід вже сьогодні. До речі, саме цим Національний банк і займається останнім часом.

— А чому не вдалося відразу зробити карбованець міцним?

— Давайте згадаємо недавні часи. Передусім перед українськими фахівцями стояло питання: «А чи потрібна взагалі Україні власна грошова система?» З одного боку, створення власної грошової системи, яка є одним із атрибутів незалежної держави, впливало із самої ідеї державотворення і підтримувалося деякими західними експертами. З другого боку, експерти МВФ у 1992 році застерігали нас від створення власної грошової системи, виходу з рублевої зони, вважаючи це «економічним самогубством». Не можна сказати, що така точка зору була повністю безпідставною і неаргументованою. Але її прихильники, хотіли вони того чи ні, виходили з тимчасовості існування незалежної України і неминучості відновлення Радянського Союзу у формі якоїсь нової держави або квазідержавного об'єднання. Такі сумніви існували і серед тих, хто приймав рішення або створював громадську думку щодо виходу України з рублевої зони (точніше, зони функціонування рубля, оскільки до створення рублевої зони на зразок стерлінгової зони або зони франка справа так і не дійшла).

— Наскільки необхідна власна валюта незалежній державі?

— Наскільки, наскільки вона хоче бути незалежною. Візьмемо, наприклад, Панаму. У цій країні власна валюта існує у формі монет, а основною

є американський долар. Але ж у цій країні не лише частина території (зона каналу) довго перебувала під американською юрисдикцією, тут і Президент (я маю на увазі генерала Нор'єгу) можуть легко викрасти спецслужби США (це є безпрецедентним прикладом, незалежно від того, наскільки він винний) і притягти до кримінальної відповідальності у США. Ще приклад: Єдиний Грошовий Простір (Common Monetary Area) можемо знайти на півдні Африки. Колишній до цієї території, на якій використовується південноафриканський ренд, входили так звані бантустани, іграшкову незалежність яких у світі так ніхто і не визнавав, аж доки що гру не припинила нова демократична Південна Африка. Тепер у цій зоні, крім ПАР, залишилося тільки маленьке королівство Лесото, практично усе населення якого живе за рахунок доходів від роботи в ПАР.

— Чи можливий для України, на Вашу думку, шотландський варіант?

— Справді, Шотландія, яка втратила свою незалежність кілька століть тому, має власну валюту. Але тут знову вочевидь прямий зв'язок між повноцінністю національних грошей і національною незалежністю. Шотландські фунти емітуються в тій кількості, яка встановлюється в Лондоні, і використовуються як законний засіб платежу лише в Шотландії (тоді як британський фунт — на всій території Об'єднаного Королівства). Таким чином, шотландський фунт — це просто англійський фунт у шотландському національному одязі. І не більше.

Дещо подібне є і в російській історії. За часів імперії Романових свої грошові одиниці мали Фінляндія та Кавказ. Так би мовити, для задоволення почуття національної гордості. Власне, такий варіант пропонував для країн колишнього СРСР колишній Голова Центробанку Г. Матюхін: залишити в обігу валюту, яка емітуватиметься національними центральними банками у межах лімітів, визначених Москвою. Тобто гроші будуть російські, а назву кожна країна може дати свою. Звісно, на це ніхто не погодився. Адже такий варіант був непоганий лише для Росії.

— Тобто співпрацювати з паном Матюхином тоді було важко?

— Ні раніше, ні тоді, ні пізніше. Пан Матюхін був відомим економістом ще за часів СРСР. Я вперше зустрівся з ним як зі своїм керівником, коли мене «прикріпили» до аспірантури Інституту світової еко-

номіки та міжнародних відносин. Пізніше Георгій Гаврилович Матюхін перейшов до іншого інституту, і як колеги-вчені ми зустрілися з ним на захисті вже моєї докторської дисертації. До речі, в ній я давав оцінку його пропозиціям щодо збереження рублевої зони, і ніяких зауважень із його боку не було. Ці оцінки я можу повторити і зараз. Ідея пана Матюхіна про шотландський варіант збереження рублевої зони або негайне введення Росією власної валюти і примусове відокремлення від рублевого простору інших країн колишнього СРСР повністю відповідала інтересам Росії. А про Україну Голова Центробанку Росії турбуватися і не повинен. Це вже наша справа. А ми, на жаль, занадто довго вагалися. Пам'ятаю, як у червні 1992 року під час мого візиту до Москви Г. Матюхін сказав мені: «Якщо ви не введете свою валюту, ми самі вам її введемо». Що він мав на увазі, стало зрозумілим 1 липня, коли Росія ввела порядок, за яким українські підприємства могли використовувати рублі для сплати своїх зобов'язань перед російськими партнерами лише в межах сум, попередньо отриманих Україною і зарахованих на спеціальний коррахунок у Центробанку РФ. (Такі ж правила були встановлені й для інших пострадянських країн). Таким чином, Москва відокремилася своїм безготівковим рублем і зробила рублі, емітовані центральними банками інших колишніх країн СРСР, їхніми національними валютами. Це не всі відразу зрозуміли і ще протягом кількох місяців вимагали від уряду та Національного банку забезпечення платежів на просторі СНД при постійному дефіциті платіжного балансу, а отже, і відсутності рублів на коррахунок в Москві. Становище врегулювали (не поліпили, а саме врегулювали) у листопаді 1992 року, коли було введено український карбованець.

— Як можна було вийти з цієї ситуації?

— Хоч би так, як це робили наші західні сусіди. Коли у 1918 році розвалилася австро-угорська імперія Габсбургів, короткий період Австрія і Чехословацька Республіка мали об'єднаний центральний банк, який розташовувався у Відні і в якому Чехословацька Республіка була представлена своїм комісаром. Але вже через три місяці стало зрозумілим, що єдина грошова політика не може бути однаково прийнятною для країн із різною структурою економіки, різними економічними та політичними пріоритетами тощо. В результаті в бе-

резні 1919 року Чехія та Моравія тимчасово (на один тиждень) закрили свої кордони та проштампували грошові знаки Австро-Угорського банку, які й були визнані єдиним законним засобом платежу в Чехословацькій Республіці. У жовтні 1920 року таку ж операцію було проведено у Словаччині. Жорстка монетарна політика центрального банку та відсутність бюджетного дефіциту дозволили Чехословацькій Республіці уникнути інфляції, і вже в 1929 році крона стала вільно конвертованою валютою. Австрія, що зазнала гіперінфляції, була вимушена в 1925 році вводити нову валюту — шиллінг, за який давали 10000 старих крон.

Можу нагадати, що аналогічні рішучі кроки щодо розподілу грошових систем нещодавно здійснили також Чехія та Словаччина. Результат? Чеська крона вже конвертована і стабільна. Та й словацька валюта залишає карбованець позаду.

Аналогічні приклади ми знаходимо і в новітній історії країн третього світу. Скажімо, вихід Бірми зі складу Британської Індії (вона стала окремою колонією) у 1937 році супроводжувався випуском нових банкнот Резервного банку Індії зі штампом «Законний засіб платежу лише у Бірмі». Пізніше ці банкноти замінили на білети Бірманського грошового управління. Прикладом виходу з Єдиного Грошового Простору може бути утворення власних грошових систем нових незалежних країн, які раніше входили до Французького Індокитаю чи Федерації Родезії та Ньясаленду.

Рішуче і економічно грамотно зробила Естонія (втім, й інші балтійські країни), яка не просто першою з країн колишнього СРСР наважилася ввести власну валюту, але й організувала перед тим спеціальну «всесоюзну» конференцію, на якій погодила питання взаємовідносин із країнами, що залишилися в рублевій зоні. Україна тоді першою визнала нову валюту і підписала угоду про порядок платежів. До речі, естонські колеги подарували нам авторучку, якою було підписано угоду, як естафетну паличку з побажанням передати її іншій країні після введення власної валюти...

— Як бачимо, передавати «паличку» нам не довелося?

— На жаль, це так. Процес прийняття рішень щодо проведення грошової реформи виявився занадто політизованим, хоча і в цьому Україна могла б скористатися чужим досвідом. Скажімо, економіка післявоєнної Франції теж вимагала радикальної грошової реформи. Але міністр

фінансів пан Плевен знайшов багато доказів проти рішучих заходів. Уряд збирався вилікувати фінансово-грошову систему шляхом швидкого збільшення виробництва, незважаючи на те, що Бельгія тільки-но продемонструвала ефективність радикальних стабілізаційних заходів, включаючи замороження цін та заробітної плати. Але президент Шарль де Голь, який вважав неприйнятним досвід Бельгії, зважаючи на «особливі французькі умови» (як це нам знайомо!), обрав метод реформування «поступовими кроками». Як відомо, у п'ятдесяті роки французький франк так і залишився однією з найслабкіших західноєвропейських валют. Дехто з фахівців навіть вважав, що тоді Франція втратила шанс на власне «економічне диво». А втім, є і позитивний приклад. Я маю на увазі західнонімецьку «реформу Ерхарда» (хоча заради справедливості слід зазначити, що вона базувалася на плані молодого американського експерта Е. Тененбаума). Як відомо, реформу здійснював уряд християнських демократів, але її гаслом став вислів представника опозиції, соціал-демократа К. Шілера: «Якомога більше свободи, контроль — лише у межах необхідного». Така єдність усіх німців була обумовлена тим, що під час гітлерівського націонал-соціалізму вони досхочу наставлялися у чергах за нормованими продуктами, а перед тим настраждалися від гіперінфляції...

— Але ж у нас такий самий досвід...

— Мабуть, це і є нашою національною особливістю: багато говорити про те, що просто необхідно швидко зробити.

— Хто повинен провести грошову реформу: уряд, Національний банк?

— Передусім хочу ще раз підкреслити: одну грошову реформу ми вже здійснили у листопаді 1992 року. І реформу дуже важливу: створили національну грошову систему. Теоретично можна було обмежитися однією цією реформою, відразу забезпечивши стабілізацію грошової одиниці. Але це теоретично. На практиці все відбувається досить складно. Згадаємо хоча б те, що «грошові новачки» в Україні розпочалися з введення одно-, а потім і багаторазових купонів, які значно обмежували функції грошей. Ось ці купони справді перетворювали рублі на сурогат грошей, оскільки без наявності купонів рублі не виконували функцій засобу обігу та платежу щодо цілого ряду товарів та послуг. Тобто ми почали створення

національної грошової системи із суто комуністичних заходів, які ставили на меті адміністративний розподіл та перерозподіл матеріальних цінностей. А це досить негативно відбилося на подальших спробах формування ринкової системи грошового обігу.

Іншою причиною, яка заважала успішному проведенню грошової реформи, був статус центрального банку, який не відповідав новим вимогам. Банки, справжню роль яких і сьогодні ще не до кінця зрозуміли «власти приержашні», три роки тому серйозно не сприймалися. Це стосується і центрального банку, який за традицією вважали звичайним державним банком і очікували від нього лише дешевих грошей. Його емісійні та наглядові функції, які й для Москви були нові, а в Києві зовсім не відомі, до уваги не бралися (в усякому разі серйозно). Думка Національного банку України часто-густо просто ігнорувалася. Можна пригадати хоча б історію із впровадженням адміністративного курсу карбованця у 1993 році. Пам'ятаю я і негативну реакцію депутатів Верховної Ради у березні 1992 року на слова тодішнього Голови Правління Нацбанку Володимира Павловича Матвієнка, який сказав, що того року гривню ввести було неможливо. Як усі обурилися! Нині вже 1996 рік, а гривні досі немає. Може, треба було все-таки уважніше поставитися до думки банкіра? З'ясувати причини, вжити серйозних заходів... У нас кожен, мабуть, знає, що «не всі німці вірять у Бога».

—...але усі вірять у Бундесбанк».

— Так. Усі говорять про необхідність міцної національної валюти. Але як тільки доходить до діла, тобто до справжньої професійної незалежності центрального банку, знову і знову повторюються спроби покерувати друкерським верстатом. До чого це призводить, давно відомо. Я згадую, як у вересні 1992 року під час зустрічі виконавчий директор МВФ Мішель Камдесю подарував нашому міністру фінансів Григорію Олександровичу П'ятченку банкноту в один мільйон заїрів і сказав: «Два роки тому вона дорівнювала більш ніж тисячі доларів, а сьогодні її вартість — трохи більше одного долара. Отож нехай вона нагадує Вам про сумні наслідки слабкої фінансової політики». Міністр негайно передав банкноту Голові Правління Нацбанку Вадимові Петровичу Гетьману, давши зрозуміти, що це насамперед залежить від центрального банку. І як у воду дивився, адже слабкість заїрської валюти була обумовлена власне безпорадністю центрального бан-

ку, який на кожну вимогу виконавчої влади повинен був запускати друкарський верстат. Іншого виходу у нього не було, адже наприкінці того ж 1992 року президент Мобуту просто дав наказ оточити банк танками і таким чином виграв дискусію з питань монетарної політики...

—Олександр Миколайовичу, давайте звернемося до світового досвіду. Як же все-таки забезпечити незалежність центрального банку?

—На конференції «Грошові реформи у зарубіжних країнах: досвід та уроки для України», яка недавно відбулася в Києві, колеги з Естонії та Молдови говорили про те, що незалежність їхніх центральних банків від втручання виконавчої та законодавчої влади у питання, що стосуються власне банківської діяльності, захищають закони. Треба, однак, зазначити, що головною ознакою професійної незалежності є не формальне її проголошення, а система і традиції взаємовідносин між центральним банком та іншими гілками влади. Оригінально вирішено це в Новій Зеландії, де голова центрального банку підписує угоду з урядом про допустимі темпи інфляції. Вибір методів виконання «державного замовлення» — за банком. До речі, заробітна плата голови банку залежить від того, наскільки успішно виконується антиінфляційна програма.

Іншими методами підвищується фактична незалежність від уряду Банку Франції. При ньому створена Рада монетарної політики, до складу якої, крім голови Банку і двох його заступників, входять незалежні фахівці, які представляють інтереси суспільства і не можуть бути замінені до закінчення строку їхніх повноважень: голова страхової компанії, журналіст, професор економіки, промисловець, банкір та член парламенту.

—До речі, аналогічну Раду пропонується створити і у нас. Але, якщо я не помиляюся, Банк Франції законодавчо підзвітний уряду або навіть безпосередньо міністерству фінансів.

—Щодо Ради, то тут принагідно вжити хрестоматійний вислів Шельменка-денщика: «Це все так, але трошки не так». У Франції до складу Ради входять незалежні експерти, які представляють інтереси суспільства, а у нас їде до того, що до складу Ради входять чиновники, які представляють інтереси різних установ влади. Незалежні члени Ради не зацікавлені і технічно не можуть «підіймати» під себе центральний банк, а про чинов-

ників, які постійно працюють в інших гілках влади, такого вже не скажеш.

А стосовно залежності Банку Франції може знову повторити: буває залежність номінальна, а буває реальна. Якось мені довелося бути разом із нашим заступником міністра фінансів Михайлом Олексійовичем Гончаруком у міністерстві фінансів Таїланду, яке теж офіційно стоїть над Банком Таїланду. Оскільки ця тема була цікава для нас, ми запитали, чи може міністерство втручатися в діяльність центрального банку або вимагати усунення голови банку, якщо воно не задоволене його монетарною політикою. На кілька секунд заступник міністерства Таїланду замислився, наче раніше такого і на думку йому не спадало, і відповів: «У принципі це можливо, але Його Королівська Величність будуть дуже невдоволені». Сказано це було таким голосом, що я і досі впевнений: незалежності Банку Таїланду ніщо не загрожує. Звідси і результат: у травні 1987 року за один долар давали 25,6 тайських бата, а зараз — 25,4.

Непоганий показник стабільності, чи не так? Залишається побажати того ж і українській гривні.

—Чи настав уже, на Вашу думку, час для проведення грошової реформи?

—Я особисто не поділяю думку економістів, які стверджують, що для проведення грошової реформи необхідно досягнення якихось економічних умов, таких, як відсутність бюджетного дефіциту, подолання інфляції, стабілізація валютного курсу тощо. Якщо все це буде досягнуто, то навіщо нам реформа? Інша річ, що це досягається в результаті певних еволюційних заходів, а на завершення здійснюється обмін одних грошових знаків на інші, що просто підкреслить прощання з минулим. Якщо ж влада вирішила відрубати кішкі хвоста за один раз, то робиться це тоді, коли інфляція сягає найвищих розмірів і витримувати її більше немає можливості. Тоді вживають рішучих оперативних заходів, і якщо вони вдалі, то інфляції не буде вже наступного дня, як болю після операції апендициту. Власне, для цього і здійснюється реформа: вводиться нова валюта з новим антиінфляційним принципом емісії (наприклад, як у 1992 році в Естонії). Якщо владі не вдається дотримуватися нового принципу, доведеться вдаватися до реформ ще і ще раз — як у Бразилії.

Отже, відповідь на Ваше запитання буде така: час для реформи настає тоді, коли до неї готова політична влада.

Створюються економічні моделі

**Ігор Вікторович
Болгарин**

начальник сектора системного
моделювання економічного департаменту Національного банку України,
Магістр економічних та обчислювальних наук.

Роль швидкості грошового обігу в прогнозуванні інфляції

Зусилля Національного банку України в проведенні антиінфляційної політики почали давати результати. Стримуючи загальний обсяг кредитної експансії, вдалося зменшити зростання грошової маси («широких» грошей, за винятком депозитів в іноземній валюті) до 47,1 відсотка за рік із червня 1995 року по квітень 1996 року. Якщо ж удасться виконати програму фінансування державного дефіциту, включаючи її положення щодо зростання обсягів продажу державних облігацій, то темпи зростання

Визначення попиту на гроші є дуже важливою дослідницькою темою для центральних банків, особливо для країн із перехідною економікою. В економічному департаменті Національного банку України проводяться дослідження попиту на гроші та розпочато створення відповідних економетричних моделей. Пропонуємо вашій увазі перші результати, які були отримані в рамках одного із можливих підходів оцінки попиту на гроші. Робота в цьому напрямі триває, і коли статтю вже було підготовлено до друку, редакції стало відомо, що в економічному департаменті отримано нові поліпшені економетричні результати із використанням альтернативних підходів. Ми плануємо опублікувати їх в одному з найближчих номерів «Вісника НБУ».

Моделювання попиту на гроші в українській економіці

грошової бази в 1996 році, як очікується, знизяться і становитимуть менше 50 відсотків за рік. Саме ці передумови і були покладені в основу прогнозів зростання рівня інфляції в межах 45—48 відсотків за рік, зроблених фахівцями Національного банку України.

Ці розрахунки базуються на «рівнянні обміну» згідно з кількісною теорією грошей. Класичне формулювання цієї теорії має вигляд:

$$MV=Py,$$

де M — пропозиція грошей,

P — рівень цін,

y — реальний валовий внутрішній продукт (ВВП); множник V , що має назву «швидкість грошового обігу», то середня кількість разів переходу грошової одиниці до іншого власника в українській економіці за даний рік.

Згідно з кількісною теорією швидкість грошового обігу повинна бути стабільною (тобто дорівнювати майже незмінному числу). Однак стосовно України протягом останніх років спостерігалася зовсім інша картина (графік 1).

Зростання швидкості повинно призводити до збільшення рівня інфляції так само, як це відбувається внаслідок зростання грошової пропозиції. Справді, зростання швидкості грошового обігу вказує на зниження попиту на гроші. Якщо люди прагнуть тримати (від англійського to hold money) менше грошей, вони намагатимуться обміняти їх на інші товари, включаю-

**За прогнозами фахівців
НБУ, темпи зростання грошової бази в Україні 1996 року
можуть знизитися і становити менше 50 відсотків за рік**

чи іноземну валюту. Наслідком цього стане падіння обмінного курсу та зростання цін на споживчі товари.

Зниження попиту на гроші не має великого значення у випадку стрімкого зростання пропозиції грошей, як це було в 1993 році. Навіть у разі незмінності швидкості грошового обігу інфляція все ж таки становила би близько 2500 відсотків. І навпаки, якщо швидкість і збільшилася б, але пропозиція грошей утримувалася на постійному рівні, то інфляція не досягла б і 100 відсотків. Але у 1995 році, зі значно повільнішим зростанням пропозиції грошей, зростання швидкості стає набагато важливішим. Рівень інфляції, що мав би місце у 1995 році з незмінною пропозицією грошей, усе ще становив би понад 50 відсотків.

Окрім швидкості грошового обігу, кількісна теорія також вказує і на друге джерело в зміні рівня інфляції, не пов'язане з випуском грошей: реальний ВВП. Одним із припущень цієї теорії є положення, що населення потребує грошей виключно для здій-

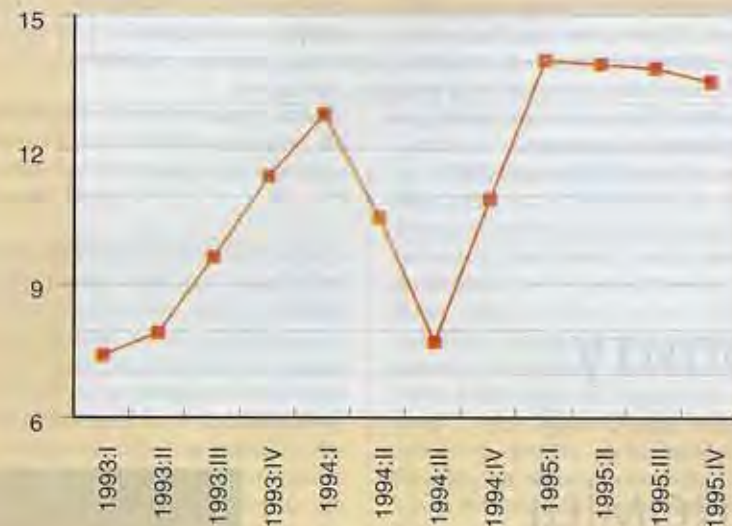

**Кінг
Банаян**

старший економічний радник
фірми KPMG Баранц Групп /
USAID проект монетарної перебудови,
доктор економіки, економічний радник НБУ, професор
державного університету Сент-Клауд у Мінесоті, США. Директор
Інституту аналізу досліджень та планування для Вірменії у Лос-Анджелесі (Каліфорнія).

снення трансакцій, тобто купівлі товарів та послуг. Коли ж реальні доходи населення скорочуються, зменшується і кількість зроблених ним покупок. Таким чином, воно потребуватиме менше грошей. Тому якщо грошова пропозиція витримуватиметься на постійному рівні в умовах падіння реального ВВП, наслідком такої політики буде зростання інфляції. Звичайно, дана проблема не така важлива, як та, що пов'язується із впливом на рівень інфляції змін у грошовій пропозиції або швидкості грошового обігу, але все-таки велике зниження обсягів

Графік 1. Швидкість обігу M2 в Україні

політики Національного банку України, проте швидкість не досягла своїх попередніх рівнів у 1993 році.

У міру зниження темпів зростання грошової пропозиції швидкість повинна стабілізуватися. Але в умовах швидких і драматичних змін в економіці та банківській системі України можна очікувати значних одноразових коливань (зрушень) швидкості. Тому важливо оцінити попит на гроші.

Специфікація функції попиту на гроші та результати економетричних розрахунків

У теоріях попиту на гроші виділяють одну чи кілька функцій грошей та пояснюють роль мотивів утримувати активи в грошовій формі, наприклад, для реалізації необхідних трансакцій чи збереження вартості заощаджень.

Останнім часом порушення грошової маси стало набагато слабшим джерелом зростання інфляції, ніж два-три роки тому

Незалежно від теоретичного обґрунтування вигляду функції попиту на

гроші велике розмаїття існуючих моделей попиту на гроші в кінцевому підсумку зводиться до специфікації (конкретної функціональної залежності), в якій попит на гроші в реальному обчисленні (номінальна грошова маса, утворена з урахуванням бажання економічних агентів тримати активи в грошовій формі, поділена на рівень цін) функціонально залежить від:

— рівня економічної активності (наприклад, реального ВВП);

— змінних, що описують відносні норми доходу (до їх складу входять змінні, що найкращим чином апроксимують "власну" норму доходу від утримання грошей та норми доходів на активи, що можуть розглядатися як альтернативні відносно активів у грошовій формі);

— вектора параметрів зрушень функції попиту на гроші (що втілюють у собі суттєві зміни деяких важливих факторів, наприклад, зміни платіжного механізму, зміни рівня невизначеності щодо майбутньої відносної норми доходу на активи у грошовій формі, зміни у внутрішній чи зовнішній конвертованості національної валюти тощо).

Хоча список можливих аргументів функції попиту на гроші добре відомий (у тому числі й для перехідних економік), встановлення конкретного вигляду цієї функції (за умов певних обмежень як щодо рівняння в цілому — залежність повинна мати стабільний характер та бути придатною для прогнозування попиту на гроші, — так і щодо окремих коефіцієнтів, що є стохастичними (випадковими) змінними величинами,

оцінки цих коефіцієнтів повинні бути статистично значущими, мати знаки та величини, що мають економічний сенс тощо) є надзвичайно складною проблемою.

Попит на гроші описується змінною, яку не можна спостерігати явно. Це ускладнює проблему оцінки попиту на гроші, тому що для її вирішення потрібно прийняти додаткові припущення. Зрозуміло, в стані довгострокової рівноваги попит на гроші (в реальному обчисленні) дорівнює реальній грошовій масі в обігу (номінальний грошовий масі в обігу, поділений на рівень цін). Відносно ж наближення до цього стану в даній статті робиться стандартне припущення, що за кожний період часу процесу встановлення рівноваги різниці між реальною грошовою масою в обігу та попитом на гроші зменшується у фіксованій пропорції. Тобто оцінка попиту на гроші нами здійснювалася в рамках так званого механізму часткового коректування реальної (не номінальної) грошової маси. Вибір на користь останнього було зроблено тому, що це найбільш простий, традиційний та поширений підхід. Крім того, як свідчать результати інших досліджень, застосування складніших підходів не завжди виправдане, бо пов'язане як із значними технічними труднощами, так і з труднощами в інтерпретації результатів.

Змінні, що описують відносні норми доходу (тобто компоненти вектора альтернативних вартостей грошей відповідно до даного визначення грошового агрегату), були апроксимовані

нами середньозваженою процентною ставкою за депозитами (i), рівнем інфляції (π) та рівнем знецінення національної валюти відносно американського долара. Стосовно конкретної функціональної залежності, яка б описувала попит на "широкі" гроші (за винятком депозитів в іноземній валюті) в Україні, було зроблено припущення, що вона має логарифмічний вигляд, тобто у рівнянні попиту на

Оцінка попиту на гроші нами здійснювалася в рамках так званого механізму коректування реальної грошової маси

гроші (див. нижче) фігурують лише логарифми змінних. Це припущення забезпечує незмінність еластичностей попиту на гроші. Крім того, було зроблено припущення, що попит на гроші залежить від співвідношення власної норми доходу (що апроксимується середньозваженою процентною ставкою за депозитами) до норми доходу від утримання активів у вигляді товарів (що апроксимується рівнем інфляції π). Це співвідношення (відносна норма доходу) може бути записано у вигляді i/π .

Математичний запис задачі, що розв'язувалася, такий:

знайти конкретний вираз змінних X_t та сталі α_i , які б найкращим чином задовольняли рівняння короткострокового попиту на гроші

$$m_t = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot y_t + (1-\lambda) \cdot m_{t-1} + \sum \alpha_i X_{it}$$

де $m_t = \ln\left(\frac{M_t}{P_t}\right)$, $y_t = \ln(Y_t)$, X_i — деякі змінні (до складу яких входить і характерна змінна), які відображають відносні норми доходу (або функціонально залежать від їх складових);

Y — реальний ВВП;
 λ — швидкість коректування реальної грошової маси:

$$\lambda = \frac{(m_t - m_{t-1})}{(m_t^* - m_{t-1})}$$

де m_t^* — попит на гроші в стані довгострокової рівноваги.

При цьому рівняння довгострокового попиту на гроші матиме вигляд

$$m_t^* = \frac{\alpha_0}{\lambda} + \frac{\alpha_1}{\lambda} \cdot y_t + \sum \frac{\alpha_i}{\lambda} \cdot X_{it}$$

Результати комп'ютерних експериментів показали, що попит на гроші

ВВП у 1994 році повинно було потягнути за собою істотне зниження грошової пропозиції для того, щоб запобігти зростанню інфляції.

Наведені міркування можна проілюструвати графіками 2 та 3, на яких показано вплив цих трьох факторів на зростання інфляції у 1993 та 1995 роках. Висновок впливає такий: нині зростання грошової маси стає набагато слабшим джерелом зростання інфляції, ніж це було раніше. Зокрема, більш як на чверть зростання інфляції за 1995 рік пояснюється зрушеннями у швидкості грошового обігу.

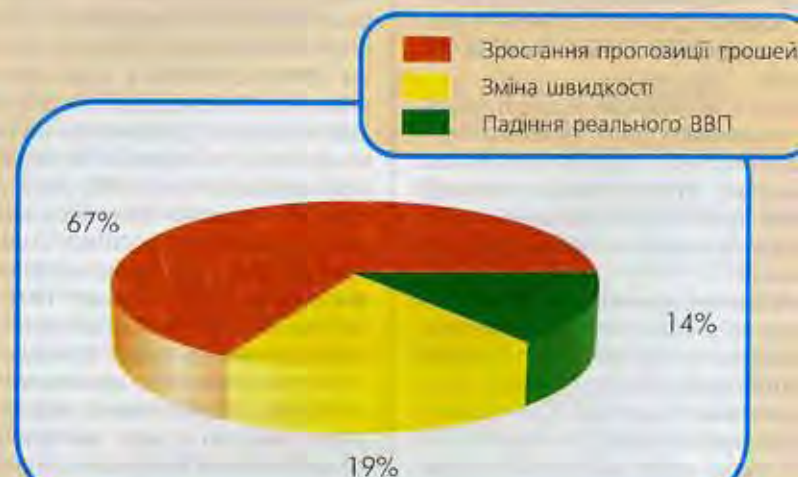
В умовах, коли швидкість грошового обігу повинна стати більш важливою, ніж раніше, детермінантою рівня інфляції, доречно було б задатися запитанням: як здійснювати моніторинг швидкості грошового обігу? Щоб відповісти на це запитання, запишемо рівняння обміну у вигляді

$$M = kPy,$$

де $k=1/V$. Цей дріб показує частку національного доходу, яку громадяни бажать тримати у вигляді грошей. Цінність грошей полягає в тому, що вони втілюють у собі відкладену купівельну спроможність. Громадяни бажатимуть тримати гроші (зокрема, протягом тривалого часу) тоді, коли їхня вартість у купівлі товарів та послуг буде найбільш стабільною. На цей дріб, таким чином, можна дивитися як на вираз довіри населення (індивідуумів) до антиінфляційної політики центрального банку (наочно це показано на графіку 1). Монетарна експансія уповільнилася на початку 1994 року, в результаті чого населен-

ня зробило свій вибір на користь тримання більшої кількості грошей. Але наступне збільшення кредитної емісії в цьому ж році призвело до зростання інфляції, на що населення відповіло вибором на користь меншої кількості грошей, яку воно бажало б тримати (підтвердження цієї тези — зростання швидкості грошового обігу наприкінці 1994 року). Стабільність швидкості грошового обігу в 1995 році після першого кварталу свідчить передусім про стабілізацію очікувань відносно

Графік 2. Вплив різних факторів на зростання інфляції в 1993 році

Графік 3. Вплив різних факторів на зростання інфляції в 1995 році

не є постійним протягом усього діапазону оцінки. Наприклад, у 1993 та 1995 років, а головним чином — на початку другої половини 1994 року мали місце структурні зрушення у вигляді функції попиту на гроші. З огляду на це оцінка коефіцієнтів функції попиту на гроші проводилася за даними як із усього діапазону (із січня 1993 по березень 1996 року), так і з двох його половин: із січня 1993 по липень 1994 року та із жовтня 1994 по березень 1996 року.

Виявилось, якщо отримання задовільних оцінок для більшості специфікацій на першому напівдіапазоні не є проблемою, то результати оцінки функції на другому напівдіапазоні показали сильну залежність від його довжини (включення спостережень). Пояснити це можна, з одного боку, факторами, пов'язаними з фінансовою лібералізацією, яка посилювалася з початку третього кварталу 1994 року, а з другого — зміною очікувань, новими режимами проведення політики.

Результати розрахунків показали, що:

1) зроблені припущення підтвердилися, характерна змінна має вигляд $\ln(i/\pi)$, при цьому виходять найкращі оцінки функції попиту на гроші;

2) процес коректування не є надто повільним. Протягом одного місяця попит на гроші коректується відносно реальної грошової пропозиції на 23 відсотки від їх попередньої різниці, а протягом кварталу — майже на 55 відсотків;

3) попит на гроші залежить від реальної процентної ставки. Він зростає, коли вона позитивна, і зменшується — коли негативна;

4) функція попиту на гроші залежить головним чином від реального ВВП, середньозваженої процентної ставки за депозитами та інфляції, причому еластичності з рівняння довгострокового попиту на гроші становлять відповідно 2.57, 0.36, -0.68;

Швидкість обігу грошей в українській економіці останнім часом не постійна, а залежить здебільшого від процентних ставок за депозитами

5) коефіцієнти знайденої функції попиту на гроші є відносно стабільними. Наприклад, вони майже не відрізняються від аналогічних коефіцієнтів, які могли б бути отримані з використанням цієї ж специфікації в жовтні 1995 року;

6) швидкість коректування уповільнилася порівняно з початком 1993 року майже удвоє. Можливо,

саме за рахунок цього довгострокова функція попиту на гроші виявилася відносно стабільнішою за короткострокову;

7) чутливість попиту на гроші відносно змін реального ВВП, процентних ставок і особливо інфляції і темпів знецінення національної валюти зросла в 1995—1996 роках порівняно з 1993—1994 роками. Саме так і повинно бути в період розгортання фінансової лібералізації (перш за все за рахунок дії таких факторів, як покращання функціонування та поглиблення фінансових ринків, поступового переходу до непрямих інструментів монетарного контролю і відповідної відмови від адміністративного встановлення кредитних стель — процентні ставки, які раніше могли бути і нижчими від свого рівня, що визначався б рівновагою між попитом та пропозицією кредитів, тепер краще відображають характеристики доходності фінансових активів з урахуванням ризику їх утримання, а економічні агенти одержують більшу свободу в прийнятті рішень щодо своїх портфелів активів).

Висновки щодо можливості використання результатів експериментальних досліджень

Результати оцінки попиту на гроші свідчать, що швидкість грошового обігу в українській економіці не є постійною, а останнім часом залежить головним чином від процентних ставок за депозитами.

З метою підтримання інфляції на постійному рівні грошова пропозиція (як проміжна мета) повинна визначатися відповідно до попиту на гроші. Неврахування цього може призводити до суттєвого розходження між пропозицією та попитом (відповідність між якими встановлюється через зростання інфляції), що в свою чергу може виділитися в проблеми із платіжним балансом, низьким ВВП (чи навіть його падінням), високими темпами інфляції. Останнє положення дістало своє емпіричне підтвердження в постпрогнозуванні інфляції на один крок (із використанням історичних даних та знайденої функції попиту на гроші).

Графік 4 свідчить про те, що за допомогою побудованої моделі на гроші у принципі можливе коротко-

строкове прогнозування інфляції, а також — середньострокове прогнозування інфляції відповідно до можливих сценаріїв розвитку.

Чутливість попиту на гроші відносно змінних, що його визначають, може змінюватися в короткостроковому періоді. Це теж впливає на порушення регулярного характеру залежності між грошовою масою та інфляцією.

Ефективність проміжних цілей монетарної політики залежить від стабільності попиту на гроші. Існування відносно стабільної довгострокової функції попиту на гроші вказує на припустимість так званого монетарного таргетування (від англійського — *targeting*). На жаль, отримані результати свідчать про нестабільність попиту на гроші для української економіки. Але при цьому цілком можливо, що така нестабільність виникла за рахунок нестационарності часових серій (див. нижче). У будь-якому випадку труднощі у знаходженні короткострокових специфікацій попиту на гроші в період із кінця 1994 року та в 1995 році свідчать про необхідність ретельного моніторингу як грошових агрегатів, так і попиту на гроші, щоб завчасно виявити ймовірні зрушення у функції попиту на гроші.

У рамках запропонованого підходу отримати обґрунтовані економічні оцінки попиту на гроші можна. Водночас хотілося б звернути увагу на такий момент. Результати проведених нами розрахунків щодо статистичних якостей часових серій, які використовувалися в експериментах, показали, що серії є нестационарними. Досягнення ж економічної науки з початку 1980-х років свідчать про те, що при наявності нестационарних серій економічні оцінки, отримані за допомогою методу найменших квадратів (як це було зроблено нами) в дійсності можуть бути хибними. Тому треба обережно ставитися до можливого використання цих результатів на практиці. Крім того, необхідні подальші дослідження як відносно власне попиту на гроші, так і щодо адекватних підходів його визначення*.

Автори вдячні директору економічного департаменту НБУ Лідії Василівні Вороновій за допомогу у підготовці статті.

* Деякі результати на підтвердження цієї точки зору і такі, що поглиблюють наші знання щодо функції попиту на гроші в українській економіці, ми вже отримали.

Рейтинг банків

Визначення узагальнюючої оцінки фінансового стану комерційного банку

Костянтин Євгенович Раєвський

народився 20 жовтня 1955 року в Києві. В 1980 році закінчив фінансово-економічний факультет Київського інституту народного господарства і був направлений на роботу в Українську республіканську контору Держбанку СРСР. З 1984 року — навчання в аспірантурі, наукова та викладацька робота. Кандидат економічних наук (спеціальність — банківська справа), доцент. Автор більш як 60 друкованих праць. З 1993 року працює в центральному апараті Національного банку України, спочатку — начальником управління економічних досліджень, нині обіймає посаду начальника управління аналізу діяльності банків та контролю економічних нормативів департаменту банківського нагляду.

стовувати стандартизовану систему, за допомогою якої всі банки можна розглядати під одним кутом зору.

Така система базується на аналізі основних показників фінансового стану банку, а також дає можливість врахувати головні його компоненти. Такою системою узагальнення основних показників фінансового стану банків є загальновідома система "СAMEL", на базі якої (з урахуванням специфічних особливостей національної банківської системи) ми пропонуємо визначати рейтинг комерційних банків України.

Графік 4. Прогнозування інфляції на один крок за допомогою знайденої моделі попиту на гроші в історичному інтервалі із січня 1995 по березень 1996 року

Система рейтингу банків повинна включати визначення таких понять:

— якість капіталу — оцінка розміру капіталу банку щодо його достатності для захисту інтересів вкладників та підтримання платоспроможності;

— якість активів — можливість забезпечення повернення активів, аналіз позабалансових рахунків, а також вплив наданих проблемних кредитів на загальний фінансовий стан банку;

— якість управління/менеджменту — оцінка методів управління банком щодо ефективності діяльності, встановленого розпорядку праці, методів контролю стосовно дотримання нормативних актів та чинного законодавства;

— доходність — тобто достатність доходів банку для перспективи його розвитку;

— ліквідність — можливість банку щодо виконання ним як звичних, так і непередбачуваних зобов'язань.

Сукупний рейтинг банку визначається так:

— за кожним із вищезазначених пунктів нараховуються бали від 1 (сильний) — до 5 (незадовільний);

— бали підсумовуються і діляться на п'ять для визначення сукупної рейтингової оцінки;

— сукупний рейтинг чітко показує, який загальний фінансовий стан банку: сильний, задовільний, посередній, граничний чи незадовільний.

Наприклад (дані умовні):

$$\begin{aligned} \text{якість капіталу} &= 2 \\ \text{якість активів} &= 2 \\ \text{якість управління} &= 3 \\ \text{доходність} &= 3 \\ \text{ліквідність} &= 1 \\ \hline \text{разом} &= 11 \end{aligned} \quad \text{Рейтингова оцінка} = \frac{11}{5} = 2.2$$

Визначення рейтингової оцінки потребує округлення результату до цілих, тобто:

- 1 — 1.4 до 1. Банк отримує рейтинг сильного;
- 1.5 — 2.4 до 2. Банк отримує рейтинг задовільного;
- 2.5 — 3.4 до 3. Банк отримує рейтинг посереднього;
- 3.5 — 4.4 до 4. Банк отримує рейтинг граничного;
- 4.5 — 5.0 до 5. Банк отримує рейтинг незадовільного.

Банки, які за сукупним рейтингом визначені як "сильні" (1), мають такі характеристики:

- фінансовий стан є надійним за всіма аспектами;
- виявлені проблеми досить незначні і можуть бути розв'язані у повсякденній діяльності;
- фінансовий стан стійкий до змін, що відбуваються в економіці і банківській системі;
- фінансовий стан не викликає сумнівів у органів нагляду.

Банки, які за сукупним рейтингом визначені як "задовільні" (2), мають такі характеристики:

- в основному фінансовий стан є надійним;
- виявлені проблеми незначні і можуть бути врегульовані керівництвом банку;
- фінансовий стан банку є по суті стабільним і, таким чином, він може бути пристосованим до умов економічної кон'юнктури і роботи банківського сектора;
- стурбованість органів нагляду обмежується тим, що недовіки, виявлені в ході перевірки на місцях чи аналізу звітності, можуть бути належним чином виправлені керівництвом банку.

Банки, які за сукупним рейтингом визначені як "посередні" (3), мають такі характеристики:

- банк дещо слабкий фінансово і щодо операційних

функцій, а також припустився порушень законів і нормативних актів;

— фінансовий стан має тенденцію до подальшого погіршення, якщо умови в економіці та банківському секторі будуть розвиватися за несприятливим сценарієм;

— фінансовий стан вірогідно погіршиться, якщо негайно не буде вжито заходів щодо виправлення ситуації або ці заходи не будуть досить ефективними;

— стан банку викликає занепокоєння в органів нагляду.

Банки, які за сукупним рейтингом визначені як "граничні" (4), мають такі характеристики:

— є ряд недоліків щодо фінансової діяльності;

— є ознаки нестабільності, які не усуваються належним чином;

— якщо своєчасно не будуть вжиті конкретні заходи щодо виправлення ситуації, становище банку погіршиться настільки, що це може поставити під сумнів існування банку в майбутньому;

— є ознаки потенційного банкрутства;

— потребують додаткової уваги органів нагляду, необхідний детальний план заходів стосовно вирішення наявних проблем і усунення недоліків.

Банки, які за сукупним рейтингом визначені як "незадовільні" (5), мають такі характеристики:

— є високий ступінь вірогідності банкрутства найближчим часом;

— є цілий ряд серйозних недоліків, становище банку настільки критичне, що потребує негайної фінансової допомоги з боку власників банку або з інших фінансових джерел;

— без застосування оперативних заходів щодо виправлення ситуації і/або здійснення фінансової підтримки виникне необхідність злиття цього банку з іншим, придбання його іншою установою або його ліквідації.

Аналіз капіталу

Аналіз капіталу повинен визначити, чи може банк гарантувати достатній захист коштів вкладників.

Найсуттєвішим елементом аналізу капіталу є оцінка, яка дає право зробити висновок, що банк має достатній, або адекватний капітал для збереження коштів своїх вкладників.

Мінімальний обсяг капіталу становить вимогу, згідно з якою банк постійно повинен мати визначений мінімальний обсяг капіталу. Як правило, це рівень капіталу, необхідний для одержання відповідних ліцензій на здійснення банківських операцій.

Коли ж мінімальний рівень капіталу стає недостатнім для захисту вкладів клієнтів, необхідно вчасно приймати рішення про його збільшення.

Таким чином, основне завдання аналізу капіталу полягає в тому, щоб вчасно визначити та збільшити до необхідного обсягу капіталу.

При визначенні адекватності капіталу розрізняються два його рівні:

- основний капітал (капітал 1-го рівня);
- додатковий капітал (капітал 2-го рівня).

При визначенні адекватності капіталу банку його активи повинні зважуватися на відповідні коефіцієнти ризику.

При визначенні адекватності капіталу треба мати на увазі, що забалансові статті також пов'язані з певним ризиком для банку. Прикладом такого ризику може бути надання банком гарантій від імені клієнта за відповідну плату. При цьому банк бере за послуги комісійну плату. Навіть

тоді, коли йому не доведеться виконувати гарантійних зобов'язань, він піддається ризику.

Іншим прикладом такого ризику є надання банком комерційного або документарного акредитива своєму клієнту.

Базельська угода визначає ступінь ризику за основними трьома типами забалансових статей. Ці показники ризику використовуються при переводі забалансового ризику в ризик, що асоціюється з активами. Наприклад, гарантія має показник ризику, який дорівнює 100 відсоткам. Це означає, що вона може прийняти форму кредитування клієнта, але містить повний банківський ризик.

За результатами аналізу капіталу банку встановлюється рейтингова оцінка за такими критеріями:

Рейтинг 1 (сильний):

— банки, у яких нормативи платоспроможності і достатності капіталу набагато перевищують 8 відсотків і 4 відсотки відповідно;

— банки, в яких показники капіталу кращі, ніж у всіх інших банках;

— банки, які за результатами інспекторських перевірок мають відмінну якість активів.

Рейтинг 2 (задовільний):

— банки, у яких нормативи платоспроможності і достатності капіталу вищі за 8 відсотків і 4 відсотки;

— банки, що знаходяться серед кращих банків своєї групи за показниками капіталу;

— банки, які за результатами інспекторських перевірок на місцях мають задовільну якість активів або, принаймні, середню якість активів.

Рейтинг 3 (посередній):

— банки, у яких показники основного і сукупного капіталів відповідають встановленим нормативам;

— банки, що мають посереднє становище серед інших банків за показниками капіталу;

— банки з, як мінімум, посередньою якістю активів, визначеною перевірками на місцях.

Рейтинг 4 (граничний):

— банки, що виконують, принаймні, один з двох встановлених нормативів;

— банки, що знаходяться в останній третині або чверті банків своєї групи за показниками капіталу;

— банки, які демонструють слабкість або мають проблеми з якістю активів за результатами інспектування на місцях.

Рейтинг 5 (незадовільний):

— банки, які порушують встановлені нормативи або мають негативні показники капіталу (дефіцит капіталу);

— банки, показники капіталу яких є гіршими серед інших банків групи;

— банки, в яких за результатами інспекторських перевірок на місцях якість активів є граничною або незадовільною.

Аналіз якості активів

Низька якість активів є найбільш розповсюдженою проблемою для нестійких і погано керованих банків, хоча це і не єдина причина їхньої фінансової слабкості. Метою проведення аналізу якості активів банку є визначення їхньої життєздатності і правильності відображення їхньої вартості у звітності банку. З метою найбільш точного аналізу якості активів використовується система класифікації стосовно кредитів, інших видів активів та забалансових статей.

Активи, стосовно яких банк має явні проблеми і за якими остаточно погашення не гарантоване, класифікуються як субстандартні.

Активи, збитки за якими майже безсумнівні, але їхній розмір поки що не можна встановити з точністю, класифікуються як сумнівні.

Активи, які, без сумніву, не будуть погашені і, таким чином, не є життєздатними активами банку, класифікуються як збиткові.

При необхідності можна виділити ще одну категорію активів під назвою "особливо згадані", до якої входять активи, що не є задовільними, але поки що не являють собою настільки серйозну проблему, щоб бути віднесеними до категорії субстандартних. Однак така практика не завжди використовується при аналізі якості активів.

Зважування на ризик за кожною класифікацією активів робиться таким чином:

Класифікація	Оцінка ризику
Задовільні	0%
Особливо згадані	20%
Субстандартні	50%
Сумнівні	70%
Збиткові	100%

Таким чином, під час аналізу всі активи (а також забалансові статті, якщо вони є в класифікації) множаться на відповідний коефіцієнт ризику. Загальна сума зважених на коефіцієнт ризику активів є середньозваженою вартістю класифікованих активів.

Середньозважена вартість класифікованих активів за категоріями стає чисельником при аналізі якості активів.

Знаменником при аналізі якості активів, як правило, є капітал банку з коригуванням на:

— якщо банк зробив спеціальні відрахування на покриття збитків за кредитами, ці відрахування віднімаються від вартості активу до його класифікації;

— якщо банк має загальні резервні відрахування, які можуть бути використані для покриття можливих збитків у майбутньому, ця сума додається до суми капіталу.

Якість активів визначається таким співвідношенням:

$$\frac{\text{Середньозважена вартість класифікованих активів}}{\text{капітал банку}} \times 100 \%$$

При цьому загальнорейтингова оцінка якості активів визначається за такими показниками:

Співвідношення між вартістю класифікованих активів та капіталом, %	Рейтингова оцінка
Менше 5%	сильний (1)
Від 5% до 15%	задовільний (2)
Від 15% до 30%	посередній (3)
Від 30% до 50%	граничний (4)
Понад 50%	незадовільний (5)

Аналіз надходжень

Надходження банку, а також його рентабельність — важливі показники загальної роботи банку.

Надходження банку мають велике значення не лише для оцінки ефективності його роботи, але і для загального

аналізу фінансового стану, тому що нерозподілені прибутки є основним засобом збільшення капіталу банку.

Банк з належним управлінням повинен мати достатній розмір надходжень (прибутків), щоб забезпечити свій розвиток. Це означає, що банк зобов'язаний направити достатній обсяг прибутків на збільшення свого капіталу і таким чином підтримати або поліпшити показники свого капіталу.

Якщо коефіцієнти капіталу банку мають тенденцію до погіршення, це свідчить про те, що банк не досить прибутковий або недостатній обсяг його прибутків залишається як нерозподілені прибутки. Це, мабуть, є результатом виплати надто великої частки прибутків у формі дивідендів власникам банку.

Також необхідно визначити взаємозв'язок між надходженнями і якістю активів. Банк, що має проблеми стосовно якості активів, буде змушений з точки зору обліку визнати збитки і знизити вартість проблемних активів (тих, що підлягають класифікації). Ці збитки скоротять надходження банку або навіть призведуть до того, що банк зазнає збитків від своєї основної діяльності.

У системі фінансового аналізу компонент надходжень тісно пов'язаний з капіталом, і з якістю активів. Достовірність даних про надходження тісно пов'язана з якістю активів. Наприклад, якщо банк не визнає з точки зору обліку свої безнадійні кредити шляхом створення резервних відрахувань, його надходження можуть здаватися достатніми, але насправді вони завищуються, тоді як проблемні активи враховуються за завищеною вартістю.

Про недостовірність даних щодо надходжень свідчать нарахування відсотків до прибутків раніше, ніж вони отримані.

Відсотки за кредитами можуть бути:

- 1) заробленими;
- 2) стягненими (отриманими).

Якщо платежі за кредитом прострочені, а банк продовжує нарахувати зароблені, але не одержані відсотки, то він фактично завищує свої надходження за відсотками. Адже може статися, що вони ніколи не будуть виплачені.

Таким чином, при нарахуванні відсотків повинен бути чіткий порядок, відповідно до якого нарахування відсотків треба виявляти обережність щодо його застосування, адже він може негативно впливати на розмір прибутків.

Банки повинні визначати обсяг необхідних ліквідних коштів, враховуючи при цьому два фактори.

Перший. Як банк виконуватиме свої зобов'язання щодо залучених коштів найближчим часом і у віддаленому майбутньому. Це, як правило, пов'язане зі строками вкладів та інших пасивів і передбачає проведення аналізу обсягів депозитів, які напевно залишаться у банку (основні депозити), з тими депозитами та іншими пасивами, які будуть зняті з рахунка або терміново сплачені.

Другий. Як банк буде змушений виконувати свої майбутні зобов'язання, пов'язані з наданням кредитів. Наприклад, якщо банк зобов'язався у майбутньому надати позику своєму клієнту, він повинен врахувати це зобов'язання в управлінні ліквідністю.

З розвитком і розширенням фінансового ринку в банків з'являється більше можливостей для управління рівнем своєї ліквідності. До уваги не береться лише утримання значної частини активів у ліквідній формі. Наприклад: здійснення швидкого продажу активів центральному банку (як правило, у формі державних цінних паперів) або здійснення реалізації на вторинному ринку відповідних типів активів;

— залучення запозичених коштів інших банків (як правило, на короткий строк), часто у вигляді короткострокових позик;

— шляхом укладення угод про відкриття кредитних ліній на відповідну суму;

$$\frac{\text{Чистий прибуток після виплати податків, але до виплати дивідендів}}{\text{Середня вартість усіх активів}} \times 100 \%$$

При цьому аналіз надходжень здійснюється на основі річних та квартальних даних після коригування на податкові виплати.

Загальна рейтингова оцінка якості надходжень встановлюється залежно від коефіцієнта прибутковості за такими показниками:

Коефіцієнт прибутковості	Рейтингова оцінка
Понад 1%	сильний (1)
Від 0,75% до 1,0%	задовільний (2)
Від 0,50% до 0,75%	посередній (3)
Від 0,25% до 0,50%	граничний (4)
Нижче 0,25% або чисті збитки	незадовільний (5)

Аналіз ліквідності

Аналіз ліквідності проводиться, щоб визначити, чи спроможний банк відповідати за своїми зобов'язаннями у строки і без втрат.

Найпростіший метод роботи банку — збереження відповідної частини своїх активів у ліквідній формі. Наприклад, грошова готівка, залишки на коррахунках у Національному банку, а також в інших банках, державні цінні папери (при можливості швидкого їх перетворення на готівку).

У свою чергу існує відповідний взаємозв'язок між ліквідністю і надходженнями, який полягає в тому, що ліквідні активи, як правило, дають менший відсоток, ніж неліквідні активи (особливо кредити), а банки, що тримають у ліквідній формі значну частину своїх активів, швидше за все будуть менш рентабельними. З другого боку, банки, що проводять агресивну політику отримання максимальних прибутків, намагаються утримувати ліквідні активи на мінімально припустимому рівні. Правильне управління ліквідністю потребує підтримання достатнього рівня ліквідності, щоб банк міг вчасно і без збитків для себе відповідати за своїми зобов'язаннями. За виняткових обставин, при необхідності якнайшвидшого залучення ліквідних коштів, керівництво банку може здійснити продаж активів із збитками для себе лише для того, щоб виконати свої зобов'язання, хоч це і позначиться негативно на рентабельності банківської установи.

Постійне утримання відповідної частки активів у ліквідній формі — найпростіший метод, який застосовується за умов слабкорозвинутої банківської системи. Але треба виявляти обережність щодо його застосування, адже він може негативно впливати на розмір прибутків.

Банки повинні визначати обсяг необхідних ліквідних коштів, враховуючи при цьому два фактори.

Перший. Як банк виконуватиме свої зобов'язання щодо залучених коштів найближчим часом і у віддаленому майбутньому. Це, як правило, пов'язане зі строками вкладів та інших пасивів і передбачає проведення аналізу обсягів депозитів, які напевно залишаться у банку (основні депозити), з тими депозитами та іншими пасивами, які будуть зняті з рахунка або терміново сплачені.

Другий. Як банк буде змушений виконувати свої майбутні зобов'язання, пов'язані з наданням кредитів. Наприклад, якщо банк зобов'язався у майбутньому надати позику своєму клієнту, він повинен врахувати це зобов'язання в управлінні ліквідністю.

З розвитком і розширенням фінансового ринку в банків з'являється більше можливостей для управління рівнем своєї ліквідності. До уваги не береться лише утримання значної частини активів у ліквідній формі. Наприклад:

— здійснення швидкого продажу активів центральному банку (як правило, у формі державних цінних паперів) або здійснення реалізації на вторинному ринку відповідних типів активів;

— залучення запозичених коштів інших банків (як правило, на короткий строк), часто у вигляді короткострокових позик;

— шляхом укладення угод про відкриття кредитних ліній на відповідну суму;

— залучення запозичених у центрального банку коштів з метою задоволення потреб щодо ліквідності на короткий строк або на довгостроковій основі.

Центральний банк у цьому відіграє роль кредитора в останній інстанції.

Аналіз ліквідності не обмежується лише коефіцієнтним показником. Він потребує більш суб'єктивної оцінки, ніж аналіз капіталу, якості активів або надходжень.

Фактори, які необхідно враховувати при визначенні рівня ліквідності банку:

— обсяг термінових вкладів, тобто необхідно визначити, яка частка депозитів банку може розглядатися як основні депозити (ті, що залишатимуться у розпорядженні банку) порівняно з тією частиною вкладів, які напевне будуть зняті з рахунків і нерідко без завчасного попередження;

— наявність активів у ліквідній формі або активів, які можуть бути швидко перетворені на ліквідні (чим вищий відсотковий показник, тим краща ліквідність);

— ступінь, у якому банк покладається на запозичені кошти, тобто на кошти, придбані на міжбанківському ринку, або на залучення коштів центрального банку (чим вищий ступінь цієї залежності, тим більш ризикований стан ліквідності банку);

— обсяг зобов'язань банку з надання кредитів у майбутньому (чим більший їхній обсяг, тим більш ризикований стан ліквідності банку);

— здатність керівництва банку керувати рівнем ліквідності, а також дотримання банком внутрішньої політики і принципів регулювання ліквідності.

Аналіз ліквідності банку складається з двох частин:

- дотримання встановлених показників і нормативів ліквідності;
- встановлення експертної оцінки за наведеними нижче критеріями.

Рейтинг 1 (сильний):

- високий рівень ліквідних активів;
- постійно підтримується показник, що перевищує всі встановлені нормативи;
- високий рівень залучених коштів у формі основних депозитів;

- здатність швидко залучати кошти за помірну плату;
- коефіцієнти ліквідності кращі, ніж у інших банків.

Рейтинг 2 (задовільний):

- достатній рівень ліквідних активів;
- постійно дотримуються нормативи ліквідності активів;
- рівень залучених коштів у формі основних депозитів вищий за середній;

- є певна можливість залучати кошти за першою вимогою;
- коефіцієнти ліквідності вищі за середні порівняно з іншими банками.

Рейтинг 3 (посередній):

- нині, як мінімум, достатній рівень ліквідних активів;
- дотримуються нормативні вимоги ліквідності активів;
- допустимий рівень основних депозитів відносно загального обсягу депозитів;

- обмежена можливість негайного залучення коштів;
- показники ліквідності середні порівняно з іншими банками.

Рейтинг 4 (граничний):

- є певна нестача ліквідних коштів;
- невиконання нормативів ліквідності активів в окремі

періоди часу;

- залежність від придбаних коштів або непостійних джерел фінансування;
- неспроможність негайно залучати запозичені кошти, за винятком залучення коштів через центральний банк;

- показники ліквідності постійно нижчі за середні показники інших банків.

Рейтинг 5 (незадовільний):

- значна нестача ліквідних активів;
- постійно не дотримуються нормативи ліквідності активів;
- значна залежність від коштів, що не є основними депозитами;

- відсутність можливості залучати кошти, за винятком залучення коштів через центральний банк;
- надзвичайно низькі показники ліквідності порівняно з іншими банками.

При визначенні загальної рейтингової оцінки ліквідності банку обов'язково враховуються порушення встановлених нормативів ліквідності (одного чи кількох одночасно).

При цьому стан ліквідності банку переходить до категорії — незадовільний.

Аналіз адміністративно-господарського управління (менеджменту)

На відміну від аналізу капіталу, якості активів, надходжень і навіть ліквідності при аналізі управління неможливо використовувати коефіцієнтний показник. У свою чергу, при оцінці методів управління за системою рейтингу необхідно враховувати рейтинг за іншими чотирма напрямками, тому що оцінка менеджменту прямо залежна від якості активів, капіталу, надходжень і ліквідності банку.

Звичайно, слід зважити на те, за яких умов спричинилося погіршення показників діяльності банку, навіть тоді, коли керівництво проблемним банком перейшло до нової адміністрації, що не несе відповідальності за слабе фінансове становище банку.

Таким чином, оцінка управління повинна відображати рейтинг за іншими чотирма компонентами.

Крім рейтингової оцінки за іншими чотирма компонентами, які необхідно враховувати при проведенні аналізу управління банку, необхідно звертати увагу на такі фактори:

- керівництво банку повинно демонструвати технічну компетентність, організаційні та адміністративні здібності (що може бути виявлено при затвердженні керівників банку центральним банком);

- керівництво банку має нести відповідальність за дотримання банківського законодавства та встановлених норм і нормативів;

- керівництво банку повинно вміти негайно реагувати на зміни, які відбуваються в економіці, зокрема в банківській системі;

- керівництво банку має нести повну відповідальність за розробку та дотримання належних внутрішніх правил роботи банку;

- адміністрації банку необхідно дбати про постійне підвищення рівня кваліфікації своїх працівників для поліпшення роботи банку;

- керівництво банку має нести відповідальність за виявлені корисливі дії і особливо за надання позик на пільгових умовах працівникам банку;

- керівництво банку повинно повністю задовольнити регіон, де розташований банк, у банківських послугах.

Враховуючи те, що аналіз адміністративно-господарського управління (менеджменту) є найбільш суб'єктивним серед інших аспектів системи рейтингу, крім попередніх

чотирьох компонентів, необхідно встановити експертну оцінку управління банку за наведеними нижче критеріями.

Рейтинг 1 (сильний):

- усі інші компоненти мають відмінний або задовільний рейтинг;
- бездоганне дотримання законів і нормативних актів;
- є адекватні внутрішні правила роботи банку, які повністю виконуються;
- очевидними є цілісність, компетентність і здібності керувати банком.

Рейтинг 2 (задовільний):

- більшість компонентів, як мінімум, задовільні;
- загальне дотримання законів і нормативних актів;
- в основному правила роботи адекватні та належно виконуються;
- відсутність явних недоліків у методах керівництва банком.

Рейтинг 3 (посередній):

- більшість компонентів системи посередні або задовільні;
- частково не виконуються вимоги чинного законодавства і нормативних актів;
- є необхідність у поліпшенні розроблених правил роботи банку та їхнього дотримання;
- є певна занепокоєність щодо методів керівництва та сумнів щодо компетентності керівників банку.

Рейтинг 4 (граничний):

- рейтинг інших компонентів коливається між посереднім і незадовільним;
- є серйозні порушення законодавства і/або невиконання нормативних актів;
- немає чітко встановленого порядку роботи або його не дотримуються;
- виявлено очевидні факти шахрайства, незадовільного керівництва.

Рейтинг 5 (незадовільний):

- рейтинг інших компонентів системи є граничним або незадовільним;
- серйозні порушення законодавства і/або нормативів;
- немає правил роботи або їх не дотримуються;
- очевидним є неадекватне керівництво або під сумнів ставиться компетентність керівного складу, виявлено факти шахрайства.

Із перших вуст

Державний і незалежний контроль за діяльністю комерційних банків

Ігор Юрійович Горячек

народився 9 грудня 1961 року. В 1983 році закінчив фінансово-економічний факультет Київського інституту народного господарства. Тривалий час працював на підприємствах оборонної промисловості. У Національному банку України — з 1992 року. Нині — начальник управління методології і координації банківського нагляду та аудиту департаменту банківського нагляду.

Банки відіграють ключову роль у фінансовій системі і національній економіці, тому в усьому світі вони більше ніж інші підприємства підлягають державному нагляду і незалежному контролю

ють ці кошти для надання позик та інвестицій, розміщуючи їх для виробничого використання.

Безумовно, банки виконують ще цілий ряд найважливіших функцій.

Оскільки банки відіграють ключову роль у фінансовій системі і національній економіці, до їхньої

діяльності суспільство виявляє неабиякий інтерес. В усьому світі банки більше підлягають державному нагляду і незалежному контролю, ніж підприємства інших видів діяльності.

Нині в Україні діє 200 банків і близько 2000 банківських установ — філіалів, представництв, відділень. Для порівняння можемо сказати, що в Німеччині, наприклад, функціонують 4000 банків та 49000 банківських установ.

Надійно захистити інтереси вкладників і кредиторів банків, забезпечити їхню довіру до фінансово-кредитної системи країни покликана нещодавно створена в Україні служба банківського нагляду. Наглядові обов'язки служби спрямовані на оцінку і стримування численних ризиків при здійсненні банками банківських операцій з метою недопущення їхньої збитковості, неліквідності і, врешті-решт, банкрутства. Банківські ризики можуть набувати різних форм, але в цілому їх класифікують за двома категоріями:

1) якщо вкладники протягом короткого терміну приймають рішення про вилучення з банку своїх вкладів і заощаджень;

Обов'язки служби банківського нагляду спрямовані на оцінку і попередження численних ризиків при здійсненні банками операцій з метою недопущення їхньої збитковості, неліквідності та банкрутства

2) якщо позичальники не в змозі виплатити банку свою заборгованість за кредитами.

Повсякденна присутність ризику у діяльності комерційних банків викликає пильну увагу з боку державного нагляду ще й тому, що відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" комерційні банки створюються і функціонують як господарські товариства, тобто в умовах відмежування безпосередніх власників (акціонерів, пайовиків) банку від власне керівників (правління, директорів).

Користувачі зацікавлені в отриманні достовірної економічної інформації стосовно діяльності комерційних банків. Отже, важко переоцінити значення незалежного позавідомчого контролю, тобто зовнішнього аудиту. Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" та "Про аудиторську діяльність" проведення аудиту, тобто перевірок незалежними аудиторськими організаціями бухгалтерської звітності, обліку та іншої інформації щодо фінансової діяльності банків з метою визначення їхньої достовірності, є обов'язковим для комерційних банків. Головна мета банківського аудиту — дати користувачам об'єктивний

і якісний висновок про достовірність звітності й обліку, реальний стан банку, достатність його капіталу, доходність, ліквідність, оцінити ступінь ризику банківських операцій, рівень керівництва банку, розробити рекомендації щодо усунення в подальшому виявлених у процесі проведення аудиту порушень.

До методів банківського аудиту належать:

- ревізія бухгалтерських документів;
- фактична перевірка операцій бухгалтерського обліку;
- порівняння облікових записів із документами;
- здійснення зустрічних перевірок.

У процесі ревізії бухгалтерських документів з'ясовується законність і правильність виконання операцій, перевіряється достовірність документів, правильність розрахунків у документах, відсутність порушень у бухгалтерських проводках. При цьому не виключається суцільна перевірка документів щодо найбільш складних та відповідальних операцій, за якими порушення, як правило, поширені (касові, валютні, депозитні). Суцільну перевірку документів необхідно робити за операціями, які не пов'язані з виконанням доручень клієнтів і не контролюються ними (наприклад, документи, пов'язані з внутрішньобанківськими операціями відносно доходів і витрат банку, формуванням статутного фонду банку). В інших випадках можна застосовувати вибіркового метод перевірки документів.

Фактична перевірка виконується з метою підтвердження реальності здійснення операцій за документа-

Банківський аудит — це перевірка незалежними аудиторськими організаціями бухгалтерської звітності, обліку та іншої інформації щодо фінансової діяльності банків з метою визначення їхньої достовірності

ми банку, клієнтів, акціонерів, фінансових органів. Обов'язковим для перевірки всіх операцій є підрахунок залишків на аналітичних рахунках та порівняння їх з даними синтетичного обліку, при цьому уточнюються залишки на

розрахункових рахунках клієнтів та коррахунках у банках-кореспондентах. Треба зазначити, що аудиторська перевірка підсумків діяльності комерційних банків базується на дослідженні правильності відображення доходів і витрат у аналітичному і синтетичному обліку. Зниження доходів призводить до зменшення оподаткованого прибутку і розміру дивідендів. Штучне збільшення прибутків тягне за собою необґрунтовані виплати з прибутку, повернення яких у подальшому проблематично.

Аудиторська перевірка фінансової звітності комерційних банків може:

- надати допомогу щодо становлення потужної системи внутрі-

Національний банк України вважає, що комерційним банкам слід залучати незалежних зовнішніх аудиторів не тільки для здійснення річної аудиторської перевірки фінансової звітності, а й для перевірок окремих структурних підрозділів

шнього контролю, створення програм внутрішнього аудиту та інформаційних систем управління;

- допомогти розробити механізми та методи загальної діяльності та проведення окремих операцій;

— забезпечити більшу впевненість стосовно правильності фінансових звітів для акціонерів та громадськості.

Банківський аудит, виходячи з його мети і методів досягнення, повинен бути спрямований на те, щоб банки підкоряли клієнта правдивою інформацією про свою надійність і стабільність, постійно залучали нових інвесторів і партнерів, щоб їм довіряли вкладники. Банки публікують звітність, достовірність якої підтверджена незалежними аудиторами, тому така інформація для потенційних клієнтів і вкладників має величезне значення.

Національний банк України вважає, що комерційним банкам слід залучати незалежних зовнішніх аудиторів не тільки для здійснення річної аудиторської перевірки фінансової звітності, а й для перевірок окремих структурних підрозділів (кредитного управлін-

ня, управління обробки даних тощо), для надання допомоги керівництву щодо специфічних сфер діяльності (оподаткування, інформаційні системи управління), для підготовки звітності, яку вимагають від банків протягом року. Такі перевірки здійснюються будь-коли, якщо виникає в цьому потреба.

Треба сказати про три основні причини зацікавленості інспекторів служби банківського нагляду у здійсненні таких перевірок зовнішніми аудиторами.

По-перше, інспектор у процесі перевірки банку замість застосування необхідних процедур може покластися на роботу аудитора.

По-друге, робота зовнішнього аудитора може вплинути на обсяг тестування, яке необхідно зробити інспектору.

По-третє, звіти, складені зовнішніми аудиторами, можуть дати інспектору корисну інформацію відносно перевірки банку.

У свою чергу, служба банківського нагляду пропонує аудиторам, які здійснюють банківський аудит, необхідну інформацію з електронних "досьє" комерційних банків за умови, що вона відповідно до чинного законодавства не є банківською таємницею. Служба банківського нагляду вважає за доцільне проводити спільні з аудиторами банків методичні семінари, тематичні співбесіди, різного роду обмін досвідом роботи з метою підвищення професійної кваліфікації зацікавлених сторін. Вищезазначені питання дуже важливі, оскільки йдеться про ступінь надійності зовнішніх аудиторів, їхню роль і характер взаємовідносин з державними перевіряючими.

Між іншим, ці взаємовідносини у різних країнах — різні. У Бельгії, Німеччині та Швейцарії традиційно здійснюють нагляд на підставі звітів аудиторів, які мають відповідні сертифікати. Призначення аудиту — форма банківського нагляду, що здійснюється контролюючим агентством (центральним банком, фондом страхування депозитів тощо).

Що стосується такої країни з традиційно стабільною банківською системою і розвинутою мережею аудиту, як Голландія, то на її прикладі, на наш погляд, з урахуванням специфічних особливостей економіки України, зокрема її банківської системи, необхідно будувати основи систем державного і незалежного контролю за

діяльністю комерційних банків та принципі їхнього взаємодіювання.

У банківському законі Японії немає жодних спеціальних постанов, що стосуються зовнішнього аудиту. В Австралії, Італії, Іспанії та Туреччині спеціальні правила щодо аудиту банків були впроваджені лише в останні роки. У ліцензії на проведення банківської діяльності, яка видається комерційному банку міністерством фінансів Кіпру, визначається, що зовнішні аудиторі банку при підготовці висновку про достовірність звітності зобов'язані повідомляти центробанк Кіпру:

— про всі випадки невідповідності банківських операцій вимогам ліцензії;

— про відповідність системи внутрішнього контролю комерційного банку;

Зовнішній аудит може бути корисним доповненням до офіційного банківського нагляду

— про відповідність і достовірність інформації, що надається центральному банку Кіпру.

Стриманість деяких країн стосовно повного переходу на зовнішній аудит базується на твердженні, що сфера відповідальності аудиторів — орієнтація на захист інтересів акціонерів — не завжди збігається з обов'язками офіційних контролерів, бо вони зосереджені на захисті інтересів вкладників. Незважаючи на це, поширюється думка, що зовнішній аудит може бути корисним доповненням до офіційного банківського нагляду, і в результаті зростає попит на послуги незалежних аудиторів у процесі нагляду. У Голландії, зокрема, досить ґрунтовна правова основа, яка регулює відносини між аудиторами та контролюючими органами, і контакти між ними набули високого рівня. Участь зовнішніх аудиторів у офіційному процесі нагляду сприяла тому, що агентства нагляду стали приділяти більше уваги випуску директив та інструкцій, що визначають сферу, напрями діяльності та методику аудиторських перевірок. Так, керуючись "Положенням про пруденціальний банківський нагляд у Росії" аудиторські

організації зобов'язані інформувати Центробанк Росії про результати перевірок, якщо комерційний банк, який перевіряли, порушив банківське законодавство й виникла загроза щодо інтересів вкладників і кредиторів. Центробанк Росії може вимагати як від банків, так і від аудиторів будь-яку інформацію і документи, необхідні для виконання ним функцій банківського аудиту, а також має право призначати перевірку комерційного банку власними силами або доручити здійснення такої перевірки аудиторській організації.

Сьогодні в багатьох країнах систематичні відносини між перевіряючими органами та аудиторами розглядаються як процес, що забезпечує збалансованою системою контролю бухгалтерську справу і сферу надання суспільству відповідної інформації.

Агентства, що займаються перевіркою, планують збільшувати питому вагу зовнішнього аудиту та інших форм офіційного нагляду.

При цьому треба зазначити, що одночасно серед вітчизняних і зарубіжних спеціалістів з банківського нагляду дискутується питання щодо перевірки якості роботи зовнішніх аудиторів, про наявність суперечок між аудиторами та спеціалістами нагляду, які виникають через те, що аудиторські фірми, готуючи аудиторський висновок, водночас надають консультативні послуги керівництву банків.

Таким чином, зовнішній аудит справді може впливати ефективно на інтенсивність та корисність офіційного нагляду. Крім того, необхідно ввести чіткі правила, які б визначали професійну кваліфікацію аудиторів, рівень та порядок їхніх зв'язків як з банками, що перевіряються, так і з офіційними органами. При цьому вся відповідальність за безпеку і стабільність комерційних банків, безумовно, повинна залишатися справою наглядових органів.

Служба банківського нагляду Національного банку України прагне знайти спільну мову з незалежними аудиторськими фірмами, які здійснюють банківський аудит, і сподівається на адекватну реакцію з їхнього боку. Пошук шляхів до взаємодії, безперечно, приведе до позитивних результатів і, сподіваємося, до стабільності банківської системи України.

Юрій Павлович Супрунюк

народився у 1966 році в місті Рівному. Освіта вища, в 1990 році закінчив економічний факультет Української сільськогосподарської академії. У банківській системі працює з 1991 року. Із квітня 1994 року — голова Правління комерційного банку "Княжий". Одружений, виховує двох синів.

Банківська система України поступово виходить із глибокої кризи. Комерційні банки України успішно працювали в умовах нестабільної економіки, зокрема за рахунок підвищення професіоналізму своїх менеджерів.

Період "легких грошей" у банківській сфері вже минув. Жорстка

Перехід українських банків до роботи зі своїми філіалами за єдиним кореспондентським рахунком — крок до підвищення ліквідності та прибутковості комерційних банків

монетарна політика Національного банку України та тягар старих боргів поставили комерційні банки перед дилемою: або банківська політика і технології відповідатимуть світовим стандартам, або деяким із них доведеться, так би мовити, зійти з дистанції.

Банк "Княжий" працює за третьою моделлю, тобто за допомогою єдиного консолідованого кореспондентського рахунку головного банку

Система внутрішньобанківських розрахунків: робота за третьою моделлю

Всілякі перешкоди на шляху до створення цивілізованого правового поля для нормального існування та вдосконалення банківської діяльності долає високотехнологічний або високоризиковий банк. Решта банків звинувачується щонайменше у розтринькуванні коштів.

Кроком уперед щодо підвищення ліквідності та прибутковості комерційних банків, ефективного використання грошей, захисту інтересів кредиторів і вкладників тощо стане перехід українських банків до роботи зі своїми філіалами за єдиним кореспондентським рахунком зі складанням консолідованого балансу.

Необхідність підтримання цього процесу розуміють у Національному банку України.

Від початку діяльності нової хвилі комерційних банків кожна банківська установа була "прив'язана" до відповідного регіонального управління Національного банку України. В банку або філіалі відкривався кореспондентський або субкореспондентський рахунок. Фактично комерційний банк, відкриваючи філіал, засновує дочірній банк, який не наділений тільки власним статутним фондом. При цьому необхідно зазначити, що всупереч існуючим нормам визначена кількість філіалів комерційних банків навіть зараз обліковує на балансовому рахунку 010 кошти від розміщення акцій банку серед акціонерів власного регіону. Такі філіали (тобто дочірні банки) проводять політику, спрямовану на незалежність від головного банку і

самостійність щодо прийняття управлінських рішень. Але в той же час вони багато в чому залежать від місцевого керівництва всіх рівнів. У даній ситуації якимось не береться до уваги те, що за юридичними нормами зобов'язання перед кредиторами і вкладниками несе головний банк, що основні фонди філіалів, заробітна плата працівників, платежі на зразок спонсорської допомоги тощо — це взагалі парадія акціонерів банку, в крайньому разі правління. Таким чином, що до відносин між філіалом і головним банком складається ситуація: прибуток банку є прибуток банку, а прибуток філіалу — тільки його прибуток. Але у разі збиткової діяльності філіалу, хто відповідатиме? Звичайно ж, головний банк.

Комерційний банк "Княжий",

У банку "Княжий" протягом року роботи за умов єдиного кореспондентського рахунку від клієнтів не було жодної скарги щодо несплати платежів або затримки проходження платежів

заздалегідь вживши відповідних заходів і знайшовши розуміння і підтримку в Національному банку України, в його Київському, Львівському та Тернопільському регіональних управліннях, сформувавши єдиний кореспондентський рахунок за третьою, найжорсткішою,

моделлю, тобто МФО філіалів, відкритих у різних регіонах України, відповідає кореспондентський рахунок головного банку. Крім того, філіалам замість кореспондентського рахунка в обласному управлінні Національного банку відкривається рахунок для розрахунків між установами одного банку в головному банку.

Протягом року роботи банку "Княжий" за умов єдиного кореспондентського рахунка від клієнтів не було жодної скарги щодо неплатежів або затримки проходження платежів. Автоматично відбувалася концентрація коштів на єдиному кореспондентському рахунку, що надало можливість перейти до більш ефективного використання банком залишків коштів. Резервування коштів щодо всієї мережі банку здійснюється за місцем знаходження головного банку і повністю перебуває під контролем правління.

Найскладніше завдання головного банку — своєчасний і компетентний розгляд поданих філіалами документів на продаж кредитних ресурсів та проведення інших операцій

Працюючи за умов єдиного кореспондентського рахунка у банку "Княжий" зник так званий міжфіліальний кредит. За перерахування грошових коштів у межах банку плата не береться. Виключаються ситуації, коли один із філіалів банку купує кредитні ресурси за більш високою ціною, ніж продає їх інший філіал, а також коли прибутковий філіал сплачує за рахунок одержаного прибутку податки як за себе, так і за збитковий філіал. Доходи підсумовуються за консолідованим балансом, а нараховані податки до бюджету рівномірно розподіляються по регіонах.

Повністю контролюються кредитні вкладення, витрати, інші активи банку і, як результат, не трапляється жодної несподіванки в останні дні місяця щодо значень показників ліквідності, які регулярно прогножуються і виконуються.

Цілком зрозуміло, що така система роботи повинна базуватися на ґрунтовному програмному забезпеченні. Наприклад, п'ятихвилинна зупинка платіжних доку-

ментів філіалу, призначення яких цікавить головний банк, або здійснення платежів понад встановлений ним ліміт технічних ускладнень не викликають.

Філіали банку мають певні обмеження, які стосуються встановлення головним банком лімітів за всіма рахунками, що підлягають контролю.

Головний банк вельми зацікавлений у проведенні філіалами банку в своїх регіонах широкого кола активних операцій, тому найскладнішим його завданням є своєчасний і компетентний розгляд поданих філіалами документів на продаж кредитних ресурсів та проведення інших операцій. Хочу акцентувати увагу на тому, що головний банк ніколи не дає привілеїв тільки своїм клієнтам, а завжди діє за принципом: клієнти філіалів і клієнти головного банку мають рівні права щодо одержання якісних, кваліфікованих, швидких послуг.

Велику увагу в банку "Княжий" приділяють також кадровій проблемі, добираючи кваліфікованих керівників філіалів, які розуміють, що вся мережа нашого банку перебуває, образно кажучи, в одному човні і не може бути добре комусь одному, якщо іншому погано.

Ми будемо офіси, добираємо кадри, клієнтуру та спрямовуємо діяльність філіалів з урахуванням місцевих особливостей. До нас вже не раз зверталися щодо обміну досвідом банки, які не хочуть мати проблем зі своїми філіалами, а також банки, обсяги втрат яких змушують їх зайнятися вдосконаленням внутрішньобанківських технологій.

Клієнти філіалів і клієнти головного банку мають рівні права відносно одержання якісних, кваліфікованих, швидких послуг

Насамкінець необхідно відзначити, що проблема переходу банку на умови роботи за єдиним кореспондентським рахунком носить більше психологічний, ніж технічний характер, і досвід свідчить, що цей бар'єр буде подолано.

Галина Терентіївна Завіновська

після закінчення Київського інституту народного господарства понад 30 років працює доцентом кафедри управління трудовими ресурсами факультету маркетингу Київського державного економічного університету.

Кандидат економічних наук.

Ринок праці як важлива багатопланова сфера економічного і соціально-політичного життя суспільства потребує кваліфікованого регулювання з метою підвищення ефективності його функціонування. Саме створення діючої системи у сфері зайнятості є одним з основних соціальних завдань економічної реформи. Програмою ринкових перетворень передбачається органічне поєднання макроекономічної трансформації з соціальною спрямованістю реформ відповідно до наявних фінансових можливостей. При цьому весь комплекс заходів соціальної політики повинен бути спрямований на збереження та відтворення трудового потенціалу народу, утвердження необхідної мотивації до праці, запобігання масовому безробіттю.

Залежно від темпів і характеру ринкових перетворень в Україні необхідна динамічна державна політика зайнятості населення, а також ефективна система адаптації різних категорій незайнятого населення до вимог ринку праці, соціального захисту безробітних та осіб з обмеженою конкурентоспроможністю. Особлива роль у реалізації програм зайнятості належить Державній службі зайнятості, яка має у своєму розпорядженні відповідні фінансові ресурси у вигляді Державного фонду сприяння зайнятості населення (ДФСЗН).

Згідно з положенням про ДФСЗН основними джерелами його формування є обов'язкові відрахування підприємств, установ і організацій, кошти місцевих бюджетів, цільові фінансові відрахування підприємств, добровільні внески фізичних та юридичних осіб, інші надходження.

У період становлення ринкової економіки необхідні сучасні принципи формування зайнятості населення. Безперечно, це можливо лише за умов удосконалення інвестиційних вкладень в економіку, визначення кредитно-фінансової та банківської політики.

Ринок праці

Методологічні та методичні підходи до обґрунтування обсягів та використання державного фонду сприяння зайнятості населення

Джерела формування Державного фонду сприяння зайнятості населення (ДФСЗН): звідки, які і для чого?

Загальний обсяг ДФСЗН, виходячи з його призначення і цілей, що досягаються завдяки його коштам, залежить від можливостей держави, з одного боку, та стану ринку праці — з другого, в той чи інший період. За періодичністю надходжень коштів до ДФСЗН можна виілювати більш-менш стабільні та епізодичні джерела його формування. Стабільними вважаються надходження від підприємств, установ, організацій у вигляді обов'язкових відрахувань та бюджетні. При цьому надходження від підприємств, установ і організацій є перемінною постійною величиною, тобто залежать від результатів діяльності, а надходження з місцевих та державного бюджетів можна було б обумовити витратами на утримання служби зайнятості та організацію її діяльності.

На відрахування коштів до ДФСЗН впливають:

— демографічне навантаження на зайняте економічно активне населення, що зумовлює обсяги різних соціальних фондів;

— рівень зайнятості та ефективність праці економічно активного населення, від чого залежать обсяги валового внутрішнього продукту та фонду споживання;

— чисельність і склад незайнятого економічно активного населення, що

формує обсяги витрат на реалізацію програм зайнятості та утримання безробітних;

— розміри допомоги по безробіттю.

Джерелом зростання ДФСЗН є надходження за вклади вільних коштів на депозитні рахунки в банках під процент. Обсяги цих надходжень залежать від обсягів вільних коштів, які в свою чергу залежать від структури і обсягів витрат у той чи інший період. Обсяги вільних коштів розраховуються на кінець року (кварталу) як різниця між обсягами надходжень та витрат. Забезпечити збільшення надходжень за вклади вільних коштів на депозитні рахунки можна було б за умови відміни податку до бюджету з коштів, що надходять за депозитні вклади.

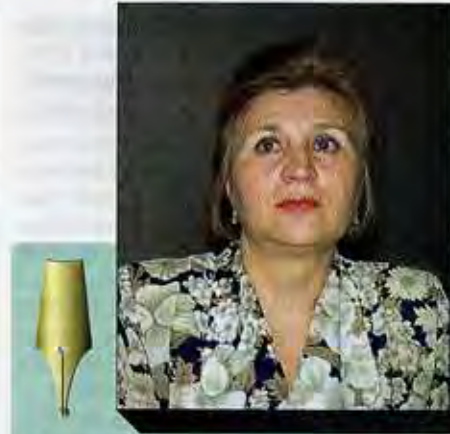
Як розрахувати обсяги обов'язкових внесків підприємств, установ і організацій до місцевих фондів зайнятості?

Обсяги обов'язкових внесків підприємств усіх форм власності до місцевих фондів зайнятості розраховуються за формулою:

$$K_p = \sum F_c \times X_1,$$

де K_p — кошти, що надходять від підприємств;

$\sum F_c$ — сума фондів споживання всіх підприємств;

Ярослава Володимирівна Крушельницька

закінчила Чернівецький державний університет. Працює доцентом кафедри управління трудовими ресурсами факультету маркетингу Київського державного економічного університету.

Кандидат економічних наук.

X_1 — процент відрахувань від фонду споживання;

Обсяги обов'язкових внесків від установ і організацій залежать від обсягів фондів оплати праці і вираховуються за формулою:

$$K_c = \sum FOP \times X_2,$$

де K_c — кошти від внесків установ і організацій;

$\sum FOP$ — сума фондів оплати праці всіх установ і організацій;

X_2 — процент відрахувань.

Відрахування коштів із державного та місцевих бюджетів доцільно здійснювати від загальних витрат бюджету на державне управління за нормативом, що визначає витрати на виплату заробітної плати з відповідними нарахуваннями та надбавками працівникам служби зайнятості.

$$K_b = \sum Z_u \times X_3,$$

де K_b — кошти з державного та місцевих бюджетів;

$\sum Z_u$ — сума витрат бюджетів на державне управління;

X_3 — процент відрахувань.

Обсяги добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, інших нерегулярних надходжень, надходження від фінансово-комерційної діяльності служби зайнятості, роботи її підприємств, надходження за депозитні вклади становлять менше 10 відсотків усього ДФСЗН.

За рахунок відрахувань від обсягів надходжень до місцевої частини фонду в порядку обов'язкових внесків підприємств, установ і організацій формується централізована частина ДФСЗН.

$$\Phi_{\text{ц}} = (K_{\text{п}} + K_{\text{с}}) \times X_{\text{ц}},$$

де $\Phi_{\text{ц}}$ — централізована частина ДФСЗН;

$K_{\text{п}}$ — кошти, що надходять від обов'язкових внесків підприємств;

$K_{\text{с}}$ — кошти, що надходять від обов'язкових внесків установ і організацій;

$X_{\text{ц}}$ — процент обов'язкових відрахувань до централізованої частини фонду.

Значна частина цих коштів витрачається на утримання служби зайнятості та заходи, що мають державне значення щодо політики зайнятості населення. Державний центр зайнятості може надавати субсидії окремим областям, де ситуація на ринку праці цього вимагає, або коли в тій чи іншій області реалізуються заходи політики зайнятості населення загальнодержавного значення (наприклад, створення центрів з професійної підготовки та соціальної адаптації звільнених у запас офіцерів Збройних Сил і т.п.), фінансову допомогу на умовах повернення тощо.

Ришкові реформи стимулюють ліквідацію прихованого безробіття і одночасне зростання відкритого. А це потребує збільшення відрахувань від фонду споживання до ДФСЗН

Таким чином, кошти фонду зайнятості, що використовуються на місцевому рівні, вираховуються за формулою:

$$\Phi_{\text{м}} = [\Phi_{\text{з}} - (K_{\text{п}} + K_{\text{с}}) \times X_{\text{ц}}] + C_{\text{ц}},$$

де $\Phi_{\text{м}}$ — кошти фонду зайнятості;

$\Phi_{\text{з}}$ — місцева частина фонду зайнятості;

$C_{\text{ц}}$ — субсидії Державного центру зайнятості.

Слід зазначити, що посилення ринкових реформ стимулюватиме ліквідацію прихованого безробіття і одночасне зростання відкритого, що викличе необхідність збільшення відрахувань від фонду споживання до ДФСЗН. За умов зменшення податків з прибутку до 30 відсотків цілком можна було б збільшити процент відрахувань до фонду зайнятості.

Фінансування регіональних програм зайнятості населення здійснюється не

лише за рахунок коштів ДФСЗН, але й за рахунок коштів бюджету області, району, міста та інших вищестоящих бюджетів, позабюджетних коштів (частина фондів соціального захисту, стабілізації економіки, підтримки малого бізнесу, підтримки військовослужбовців, звільнених у запас, благодійних фондів), залучених коштів підприємств, кредитів та інших надходжень.

Певною мірою від обсягів усіх цих коштів, що залучаються на реалізацію програми зайнятості, залежать обсяги і структура витрат ДФСЗН.

Механізм впливу держави на зайнятості населення в багатьох розвинутих країнах реалізується через програми політики зайнятості та її фінансування в обсязі 2—3 відсотків валового внутрішнього продукту. Так, у Франції ці відрахування у 1993 році становили 3.1 відсотка, Німеччині — 2.55, Англії — 2.5, Швеції — 2.7 відсотка. При цьому головними цілями таких програм є забезпечення відповідності складу робочої сили структури попиту на неї; піднесення економіки при максимальному пом'якшенні безробіття на основі гнучкої зайнятості. За нашими підрахунками, в Україні відрахування до ДФСЗН від валового внутрішнього продукту становлять усього 0.8—0.9 відсотка, що є наслідком незадовільного стану організації оплати праці, низького рівня її продуктивності, загального спаду виробництва. За цих умов нагальною необхідністю є розробка і прийняття Закону про оплату праці, в основу якого були б покладені ринкові механізми формування ціни робочої сили.

Для того щоб зробити прогноз витрат коштів з ДФСЗН на реалізацію заходів політики зайнятості та соціального захисту населення, необхідно звернутися до балансу ринку праці, який розраховується відповідно до обсягу руху робочої сили через державну службу зайнятості. При прогнозуванні контингенту громадян, які є об'єктом уваги служби зайнятості, слід виходити з того, що до останньої звертається не все незайняте економічно активне населення. Більшість використовує альтернативні канали працевлаштування та самозайнятості.

Баланс ринку праці на обсяг руху незайнятої робочої сили через державну службу зайнятості включає чисельність осіб, які перебувають на обліку в державній службі зайнятості на початок року, чисельність осіб, які приходять на ринок праці протягом року з галузей народного господарства внаслідок вивільнення та звільнення з роботи, випускників учбових закладів, звільнених у запас військовослужбовців, біженців, тих, хто займається домашнім господарством, а також осіб із числа працюючих і учнів (від 16 років), які бажають працювати на умовах вторинної зайнятості.

Частина громадян, яка звернулася до

Характеристика місткості ринку праці залежить від співвідношення кількості вакантних робочих місць до чисельності громадян

служби зайнятості, за допомогою цієї служби протягом року працевлаштовується на вільні робочі місця та вакантні посади на підприємствах, в установах і організаціях. Відношення кількості вакантних робочих місць до чисельності громадян, що звернулися до служби зайнятості за працевлаштуванням, характеризує місткість ринку праці (фіксованого):

$$M_{\text{рп}} = \frac{\sum_{\text{рм}}}{\sum_{\text{нн}}},$$

де $M_{\text{рп}}$ — коефіцієнт місткості ринку праці;

$\sum_{\text{рм}}$ — сума вакантних робочих місць;

$\sum_{\text{нн}}$ — чисельність незайнятого населення, яке бажає працевлаштуватися.

Відношення працевлаштованих громадян до кількості вакантних робочих місць характеризує структурну відповідність пропозиції та попиту робочої сили:

$$K = \frac{\sum_{\text{нр}}}{\sum_{\text{рм}}},$$

де K — коефіцієнт структурної відповідності пропозиції і попиту робочої сили;

$\sum_{\text{нр}}$ — чисельність працевлаштованого населення, яке звернулося до служби зайнятості.

Частина населення виходить на дострокову пенсію, а деяка частина після постановки на облік у центрах зайнятості знімається з обліку, щоб самостійно вирішити питання зайнятості або з інших причин. Таким чином, на обліку в державній службі зайнятості перебуває непрацевлаштоване населення, яке вимагає більшої уваги з боку служби зайнятості відносно кожної групи. З цієї метою слід розробляти прогнози чисельності і структури різних категорій незайнятого населення, яке потребує сприяння у працевлаштуванні або соціального захисту.

Перш за все виявляються можливості працевлаштування незайнятого населення за рахунок розширення сфери додання праці на підприємствах усіх форм

Скільки коштів із ДФСЗН витрачається на створення нових робочих місць і від чого це залежить?

власності в різних галузях народного господарства на основі створення нових робочих місць за рахунок різних джерел фінансування, включаючи кошти ДФСЗН. На це спрямована робота центрів зайнятості, пов'язана з ефективним використанням вільних робочих місць (в тому числі й за рахунок часткової, неповної зайнятості) та бронюванням робочих місць для соціально незахищених громадян у рахунок 5-відсоткової квоти.

Частина робочих місць створюється за рахунок пільгових кредитів, що надаються підприємствам державною службою зайнятості із ДФСЗН. Сума коштів, що витрачається з ДФСЗН на створення нових робочих місць, залежить від вартості одного робочого місця в тій чи іншій галузі народного господарства, кількості створюваних робочих місць та обсягів інших джерел фінансування.

$$3\Phi_1 = \sum_{\text{зх}} 3_{\text{х}} - \sum_{\text{ап}} \text{ап},$$

де $3\Phi_1$ — витрати ДФСЗН на створення нових робочих місць;

$\sum_{\text{зх}}$ — сума затрат на створення всіх робочих місць;

$\sum_{\text{ап}}$ — сума асигнувань підприємств.

Важливим напрямом витрат ДФСЗН є професійне навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації незайнятого населення та безробітних, що розглядається як одна з активних форм соціального захисту та запобігання масовому безробіттю. З цієї метою слід визначити чисельність незайнятого населення та безробітних, які потребують професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації за професіями і спеціальностями в навчальних закладах різних типів та форм власності, а також розробити розрахунки вартості навчання (кошторис) в розрахунку на одну людину. Згідно з "Методикою розрахунків витрат на професійне навчання незайнятого дорослого населення за напрямками державної служби зайнятості" — К., 1994 — в кошторисі передбачаються такі статті витрат:

- заробітна плата з нарахуваннями на неї;
- господарські та канцелярські витрати;
- навчальні витрати;
- планові нагромадження (25 відсотків).

Усі ці статті вираховуються відповідно до вищезазначеної методики. Береться до уваги також тривалість навчання. Виходячи з цього, сума витрат коштів з ДФСЗН на професійне навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації розраховується як добуток кількості осіб, що проходять перенавчання, та середньорічних витрат на нього в розрахунку на одну людину.

$$3\Phi_2 = 3_{\text{зп}} \times B \times K,$$

де $3\Phi_2$ — витрати коштів ДФСЗН на професійну перепідготовку;

$3_{\text{зп}}$ — чисельність осіб, що проходять професійну перепідготовку;

B — витрати коштів на одну людину за місяць;

K — коефіцієнт тривалості навчання (в місяцях).

Особливого значення набуває прогнозування безробіття, яке здійснюється у двох варіантах, та розробка політики щодо регулювання його рівня. Так, в умовах стабілізаційного варіанта розвитку економіки можна виходити з можливостей утримання безробіття на природному рівні, тобто на рівні 2—4 відсотків від економічно активного населення. Передумовою цього повинні бути: ліквідація прихованого безробіття, широке використання населенням альтернативних форм і каналів зайнятості, запровадження гнучкої зайнятості та переведення безробіття у функціональні форми, тобто широке охоплення безробітних професійним навчанням і перенавчанням, зайнятістю на громадських роботах. За умови масового вивільнення працівників з різних галузей народного господарства у зв'язку з приватизацією, банкрутством підприємств, структурною перебудовою тощо саме

Витрати, пов'язані з безробіттям, планує Державний фонд сприяння зайнятості населення

розширення громадських робіт і створення постійних та тимчасових робочих місць повинно набути пріоритетного значення в діяльності служб зайнятості з відповідним фінансуванням з фонду сприяння зайнятості. При кризовому варіанті економічного розвитку безробіття може досягти високого рівня (10—15 відсотків), про що свідчить досвід багатьох східноєвропейських посткомуністичних країн.

Обсяг коштів із ДФСЗН на проведення громадських робіт залежить від чисельності залучених осіб, тривалості їх роботи, середньої заробітної плати та асигнувань на ці роботи з боку підприємств, установ і організацій, держбюджету.

$$3\Phi_3 = 3_{\text{нг}} \times 3_{\text{п}} \times K - \text{апг},$$

де $3\Phi_3$ — кошти ДФСЗН на громадські роботи;

$3_{\text{нг}}$ — чисельність зайнятих на громадських роботах;

$3_{\text{п}}$ — середня заробітна плата одного зайнятого на громадських роботах;

K — тривалість роботи (в місяцях);

апг — асигнування підприємств на

громадські роботи та бюджетні кошти.

Особливо можуть зростати витрати на організацію громадських робіт за умови, коли в структурі безробітних зростає питома вага довготривалого безробіття. Для цієї категорії населення, яка значною мірою вже втратила товарні якості своєї робочої сили, громадські роботи є власне єдиним способом залучення їх до праці, щоб згодом певна частина могла пройти професійне навчання та перекваліфікацію.

Витрати на виплату допомоги по безробіттю та допомоги членам сімей, що знаходяться на їх утриманні, залежать від чисельності безробітних та тривалості незайнятості, кількості утриманців та розмірів допомоги.

$$3\Phi_4 = 3_{\text{д}} \times K_1 + 3_{\text{у}} \times 3_{\text{у}} \times K_2,$$

де $3\Phi_4$ — витрати ДФСЗН, пов'язані з безробіттям;

$3_{\text{д}}$ — чисельність безробітних, які отримують допомогу;

$3_{\text{у}}$ — середній розмір допомоги по безробіттю на місяць;

K_1 — середня тривалість безробіття (в місяцях);

$3_{\text{у}}$ — чисельність утриманців;

$3_{\text{у}}$ — середній розмір допомоги утриманцям безробітних на місяць;

K_2 — тривалість виплати допомоги (в місяцях);

Чисельність безробітних, що отримують допомогу по безробіттю протягом року, розраховується згідно з "Методичними рекомендаціями щодо розробки програм зайнятості територіальних та базового рівнів". — К., 1994 (розділ 8).

Витрати на утримання державної служби зайнятості прогнозуються залежно від чисельності й структури зайнятих в ній працівників, утримання матеріально-технічної та інформаційної бази тощо. Вони включають витрати на заробітну плату з нарахуваннями на неї і доплати, господарські та канцелярські витрати, експлуатаційні витрати, планові нагромадження, витрати, пов'язані з утриманням матеріально-технічної бази центрів профорієнтації, навчальних центрів, поліграфічної та інформаційно-довідкової служби.

$$3\Phi_5 = \Phi_{\text{оп}} + \sum_{\text{г-к}} 3_{\text{г-к}} + \sum_{\text{е}} 3_{\text{е}} + \sum_{\text{мб}} 3_{\text{мб}} + \sum_{\text{зн}} 3_{\text{зн}},$$

де $3\Phi_5$ — витрати на утримання служби зайнятості;

$\Phi_{\text{оп}}$ — фонд оплати праці з нарахуваннями;

$\sum_{\text{г-к}}$ — витрати на господарсько-канцелярські потреби;

$\sum_{\text{е}}$ — експлуатаційні витрати;

$\Sigma \text{Змб}$ — витрати на утримання матеріально-технічної бази;

$\Sigma \text{Зпн}$ — сума планових нагромаджень.

Витрати на проведення наукових досліджень прогноуються залежно від кількості розроблюваних тем, чисельності залучених наукових та допоміжних працівників, розмірів їх заробітної плати з відповідними нарахуваннями, матеріальних затрат та інших витрат згідно зі статтями кошторису щодо кожної теми.

$$3\text{Ф}_6 = \Sigma \text{N} \times \Sigma \text{V},$$

де 3Ф_6 — витрати ДФСЗН на проведення наукових досліджень;

ΣN — кількість розроблюваних наукових праць;

ΣV — сума витрат згідно з кошторисною вартістю тем.

Алгоритм розрахунку витрат коштів ДФСЗН, пов'язаних із реалізацією програми зайнятості, враховує 22 показники

Витрати на підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів служби зайнятості залежать від чисельності осіб, що підвищують кваліфікацію, їх середньої заробітної плати з нарахуваннями та кошторису витрат на навчання.

$$3\text{Ф}_7 = \text{Чпр} \times \text{Зпн} \times \text{K} \times \text{Вн},$$

де 3Ф_7 — витрати ДФСЗН на підвищення кваліфікації працівників служби зайнятості;

Чпр — чисельність працівників, що підвищують кваліфікацію;

Зпн — середня заробітна плата з нарахуваннями;

K — тривалість навчання (в місяцях);

Вн — кошторис витрат на навчання.

Витрати на переселення сімей, виплату позик безробітним для займання підприємницькою діяльністю, на придбання та будівництво приміщень для центрів зайнятості залежать від обсягів ДФСЗН та витрат на раніше вказані заходи.

Для більш ефективного використання ДФСЗН та маневрування коштами, виходячи з регіональних можливостей його формування і потреби в коштах на проведення політики зайнятості населення в умовах нерівномірного процесу вивільнення працівників і появи масового безробіття, доцільно було б встановити норматив залишку коштів, які акумулювалися б на депозитних рахунках, у розмірі 8–9 відсотків від загаль-

ної суми фонду сприяння зайнятості населення. Це дозволило б мати тридцятиденний запас коштів на проведення заходів соціального захисту незайнятого населення в екстремальних ситуаціях.

У цілому алгоритм розрахунку витрат коштів ДФСЗН, пов'язаних із реалізацією програми зайнятості, можна подати у вигляді:

$$\begin{aligned} 3\text{Зс} = & \bar{P} \times \text{ч}_1 + \bar{M} \times \text{ч}_2 + \text{K} \times \text{п}_a + \text{T} \times \\ & \times \text{S} + \text{П} + \text{Р}_1 \times \text{ч}_3 + \text{Сп} \times \text{ч}_4 + \\ & + \text{Спр} \times \text{ч}_5 + \text{Срм} \times \text{п}_{\text{рм}} + \text{Сгр} \times \\ & \times \text{ч}_6 + \text{Сндр} + \text{N}, \end{aligned}$$

де 3Зс — затрати служби зайнятості;

$\bar{P}$ — середня заробітна плата одного працівника служби зайнятості (з відповідними нарахуваннями);

ч_1 — середньосписковий склад служби зайнятості;

$\bar{M}$ — середня вартість матеріалів, що припадає на одного безробітного;

ч_2 — чисельність безробітних;

K — вартість основних фондів;

п_a — норма амортизаційних відрахувань;

T — тариф орендної плати за 1 кв.м;

S — розмір орендованої площі;

П — сума накладних витрат;

Р_1 — середній розмір допомоги по безробіттю;

ч_3 — кількість безробітних, які отримують допомогу;

Сп — вартість професійної підготовки однієї людини;

ч_4 — кількість чоловік, які пройшли професійну підготовку;

Спр — вартість професійної перепідготовки або підвищення кваліфікації однієї особи;

ч_5 — кількість чоловік, які пройшли професійну перепідготовку або підвищили кваліфікацію;

Срм — затрати на створення одного робочого місця;

$\text{п}_{\text{рм}}$ — кількість створених робочих місць (за рахунок фонду зайнятості);

Сгр — затрати на організацію громадських робіт в розрахунок на одну людину (за рахунок фонду зайнятості);

ч_6 — чисельність осіб, залучених до громадських робіт;

Сндр — затрати на проведення науково-дослідних робіт;

N — нормативний залишок коштів.

Залежно від періоду, який розглядається, використовуються дані $\bar{P}$, $\bar{M}$, п_a , T , П , Р_1 за місяць, за квартал, за рік.

При розрахунках за минулий період використовуються фактичні дані. Якщо такий розрахунок виконується на прогнозований період, то фактичні дані поточного періоду коригуються відповідно до очікуваних змін у темпах виробництва, зайнятості, безробіття.

**Світлана Компанісець,
Віктор Щербанюк**

журналісти

Запорука спокою — подорожний чек

Останній місяць літа і початок осені — благодатна пора для відпочинку та подорожей. Рекламні повідомлення в засобах масової інформації навперебій пропонують заманливі куточки справжнього земного раю в різних країнах світу. Клієнти нашого банку можуть, відкинувши сумніви, вирушати за будь-якою адресою не тільки нині, а й цілорічно. Звичайно, йде мова про завбачливіх, котрі придбали подорожні чеки компанії THOMAS COOK. Адже їм не доведеться ризикувати, беручи в подорож великі суми грошей: чеки, про які йдеться, приймають для оплати в усьому світі. А банківські установи, які співпрацюють із компанією, на першу вимогу обмінюють їх на гроші.

Хоча розвинені країни давно надають перевагу такому виду безготівкових розрахунків, подорожні чеки для українського споживача — новинка. І хоча підкреслити, варта уваги.

Поява цього виду послуг на фінансовому ринку нашої країни — ще один крок уперед у поліпшенні обслуговування споживачів. Досі для ведення розрахунків у далеких і близьких подорожах вони користувалися здебільшого комерційними іменними чеками чи пластиковими картками. Це безпечно й надійно. Проте часом не завжди зручно. Приміром, авторизація пластикових карток різних міжнародних пла-

безготівкові розрахунки за товари та послуги, які вже стали звичними в усьому світі, знаходять дедалі більше прихильників і в нашій країні. Серед сучасних платіжних засобів, замінників готівки, — подорожні чеки.

Акціонерний банк "АЖІО" належить до числа тих установ на українському фінансовому ринку, які займаються обслуговуванням подорожних чеків міжнародної компанії THOMAS COOK. Докладніше про цей вид послуг журналістам розповів керівник управління міжнародних розрахунків банку "АЖІО" Олександр Павлович Гринцевич.

ПОЛНОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ ДОРОЖНЫХ ЧЕКОВ

THOMAS COOK

Київ, ул. Красноармейская 10-А

- ОПТОВЫЙ ОБМЕН ВАЛЮТ 244-38-61 224-67-89
- ПОКУПКА-ПРОДАЖА ВАЛЮТ СТРАН БЛИЖНЕГО ЗАРУБЕЖЬЯ 244-38-53

АЖІО
АКЦІОНЕРНИЙ БАНК

тижних систем проводиться лише через процесингові центри, зв'язок з якими підтримується через спеціальну мережу. Траплялося, коли клієнти не могли зв'язатися з авторизаційним центром навіть протягом кількох годин — це небагато наших установ та магазинів сьогодні спроможні прискорити цю процедуру.

І для ідентифікації комерційних чеків та обміну їх на готівку іноді витрачається досить багато часу, в найскладніших випадках — аж до місяця.

Набагато менше проблем із фінансами матиме, вирушаючи за кордон, власник подорожних чеків компанії THOMAS COOK. Наш банк надає повний курс послуг щодо їх обслуговування. В акціонерному банку "АЖІО" можна обмінити ці чеки на готівку, придбати їх за 1.5-процентною комісією, отримати дозвіл на вивезення за межі країни подорожних чеків на суму до 5 000 USD. Вони без строку давності і можуть бути використані в усьому світі.

Якби знав, де впалеш... Обачність ніколи не зайва, а вже далеко від домівки — й поготів. Злодій — професія міжнародна. Що робити, коли викрадено гаманець із грошми? Риторичне запитання. Не носити при собі готівку. А що робити, коли й завбачли-

В акціонерному банку "АЖІО" можна перевести в готівку комерційні іменні чеки в найкоротший термін (максимум 14 днів) і з найменшими витратами (15 доларів США — застава за прийом чека на інкасо та комісійні у розмірі 2 відсотків від номіналу чека — мінімум 25 USD із поверненням застави)

во придбаний подорожний чек втрачено з якоїсь причини? Шонайперше, протягом доби слід повідомити про втрату чеків, якомога детальніше описавши обставини, організації-продавцю та в найближче відділення міліції, якщо в цьому виникне потреба. А потім подати запит для відшкодування втраченого. Звичайно, при собі треба мати посвідчення особи і ще один дуже важливий у даній ситуації документ — Повідомлення про продаж чеків.

Покупці подорожних чеків компанії THOMAS COOK повинні завжди зберігати Повідомлення про продаж (Sales Advice) у надійному місці і окремо від чеків. Це Повідомлення дасть змогу повернути свої кошти на випадок втрати чи викрадення чеків і є єдиним доказом того, що саме ви — їх справжній власник. Якщо виникне потреба вимагати повернення грошей, цей документ необхідно мати при собі.

Отже, ніхто, крім власника подорожних чеків, не може ними скористатися. Завжди є реальна можливість повернути втрачене.

Українські клієнти британської компанії

Служба подорожних чеків компанії THOMAS COOK охоплює увесь світ. Під час купівлі цього засобу безготівкової оплати можна уточнити, де діють 1600 фірмових пунктів обслуговування компанії, до речі, найдавнішої і найрозвиненішої в цій галузі. Щороку THOMAS COOK випускає 100 мільйонів чеків у 12 валютах.

Якщо власник чеків втратив їх, перебуваючи в перелічених нижче країнах, він цілодобово й без оплати може попросити допомогти їх повернути за такими телефонами:

- Австрія — 06606266
- Бельгія — 08002121
- Данія — 80010110
- Франція — 06908330
- Німеччина — 0130859939
- Італія — 167872050
- Голландія — 060228630
- Норвегія — 80011005
- Португалія — 0505449095
- Іспанія — 900994403
- Швеція — 020795110
- Швейцарія — 1550130
- Туреччина — 0080044914895
- Великобританія — 0800622101
- США і Канада — 18002237373

В Україні та країнах СНД подорожні чеки приймають для обміну на місцеву валюту банки, які мають право на здійснення таких операцій. В нашій країні за останні півроку їх значно побиляло. Дедалі впевненішим кроком Україна входить у світову фінансову систему.

У країнах СНД

Стабільність лея — головна передумова економічного зростання

Після проголошення в серпні 1991 року політичної незалежності перед Молдовою гостро постало питання проведення власної незалежної економічної, грошово-кредитної та фінансової політики. Однак проводити таку політику, перебуваючи в рублевій зоні, було неможливо. Тому першим, із чого розпочалися реформи в Молдові, був

Економічні реформи в Молдові розпочалися із запровадження власної національної валюти

перехід на власну національну валюту. Ми чудово розуміли, що запровадження молдовського лея — це необхідна умова проведення самостійної і відносно незалежної фінансової та грошової політики. Проте важливо не просто ввести національну грошову одиницю, а зробити її стабільною. Ми виділили два етапи:

1. Макроекономічне забезпечення запровадження лея.
2. Проведення жорсткої антиінфляційної грошово-кредитної політики після його введення.

На першому етапі було здійснено такі заходи:

- практично повністю лібералізовано ціни;
- скасовано будь-які державні субсидії;
- внесено зміни у фінансову політику;
- розпочато процес приватизації тощо.

Водночас опрацьовувалися і запроваджувалися ринкові непрямі інструменти та механізми антиінфляційної грошово-кредитної політики, відмовилися ми і від надання пільгових кредитів. Восени 1993 року Президент республіки видав Указ "Про головні напрями грошово-кредитної політики до

кінця 1993 року і на 1994 рік", у якому зазначалося, що "уряд не звертається за отриманням, а Національний банк не надає пільгові кредити". Було також заборонено надавати державні позички і банківські кредити для заліку взаємних неплатежів між економічними агентами.

У серпні 1993 року ми провели перший кредитний аукціон. Потім такі аукціони стали основною формою розподілу кредитів НБМ між комерційними банками. У 1995 році 92 відсотки всіх кредитів НБМ було розподілено через аукціон. При цьому процентна ставка визначалася ринковим шляхом залежно від попиту і пропозиції. Раніше процентні ставки встановлювалися централізовано на рівні ставки, яка діяла в рублевій зоні. Забігаючи наперед, зазначу: якщо в лютому 1994 року ставка рефінансування НБМ була на рівні 377 відсотків, то ось уже більш як

92 відсотки усіх кредитів НБМ торік було розподілено через кредитні аукціони

півроку вона становить 19—21 відсоток. Певних заходів було вжито щодо зміцнення фінансового стану комерційних банків, зокрема, зроблено більш жорсткими економічні нормативи, підвищено мінімальні вимоги до статутного капіталу тощо.

Усе це значною мірою сприяло тому, що молдовський лей, запроваджений 29 листопада 1993 року, понад два з половиною роки є відносно стабільною валютою. Якщо в 1993 році ціни в Молдові зросли більш як у 20 разів, то в 1994 — лише в 2.05 раза, а в 1995 році — усього на 23.8 відсотка. Варто також відзначити, що в січні—серпні минулого року середньомісячна інфляція становила 0.9 відсотка.

**Леонід Петрович
Талмач**

Президент Національного банку Молдови. Доктор економіки, доцент, академік.

Народився 1954 року в Молдові. Закінчив Кишинівський фінансово-економічний технікум (спеціальність — "державне страхування") та Ленінградський фінансово-економічний інститут ("фінанси і кредит"). У банківській системі — із 1977 року. Працював керуючим Фрунзінським відділенням Будбанку в Ленінграді, заступником начальника Ленінградського обласного управління Промбудбанку. 1988 року створив перші в колишньому СРСР три комерційні банки (Ленінград), один із яких — Енергобанк — очолював до серпня 1991 року. Одночасно був президентом асоціації комерційних банків міста Ленінграда і віцепрезидентом асоціації банків Росії. Національний банк Молдови очолює із 04.06.1991 року.

Підвищував свою кваліфікацію у центральних банках США, Франції, Великобританії, Австрійській приватній академії менеджменту.

Молдовський лей залишався стабільним і відносно конвертованим валют. Із моменту свого запровадження він девальгував на 19 відсотків. Досить сказати, що молдовський лей у червні минулого року став 103-ю вільно конвертованою валютою із більш як 180 валют держав — членів МВФ. Це ре-

Із моменту свого запровадження 29 листопада 1993 року лей девальгував на 19 відсотків і залишається відносно стабільною валютою

зультат прогресу, якого досягла Молдова у макроекономічній стабілізації, лібералізації валютного регулювання, що дало нам змогу взяти зобов'язання, передбачені в статті 8 Статуту МВФ. Це означає:

- відсутність обмежень у поточних операціях "експорт—імпорт";
- повний доступ до іноземної валюти, свобода у проведенні операцій щодо купівлі-продажу іноземної валюти;
- мінімізація ризику обмінного курсу національної валюти в умовах її стабільності;
- відміна обов'язкового продажу валюти, придбаній в результаті експортних операцій;
- відсутність обмежень у погашенні або обслуговуванні зовнішніх кредитів;
- відсутність обмежень щодо репатріації доходів іноземних інвесторів.

Так, конвертованість поточного рахунка та деяких операцій по рахунку капіталу сприяє створенню конкурентності та просуванню виробничого процесу і прийняттю рішення про інвестування місцевими інвесторами, а також іноземними. Молдова стає країною, привабливою для інвестицій.

Я не даремно приділив стільки уваги проблемі стабілізації національної валюти. У липні 1995 року парламент Молдови прийняв два дуже важливі закони ("Про Національний банк Молдови" і "Про фінансові установи"), які закладають основу функціонування НБМ і всієї банківської системи. Суть цих документів полягає в законодавчому закріпленні незалежності Національного банку Молдови та всієї банківської системи в усіх аспектах їх функціонування. При цьому основним завданням політики НБМ є забезпечення стабільності національної валюти. Мається на увазі як внутрішній аспект, тобто стабільність загального рівня цін і низька інфляція, так і зовнішній, тобто стабільність обмінного курсу MDL. Була проведена дуже велика, важка та копітка робота з урядом, парламентом, його комісіями і, звичайно ж, із участю експертів міжнародних організацій, передусім МВФ. У результаті прийняті закони дають змогу Національному банку Молдови проводити самостійну грошово-кредитну політику.

Декілька слів про взаємовідносини НБМ із парламентом та урядом Молдови. Як уже підкреслювалося, НБМ самостійно формує і втілює у життя грошово-кредитну і валютну політику. У чому полягають наші зобов'язання? Щороку, не пізніше як 1 лютого ми подаємо парламенту, уряду та публікуємо для громадськості доповідь, яка містить оцінку економічного і фінансового стану держави за минулий рік, підсумки здійснення грошово-кредитної і валют-

Згідно із законодавством Молдови НБМ не підзвітний ні уряду, ні парламенту, ні Президенту. Всі його звіти і доповіді мають суто інформативний характер

ної політики, її головні напрями на поточний рік і принципи формування цих головних напрямів.

Після цього до 1 травня ми зобов'язані подати в парламент республіки річний звіт про діяльність НБМ у минулому році та фінансовий звіт, завершений аудитом. Далі щомісячно подаємо до парламенту та уряду коротку інформацію про умови фінансових ринків у республіці. Крім цього, уряд, парламент або Президент республіки можуть звернутися до нас за інформацією з тих або інших питань (наприклад, ми тісно співпрашаємо під час складання річного бюджету).

Слід зазначити, що всі ці звіти і доповіді мають інформативний характер і в принципі не підлягають затвердженню. Національний банк Молдови не підзвітний ні уряду, ні парламенту, ні Президенту. Він відповідальний перед парламентом за виконання свого головного завдання — забезпечення стабільності національної валюти.

І тут постає одне дуже важливе питання — співвідношення цілей грошово-кредитної і валютної політики, з одного боку, і цілей загальноекономічної стабілізації, з другого. По суті, йдеться про внесок НБМ і банківської системи у справу загальноекономічної стабілізації у республіці.

Наш підхід однозначний. Внесок НБМ у досягнення загальноекономічної стабілізації полягає у забезпеченні стабільності національної валюти. Наше завдання — забезпечити економіку стабільними за цінністю грошима. Як, скажімо, Міністерство промисловості повинно відповідати за якість промислової продукції, так само центральний банк — за якість своєї продукції, тобто грошей. А це — стабільність купівельної спроможності, тобто стабільність цін і обмінного курсу. Насамперед інвестори (і внутрішні, і зовнішні) повинні мати впевненість у тому, що, вклавши гроші у виробництво, вони не втратять частину прибутку внаслідок інфляції та девальвації грошей.

Звичайно, у реальному житті не виходить так однозначно. У нас, як і в інших державах СНД, триває спад виробництва, хоча тут і намітилися певні зрушення на краще. І ми чудово розуміємо, що підтримання стабільності

валюти лише за допомогою інструментів Національного банку не може тривати вічно. Ми розуміємо також ціну досягнення макроекономічної стабільності лише монетарними методами. Враховуючи це, НБМ бере активну участь у діяльності Комітету державних кредиторів. Цей Комітет в індивідуальному порядку розглядає заявки підприємств щодо пролонгації кредитів та надання деяких інших пільг в обмін на підписання угоди, в якій чітко обумовлюються зобов'язання даного підприємства (вони стосуються здійснення реструктуризації та інших питань виходу із кризи і нарощування обсягів виробництва). Це вже дало свої позитивні результати. Багато підприємств, із якими укладено подібні меморандуми-угоди, в другій половині минулого року збільшили обсяги виробництва. У 1996 році результати ще показовіші. Так, у березні порівняно з лютом обсяг промислового виробництва (у порівняльних цінах) збільшився на 13 відсотків, а порівняно з показниками березня 1995 року зростання становило 4.5 відсотка.

І певна стабільність молдовського лея, і деяке поживлення в економіці не сталися самі собою. Це результат тієї грошово-кредитної політики, яку проводив і проводить НБМ.

Нинішнього року НБМ відмовився від прямого кредитування бюджетного дефіциту і працює лише із цінними паперами уряду.

Коротко про інструменти політики. Це класичні інструменти, які є в арсеналі центральних банків: резервні вимоги, кредити НБМ і ставка рефінансування, валютні інвестиції, тобто участь НБМ у торгах та інших операціях валютної біржі. У березні минулого року стали використовуватися операції із цінними паперами уряду, в тому числі й на вторинному ринку. До речі, про кредитування уряду. В 1996 році ми відмовилися від прямого кредитування бюджетного дефіциту і працюємо лише із цінними паперами уряду.

У кінці минулого року почав застосовуватися і ломбардний кредит.

Декілька слів про валютні резерви. Як відомо, Молдова не має ні власних паливно-енергетичних ресурсів, ні золотого запасу. На момент створення НБМ валютних резервів також не було. Нині вони перевищують 200 мільйонів доларів США. Звичайно, у багатьох це викличе посмішку. Проте для Молдови 200 мільйонів — не так уже й мало. Та-

Перший російсько-український "Кредитімпекс Банк" на ринках СНД

**Широков Дмитро Вадимович,
заступник голови Правління
ПКБ "Кредитімпекс Банк"**

Пайовий комерційний "Кредитімпекс Банк" на фінансовому ринку Росії — з вересня 1992 року. Нині це єдиний банк з офіційно ввезеним і зареєстрованим українським капіталом. Акціонером нашого банку з боку України є Промінвестбанк.

Основною спеціалізацією "Кредитімпекс Банк" обрав концепцію клірингового банку. Вона розвивалася шляхом клірингу в російських рублях для банків-нерезидентів із країн СНД і Балтії, тобто шляхом моноклірингу, що обумовлено важливістю розрахунків у рублях для суб'єктів банківської та господарської діяльності. Цю проблему вирішуємо у таких напрямках: оптимізація платіжних потоків країн СНД; прискорення їх грошового обігу в рублях; максимальне налагодження спільно з валютними біржами країн СНД процесу купівлі-продажу російських рублів.

У банку відкрито близько 210 рахунків банків країн СНД. Ми обслуговуємо Українську та Білоруську міжбанківські валютні біржі, Національний банк України та Національний банк Білорусі, такі великі комерційні банки, як Промінвестбанк України, Білпромбудбанк, Білагропромбанк, Білзовніш-економбанк, Пріорбанк, Туранбанк, Киргизпромбудбанк.

В Україні, Білорусі, Казахстані та Киргизстані банк відкрив представництва, які успішно функціонують і постійно стежать за всіма змінами у фінансовій та економічній політиці цих держав. Для оптимізації роботи, вивчення загального стану банківської системи в ряді областей створюються власні бюро банку.

Нині "Кредитімпекс Банк" з-поміж клірингових банків Росії посів найбільше місце щодо клірингу в російських рублях. Один з основних відправних моментів нашої технології — система електронних розрахунків "RAY" і нині серед провідних на території СНД.

Банк розгорнув широкий спектр послуг для банків-нерезидентів щодо використання тих можливостей, які надає російський фінансовий ринок. Практично всі наші управління орієнтовані на здійснення депозитних і конверсійних операцій, операцій із цінними паперами держави і суб'єктів господарської діяльності, документарних операцій та інших видів послуг.

Концепція побудови активних операцій банку передбачає найбільшу участь у грошових валютообмінних секторах ринків, а також у секторі цінних паперів Білорусі, України, Казахстану, Киргизстану, Молдови. Слід зазначити, що сьогодні наш банк є одним із "market-makers" щодо перелічених вище операцій в Україні та Білорусі. Ця активність, успішна побудова розрахунків у російських рублях дали змогу перейти "Кредитімпекс Банку" цього року до другого етапу створення власної розрахункової системи — до мультиклірингу в межах СНД і Балтії.

Цей проект має складнішу та багатограннішу побудову, оскільки передбачає розвиток на базі нашого банку клірингу в українських карбованцях, білоруських рублях, казахських тенге, молдовських леях, киргизьких сомах, в інших ва-

лютах країн СНД та Балтії, а також частково у доларах США і німецьких марках. Ця діяльність спрямована насамперед на створення прообразу єдиного платіжного простору та подолання взаємної недовіри до поки що здебільшого обмежених валют.

Пріоритетним напрямом у роботі банку ми вважаємо сприяння відновленню та зростанню обсягу торговельного обігу всередині СНД. Саме цьому і підпорядковано подальший розвиток концепції нашого банку, яка втілюється у житті із цього року. Якщо вдатися до банківської класифікації, можна сміливо твердити, що банк, крім розвитку стрижневої концепції "клірингового банку", бере на себе зобов'язання щодо переходу одночасно до статусу "торговельного" банку. В західній класифікації це відповідає поняттю "merchant bank".

Для нас сьогодні абсолютно зрозуміло, що в умовах жорсткого регулювання грошових мас у країнах пострадянського простору, коли їхні сукупні грошові маси не перевищують 5 відсотків валового внутрішнього продукту (у розвинутих країнах це співвідношення становить 60 відсотків), проблему зростання як внутрішнього, так і зовнішнього попиту неможливо вирішувати традиційними методами. За катастрофічної нестачі оборотних коштів у підприємств банківським системам стратегічно важливо посприяти їм у вирішенні цієї проблеми з допомогою банківських технологій та інструментів, які не передбачають пряме грошове кредитування та здешевлюють вартість одержаних послуг.

Передусім до таких форм належить розвиток документарних операцій (включаючи кредитування за допомогою документарних акредитивів), вексельне кредитування і весь спектр послуг, пов'язаних із вексельними операціями, гарантійні операції тощо.

Одержані результати зайвий раз переконують у правильності обраного шляху. Ми сподіваємося, що наші зусилля, спрямовані на розвиток інтеграційних процесів у країнах СНД і Балтії, цього року увінчаються успіхом і значною мірою прискорять логічний процес відтворення традиційних ринків країн СНД.

**Офісні меблі,
що не мають аналогів в Україні!**

**Фірма
"Киев-Крым-Сервис"**

- ▶ кабінети;
- ▶ банківські стояки;
- ▶ офісні центри;
- ▶ офісні та комп'ютерні робочі місця;
- ▶ величезний вибір бюро, столів, тумб, стояків та візків;
- ▶ офісні стільці та крісла.

Київ, пр. Глушкова, 1, павільйон №17 НВЦ (ВДНГ). Тел/факс : (044) 261-79-64, (044) 251-92-96.

ка сума покриває чотиримісячний імпорт, а це не найгірший показник. До того ж наші чисті іноземні активи (NFA) — зі знаком плюс, тобто валютні активи Молдови перевищують її зобов'язання перед нерезидентами.

І останнє. Коли ми говоримо, що наше основне завдання полягає в забезпеченні стабільності молдовського лея, — це справді так. Але перед нами стоїть швидше двоєдине завдання: перше — це стабільність національної валюти, друге — стійкий фінансовий стан банківської системи. Що стосується другого напрямку, то за останні півтора року тут зроблено багато. З 1 липня 1995 року стабілізація фінансового стану банків здійснюється за планами рекапіталізації, розробленими банками спільно і під контролем НБМ. Ці плани передбачають досягнення рівня максимальної обачності до 1 січня 1997 року.

Капітал банку залежить від ступеня неуконкомплексованості фонду ризику, який у свою чергу залежить від структури портфелю кредитів.

Фонд ризику створений для компенсації можливих втрат від наданих кредитів.

Крім фонду ризику, комерційні банки створюють і резервний фонд, який бере участь у формуванні кредитних

ресурсів. Він створюється для компенсації можливих втрат унаслідок банківських операцій, крім операцій щодо надання кредитів (наприклад, зміна валютного курсу).

Протягом 1995 року для зміцнення фінансово-економічного стану банківської системи Національний банк розробив такі регламенти:

- про достатність капіталу, зваженого за ступенем ризику;
- про укладення угод з афілійованими особами комерційних банків;
- про "великі" кредити.

Цими регламентами перед банками поставлено такі вимоги:

1. Із 31 грудня 1995 року всі банки повинні мати нормативний капітал на рівні, не нижчому 4 мільйонів лей.

2. Із 1 червня 1995 до 31 грудня 1996 року всі банки мусять мати коефіцієнт нормативного капіталу, який відповідає зваженим за ступенем ризику активам, і за величиною не менший 4 відсотків.

3. Загальна заборгованість за кредитами для афілійованої особи не повинна перевищувати 20 відсотків від загального нормативного капіталу банку.

4. Загальна сума заборгованості за кредитами, виданими банками афілійованим особам, не повинна перевищу-

вати величину першорядного капіталу цього банку.

5. Сума чистої заборгованості за кредитами, виданими десяти особам, у тому числі й групам осіб, які між собою взаємодіють та мають найбільші суми чистої заборгованості за кредитами, не повинна перевищувати 40 відсотків від загального портфелю кредитів банку.

6. Загальна сума "великих" кредитів не повинна перевищувати більш як у 5 разів загальний нормативний капітал.

Ці та інші заходи спрямовані на забезпечення стабільності фінансового стану банків, захист інтересів вкладників тощо.

Осягнути неосяжне неможливо. Звичайно, проводиться велика робота в усіх сферах діяльності НБМ, зокрема щодо удосконалення системи обліку та звітності відповідно до міжнародних вимог і стандартів у галузі платіжної системи (електронна пошта). Ми активно працюємо з МВФ як у царині технічної допомоги, так і в царині політичних консультацій та фінансової підтримки. Усі зусилля спрямовуються на досягнення головної мети — стабільності нашої валюти як фактора й умови економічної стабілізації і наступного економічного зростання.

Далеке зарубіжжя

П'ять років об'єднання Німеччини — час для підсумків

(Монетарні аспекти проблеми)

Волкер Хартман

народився 20 грудня 1943 року в Німеччині. Після закінчення школи у 15 років почав працювати в оптовій торговій фірмі, пізніше — в промисловій та страховій компаніях. У 1966—1974 роках вивчав математику, фізику та економіку в Гамбурзькому університеті. З 1975 року працював у німецькому Бундесбанку. У 1981—1985 роках — фінансовий радник у німецькому посольстві в Лондоні. З 1989 року очолює департамент валютних операцій Бундесбанку і разом із тим із 1992 року — радник Міжнародного валютного фонду.

Одружений, має двох дочок. Захоплюється тенісом, китайським боксом (бій із тінню), альтернативною медициною.

П'ять років тому Німеччина була об'єднана. Атмосфера радикальних змін сповнила усіх надією, що наслідки 45-річної командно-адміністративної системи у Східній Німеччині будуть подолані за п'ять років. Нині пригніченість і упокореність разом із боргами і ностальгією стали невід'ємною рисою нових земель. Причина цього полягає в тому, що об'єднання за три роки не принесло ні економічної стабільності для кожного, ні обіцяного процвітання. Фактично цього і неможливо було зробити за рахунок застарілих основних фондів і низької продуктивності праці в НДР. Із часом це стало очевидним. Але попри все, поліпшення життєвих умов все ж таки відбувається.

Будівництво Берлінської стіни у серпні 1961 року здавалося б надовго закріпило поділ Німеччини. Однак нові німецькі східні політики на початку 70-х років довели, що врегулювання західно-східного конфлікту як передумова подальшого об'єднання Німеччини не може розглядатися окремо.

Східні німці також зробили свій внесок в об'єднання країни. У 80-х роках вони усвідомили те, як НДР потерпала від неправильної економічної політики і побачили в об'єднанні з Федеративною Республікою Німеччини шлях до виходу з економічних злиднів, подолання політичної стагнації та

державного бюрократизму. Це було проголошено в першу чергу на демонстрації в Лейпцигу, яка відбулася під гаслами: "Ми — народ", "Ми — один народ". Але авторитет Німеччини як держави був підірваний масовим від'їздом громадян на захід. Коли ФРН погодилася з Угорщиною дозволити на від'їзд емігрантів, політична ізоляція НДР стала очевидною. Тверде і жорстке ставлення Горбачова до керівництва НДР пояснює зауваження радянського лідера: "Життя покарає тих, хто запізнився". Після цього всім стало зрозуміло, що керівництво НДР не одержує вже підтримки навіть у Радянському Союзі.

З 1 липня 1990 року німецька марка стала офіційною грошовою одиницею в НДР

- Віхами на шляху до об'єднання були:
- зруйнування Берлінської стіни 9 листопада 1989 року;
- монетарний союз у самій Німеччині у липні 1990 року;
- монетарний і соціальний союз;
- вибори до парламенту НДР у березні 1990 року.

Руйнування Берлінської стіни констатувало кульмінацію драматичного процесу, який перш за все розпочали і прискорили самі громадяни колишньої НДР. Право на самовизначення подолало всі перешкоди.

Але невдовзі постало питання, яке стосувалося процесу об'єднання. На початку 1990 року ще не було вирішено, як здійснюватиметься цей процес: згідно зі статтею 23 чи відповідно до статті 146 західнонімецької конституції. Згідно з однією з них можлива була швидка уніфікація шляхом вступу НДР до ФРН, а згідно з іншою — повільна уніфікація...

Валютна конверсія в НДР 1 липня 1990 року, відповідно до якої, за бажанням громадян НДР, німецька марка стала офіційною грошовою одиницею, була безпрецедентним випадком в економічній історії мирного часу і об'єднала дві країни не лише з різними рівнями доходності і продуктивності, але й з фундаментально різними економічними

системами. Із введенням економічного і монетарного союзу перехід від соціалістичної командної економіки до вільного ринку відбувся за одну ніч. Це створило певні економічні труднощі при об'єднанні двох держав.

Основою для валютної конверсії була стаття 10 Державного договору. Банкноти і монети, деноміновані в марках НДР, припинили свою функцію як офіційні грошові одиниці наприкінці червня 1990 року. Якщо рахунок мав кредитове сальдо на 31 грудня 1989 року, то конвертація на 30 червня 1990 року відбувалася за курсом 2:1. Якщо ж кредитове сальдо було більше за сальдо на 31 грудня 1989 року, то надлишкова частина конвертувалася за курсом 3:1. Заробітна плата, пенсії і рентні платежі перераховувалися за курсом 1:1. Обмінний курс 1:1 застосовувався також до залишків заощаджень пенсіонерів у розмірі до 6 тисяч марок, до заощаджень осіб віком від 15 до 59 років — до 4 тисяч марок і заощаджень дітей — до 2 тисяч марок. Конверсія валюти за курсу 6:1 створила спочатку додаткову купівельну спроможність для громадян НДР, але пізніше це стало тягарем для промисловості НДР, бо постало питання про підвищення заробітної плати робітникам.

З економічної точки зору об'єднання двох країн означало виклик громадянам і підприємствам НДР. Вони зіткнулися з жорсткою конкуренцією західних індустріальних країн, бо з розпадом Радянського Союзу втратили східні ринки збуту, і це тоді, коли продуктивність праці була низькою (приблизно 25 відсотків порівняно з її рівнем на аналогічних західнонімецьких підприємствах). Дестабілізуючим фактором стала і невизначена структура власності багатьох фірм. Розв'язання цієї проблеми не було полегшене офіційним принципом "реституції перед компенсацією".

Перехід від соціалістичної командної економіки до вільного ринку відбувся в НДР за одну ніч

Економічний, валютний і соціальний союз НДР і ФРН став основою підвищення життєвого рівня населення

Реструктуризація економіки в нових землях здійснювалася з тим, щоб досягти такої продуктивності праці, як на західнонімецьких. Робилося це на основі приватизації державних підприємств агентством "Тройганд". Населення змушене було відмовитися від звичних гарантій повної зайнятості. Відмова від непродуктивної праці стала умовою досягнення необхідного рівня продуктивності. Фактично рівень безробіття зріс до 14 відсотків. В основному це стосувалося жінок, рівень зайнятості яких становив 90 відсотків, а потім у Західній Німеччині знизився до 60 відсотків.

З другого боку, економічний, валютний і соціальний союз став основою підвищення життєвого рівня населення. Для ФРН це об'єднання означало розширення території на третину і збільшення населення на чверть. Німеччина привернула до себе увагу країн Європи. Поширення Конституції Західної Німеччини на нові землі зобов'язало уряд створити однакові умови життя на всій території країни. Отже, уніфікація рівнів доходів, цін, системи освіти зробили необхідними значні фінансові трансфери. Розпочали з того, що взяли на себе всі борги НДР, а також намагалися отримати місце в агентстві "Тройганд", яке базувалося на Акті щодо приватизації і реорганізації державних акцій.

Об'єднання Німеччини з економічної точки зору було недооцінене. Вважалося, що початкового фінансування на суворо обмежений період (порівняно з Планом допомоги Маршалла) буде достатньо для прискорення економічного зростання. Сподівання на швидкий економічний прогрес у Східній Німеччині були досить туманні. Вони базувалися на досвіді 40-річної давності, а саме на Плані допомоги Маршалла. Друге німецьке економічне чудо не скоро матеріалізувалося.

Аналізуючи минуле, легко встановити причини, через які швидке зростання економіки виявилось неможливим. З одного боку, це можна пояснити переоцінкою виробничого потенціалу колишньої НДР, а з другого — повільним процесом приватизації. У Міжнародній статистиці НДР посідала 10 місце у світі за критерієм економічного потенціалу і доходом на душу населення, який у 1985 році становив 10 400 доларів США на рік, що було трохи вище за рівень доходу на душу населення у ФРН. Насправді ж виробничі об'єднання НДР перетворилися в конгломерати з низькою ефективністю праці та з підірваною фінансовою основою. Розвиток інфраструктури був на рівні 50-х років, проблемами захисту навколишнього середовища нехтували. Продуктивність праці була

низькою не лише через надмірні штати на підприємствах, але й через відсутність економічних стимулів для підвищення її ефективності. А високий дохід на душу населення був результатом неправильного розрахунку паритету купівельної спроможності.

Але треба зазначити, що в НДР, порівняно з іншими центральними та східноєвропейськими країнами, склалися більш сприятливі умови для того, щоб наздогнати країни Заходу. В результаті грошового союзу ФРН і НДР остання була забезпечена стартовим капіталом, недостижним для інших країн Сходу.

Введення єдиної економічної, валютної і соціальної системи було також перевагою колишньої НДР, незважаючи на те, що проблеми, які виникли в результаті швидкого переходу від командно-адміністративної системи до вільного ринку, ще не подолані. Перше, єдина валюта означала заміну фактично знецінених грошей на тверду валюту. Конверсія 1:1 для основної частини валютних холдингів чи 2:1 для більшості довгострокових заощаджень із самого початку

Ряд економістів вважають, що об'єднання Німеччини послабило економіку ФРН

означала трансферт капіталу до колишньої НДР. Заміна східнонімецької марки на західнонімецьку знаменувала вирішення проблем, характерних для країн у процесі трансформації. Громадяни НДР таким чином обминули процес макроекономічної стабілізації зі всіма його соціальними негараздами. Подруге, колишня НДР отримала необмежений доступ до Європейського ринку. По-третє, соціальна спільність забезпечувала захист від різних соціальних проблем.

Але такі стартові умови були недостатніми. Неефективність східнонімецької економіки, шок від виробничих затрат, причиною якого була конверсія заробітної плати 1:1, і повільний процес приватизації стали занадто великим тягарем. Конверсія заробітної плати 1:1 поставила багато питань щодо приватної власності були врегульовані, а це заважало виробничому процесу за ринковими зразками. Затримка приватизаційного процесу призвела також до значних економічних витрат та безробіття, зросли ціни. Все це відлякувало потенційних інвесторів. Нарешті заходи щодо врегулювання економічного розвитку принесли бажаний ефект і відвернули зубожіння громадян. Солідна західнонімецька допомога — понад 150 мільярдів марок на рік — сприяла цьому. Інший фактор полягає в тому, що Східній Німеччині важко буде тривалий час споживати вдвічі більше виробленого нею національного продукту.

Ряд економістів вважають, що об'єднання Німеччини послабило економіку ФРН.

Однак можна не погодитися з думкою, що не врегульованість ринків і виведення американських військ із структурно слабких регіонів Західної Німеччини в результаті конфлікту між Заходом і Сходом виявили негнучкість німецької економіки. Іншим погіршуючим фактором стало те, що об'єднання Німеччини спричинило запізніле підвищення курсу німецької марки на відміну від існуючого вирівнювання в межах Європейської валютної системи.

Економісти заперечували те, що:

- експансія фінансової політики призвела до буму, який затримав необхідні структурні зміни і разом із тим майбутні проблеми, пов'язані з обслуговуванням великого державного боргу. Результати фінансового об'єднання були безпідставно анульовані. Платежі в 200 мільярдів марок на рік не здійснювалися протягом тривалого часу;
- агресивна політика заробітної плати на початку 90-х років у Східній і Західній Німеччині призвела до зниження конкурентоспроможності німецької економіки;
- недостатність капіталу як фактора виробництва, на відміну від надмірної пропозиції робочої сили, спричинила інтенсивне його використання, а не навпаки. Таке штучне викривлення структури виробництва протягом певного періоду призвело до гальмування економічного зростання і підвищення рівня безробіття. Однак ще на початку 1993 року стосовно другої половини 90-х років прогнозувалися:
- спад економічного зростання Німеччини до 1—2 відсотків на рік;
- незначне скорочення використання реального доходу домашніми господарствами;
- зростання безробіття;
- неможливість нести фінансовий тягар щодо системи соціального захисту в нинішній формі.

Створення гнучкого ринку робочої сили, спрощення податкової системи і скорочення податкових платежів — такі реформи проводяться в усьому світі. Процес об'єднання ФРН і НДР зробив їх нагальними

Шляхи вирішення цих проблем такі: створення гнучкого ринку робочої сили, проведення відповідної реформи для спрощення податкової системи і скорочення податкових платежів. Такі реформи проводяться в усьому світі і немає причинної залежності між об'єднанням двох німецьких держав і ними, але процес об'єднання зробив їх нагальними.

Офіційні повідомлення

Про випуск в обіг срібних пам'ятних монет "Богдан Хмельницький" і "Григорій Сковорода"

Національний банк України з 21 червня 1996 року випустив у обіг дві срібні пам'ятні монети "Богдан Хмельницький" і "Григорій Сковорода" номінальною вартістю 1 мільйон карбованців кожна.

Монети виготовлені зі срібла 925 проби, вага в кожній монеті дорогоцінного металу у чистоті 15,55 грама, діаметр — 33 мм. Бокова поверхня монет рифлена, колекційна якість — "пруф". Монети випущені тиражем 10000 штук кожна.

На лицьовому боці монет (аверсі) у центрі кола, утвореного намистовим узором, розміщено зображення малого Державного герба України в обрамленні з двох боків гілок калини. Над гербом розміщена дата "1996" — рік карбування монет. По колу монет написи: вгорі "УКРАЇНА", внизу в три рядки "1 МІЛЬЙОН КАРБОВАНЦІВ". Ліворуч і праворуч від цифри 1 розміщені позначення дорогоцінного металу, його проба та вага у чистоті. Зовнішній кант виступає над поверхнею монет, зображення та написи — рельєфні. Дизайн аверсу розробили художник Олександр Івахненко, скульптор Олександр Хазов.

На зворотному боці (реверсі) монети "Богдан Хмельницький" у центрі розміщено зображення пам'ятника Богдану Хмельницькому на Софійському майдані в Києві. По колу монети написи: "БОГДАН" — ліворуч, "ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ" — праворуч від пам'ятника, "1595—1657" — на фоні постаменту. Зовнішній кант виступає над поверхнею монети. Зображення та написи — рельєфні. Дизайн реверсу розробили: художник Анатолій Пономаренко, скульптор В'ячеслав Харламов.

На реверсі монети "Григорій Сковорода" в центрі розміщено портрет видатного українського просвітителя, філософа, поета XVIII століття Григорія Савовича Сковороди.

Ліворуч від портрета відтворено відбиток особистої печатки Г.Сковороди. По колу монети написи: "ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА" — ліворуч, "1722—1794" — праворуч (роки народження і смерті Г.Сковороди). Зовнішній кант виступає над поверхнею монети. Зображення і написи — рельєфні. Дизайн реверсу розробили художник Тетяна Прохорова, скульптор В'ячеслав Харламов.

Пам'ятні монети "Богдан Хмельницький" і "Григорій Сковорода" номінальною вартістю 1 мільйон карбованців обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їхньою номінальною вартістю всіма державними, кооперативними та інших форм власності громадськими підприємствами, організаціями, колективними господарствами та окремими особами до всіх видів платежів, а також установами банків і підприємств Міністерства зв'язку України для зарахування на поточні, розрахункові рахунки, вклади, акредитиви, а також для переказів.

Про випуск в обіг ювілейних монет "100-річчя Олімпійських ігор сучасності" і "Перша участь у літніх Олімпійських іграх"

Національний банк України з 8 липня 1996 року випустив у обіг чотири ювілейні монети, присвячені Олімпійським іграм: дві монети "100-річчя Олімпійських ігор сучасності" номінальною вартістю 2000000 і 200000 карбованців і дві монети "Перша участь у літніх Олімпійських іграх" номінальною вартістю 2000000 і 200000 карбованців.

Монети номінальною вартістю 2000000 карбованців виготовлені зі срібла 925 проби, вага кожної монети 31,1 грама, діаметр — 38,61 мм. Бокова поверхня монет рифлена, колекційна якість — "пруф", тираж 10000 штук кожного найменування.

Монети номінальною вартістю 200000 карбованців виготовлені з мідно-нікелевого сплаву, діаметр — 33,0 мм. Бокова поверхня монет рифлена, колекційна якість — "пруф-лайк", тираж 100000 штук кожного найменування.

На лицьовому боці монет (аверсі) у центрі кола розміщено зображення малого Державного герба України, праворуч і ліворуч від нього — стилізовані зображення трибун стадіону і лаврового листа. Над гербом напис "УКРАЇНА", під гербом — "1996" — рік карбування монет. Внизу по колу позначення номіналу: "2000000 КАРБОВАНЦІВ" (для срібної монети) або "200000 КАРБОВАНЦІВ" (для мідно-нікелевої монети).

На срібних монетах з обох боків від дати карбування розміщені написи: "Ag 925" — позначення і проба дорогоцінного металу і "31,1" — вага монети у грамах.

На зворотному боці (реверсі) монет "100-річчя Олімпійських ігор сучасності" у правій частині поля зображено фрагмент античної колоні, над капітеллю якої горить олімпійське полум'я. Вище полум'я розміщено дату "1896—1996" — роки проведення I і XXVI олімпіад та емблема Національного олімпійського комітету України. Ліворуч від колоні вгорі в чотири рядки напис "100-РІЧЧЯ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР СУЧАСНОСТІ", нижче — стилізоване лаврове листя. Поле монети закомпоновано у вигляді концентричних ліній, що символізують доріжки стадіону.

На реверсі монет "Перша участь у літніх Олімпійських іграх" у центрі розміщено восьмикутний картуш із зображенням профілю молодої жінки у вінку з квітами — символічний образ України, за основу якого взято малюнок із Державного кредитового білета 1918 року, виконаний Георгієм Нарбутом. Над картушем зображено фігури п'яти античних атлетів, під картушем — фігури п'яти сучасних спортсменів. Праворуч картуша — емблема Національного олімпійського комітету України, ліворуч — напис у два рядки "АТЛАНТА XXVI". Угорі по колу напис "ПЕРША УЧАСТЬ У ЛІТНІХ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГРАХ".

Дизайн монети розробили художники Олександр Харук, Сергій Харук, Володимир Таран і скульптор Роберт Котович.

Ювілейні монети "100-річчя Олімпійських ігор сучасності" і "Перша участь у літніх Олімпійських іграх" номінальною вартістю 2000000 карбованців і 200000 карбованців обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їхньою номінальною вартістю всіма державними, кооперативними та інших форм власності громадськими підприємствами, організаціями, колективними господарствами та окремими особами до всіх видів платежів, а також установами банків і підприємств Міністерства зв'язку України для зарахування на поточні, розрахункові рахунки, вклади, акредитиви, а також для переказів.

приємствами, установами, організаціями, колективними господарствами та окремими особами до всіх видів платежів, а також установами банків і підприємств Міністерства зв'язку України для зарахування на поточні, розрахункові рахунки, вклади, акредитиви, а також для переказів.

Про випуск в обіг ювілейної монети "Незалежність"

Національний банк України з 1 серпня 1996 року випустив у обіг ювілейну монету "Незалежність" номінальною вартістю 2 мільйони карбованців, присвячену 5-й річниці прийняття Верховною Радою України 24 серпня 1991 року Акта про незалежність України.

Монета виготовлена зі срібла 925 проби, вага дорогоцінного металу в чистоті 31,1 грама, діаметр монети — 39 мм. Бокова поверхня монети рифлена, колекційна якість — "пруф". Монета випущена тиражем 10000 штук.

На лицьовому боці монети (аверсі) у центрі кола, утвореного намистовим узором, розміщено зображення малого Державного герба України в обрамленні з двох боків гілок калини. Над гербом розміщена дата "1996" — рік карбування монети. По колу монети написи: вгорі — "УКРАЇНА", внизу — у три рядки — "2 МІЛЬЙОНИ КАРБОВАНЦІВ", який позначає номінальну вартість монети. Під щитом Державного герба розміщені позначення дорогоцінного металу, його проба та вага у чистоті. Зовнішній кант — випуклий, зображення та написи — рельєфні.

На зворотному боці монети (реверсі) в лівій частині поля розміщено зображення поєданої молодої українки в національному вбранні, яка в правій руці тримає гілку квітучої калини, а ліву — з лавровим вінком — вона тримає над рельєфною картою України, зображення якої — в правій частині поля монети. Там, де на карті місцезнаходження столиці нашої держави Києва, розміщено зображення державного прапора України, полотнище якого майорить над картою. По колу монети написи: вгорі — "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ", внизу в сегменті — "24 СЕРПНЯ 1991 р.". Зовнішній кант — випуклий, зображення та написи — рельєфні.

Дизайн монети розробили художник Олександр Івахненко, скульптор Олександр Хазов.

Ювілейні монети "Незалежність" номінальною вартістю 2 мільйони карбованців обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їхньою номінальною вартістю всіма державними, кооперативними та інших форм власності громадськими підприємствами, установами, організаціями, колективними господарствами та окремими особами до всіх видів платежів, а також установами банків і підприємств Міністерства зв'язку України для зарахування на поточні, розрахункові рахунки, вклади, акредитиви, а також для переказів.

**Микола Васильович
Лашін**

начальник управління кадрів і
навчальних закладів НБУ.
Кандидат економічних наук.

Експрес-інформація

НАВЧАЮТЬСЯ КАДРИ

У Національному банку України вже стало доброю традицією проведення нарад-семінів керівників кадрових служб банків України.

Метою чергової такої наради-семинару, в якій взяли участь понад двісті чоловік, був пошук спільних дій у кадровій роботі, зокрема щодо підготовки спеціалістів. Серед питань, які обговорювалися і вирішені яких потребує участі всіх банків, були розробка навчальних програм на всіх рівнях підготовки фахівців; методологічні підходи; забезпечення підручниками і посібниками; створення відповідної навчально-матеріальної бази; підготовка викладачів. У роботі наради-семинару взяли участь і виступили Голова Правління Національного банку України В.А.Ющенко, Голова Правління Ощадбанку України А.А.Колесников, президент Асоціації українських банків О.А.Сугоняко, перший заступник Голови Правління Національного банку України В.О.Бондар, а також з питань обміну досвідом — начальники управлінь та відділів кадрів комерційних банків. Було організовано демонстрацію навчально-технічного обладнання, комп'ютерних технологій обробки інформації про персонал банку (програма "Кадри"), виставку-продаж відповідної літератури.

В умовах становлення і розвитку банківської системи України, здійснення радикальних економічних реформ та впровадження ринкових відносин забезпечення банків висококваліфікованими кадрами, спроможними достатньою мірою володіти методами банківської діяльності, швидко опановувати сучасні банківські технології, набуває першочергового значення.

Щоб об'єднати зусилля банків щодо створення та реалізації перспективної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівників і фахівців банківської справи, а також резерву кадрів, проведення єдиної кадрової політики, становлення сучасної банківської освіти в Україні, учасники наради-семинару виробили наведені нижче рекомендації Національному банку України, Асоціації комерційних банків України, керівникам комерційних банків.

1 Дати прогнозну оцінку потреби в банківських кадрах (для посад усіх категорій); забезпечити укладення довгострокових договорів із навчальними закладами щодо їхньої підготовки та підвищення кваліфікації.

2 Розробити концепцію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів для банківської системи України. При цьому врахувати досвід так званої дуальної моделі навчання (Німеччина).

3 Розробити і впровадити програму підтримки та соціального захисту талановитих студентів, молодих спеціалістів, науковців, педагогічних кадрів вищих навчальних закладів.

Створити систему пошуку талановитої молоді для залучення до роботи у банківській сфері, її професійної підготовки та працевлаштування.

Започаткувати практику підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації банківських спеціалістів за рахунок кредитів банків.

4 Розробити і впровадити довгострокові програми міжвузівського співробітництва з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації банківських фахівців.

Розвивати і зміцнювати прямі зв'язки з навчальними закладами зарубіжних країн, вивчати їхній досвід.

5 Створити фонд сприяння розвитку банківської освіти. Розробити механізм його утворення та використання.

6 Провести аналіз і реформування існуючої мережі навчальних установ, які здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації фахівців банківської справи, та визначити пріоритетні заклади, що забезпечать необхідний рівень їх підготовки.

7 Розробити і впровадити програми підготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів кадрових служб банківської системи у відповідних навчальних закладах.

8 Керівникам банківських установ створювати необхідні умови для навчання та підвищення кваліфікації спеціалістів, зокрема, у навчальних закладах, на курсах підвищення кваліфікації, семінарах та шляхом самоосвіти.

9 Складати річні і перспективні плани роботи з кадрами, визначати заходи щодо їх добору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, заохочення і контролю за їхньою діяльністю, в установленому порядку вести облік кадрів.

10 З метою координації кадрової роботи створити відповідні інструктивно-нормативні документи для її ведення.

11 Виходячи із нагальних потреб, і надалі практикувати проведення аналогічних нарад-семінів.

Пропозиція

Терміни "валютні цінності" і "національна валюта" потребують визначення

В одній із публікацій журналу "Вісник НБУ" (1995 р., №4, с.5) було написано: "Згідно з чинним законодавством України до валютних цінностей віднесено, по-перше, іноземну валюту та інші фінансові інструменти іноземного походження; по-друге, національну валюту та інші фінансові інструменти, емітовані в Україні, якщо вони перетинають кордон чи переходять у власність нерезидентів". Це твердження викликає кілька зауважень.

Перше. Чинне законодавство щодо даної проблеми представлене Декретом Кабінету Міністрів "Про систему валютного регулювання та валютного контролю", в основу якого, як відомо, було покладено проект закону, підготовленого НБУ. В цьому декреті до валютних цінностей віднесено, по-перше (а не по-друге), національна валюта України, а також платіжні документи та цінні папери, виражені у валюті України (стаття 1). У декреті не вказується, про які грошові знаки йде мова — про українські карбованці чи майбутню гривню, але національна валюта представлена як перша валютна цінність (без будь-яких обмежень). А вже далі йдеться про іноземну валюту та інші валютні цінності.

Вважаю, що віднесення до валютних цінностей національної валюти є некоректним. Валютні цінності — це високоліквідні засоби, які в будь-який момент можуть бути використані для міжнародних розрахунків (іноземна валюта, в першу чергу вільно конвертована, платіжні документи і інші цінні папери, виражені в іноземній валюті, дорогоцінні метали). Національна валюта не може виконувати цієї функції.

Друге. Під час розгляду в першому читанні (жовтень 1995 р.) законопроекту "Про валютне регулювання" була зроблена спроба усунути вказану некоректність. Тепер, як видно зі статті 1 проекту закону, "грошові знаки України стають валютними цінностями в момент перетину митного кордону або у випадку, коли хоча б однією з сторін операції з ними є нерезидент". Таке ж обмеження в проекті закону зроблено і відносно платіжних документів та цінних паперів, виражених у валюті України.

Ця зміна, незважаючи на те що вона певною мірою відходить від формулювання статті 1 Декрету Кабінету Міністрів, все ж не може задовольняти. Невиправдано, щоб національна валюта, навіть з вказаним обмеженням, відкривала в законодавчому акті список валютних цінностей. До того ж, незрозуміло, чому карбованець стає валютною цінністю "в момент перетину кордону" або якщо нерезидент розраховувався з його допомогою з резидентом.

Третє. Логіка законопроекту "Про валютне регулювання" потребує "роз'яснення" національної валюти і валютних цінностей і регламентування "відносин" між ними. Тому, на мою думку в цьому важливому законодавчому документі доцільно дати визначення національної валюти в окремому пункті, перед визначенням валютних цінностей. До речі, це чітко зроблено в Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність".

**Олексій Касьянович
Єременко**

закінчив Київський державний університет (факультет міжнародних відносин). Близько десяти років працював за кордоном: у секретаріаті Європейської економічної комісії (м.Женева), у Постійному представництві України при ООН (м.Нью-Йорк). Багато років займався викладацькою роботою в університеті. Завідував кафедрою міжнародних економічних відносин на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права Київського держуніверситету.

Нині працює завідуючим відділом валютного регулювання та валютного контролю науково-дослідного фінансового інституту при Міністерстві фінансів України. Доцент, кандидат економічних наук.

Gardall

А ЗАВТРА?

Вперше в Україні! Справжні сейфи! ВОГНЕСТІЙКІ ТА ПРОТИЗЛАМНІ СЕЙФИ "GARDALL" (США)

Київ, вул. Суворова, 4/6, оф. 304. Тел. (044) 229 8216, 221 2288

© "ПАРИТЕТ-К" офіційний дистрибутор GARDALL SAFE CORP. в Україні.

Ігор Петрович Чернік

начальник управління банківської безпеки Національного банку України. Близько десяти років очолює режимну службу центрального банку України та його установ.

Закінчив Київський політехнічний інститут. Навчався та підвищував кваліфікацію у спеціальних навчальних закладах. Вивчав досвід організації режиму на банківських фабриках та в банках Англії, Мальти, Канади, Італії.

Цікавий співрозмовник

ПОХОДИ ЗА ГРИВНЯМИ

14 листопада 1991 року Президія Верховної Ради України прийняла Постанову "Про національну валюту в Україні", якою визначався термін готовності до введення в обіг власної грошової одиниці — гривні. Ще раніше, у жовтні, із канадською компанією "Канадіен Банкнот Компані" було підписано контракт про виготовлення нею для України паперових грошових знаків. Активну участь у їх перевезенні із-за океану брав начальник управління банківської безпеки НБУ І.П.Чернік. В інтерв'ю нашому журналу він розповідає про ті складні, а часом і драматичні походи за гривнями.

— Ігор Петровичу, минув час, і, гадаємо, вже можна зняти завісу секретності з інформації про доставку гривень із Канади. Як усе починалося?

— У серпні 1992 року мене викликав тодішній Голова Правління Національного банку Вадим Петрович Гетьман і повідомив, що сформована спеціальна група Служби безпеки, якій доручено доставити в Україну першу партію гривень, віддруковану канадською фірмою "Канадіен Банкнот Компані". Представником НБУ в цьому рейсі доручено бути мені. Я повинен одержати в Канаді під свою відповідальність вантаж і забезпечити повну його схоронність у дорозі.

Ще раніше рейс почав готувати спеціально створений підрозділ Служби безпеки України. Достатньо сказати, що моряки — кандидати в команду — проходили ретельний відбір. І не лише за особистими чи професійними якостями. Враховувалася навіть психологічна сумісність членів команди та групи супроводу. Окремо підбирали судно та капітана. Одне слово, усе продумувалося до дрібниць.

Перший похід за гривнями розпочався 19 серпня 1992 року — рівно через рік після путчу в СРСР. Раннім ранком наша група із дев'яти чоловік

відбула автобусом із Києва до Одеси. Дорогою одержали на базі комплект сучасної стрілецької зброї — пістолети, автомати, кулемети, сигнальні ракети.

Пригадую, хтось із хлопців упіймав на коротких хвилях радіоприймача Бі-Бі-Сі. Англіїці повідомили про заяву Президента Леоніда Кравчука, що наприкінці року в Україні буде введено національну валюту — гривню. Почувши це, всі заусміхалися. Адже саме нам належало доставити її із Канади.

В Одесі (порт Іллічівськ) на рейді нас уже чекав контейнеровоз Чорноморського морського пароплавства "Петр Алейников". Увечері буксири вивели теплохід у відкрите море, і він узяв курс на Канаду. Маршрут наш пролягав за відомою кожному школярів схемою: протока Босфор — Середземне море — протока Гібралтар — Атлантичний океан — протока Святого Лаврентія — Монреаль.

До групи супроводу, окрім мене, було включено вісім найпідготовленіших до виконання такого завдання співробітників спеціального підрозділу СБУ: В.В.Крутова, С.Г.Качанова, В.В.Кириліна, Е.В.Мельникова, С.С.Рапаєва, Ю.М.Скарбенчука, О.М.Поліщука, І.О.Яновича. В основному це молоді хлопці — по

двадцять — двадцять п'ять років, які чудово стріляли, відмінно володіли прийомами рукопашного бою. Одне слово, працювати в екстремальних ситуаціях — для них звичайна робота.

Для прикриття справжньої мети нашого походу в Канаду ми були зараховані на штатні посади суднової команди — матросами, мотористами, електриками. Крім того, хочеш — не хочеш, а комусь треба було виконувати посадові обов'язки дев'яти членів команди, замість яких на судні розмістилися члени групи супроводу. І ми робили спроби їх виконувати, хоча до цього навіть не уявляли, наскільки то важка праця.

Однак головним заняттям групи у дорозі туди все-таки було відпрацювання способів захисту судна від можливого нападу піратів чи інших ворожих, заздалегідь спланованих проти нас, акцій. Ми регулярно проводили тренування, оголошували навчальні тривоги. На випадок "чепе" було до дрібниць розписано функції, визначено бойові пости кожного члена групи. Зокрема, у мої обов'язки входило брати участь у обороні корми судна. На щастя, ні першого, ні другого рейсів нам не доводилося застосовувати свої навички на практиці.

— А чи не простіше було доставити гроші літаком?

— Звісно, простіше. Навряд чи нині хто-небудь ще у світі перевозить гроші морським шляхом. Дуже великий ризик. І не лише через прояви стихії. Але під час складання контракту із "Канадіен Банкнот Компані" українська сторона припустилася серйозних прорахунків. Зокрема, документом було передбачено, що гроші доставлятимуться з Канади за рахунок замовника. Тобто за рахунок України. А це сотні тисяч доларів. Тому й вирішили перевозити банкноти морським шляхом: як показали підрахунки, це набагато дешевше. Зайве нагадувати, що Україна економіла тоді на всьому.

До речі, угода готувалася в Канаді, і лише після підписання була перекладена українською мовою. Незбагненно! Коли вже у Києві документ перекладали тодішньому Голові Правління НБУ Володимирі Павловичу Матвієнку, він ухопився за голову. І було від чого. На додачу угодою передбачалося, що арбітраж регулюється лише канадськими законами. Тобто інтереси України і тут не були враховані.

Коли ми зробили спробу внести доповнення до контракту, з'ясувалося, що вони не мають уже юридичної сили.

Пізніше заплутаний клубок цієї

справи намагалася розмотати не одна спеціальна комісія Верховної Ради, але, мені здається, жодна із них так і не змогла не лише вибудувати логічну хронологію подій, а навіть з'ясувати, за чим дорученням підписувався контракт. Вдумайтеся! Просто якась детективна історія. Або візьмімо такий факт: Президія Верховної Ради своєю постановою ще лише доручає НБУ укласти контракт на виготовлення банкнот, встановлює, як водиться, конкретний термін виконання цього завдання, навіть не підозрюючи, що гроші уже друкуються.

На жаль, на цьому непорозуміння із друкуванням та доставкою гривень не закінчилися.

Улітку 1992 року на ім'я Вадима Петровича Гетьмана несподівано надійшов факс із Канади. Голову Правління НБУ інформували про те, що гривні будуть доставлені до Європи судном датської компанії. Повідомлялося також, що від імені Національного банку із нею укладено контракт і нам пропонується погодити суму угоди. Пам'ятаю, коли я доповів Вадиму Петровичу про це, він навіть змінився на лиці. Адже ні НБУ, ні уряд України нікого не уповноважували на такі дії.

— Чи вдалося хоч тут з'ясувати, хто ініціював підписання контракту на доставку грошей без відома Національного банку?

— Так. Ініціатором його підписання був один із закордонних радників НБУ, якого, повторюю, ніхто з нашого боку не уповноважував на цю місію. Дивно? Але все це було. Гадаю, дехто хотів погріти руки і на доставці грошей.

До слова, судноплавна компанія, з якою нібито від імені НБУ укладалася угода, і досі робить спроби виставити нам претензії на десятки тисяч доларів за простій судна, що виник, як вона вважає, із вини Національного банку.

Історія із датською компанією прискорила прийняття рішення про доставку в Україну першої партії гривень, яка була віддрукована до літа 1992 року. Та й зберігання грошей на фабриці обходилося недешево. Ми мусили поспішати.

Перед початком першого рейсу українській незалежності не виповнилося й року. Для нас усе було вперше. Прийшли, пам'ятаю, до Міністерства закордонних справ з'ясувати, як декларувати зброю групи супроводу, а там руками розводять. Ви не повірите — ми вимушені були ховати її! А якби хтось знайшов? Міжнародний скандал!

Під час другого походу, в травні — червні 1993-го, ми вже знали, що

існують міжнародні правила перевезення зброї. Просто достатньо, аби держава через посольство повідомила іншу державу, що таке-то судно із озброєною командою на борту в такий-то час проходить таким-то курсом. Усе! Під час огляду в портах інших країн я бачив у митників документ про декларованість нами зброї. Ми пред'являли її — і ніяких проблем. Але в 1992 році група справді ризикувала.

— Та повернемося до першого рейсу. Він завершився успішно?

— Так. 9 вересня теплохід увійшов у порт Монреаля. Гривні ж друкувалися на банкнотній фабриці в місті Оттаві. Однак просуватися річкою до Оттави наш океанський лайнер не міг. Тому за взаємною згодою сторін гривню завантажували на підприємстві у морських контейнери і автомобілями під охороною канадських поліцейських та нашої групи супроводу доставляли до Монреаля.

13 вересня всі 105 контейнерів були завантажені в трюми теплохода. О п'ятій ранку наступного дня ми вийшли із Монреаля і взяли курс на Мальту.

— На Мальту?

— Я не обмовився. Справа в тому, що грошові знаки номіналами 50 і 100 гривень, які мали вищий ступінь захищеності від підробки, для України друкувала відома у світі фірма з виготовлення банкнот "Томас Де Ля Рю". Її фабрики, окрім Англії, знаходяться у кількох країнах, у тому числі й на Мальті. До речі, саме на Мальті — найсучасніше обладнання для друкування паперових грошей.

Але на той час це було секретом, бо діяв, якщо так можна сказати, ексклюзивний контракт із "Канадіен Банкнот Компані" на виготовлення гривень усіх номіналів.

У ніч із 28 на 29 вересня на Мальті ми завантажили ще 23 морських контейнери із гривнями вже англійського виробництва і о шостій годині вирушили до України. Попередньо про захід на Мальту знали лише я, капітан судна і керівник групи супроводу.

— Звідки ж тоді у пресу просочилася інформація, що українське судно перевозило із-за океану гривні?

— 1992 року Україна практично у жодній країні не мала своїх зарубіжних представництв. Усі канали радіозв'язку були під контролем Росії. А в торговому мореплаванні існує такий порядок: за добу перед заходом до будь-якого порту судно повинно зв'язатися із берегом по радіостанції, відмітитися, доповісти, куди і з якою метою йде. Це необхідно для того, аби його могли зустріти, завести,

пришвартувати, при потребі поповнити трюми продуктами харчування або паливом. Чітко визначена процедура. А для цього у великих портах існують морські представництва. Українських представництв, як ви розумієте, тоді не було. Всюди — Росія. Тому обминути їх під час заходів у порти ми ніяк не могли.

До того ж Мальта — невеличкий острів і приховати, що із місцевої банкотної фабрики до нашого теплохода на трейлерах підвозяться вантажі, було просто неможливо.

Це нині ми могли б усе зробити автономно, і ніхто б ні про що не здогадався. Маючи свої представництва, маючи досвід роботи. А тоді... 1992 року ще не завершилася боротьба за визнання у світі Української держави. Ми перші із країн, які утворилися на терені СРСР, оголосили про активну підготовку до запровадження своєї національної валюти. Відтак коли "Петр Алейников" прибув до Канади (увесь світ знав, що там для України друкують гривні), а потім і на крихітну Мальту, ясно було, що його мета — забрати партію грошей. Гадаю, що саме із цих представництв інформація надійшла до російських Міністерства закордонних справ, Федеральної служби контррозвідки, а також газети "Известия", яка опублікувала коротеньку замітку, що, мовляв, Україна доставляє з Канади контейнери із гривнями. Однак портом призначення вони помилково називали Одесу, до якого був приписаний наш теплохід. Насправді ж ми пішли до порту "Октябрьськ", що біля Миколаєва, аби перевантажити контейнери на теплоходи класу "річка—море" і Дніпром доставити до Києва.

Щоправда, одного разу витік інформації стався і з нашої вини. Хоча морські контейнери з гривнями ще не повністю були вивезені з річково-го порту до Центрального сховища НБУ, в одній із установ, яка брала участь у цій операції, почалася роздача нагород за успішне її проведення. Звідти інформація дійшла до журналістів. Припинити її розголошення допомогло лише втручання Вадима Петровича Гетьмана, який у той час був Головою Правління НБУ.

За великим рахунком, незважаючи на всі запобіжні заходи, ми чітко усвідомлювали, що знаходилися, як то кажуть, "під ковпаком". Вадим Петрович Гетьман в одному зі своїх інтерв'ю сказав, що постарів на десять років за ті 45 діб, коли ми ходили за гривнями. Вважаю, що на той час це була єдина людина в На-

ціональному банку, яка розуміла весь ризик операції. Не виключено, що приховані вороги нашої незалежності могли навіть потопити судно. В океані, який кишить підводними човнами, це легко зробити без свідків.

Справжня мета походів "Петра Алейникова" у таємниці трималася і з інших причин. Одна із них — знизити ризик щодо можливості пограбування. Як морськими піратами, так і "сухопутними" злочинцями. Адже загальновідомо, що великі суми грошей завжди перевозяться таємно. Не підлягають розголошенню маршрути, види транспорту, час перевезення, суми тощо. А гривня була не просто гривми і не просто новою національною валютою. Це був символ реальної незалежності держави.

Крім того, ми будь-що намагалися не допустити паніки серед населення. Бо доставку із Канади гривень люди автоматично пов'язували із проведенням грошової реформи. До неї, як відомо, Україна почала готуватися одразу після московського путчу. Ще 18 вересня 1991 року Кабінет Міністрів прийняв Постанову "Про створення потужностей по виготовленню національної валюти і цінних паперів", а 14 листопада того ж року Президія Верховної Ради схвалила вже згадану Постанову "Про національну валюту в Україні".

Показово, що як лиш Вадим Петрович Гетьман очолив у березні 1992 року Правління Національного банку, перше, із чого він розпочав свою роботу, було вивчення стану справ із виготовлення гривень. Мені було доручено систематизувати наявні матеріали із цього питання і надалі всю інформацію зосередити у себе. Пролісти, інші документи, які стосувалися виготовлення та доставки гривень, я доповідав особисто йому. І лише за його дорученням готував відповіді й тому подібне. Можливо, саме завдяки цьому вдалося зберегти багато матеріалів, які сьогодні вже мають лише історичну цінність.

Ви можете не повірити, але навіть одержати оригінал контракту на виготовлення грошей у Канаді і то було не так просто. Просто його тримав у своєму сейфі один із високопоставлених керівників того часу.

— **Ігор Петрович, ви говорили, що до Києва гривні доставлялися Дніпром. Розкажіть, будь ласка, докладніше про цю операцію.**

— Під вечір 2 жовтня 1992 року наш теплохід нарешті пришвартувався в порту "Октябрьськ" біля Миколаєва. Наступного дня першу партію контейнерів перевантажили на теплохід класу "річка—море" "Славутич — 17", і він під охороною спів-

робітників Служби безпеки вирушив до Києва. 4 жовтня до столиці пішло ще одне судно — "Славутич — 18", а 5 жовтня — "Славутич — 10". З такою ж різницею в добу всі три теплоходи благополучно прибули до місця призначення.

Проходження суден рікою контролювалося по всьому маршруту. Окрім підрозділів СБУ були задіяні підрозділи Міністерства внутрішніх справ. Підтримувався постійний радіозв'язок із берегом. У гирлі Дніпра і нижній його течії нас супроводжували прикордонні катери. Блокувалися всі мости, шлюзи та причали, які траплялися на нашому шляху. В Запоріжжі навіть перекинувся рух транспорту по греблі Дніпрогесу. Час від часу Дніпро облітали патрульні вертольоти. Одне слово, доставка цінного вантажу по території України також була організована бездоганно.

— **Як заявив свого часу Президент Леонід Кравчук, до кінця 1992 року в Україні планувалося запровадити власну національну валюту. Оскільки привезли її лише в жовтні, логічно було звантажити частину контейнерів у розташованих на Дніпрі обласних центрах.**

— Так ми зробили із монетами. А гривні вирішили доставляти в Київ. По-перше, зважаючи на їхню величезну цінність, а, по-друге, тому, що в обласних управліннях НБУ тоді ще не було достатньої кількості резервних сховищ.

— **Ви сказали про монети. Йдеться про ювілейні і пам'ятні, які Україна і досі карбує за кордоном, чи про розмінні?**

— Про розмінні. Це тепер на Луганському верстатобудівному заводі налагоджено власне виробництво, а кілька років тому розмінні монети на замовлення України виготовлялися на Італійському монетному дворі.

До речі, із Італії їх транспортував той же теплохід, що й гривні із Канади. Було це вже 1995 року. Але за монетами ходив не я, а мій заступник В.Т.Говоров. Я лише організовував охорону суден під час проходження їх по Дніпру. Попередньо пройшов весь маршрут від Києва до Миколаєва на машині, зустрічався із керівниками портів, управлінь міліції та Служби безпеки. В кожному обласному центрі, де планувалося зупинка, окремо проводилася серйозна підготовка.

Під монети сховища були, тому ми вирішили зекономити на доставці. Робили так: дійшли до Херсона — звантажили три контейнери, прибули до Запоріжжя — п'ять контейнерів... І так далі. Але це тема окремої розмови.

— **Ви розповіли про перший похід за гривнями. Загалом же їх було три...**

— Так, усі віддруковані в Канаді та на Мальті банкноти було перевезено в Україну за три прийоми. 1992 і 1993 років — теплоходом, а останню партію — минулого року літаком. У березні 1995-го разом із фахівцями Банкотно-монетного двору НБУ ми організували доставку літаком разом із гривнями також оригінального інструмента, який використовувався для їх виготовлення — матриці, кліше, фотоплівки.

Стосунки із "Канадіан Банкнот Компані" були дуже складними (ви пригадуєте шквал публікацій у пресі). Кожен новий Голова Правління НБУ, який приходив на зміну попередньому, робив спробу якось вирішити проблеми, викликані головоломною угодою із канадцами (інакше її і не назвеш). Крапку поставив Віктор Андрійович Ющенко. Він полетів до Оттави, і 13 лютого 1995 року Національний банк України та "Канадіан Банкнот Компані" підписали протокол узгоджень із питань завершення дії контракту.

— **3 Вашого інтерв'ю можна зробити висновок, що операції із доставки гривень пройшли гладко, без будь-яких несподіванок.**

— У цілому все пройшло справді непогано. Але не тому, що нам просто пощастило. За всім цим стояла дуже важка праця, велика організаційська робота.

Для мене особливо складним був другий рейс, який відбувався у травні—червні 1993 року. У цей час на Гренландії сходять айсберги і накопичуються в районі острова Ньюфаундленд — саме на нашому курсі. До речі, у квітні 1912-го там затонув сумнозвісний "Титанік". Уявіть собі шторм 7—8 балів, туман, що не видно протилежного борту теплохода. І постійні, застерігаючі проти зіткнення з іншими суднами гудки.

У мене збереглися копії телеграм, які ми відправляли до банку та Чорноморського морського пароплавства. Одна із них датована 24 травня: "Потрапили складні метеоумови. Сильний шторм, туман, айсберги. Робимо все можливе приходу в ніч із 26 на 27 травня".

Це було дорогою туди. На зворотному ж шляху трапився такий випадок, коли в Атлантичному океані, ми прийняли сигнал SOS. На німецькому судні помирала людина, а на борту не було лікаря. Найближче до нього знаходилися ми — десь на відстані 200 миль, або близько 380 кілометрів. Що робити? Адже в трюмах нашого контейнеровоза — гроші. Порадитися із Києвом? Але там — глибока ніч.

Приймаємо рішення йти назустріч німецькому теплоходу. Наш лікар Сергій Ященко поставив точний діагноз: сильний приступ малярії. Ще кілька годин — і людина померла б. На щастя, ми мали необхідні ліки.

А в Гібралтарі нас наздогнала телеграма зі словами вдячності. Діагноз лікар поставив правильно, і німецький моряк став одужувати.

А чого варта ситуація, коли із трьох дизель-генераторів теплохода, які виробляють електроенергію для живлення двигунів управління судном, два виходять з ладу! Якби не третій дизель-генератор, теплохід став би повністю некерованим. А у відкритому океані це загибель.

Був випадок, коли перед самим виходом із Монреалю з'ясувалося, що не працює супутниковий зв'язок. Запросили представника фірми. Він заявив, що аби розібратися в усьому, йому потрібно два—три дні. Що робити? Адже стоянка в порту коштує недешево, а валюти в Україні немає. Це тепер ми знаємо, де і як її заробити, а тоді...

З метою економії наше керівництво прийняло, вважаю, абсолютно безвідповідальне рішення: виходити в океан без цього зв'язку і ремонтувати його власними силами в дорозі.

І взагалі дехто розглядав плавання до Канади як безтурботний круїз. Один із керівників банку навіть заявив: "А навіщо їм видавати команди ровночі? Адже навколо буде вода, а на теплоході непогано годуватимуть".

— **Під час тих рейсів за гривнями ви навіть написали вірша "Я не брошу в океан монетку". Невже справді не хочеться знову відчувати романтику далеких морських походів?**

— Дозвольте проілюструвати відповідь на це запитання уривком із щоденника.

"Перед вечерею різко похолодніло, піднявся вітер. З'явилися великі хвилі, а потім розігрався справжній шторм силою 7—8 балів. Кажуть, в океані це звичайне явище. На вечірній чай скатерки в ідальні поливають водою, щоб вони не ковзали по столах, а по них не ковзав посуд. Пересуватися можна лише перебіжками, тримаючись за стіни, тому що підлога або стає гіркою, або вітає з-під ніг.

Щось гримить і б'ється в столах. Падають книги. З кутка в кутку перекочуються наші п'ятикілограмові гантелі. Що вони там б'ють? Здається, нікого це не цікавить. Самопочуття жахливе. Багато хто із членів команди і групи супроводу лежить пластом.

... Ніч минула. Не збагну, спав чи ні. До ранку океан дещо вгамувався, але увійшли в туман. Суцільне молоко. І гудки, гудки, гудки".

Отака романтика. Крім того, море накладає свій відбиток і на самопочуття людини, і на її поведінку. Будь-який інтерес до плавання зникає вже через дві доби після виходу у відкрите море. Практично після тижня плавання проявляються риси характеру, про які ти, можливо, за звичайних обставин ніколи і не дізнався б. Свідомість наче затуманюється, з'являється дратівливість. Достатньо дрібниці, щоб спалахнула сварка. Чому так відбувається? Насамперед, гадаю тому, що на вантажному судні сильна вібрація, яка негативно впливає на людину. По-друге, там сотні кілометрів електромагнітних кабелів, тобто знаходишся наче в клітці. Вся ця електромагнітна індукція також позначається на самопочутті. Стан організму сонливий. Можна запросто проспати добу. А можна три дні і три ночі не зімкнути очей: не спиться — і край.

Отакий круїз. Я справді не кинув в океан монетку. Як і мої колеги із групи супроводу. Але ми горді з того, що саме нам довірили доставити через цей океан національну валюту України. І що ми виконали своє завдання відмінно.

Розмову вели
Дмитро Крохмалюк
і Людмила Патрикац,
"Вісник НБУ"

**Людмила Кирилівна
Гутовська**

1980 року закінчила юридичний факультет Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Працювала юрисконсультом у системі Міністерства будівництва України, в київському регіональному управлінні "Промінвестбанку" України.

З 1992 року — головний юрисконсульт юридичного департаменту Національного банку України.

Рубрику веде юридичний департамент НБУ

ЗАПИТАННЯ —

ВІДПОВІДЬ

Який орган реєструє контракти про спільну діяльність без створення юридичної особи за участю іноземних інвесторів? Які рахунки відкриваються в банках для забезпечення такої діяльності?

Згідно із Законом України "Про режим іноземного інвестування", введеним у дію з 25 квітня 1996 року, іноземні інвестори мають право укладати договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо), не пов'язану зі створенням юридичної особи. Господарська діяльність на підставі зазначених договорів (контрактів) регулюється чинним законодавством України. Сторони за договорами (контрактами) повинні вести окремий бухгалтерський облік і складати звітність про операції, пов'язані з виконанням умов цих договорів (контрактів), та відкрити окремі рахунки в установах банків України для проведення розрахунків за цими договорами.

Статтею 24 названого закону визначено, що договори (контракти) повинні бути зареєстровані у строки та в порядку, що встановлюються Кабінетом Міністрів України. А Постановою Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про режим іноземного інвестування" Кабінету Міністрів доручено у місячний термін із дня введення в дію закону затвердити порядок державної реєстрації іноземних інвестицій та порядок реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора.

Оскільки за договорами про спільну діяльність здійснюються всі види розрахунків, ведеться окремий

бухгалтерський облік, договори (контракти) реєструються в податковій інспекції, в установах банку для забезпечення діяльності за такими договорами відкриваються розрахункові рахунки в порядку, передбаченому пунктом 2.2.12 нової редакції Інструкції № 3 Національного банку України "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті", затвердженої постановою Правління НБУ №121 від 27.05.1996 р.

Для відкриття розрахункового рахунка в установу банку подаються:

- заява про відкриття рахунка;
- копія договору про ведення спільної діяльності, засвідчена нотаріально;
- копія документа про державну реєстрацію такого договору (контракту), засвідчена нотаріально або органом, що видав документ про реєстрацію;
- рішення учасників договору про визначення осіб, яким надається право розпорядчого підпису при проведенні грошових операцій за цим рахунком;
- картка зі зразками підписів і відбитком печатки.

На підставі яких документів відкривається розрахунковий рахунок підприємцю без створення юридичної особи в національній та іноземній валютах?

Відповідно до пункту 6 Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

№ 276 від 29 квітня 1994 року (у редакції постанови Кабінету Міністрів України №125 від 25 січня 1996 року) громадянин, який має намір займатися підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, повинен зареєструватися в органі державної реєстрації та отримати свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності.

Для відкриття розрахункового рахунка в національній валюті та розрахункового рахунка в іноземній валюті підприємець без створення юридичної особи подає до установи банку:

- заяву про відкриття рахунка;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію громадянина як підприємця;
- картку зі зразком підпису підприємця, засвідчену нотаріально.

Якщо громадянин постійно проживає в Україні, але не є її громадянином, для відкриття розрахункового рахунка в іноземній валюті він додатково подає нотаріально засвідчену копію посвідки на проживання, виданої органами внутрішніх справ.

Якими нормативними актами Національного банку України регулюється порядок відкриття рахунків юридичним особам-нерезидентам?

У розділі 4 Інструкції №3 НБУ "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті" передбачено порядок відкриття рахунків типу "Н" і "П" у національній валюті, а в розділі 6 — порядок відкриття розрахункових рахунків в іноземній валюті представництвам юридичних осіб-нерезидентів.

Рахунки і в національній, і в іноземній валютах відкриваються не безпосередньо юридичним особам-нерезидентам, а їхнім представництвам в Україні, які реєструються Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

Чи можливе закриття комерційним банком розрахункового рахунка клієнта у випадку невиконання ним операцій за рахунком протягом певного часу?

Таке закриття розрахункового рахунка можливе лише у претензійно-позовному порядку за рішенням суду. Комерційний банк вправі порушити справу перед арбітражним судом за умови, що в договорі між банком і власником рахунка передбачено, що в разі відсутності операцій за рахунком протягом строку, обумовленого сторонами, комерційний банк може звернутися до арбітражного суду із позовом щодо розірвання договору.

Якщо арбітражний суд винесе рішення про розірвання договору, залишки коштів на рахунку перераховуються в інший банк, але обов'язково за дорученням

клієнта (його заявою). За відсутності доручення залишки коштів залишаються в банку до особливих розпоряджень їх власника.

Така вимога Інструкції №3 пояснюється тим, що власність в Україні є трьох форм: приватна, колективна, державна. Усі вони рівноправні, і держава створює рівні умови для розвитку всіх форм власності та їхнього захисту.

Відповідно до Закону України "Про власність" власник на свій розсуд користується і розпоряджається майном, яке йому належить, та має право чинити щодо нього будь-які дії, що не суперечать закону. Тому комерційні банки не можуть обмежувати право власника розпоряджатися коштами, які знаходяться на рахунках у банках, а закриття рахунка в односторонньому порядку, без згоди власника, буде саме таким обмеженням прав.

Інструкцією № 3 Національного банку України "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті" передбачена можливість засвідчення зразків підписів осіб, яким відповідно до чинного законодавства та установчих документів підприємства надано право розпоряджатися коштами, що знаходяться на рахунку, і підписувати платіжні та інші розрахункові документи, керівником чи заступником керівника вищестоящої організації та печаткою вищестоящої організації. Чи може суб'єкт підприємницької діяльності — юридична особа вважатися вищестоящою організацією відносно створених нею відособлених підрозділів — філій, представництв тощо?

Підприємство з приватною чи колективною формою власності не може бути вищестоящим органом відносно своєї філії або представництва, оскільки філія (представництво) є відособленим підрозділом цього ж підприємства (стаття 7 Закону України "Про підприємства").

У застосуванні до Інструкції № 3 Національного банку України вищестоящим органом відносно державних підприємств, установ, організацій є орган, уповноважений Декретом Кабінету Міністрів № 8-92 від 15.12.1992 року здійснювати функції щодо управління майном, що є у загальнодержавній власності. Таким органом можуть бути міністерства та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади, які відповідно до наданих їм повноважень приймають рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію підприємств, установ та організацій, заснованих на загальнодержавній власності, затверджують їхні статuti, укладають і розривають контракти із керівниками підприємств тощо.

Чому Інструкцією № 3 НБУ передбачено, що для філій, представництв та інших відособлених підрозділів підприємств відкриваються суброзрахункові рахунки, а Законом України "Про підприємства" — розрахункові рахунки?

Справді, в статті 7 Закону України "Про підприємства" передбачено, що підприємство може створювати філії, представництва, відділення та інші відособлені підрозділи з правом відкриття поточних і розрахункових рахунків. Але в цій статті не сказано, що філії та інші відособлені підрозділи можуть самостійно відкривати такі рахунки.

Згідно зі статтею 31 Закону України "Про банки і банківську діяльність" та статтями 1 і 24 Закону України "Про підприємства" підприємство має право відкривати лише один розрахунковий (поточний) рахунок. Тому для своїх відособлених підрозділів воно може відкривати суброзрахункові рахунки з правом проведення всіх видів розрахунків — для підрозділів, що знаходяться на окремому балансі і є самостійними платниками податків, та для зарахування виручки з метою наступного її перерахування на основний розрахунковий рахунок — для підрозділів, які не мають окремого балансу і не взяті на облік у податковій інспекції як платники податків. Терміни такого перерахування визначає саме підприємство.

Положенням про безготівкові розрахунки в господарському обороті України, затверджені рішенням Правління НБУ №37 від 24.05.1993 року, визначено, що безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у формах платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, чеків, акредитивів, векселів. На підставі якого документа перераховуються залишки коштів на рахунку клієнта у випадку переходу його на обслуговування до іншого банку?

При переході до іншого банку та відкритті там нового розрахункового рахунку договір на банківське обслуговування в попередньому банку розривається, власнику рахунку видається довідка про закриття рахунку, внаслідок чого він перестає бути клієнтом цього банку. В такому випадку залишки коштів повинні бути перераховані меморіальним ордером банку, до якого власник рахунку перейшов на обслуговування, на підставі заяви власника рахунку, підписаної особами, котрі мають право першого та другого підпису, і засвідченої печаткою власника рахунку протягом 3 днів після отримання повідомлення про відкриття нового рахунку.

При надходженні коштів на ім'я власника рахунку в майбутньому вони перераховуються меморіальним ордером на новий рахунок не пізніше наступного дня.

Чи потрібно закривати всі рахунки в іноземній валюті за кожним кодом валют, відкриті в одному або різних банках, з метою відкриття їх в одному банку за місцем знаходження розрахункового рахунку в національній валюті?

Відповідно до пункту 1.5 Інструкції №3 НБУ за кожним кодом іноземних валют може бути відкрито лише один розрахунковий рахунок. Якщо банк, у якому відкрито розрахунковий рахунок в національній валюті, не має ліцензії Національного банку на здійснення валютних операцій, то рахунки в іноземній валюті можуть відкриватися в іншому банку (одному), який має таку ліцензію.

Що стосується рахунків, які уже були відкриті в різних банках, то після введення в дію Інструкції власнику цих рахунків необхідно вибрати один із банків та відкрити в ньому всі рахунки в національній та іноземній валюті.

Ця вимога Національного банку не нова, оскільки з дня прийняття Закону України "Про банки і банківську діяльність" в статті 31 передбачалося, що всі рахунки (розрахункові, поточні, валютні) клієнти банку повинні відкривати в одному з банків. У даний час практика приводиться у відповідність із чинним законодавством.

Чи потрібно перереєструвати рахунки типу "Н" у національній валюті представництвам юридичних осіб-нерезидентів із дня введення в дію нової редакції Інструкції №3 у зв'язку зі зміною порядку надання ліцензій та необхідністю подання іншого пакета документів?

Ні, перереєстрація в даному випадку не потрібна. Представництва юридичних осіб-нерезидентів, які не займаються підприємницькою діяльністю на території України і вже відкрили рахунки типу "Н" на підставі ліцензії Національного банку, можуть продовжувати здійснювати операції, передбачені для такого типу рахунків, на діючих рахунках.

У разі, якщо представництво має намір займатися підприємницькою діяльністю, йому необхідно отримати ліцензію відповідного обласного управління Національного банку України на відкриття рахунку типу "П" в порядку, передбаченому розділом 4.2 Інструкції №3.

У грудні минулого року Президент України видав Указ "Про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури". З метою відбудови втраченої історико-архітектурної спадщини, зокрема Михайлівського Золотоверхого монастиря та Успенського собору Києво-Печерської Лаври в Києві, було утворено Комісію з питань відродження видатних пам'яток історії та культури.

Національний банк України виступив ініціатором доброчинної акції — усім миром піднести з руїн духовні храми нашого волелюбного народу. Одними з перших свої внески у відтворення наших святинь зробили працівники системи НБУ, перерахувавши на благодійну акцію свій одноденний заробіток. Представники політичної, культурної та підприємницької еліти нації внесли 36 166 060 197 українських карбованців, 17 829 американських доларів, 50 000 австрійських шилінгів. Імена багатьох із них уже увічнені в "Почесній книзі доброчинців".

Збір коштів триває. Кожен, хто хоче взяти участь у цій благородній справі, може зробити свій внесок. Нагадуємо, що в операційному управлінні НБУ відкрито рахунки "Відродження духовних скарбів України".

№709900 — у національній валюті України;

№178900 — у вільно конвертованій іноземній валюті;

№179200 — у неконвертованій іноземній валюті.

В обласних управліннях НБУ відкрито субрахунки на балансовому рахунку **№790**. Усі банки та їхні установи приймають і зараховують кошти, валютні та інші цінності на відбудову Успенського собору та Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Нині ці храми — в центрі уваги. Тому ми пропонуємо нашим читачам матеріал, який познайомить їх з історією зруйнованих пам'яток.

З погляду вічності

ЗНИЩЕНІ ШЕДЕВРИ

Під час тоталітарного режиму, нехтуючи культурою нашого народу, було знищено безліч пам'яток — іконостасів, ікон, стародруків, виробів гонтування й золотарства та сотні церков. У Києві зруйновано перш за все шедеври українського бароко, пов'язані з іменем гетьмана Мазепи, Богоявленський собор на Подолі, Миколаївський (військовий) на Печерську, а в горішньому Києві — Михайлівський Золотоверхий собор та Василівську (Трьохсвятительську) церкву.

Сини й онуки "цесаря нашого", як названо Ярослава Мудрого в написі про його смерть на фресці в Софійському соборі, дбали про архітектурну красу Києва: Ізяслав-Дмитро Ярославич спорудив Дмитрівський собор; Всеволод-Андрій Ярославич — Михайлівський собор на Видубичах; онук

Святополк-Михайло Ізяславич у 1108 — 1113 роках збудував Михайлівський Золотоверхий собор. Для нього обрали одне з найкращих місць на стародавній території на кромці гори над Боричевим Током. Взірцем для нього став тринавний з нартексом п'ятибанный храм.

Під час тоталітарного режиму в Києві зруйновано шедеври українського бароко: Богоявленський собор на Подолі, Миколаївський (військовий) на Печерську, Михайлівський Золотоверхий собор, Василівську (Трьохсвятительську) церкву

Бані символізували Христа з євангелістами. Архангел Михаїл був патроном князя.

Архітектурний силует Києва після спорудження собору став виразнішим. Білий масив собору із золотою банею, що сяяла на синьому небі, мов свіча, наче символізував славу Києва. Особливо видовищним був Київ для тих, хто плів Дніпром "із варяг у греки". Він манив красу й велич міста, був матеріалізованим знаком престижу країни та її володарів.

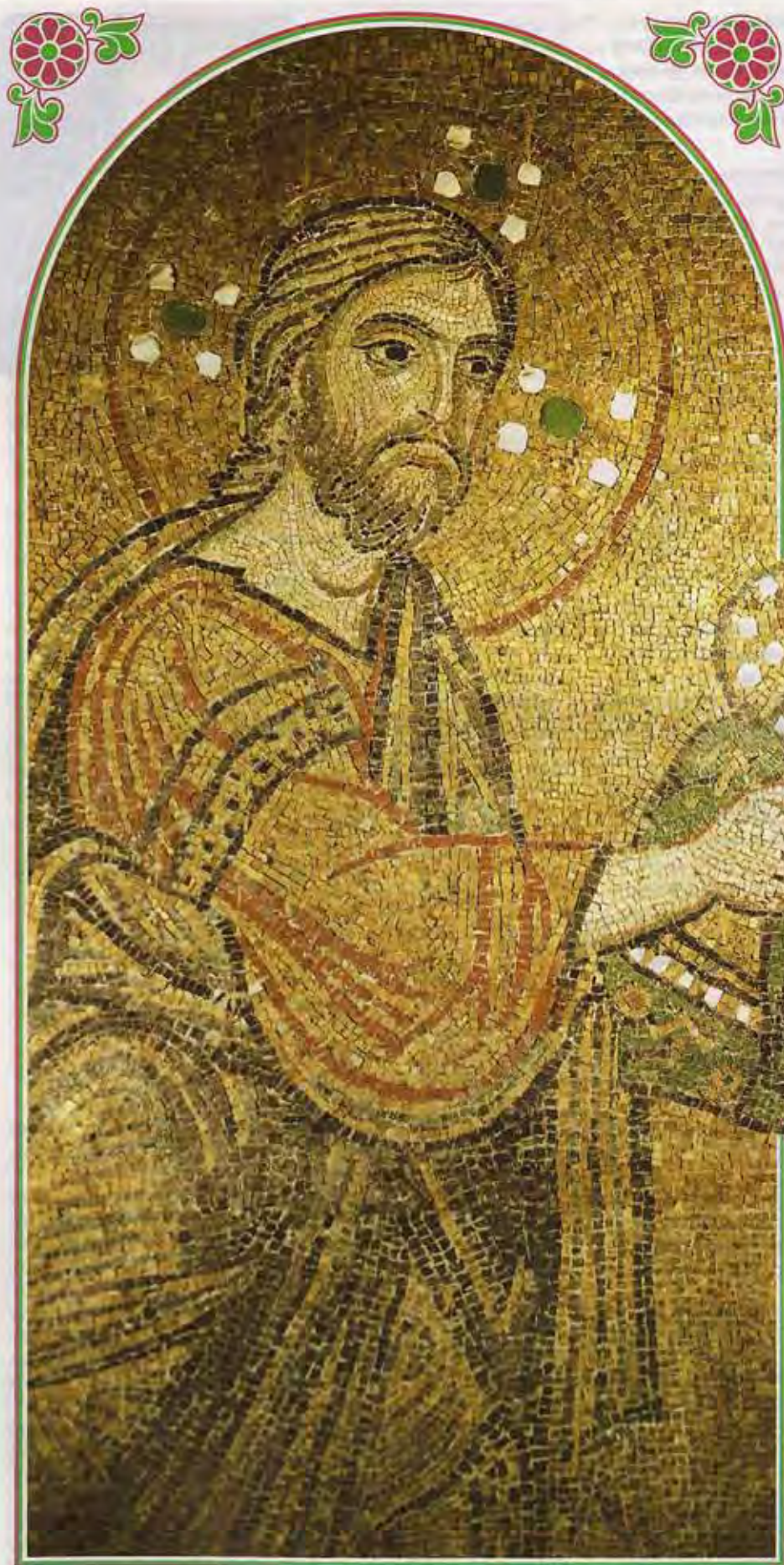
Візантійський стиль в архітектурі Золотоверхого храму перетлумачений і отримав іншу інтерпретацію, його образ став яскравішим. Змінилися розвинуті по вертикалі пропорції. Викликано це тим, що основою тектонічної структури стали вже не ордерні колони, бо вони своїми закономірностями накладали певні обмеження на ви-

Григорій Никонович
Логвин

мистецтвознавець-дослідник, педагог, викладач в Українській академії мистецтв та Київському університеті архітектури і будівництва.

Доктор мистецтвознавства, почесний член Української Академії архітектури, лауреат Державної премії імені Т.Г.Шевченка (1993), нагороджений медаллю ім.М.С.Грушевського (1992). Автор 225 мистецтвознавчих публікацій, серед яких: "По Україні" (К., 1968), "Софія Київська" (К., 1977, — видана також російською, англійською, французькою та німецькою мовами), "Київ" (М., 1960, 1967, 1982), "Українское искусство X—XIII вв." (М., 1963), "Чернигов, Новгород-Северский, Глухов, Путивль" (М., 1980), "Украинские Карпаты" (М., 1973), "З глибин. Мініатюри українських рукописів XI—XVIII століть" (К., 1974, англійською мовою — 1977), "З глибин. Гравюри українських стародруків" (К., 1990).

Михайлівський Золотоверхий собор збудовано у 1108 — 1113 роках. Взірцем для нього обрано тринальний з нартексом п'ятибанний храм

соти храму. В нашому соборі структурну роль відігравала стіна, традиційний елемент автохтонного дерев'яного будівництва. Це дало можливість рішуче виявити висотні параметри споруди, надати їй урочистої піднесеності, збагатити архітектурно-ландшафтний ансамбль міста.

Інтер'єр храму був співзвучний екстер'єру, але ошатніший, урочистіший, оздоблений колористично вишуканим малярством мозаїк та фресок. Вони

відбивали той етап розвитку візантійського стилю, в якому помічаємо полегшення форм, стрункіші постаті, а образи пом'якшуються, стають життєво конкретнішими, набувають глибоко людських зворушливих рис. Переконливо вони втілені у фресці "Благовіщення" й мозаїках і свідчать про те, що наше мистецтво було могутньою течією у мистецтві світовому. В "Благовіщенні" широке у вилицях обличчя Богоматері огорнуте омофором, як у селянки хусткою. Широкий і правдивий її образ був любий і близький людям. Він запам'ятовується виразом безпосередності й теплоти, став улюбленим в українському іконописі, і митці відтворюють його протягом віків на просторі від Карпат до Слобожанщини. Такий великий вплив образ Богоматері мав тому, що в ній щасливо, невимушено й гармонійно поєднані високомистецькі елліністично-візантійські риси з широсердною власною національною мистецькою мовою.

Мозаїки й фрески Золотоверхого собору — важливий етап у формуванні національної мистецької школи, пов'язаної з іменем славнозвісного іконописця Олімпія. В мозаїках Золотоверхого собору йому належать постаті апостола Тадея, архidiaкона Стефана й святого Дмитрія Солунського.

Коли порівнюєш композицію "Причастя" Київської Софії з композицією під такою ж назвою Михайлівського Золотоверхого собору, одразу впадає в

Михайлівський Золотоверхий собор. Мозаїка. Христос (фрагмент).

очі, що в останньому апостоли скомпоновані мальовничо, їхні пози й жести різноманітні, обличчя виразно індивідуальні, навіть до певної міри портретні. Колорит свіжий, соковитий, у сміливому декорі поєднуються коричнево-зелені, сіро-сині, смарагдово-зелені, глибокі фіалкові з блякло-зеленими, білі й золоті смальти. В мозаїках помітні ті риси, які досягнуть повного розвитку і пізніше отримають назву Передвідродження.

У первісному вигляді храм зберігався до середини XVIII століття, коли під керівництвом архітектора Івана Григоровича-Барського з півдня й півночі були прибудовані нави, а із заходу — великий притвор у стилі бароко. Більше ніяких змін архітектура собору не зазнавала аж до руйнації.

Реставрація Григоровича-Барського надала архітектурі собору суто барокової пишноти й мальовничості. Розчленований масив притвору, виразне рустування, численні контрфорси оформлені коринфськими пілястрами й завершені конічними високими дашками з рипідами. Фігурні фронтони західного фасаду з малярством у нішах та численні майолікові розетки на фризах надавали споруді виразнішого національного мистецького характеру, що й поставило архітектуру собору в ряд видатних шедеврів українського бароко. Білі стіни прикрашало малярське оздоблення, а майолікові розетки сяяли, мов дорогоцінні камені.

1934 року у зв'язку з перенесенням столиці України з Харкова до Києва уряд замовив на конкурсній основі проекти розміщення урядового центру. Микола Холостенко запропонував Звіринець, Павло Альошин — Печерськ, Василь Кричевський — площу біля філармонії, а Володимир Заболотний — терен Михайлівського монастиря.

У журналі "Соціалістичний Київ" Петро Юрченко у своїй статті, аналізуючи проекти, дійшов висновку, що найкращий — Заболотного. Відомий учений, професор Художнього інституту Микола Макаренко ви-

Мозаїки й фрески Золотоверхого собору — важливий етап у формуванні національної мистецької школи

Михайлівський Золотоверхий собор. Мозаїка. Архангел (фрагмент).

Михайлівський Золотоверхий собор (1108—1113 рр.).

У середині XVIII століття під керівництвом архітектора Івана Григоровича-Барського здійснено реставрацію, яка надала Михайлівському Золотоверхому собору барокової пишноти й мальовничості. Таким собор залишався аж до руйнації влітку 1936 року

ступив із письмовим протестом і заплатив за це життям. Тоді НКВС зажадало висновку професора Іполита Моргилевського, який, знаючи про долю Макаренка, дав згоду. Описав, прийшовши до студентів, як засвідчив у кіноінтерв'ю архітектор Іван Красний, заплакав і сказав, що вчинив найтяжчий у своєму житті злочин, зробивши висновок, що собор може бути зруйнований.

Улітку 1936 року собор висадили в повітря. Ще раніше (в 1934—1935 роках) була зруйнована Трьохсвятительська (Василівська) церква, де звели ліве крило урядових будівель. Корпус на місці Золотоверхого собору так і не був споруджений. Почалася війна. По війні ніхто не наважився збудувати друге крило урядової споруди, цієї архітектурної потвори.

Успенський собор Києво-Печерської Лаври споруджено в 1075—1078 роках. Він став символом величч людського духу, окрасою не тільки богоохороняемого міста, а й усієї України

у 1089 році. Велика святиня нашого народу — Києво-Печерська Лавра — одразу стала головним осередком культури. Чорноризцем Нестором тут створено видатний історичний твір — «Повість минулих літ», чим започатковано наше літописання, найвищий вияв самосвідомості народу, рівня його культури й цивілізованості. Запалений смолоскип культури в Печерському монастирі освітлював віками шлях нашого народу. Тут утворилася мистецька іконописна школа, біля витоків якої стоїть велична постать славного іконописця Олімпія, віднесеного до лику святих за свої ікони й чудотворення. В монастирі створено видатну пам'ятку літератури — Києво-Печерський патерик, — глибоко людський зміст і патріотичне спрямування якого протягом віків виховувало цілі покоління нашого народу.

У патерику є оповідь про історію монастиря та спорудження й оздоб-

лення «великої небесіподібної церкви». Перші подвижники поселилися ще в середині XI століття на Далеких печерах. Церква Богородиці й чернечі келії знаходилися в печерах. Слава про подвижників ширилася, а братії збільшувалося, тоді келії з'явилися й на терені Ближніх печер. Невдовзі збудували дерев'яну церкву Успіння Богородиці на Далеких печерах. Київські князі підтримували монастир: син Ярослава Мудрого Ізяслав подарував поле, а Святослав не тільки копав рів для храму, а й подарував сто гривень (5.5 кг) золотом.

Патерик подає оповідь глибокого історичного змісту. До монастиря прийшли церковні майстри з Греції, яких у Влахернський монастир у Царгороді прикликала Богоматір і сказала: «Хочу церкву собі збудувати в Русі, в Києві. Велю вам, візьміть золота собі на три літа... Я і міру послала — пояс сина мого». Цей пояс із латинського розп'яття, утікаючи на Русь, варяг Шимон зняв і віддав до монастиря. Пли-

Величава архітектура Успенського собору, його оздоблення мозаїками й фресками вплинули на подальший розвиток храмової архітектури

вучи до Києва, йому привиділась у небі церква і голос з неба сказав: «Та церква має мірою той пояс золотий: 20 — у ширину, 30 — у довжину і 30 — у висоту, а з верхом — 50».

У цій поетичній оповіді засвідчено, що ідея храму пов'язана з Візантією, мірою став пояс із латинського розп'яття, а реалізовано її в Києві. Вона передає усвідомлення автором оповіді того, що культура України-Русі синтезувала досягнення Візантії та Риму і створила унікальний доробок, який свідчить про нерозривний зв'язок зі світовою культурою. Ось чому в мистецькій творчості українців завжди чітко чи не досить чітко, але присутні візантійські й західні мистецькі риси.

Успенський собор Києво-Печерської Лаври (1073—1078 рр.).

Успенський собор Києво-Печерської Лаври (руїни).

Величаве п'ятибання громадя Успенського собору здійнялося на великому пагорбі правого берега Дніпра, стало символом величч людського духу, окрасою не тільки богоохороняемого міста, а й усієї України. Якщо зовнішній вигляд собору відзначався суворою стриманою величавою красою, то інтер'єр середхреста з висотно розкритим простором бані діаметром на два метри був більшим за баню Софійського собору. Відповідно п'яти баням вінчання приміщення під хорами перекриті банями на вітрилах, як і в Софійському соборі. Фрагменти вітрила у південній наві можна бачити й нині.

У 1083 році з півночі біля притвору, де вхід на хори, збудовано церкву-хрещальню св.Івана Хрестителя. Величава архітектура храму, його оздоблення мозаїками й фресками вплинули на подальший розвиток храмової архітектури.

У такому вигляді храм зберігався до 1230 року, коли стався землетрус і «церква Печерська розступися напо-

ли". Впали склепіння й бані. На відзнаку його відновлення було виготовлено рельєф Богоматері-Оранти, який вмуровано в апсиду (тепер він зберігається у фондах музею). Хрещальня не була пошкоджена землетрусом.

Первісний вигляд відбудованого після землетрусу храму зберігався до середини XVII століття, як засвідчують гравюри лаврських друків. Були замінені лише свинцеві покрівлі на тесові. На гравюрах 1661 та 1674 років на соборі, крім центральної бані, є ще чотири бічних. За гетьманування Івана Мазепи храм зазнав істотних змін. На гравюрі 1693 року він має сім верхів, як і перед вибухом, а за каплицями навколо собору з фігурними фронтонами видніються бані. Але вже на гравюрі 1702 року всі каплиці об'єднані в наву.

Пожежа 1718 року знищила всі дерев'яні будівлі, а муровані пошкодила. У вогні згоріли бібліотека рідкісних книг на пергаменті, кліше друкарні, архів рідкісних документів, а крім того — всі ікони з іконостасами. Під час пожежі були пошкоджені і розписи, виконані в дев'яностих роках XVII століття. На них були написані прізвиська благодійників монастиря — князів, а також гетьманів Богдана Хмельницького та Івана Мазепи. Під час чергових ремонтних робіт в останньому десятилітті XIX століття їх знищили, бо вони нагадували українцям про їхню тяжку історію від найдавніших княжих часів.

У 1956 році першим порушив питання щодо відбудови собору Михайло Цапенко — директор Інституту історії і теорії архітектури Академії архітектури. У 1980-х роках це питання знову було порушене, але так і не вирішилося. Науково обґрунтованим думкам учених протистояли амбіції адміністративних невігласів та мало-кваліфікованих архітекторів, некомпетентних щодо проблем історії архітектури.

Успенський собор
Києво-Печерської
Лаври.
Фрагмент
фасаду.

Відносно питання реставрації чи відбудови існують різні точки зору. В міжнародній спільноті панівний погляд такий: там, де починаються до-

Відносно питання реставрації чи відбудови існують різні точки зору. В міжнародній спільноті панівний погляд такий: там, де починаються до-

мисли, — втручання в пам'ятку історії мусить бути припинене. Порушення цих засад можна бачити на прикладі Золотих воріт, які не мають нічого спільного з архітектурою XI століття, а є реалізацією історично обмежених

уявлень автора, обманом людей, необізнаних з історією архітектури.

З початку нашого століття панувала парадигма відновлення так званого "первісного вигляду", заради цього "відновлення" нищили пізніші добудови, які теж є не менш вартісними пам'ятками історії та культури своєї доби.

Перш ніж розв'язувати питання відбудови собору, необхідно виконати вичерпні архітектурні й археологічні дослідження. Стосовно Лаври треба здійснити комплекс інженерно-геологічних та гідрологічних досліджень на всьому терені Горішньої Лаври. Розробити й втілити водоохоронні заходи, особливу увагу звернувши на підземні водонебезпечні комунікації.

Втрачені архітектурні пам'ятки можуть бути відновлені за умови вірогідної документації. На користь цього свідчить істотна особливість архітектури — це структура внутрішнього простору й вияв геометрії її

форм. Відновлена пам'ятка не буде автентичним твором, але впливатиме на естетичні уявлення людини. Отже, як Михайлівський Золотоверхий, так і Успенський собори можуть бути відбудовані, але не в так званому "первісному вигляді", а такими, як були на момент вибуху. Щодо методу, то категорично треба відкинути всілякі буронабивні чи інші палі. Все повинно здійснюватися з використанням тих же прийомів, що й оригінал.

Справа відбудови Михайлівського Золотоверхого та Успенського соборів надзвичайно важлива, і її не можна довіряти особам некомпетентним у царині історії української архітектури. Така самодіяльність може завдати непоправної шкоди залишкам пам'яток, а також дискредитувати ідею їхнього відновлення.

Слайди, використані у статті, — з особистого архіву Г.Н. Логвина.

Архітектурна перлина

**Олександр Миколайович
Компанець**

народився в 1975 році. Закінчив Республіканську художню школу імені Т.Г.Шевченка. Нині — студент IV курсу архітектурного факультету Української академії мистецтва.

Центральна площа Чернівців. Прикрашає її історична пам'ятка минулого століття, де нині міститься Чернівецьке обласне управління Національного банку України.

Небесна споруда у Чернівцях

На заході України, в мальовничому буковинському краї, є чарівне місто Чернівці. У старій його частині немає двох схожих будинків, і кожний — пам'ятка архітектури. Ядро Чернівців — Центральна площа. Саме сюди сходяться сім вулиць із різних куточків міста. Площу прикрашають чудові будівлі: одна з них — міська ратуша, зведена в типових

для таких споруд формах. Милує око приміщення художнього музею (поряд із ратушею) з витончено розписаним фасадом. Композицію площі довершує легка світла споруда, пофарбована в ніжно-блакитні тони, яка ніби зливається з небом. Коли споглядаєш цей вишуканий будинок на розі вулиці Ольги Кобилянської та Центральної площі, здається, що перебуваєш у повітрі. Саме тут міститься Чернівецьке обласне управління Національного банку України.

Звернемося до історії. Споруда поєднує різні за стилем, але пов'язані між собою після реконструкції будинки. Перший (фасад виходить на вулицю Ольги Кобилянської) побудований у 70-х роках минулого століття. Тоді це був триповерховий будинок у стилі еклектичного історизму з використанням мотивів бароко. Тут була кав'ярня «Габсбург», інтер'єр якої нагадував відомі кав'ярні Відня. Стара поштівка зберегла для нас назавжди втрачений

Сучасний вигляд банку.

А таким цей будинок був наприкінці минулого століття, коли тут містилася кав'ярня "Габсбург". Сюди полюбили заходити на нашечку кави Леся Українка та Ольга Кобилянська.

столяр М.Тонет. 1898 року архітектор фон Клоузовіц прикрасив будинок чарівною вежею (про що свідчить напис на ній), зробивши його архітектурно довершеним. Перед мешканцями міста постав елгантний парадний будинок. Композиція головного фасаду загалом симетрична, лише у горішній частині її порушує встановлена над ним вежа. Центральна частина фасаду виділена за допомогою незначного ризаліту (виступ) і завершена напівкруглим фронтоном. Стіна оздоблена симетричними до центральної осі плану уступами, розчленованими карнизами. Такі прийоми особливо характерні для архітектури пізнього бароко.

Перший поверх вирішено у вигляді аркади, прольоти якої заповнені досить високими і широкими вікнами. Другий та третій декоровані лінійним рустом (так зване грубоколоте облицювання поверхні) на виступаючих ділянках стіни, причому на другому поверсі цей руст грубіший і глибший. Це створює зоровий ефект більшої висоти та невагомості. На рівні обох поверхів у простінках розташовані пілястри іонічного ордера. Згідно з класичними правилами фриз оздоблено іонікою. Прямокутні вікна мають складне обрамлення, утворене лінійними підвіконними виступами і різної форми сандриками — невеликими карнизами над прорізами вікон.

Вхідний портал обмежують дві колони тосканського ордера. Арочний портал завершує ліпна маска лева,

Елегантна вежа на головному фасаді будинку банку ніби злітає у небо. Така ж ніжно-блакитна, як літнє небо в Чернівцях...

Фрагмент зовнішнього оздоблення банку.

Решітки на вікнах відновлені в первісному вигляді.

крім того, він прикрашений ще одним ліпним елементом — декоративною перемичкою з портиком посередині. Балконні вікна спарені й розділені лише вузькою напівколоною. Над цією частиною споруди і знаходиться та сама вежа із маківкою. Проїзд у внутрішній двір теж має оригінальну архітектурну форму. Його портал оздоблено розірваним барочним фронтоном.

Отже, щоб увиразнити композицію фасаду, архітектор використав увесь спектр засобів, притаманний стилю бароко, трансформували його мотиви у пропорціях, властивих багатопверховим будівлям кінця XIX століття.

Інший будинок (фасадом виходить на Центральну площу) споруджено в кінці XIX століття в стилі еклектичного історизму з елементами класицизму. Був задуманий як двоповерховий, але згодом, уже в тридцять роки нашого століття, надбудували ще один поверх. Відтоді він висотою був такий же, як той, що стояв поряд. Фасад споруди має центрально-симетричну композицію, яку підкреслено незначним центральним ризалітом. Відомо також, що перший поверх зазнавав значних змін у процесі неодноразових перебудов.

Після того як Чернівці у 1918 році стали належати Румунській державі, два будинки, про які йшлося, з'єднали між собою як зовнішньо (однаковим кольором фасадів), так і внутрішньо. В цьому будинку роз-

Замість кав'ярні тут тепер — операційний зал Чернівецького обласного управління.

Фрагмент фасаду головного будинку.

містили дирекцію ощадних кас румунського банку в місті Чернівцях. Великий зал, де була кав'ярня «Габсбург», переобладнали в операційний зал, інші приміщення — у службові. Оздоблення будинку (як інтер'єр, так і екстер'єр) змінилося. Встановили ковані залізнi решітки на вікна першого поверху та на деякі двері й вікна всередині будівлі. Ці грати виготовлені у міських майстернях і мають велику історичну та художню цінність. На решітках і вітражах, спеціально призначених для установи, є монограми румунського банку. Вітражі відтворювали стилізовані види міста у рожевих, жовтих та блакитних тонах. Для операційного залу зробили дерев'яні інкрустовані стойки — також із знаками румунського банку. Підлога у коридорах і службових приміщеннях була викладена з паркету, а на майданчиках біля входу, сходів і в операційному залі — з мозаїчного декоративного бетону із зображенням монограм банку.

Таким чином, інтер'єр набув нових рис, характерних румунським

традиціям першої чверті ХХ століття.

Із приходом у Чернівці радянської влади приміщення ошадних кас було вирішено передати 1941 року на баланс Держбанку СРСР, та завадила війна. Витяг із пояснювальної записки до звіту щодо експлуатації службових та житлових приміщень свідчив: «Переданні в 1941 году Госбанку збудовані в 1941 году не были взяты на баланс. В 1944 году (в конце года) все здания взяты на баланс... В оценке зданий кое-где принимали участие инспекторы Госстреха, представители горрайкомхоза не принимали участия. Оценка фактов была произведена с учетом произведенного восстановительного ремонта...»

Невідомо, що то був за «відновлюючий» ремонт, чи, можливо, війна залишила свій слід, але після всього

І меблі, і люстри, і каміни у багатьох приміщеннях Чернівецького обласного управління НБУ відновлено у первісному вигляді.

приміщення було вже без вітражів, без того вишуканого вмеблювання, половина вікон — без високоякісних решіток...

У такому стані споруда перебувала до 1989 року. Важливо було не допустити втрати цієї чудової пам'ятки архітектури, реконструювати її. Того ж таки року Львівська філія інституту «Укрпроектреставрація» склала кошторис на проведення реставраційних робіт. Їх удалося розпочати лише у 1992 році, коли Україна здобула незалежність. Тоді в будинку розмістилося Чернівецьке обласне управління Національного банку України. Теперішнє керівництво банку на чолі з начальником управління Олександром Петрівною Кубляк доклало чималих зусиль, щоб роботи були виконані якнайкраще.

Будинок отримав друге життя. Повністю оновлено фасад — тепер це знову парадна біло-голуба споруда вишуканих форм. Решітки на

вікнах, що збереглися, відремонтовані, а там, де їх уже не було, відновлені у первісному вигляді. На відбудову покриття даху витрачено понад 2000 м² оцинкованого заліза. З них 87 м² — на відновлення вежі. Повинні прикрасити будівлю і дев'ять мідних ваз із зображенням ангелів. Ці вазі раніше були із бетону і розмішувалися у верхній частині фасаду, про що свідчить стара поштова

листівка. На замовлення банку їх буде відновлено. Відреставровано також підлогу, відтворено вітражі. Цікавий зразок художніх ремесел ХІХ століття — кабінет керівника банку. Тут досі збереглися старі шпалери червоного кольору і частина меблів. Ще частина відновлена у первісному вигляді. Художню та історичну цінність мають люстри в приміщенні начальника управління і вестибюлі банку. Їх відновили в одній із тернопільських реставраційних майстерень. Остаточного завершення неповторна споруда набуде після реконструкції за первинними кресленнями світильника на головному сходовому майданчику.

Будинок банку — культурна спадщина чернівчан. А ті, хто працює тут, пишуться своїм помешканням особливо, і тому їм небайдуже, коли нарешті завершаться реставраційні роботи будинку, який прикрашає їхнє древнє місто. Я переконався в цьому, поспілкувавшись кілька днів із працівниками Чернівецького обласного управління Національного банку. Я й сам закохався у цю архітектурну красуню, що легко й гарно злітає в небесний простір прямо із Центральної вулиці міста...

Особисту подяку за допомогу в підготовці матеріалу висловлюю начальнику Чернівецького обласного управління НБУ
Кубляк Олександрі Петрівні;
місцевому краєзнавцю
Василу Францовичу Білеку;
а також поетесі
Марії Василівні Матіос.

Рубрику веде

кандидат економічних наук М.О. Раєвська

Словник банківських термінів

Валюта платежу (Currency of payment) — валюта, яка використовується для оплати товару при зовнішньоторговельній операції чи погашенні міжнародного кредиту.

Валютна девізніа політика (Foreign currency policy) — система регулювання валютного курсу при купівлі й продажу іноземної валюти за допомогою валютної інтервенції і валютних обмежень.

Валютна інтервенція (Currency intervention) — цільові операції з купівлі-продажу іноземної валюти для певного обмеження динаміки курсу національної валюти — його підвищення чи зниження. Операції центрального емісійного банку по купівлі чи продажу валюти своєї країни для підтримки її курсу.

Валютний кошик (Currency basket) — набір національних валют, який використовується при котуванні іноземної валюти для визначення валютного курсу національної чи міжнародної колективної валюти, що дозволяє більш обґрунтовано врахувати купівельну спроможність валют, вплив загальноекономічних умов обміну.

Валютна позиція (Currency position) — співвідношення вимог і зобов'язань банку в іноземній валюті. У випадку їх рівності валютна позиція вважається закритою, а при неспівпаданні — відкритою.

Валютна політика (Currency policy) — сукупність економічних, правових і організаційних заходів, які здійснюються державними органами, центральними банківськими і фінансовими установами, міжнародними валютно-фінансовими організаціями в галузі валютних відносин.

Валютний демпінг (Currency dumping) — вивіз товарів за цінами нижчими за світові з країни зі знеціненою валютою у країни з більш твердою чи менш знеціненою валютою.

Валютний контроль (Currency control) — регулювання обсягу готівки в іноземній валюті та її обмінного курсу на інші валюти.

Валютний курс (Rate of exchange) — ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях інших країн.

Валютний ризик (Risk of currency depreciation) — небезпека валютних втрат, пов'язаних зі зміною курсу іноземної валюти щодо

* Продовження. Початок у "Віснику НБУ" №2 за 1996 рік

національної валюти при проведенні зовнішньоторговельних, кредитних і валютних операцій.

Валютний резерв (External reserve) — запас іноземної валюти, а також золота, який має держава чи центральний банк тієї чи іншої країни для платежів по міжнародних розрахунках.

Валютні обмеження (Exchange restrictions) — сукупність заходів і нормативних правил, установлених у законодавчому чи адміністративному порядку і спрямованих на обмеження операцій з валютою, золотом та іншими валютними цінностями.

Валютні операції "СВОП" (Swap currency operations) — операції, при яких одна валюта продається за умови її зворотного викупу в тій же сумі через певний проміжок часу і за курсом, зафіксованим у момент угоди.

Валютні спекуляції (Currency speculations) — операції банківських установ, фірм, юридичних і фізичних осіб з метою отримання прибутку від зміни валютних курсів в часі чи на різних ринках, а також навмисне прийняття валютного ризику.

Вартість (собівартість) (Cost) — сума поточних витрат підприємства, необхідних для виробництва і реалізації продукції або послуг. Грошове вираження кількості коштів, використаних із певною метою.

Вексель (Note) — письмове зобов'язання сплатити борг.

Вексель до одержання (Note receivable) — сума дебіторської заборгованості, підтверджена письмовим борговим зобов'язанням (векселем).

Вексель до оплати (Note payable) — підтверджене письмове зобов'язання сплатити вказану суму. Вид кредиторської заборгованості.

Вексельний портфель (Portfolio of bills) — сукупність векселів, які в даний момент знаходяться у розпорядженні банку чи підприємства.

Венчурні операції (Venture operations) — проводяться в основному інноваційними банками, пов'язані з кредитуванням і фінансуванням науково-технічних розробок та винаходів. Для таких операцій характерний підвищений ступінь ризику.

Видатки (Expenditure) — мовою бухгалтерського обліку видатки на відміну від затрат

Валюта платежу (Currency of payment)
Валютна девізніа політика (Foreign currency policy)
Валютна інтервенція (Currency intervention)
Валютний кошик (Currency basket)
Валютна позиція (Currency position)
Валютна політика (Currency policy)
Валютний демпінг (Currency dumping)
Валютний контроль (Currency control)
Валютний курс (Rate of exchange)
Валютний ризик (Risk of currency depreciation)
Валютний резерв (External reserve)
Валютні обмеження (Exchange restrictions)
Валютні операції "СВОП" (Swap currency operations)
Валютні спекуляції (Currency speculations)
Вартість (собівартість) (Cost)
Вексель (Note)
Вексель до одержання (Note receivable)
Вексель до оплати (Note payable)
Вексельний портфель (Portfolio of bills)
Венчурні операції (Venture operations)
Видатки (Expenditure)

Вимога (Claim)
Випущений акціонерний капітал компанії (Issued share capital)
Випущені акції (Issued stock)
Виробничі активи (Plant assets)
Виробничі накладні видатки (Production overhead costs)
Витрати даного періоду (Period costs)
Витрати на реалізовану продукцію (Cost of sales)
Витрати реалізації (Selling costs)
Відстрочений платіж (Deferred payment)
Відстрочений податок на прибуток (Deferred income taxes)
Вільна ринкова економіка (Free market economy)
Вільний ринок (Free market)
Вклад (Deposit)
"Вклад честі" (Earnest money)
Власний капітал компанії (підприємства), акціонерний капітал, власний капітал акціонерів (Equity or equities)
Власні акції в портфелі (Treasure stock)
Внутрішні угоди (Intracompany transactions)
Внутрішня норма прибутку (Internal rate of return (IRR))

є грошовими витратами або заборгованістю, яка виникла у зв'язку з придбанням активів або послуг, вигода від яких може стати відчутною і після закінчення поточного звітного періоду. Тобто видатки — це зменшення активів або збільшення зобов'язань у зв'язку з придбанням товарів або отриманням послуг. За принципом відповідності видатки одного періоду можуть стати витратами того ж або пізнішого звітного періоду або можуть бути віднесені на витрати декількох періодів, наприклад, у випадку з амортизаційними відрахуваннями. Деякі видатки не стають витратами (наприклад, видатки на купівлю цінних паперів).

Вимога (Claim) — сума, на яку можуть пред'являти вимоги кредитори або інші особи, які надали компанії готівкові кошти або кредит.

Випущений акціонерний капітал компанії (Issued share capital) — акціонерний капітал, на який проведена фактична підписка акціонерів; може бути у формі звичайних та привілейованих акцій.

Випущені акції (Issued stock) — усі випущені акції компанії. Якщо із суми всіх випущених акцій компанії вирахувати власні акції в портфелі, ми одержимо кількість акцій в обігу.

Виробничі активи (Plant assets) — усі довгострокові матеріальні активи за винятком землі.

Виробничі накладні видатки (Production overhead costs) — витрати, пов'язані з виробництвом продукції, крім прямих видатків на сировину і робочу силу. Включають, наприклад, витрати на зарплату керівництва, утримання будинків, плату за електроенергію.

Витрати даного періоду (Period costs) — витрати, пов'язані із загальними продажами та адміністративною діяльністю. За характером протилежні прямим витратам виробництва конкретної продукції.

Витрати на реалізовану продукцію (Cost of sales) — собівартість тієї продукції, реалізація якої забезпечила доход, показаний у документах фінансової звітності за даний звітний період.

Витрати реалізації (Selling costs) — витрати на створення і збереження ринку для даного продукту. Витрати реалізації включають видатки на рекламу, на утримання відділу реалізації і штату співробітників, зв'язаних з процесом реалізації; але звичайно в цю категорію не входять витрати на просування продукту через канали розподілення.

Відстрочений платіж (Deferred payment) — частина погодженої ціни, яка виплачується у звичайно встановлений час у майбутньому.

Відстрочений податок на прибуток (Deferred income taxes) — різниця між фактично сплаченим податком на прибуток і сумою облікового податку на прибуток, віднесеного в облік до витрат даного періоду.

Вільна ринкова економіка (Free market econ-

omy) — така економічна система, в якій розподіл ресурсів визначається не державою, а рішеннями, які приймаються на рівні окремої сім'ї або підприємства.

Вільний ринок (Free market) — ринок, на якому державне регулювання і втручання не мають ніякого впливу на співвідношення попиту і пропозиції.

Вклад (Deposit) — грошова сума, внесена в банк на зберігання на певних умовах. Переведення грошей у менш ліквідну форму з метою отримання прибутку чи гарантії.

"Вклад честі" (Earnest money) — грошовий депозит, зроблений для того, щоб продемонструвати серйозність намірів при пропозиції купити певні активи.

Власний капітал компанії (Net worth) — балансова вартість підприємства з урахуванням усіх зобов'язань (прав вимоги на активи з боку кредиторів). У США перевага віддається терміну "Власний капітал акціонерів". Підраховується або як підсумовані активи з вирахуванням усіх зобов'язань, або як сума оплаченого акціонерного капіталу і нерозподіленого прибутку.

Власний капітал компанії (підприємства), акціонерний капітал, власний капітал акціонерів (Equity or equities) — капітал, створений за рахунок інвестицій у власний капітал і нерозподіленого прибутку компанії. Це також залишкова вартість (чиста вартість) активів компанії, яка залишається після погашення всіх її зобов'язань. Тобто це різниця між активами і зобов'язаннями компанії. Власний капітал можна також охарактеризувати як претензії (вимоги) з боку інвесторів у власний капітал на частку в чистому прибутку підприємства в його активах. Також можна сказати, що це сума звичайних і привілейованих акцій компанії.

Власні акції в портфелі (Treasure stock) — раніше випущені, а потім викуплені корпорацією власні акції. Дані акції не беруть участі в голосуванні і на них не виплачуються дивіденди.

Внутрішні угоди (Intracompany transactions) — угоди між компаніями, які входять у консолідовану групу. При підготовці консолідованих фінансових звітів такі угоди із звітів виключаються.

Внутрішня норма прибутку (Internal rate of return (IRR)) — коефіцієнт дисконтування (приведення), за якого поточна приведена вартість майбутніх надходжень готівки на дані інвестиції дорівнює затратам на ці інвестиції. Визначається методом спроб і помилок; коли чиста приведена вартість, тобто різниця між приведеними готівковими затратами на інвестиційний проект і приведеними готівковими надходженнями (тобто прибутком) за даним проектом дорівнює нулю, коефіцієнт дисконтування (приведення), який дав такий результат, і буде внутрішньою нормою прибутку за проектом. Якщо внутрішня норма прибутку вища мінімально допустимої

норми прибутку за проектом, то інвестиції у цей проект допустимі.

Внутрішня приватизація (Internal privatization) — такий вид приватизації, коли власність переходить у руки працівників (робітників і керівників) даного підприємства, наприклад, шляхом викупу.

Вторинний ринок (Secondary market) — ринок, на якому укладаються угоди з раніше випущеними цінними паперами.

Г

Гарант (Guarantee) — особа, організація, держава, яка надає певні гарантії і стежить за їхнім виконанням.

Гарантійний вексель (Guaranteed bill) — вексель, виданий під забезпечення господарської угоди без отримання векселедавцем від векселедержателя зазначеної в ньому суми.

Гарантійний контракт (Warranty contract) — передбачає відповідальність підпрядчика за експлуатаційні якості продукції, що поставляється, забезпечення її ремонту або заміни в межах обумовленого терміну чи робочого ресурсу.

Гарантія (Guarantee) — сукупність правових принципів і засобів, що забезпечують виконання зобов'язань.

Гіперінфляція (Hyperinflation) — надзвичайно швидке зростання рівня цін.

Головний партнер (General partner) — партнер із необмеженою відповідальністю.

Гранична вартість капіталу (Marginal cost of capital) — приріст вартості капіталу, який перевищує попередній рівень.

Гранична ефективність інвестицій (внутрішня норма прибутку) (Marginal efficiency of investment) — такий коефіцієнт дисконтування, за якого поточна вартість очікуваних чистих надходжень від основних активів збігається із ціною їх пропозиції. При цьому передбачається, що в найближчій перспективі ця ціна зростатиме.

Гранична ставка (Cutoff rate) — стандартна ставка дисконту, з якою порівнюється прибутковість проектів.

Графік обслуговування боргу (Debt service schedule) — графік виплати як основної суми неурегульованого, тобто несплаченого боргу, так і процентів щодо нього.

Гроші (Money) — металеві чи паперові знаки, які є мірою вартості при купівлі-продажу і виконують роль загального еквівалента, тобто виражають вартість усіх інших товарів і обмінюються на будь-який із них.

Грошова маса (Money supply) — загальний обсяг купівельних і платіжних засобів, що обслуговують господарський оборот і належать приватним особам, підприємствам, державі.

Грошова одиниця (Monetary unit) — встановлений у законодавчому порядку грошовий знак, один із елементів грошової системи, який служить для виміру і вираження цін усіх товарів.

Грошовий агрегат (Monetary aggregate) — показник обсягу і структури грошової маси.

Грошовий акредитив (Credit) — іменний грошовий документ, що містить розпорядження банку про виплату тримачу акредитива повністю чи частинами вказаної в ньому суми.

Грошовий обіг (Money turnover) — безперервний рух грошей у процесі оплати праці, реалізації товарів, розрахунків за послуги і здійснення інших платежів.

Грошові активи (Monetary assets) — наявні грошові кошти та векселі.

Грошово-кредитна криза (Monetary crisis) — протиріччя в грошово-кредитній сфері, породжені циклічними кризами перевиробництва або надзвичайними економічними і політичними подіями.

Грошово-кредитне регулювання (Monetary regulation) — сукупність державних заходів, які регламентують діяльність грошово-кредитної системи, показники грошового обігу і кредиту, ринок позичкових капіталів, порядок безготівкових розрахунків із метою впливу на економіку.

Гудвіл (Goodwill) — актив фірми, що вираховується як надлишок купівельної ціни над балансовою вартістю фірми.

Д

Дебет (Debit) — лівий бік бухгалтерського рахунка, або сума, проставлена з лівого боку рахунка.

Дебітор (Debtor) — боржник, юридична чи фізична особа, яка має грошову заборгованість підприємству, організації, установі.

Дебіторська заборгованість (Account receivable) — рахунки, що належать до оплати, створюються, як правило, у зв'язку із поставками в кредит. У балансі фірми входять до поточних активів.

Девальвація (Devaluation) — зниження офіційно встановленого курсу валюти на основі рішення уряду в умовах дії системи твердих валютних курсів.

Девізи (Exchange) — платіжні засоби в іноземній валюті, призначені для міжнародних розрахунків.

Декувер (Decouvert) — різниця між оцінкою майна і страховою сумою, яка залишається на ринку страхувальника.

Делькредере (Del credere) — поручительство комісонера перед комітентом за виконання договору, укладеного комісонером із третьою особою.

Демпінг (Dumping) — вивезення товарів за кордон за нижчими, ніж у цій країні чи на світовому ринку цінами, з метою усунення конкурентів і захоплення зовнішніх ринків.

Депозит (Deposit) — грошові засоби або цінні папери, передані на збереження у фінансово-кредитні, митні, судові або адміністративні установи.

Внутрішня приватизація (Internal privatization)
Вторинний ринок (Secondary market)
Гарант (Guarantee)
Гарантійний вексель (Guaranteed bill)
Гарантійний контракт (Warranty contract)
Гарантія (Guarantee)
Гіперінфляція (Hyperinflation)
Головний партнер (General partner)
Гранична вартість капіталу (Marginal cost of capital)
Гранична ефективність інвестицій (внутрішня норма прибутку) (Marginal efficiency of investment)
Гранична ставка (Cutoff rate)
Графік обслуговування боргу (Debt service schedule)
Гроші (Money)
Грошова маса (Money supply)
Грошова одиниця (Monetary unit)
Грошовий агрегат (Monetary aggregate)
Грошовий акредитив (Credit)
Грошовий обіг (Money turnover)
Грошові активи (Monetary assets)
Грошово-кредитна криза (Monetary crisis)
Грошово-кредитне регулювання (Monetary regulation)
Гудвіл (Goodwill)
Дебет (Debit)
Дебітор (Debtor)
Дебіторська заборгованість (Account receivable)
Девальвація (Devaluation)
Девізи (Exchange)
Декувер (Decouvert)
Делькредере (Del credere)
Демпінг (Dumping)
Депозит (Deposit)

В
Г
Д

Депозитарій (Depository) — юридична особа, якій передано депозити.

Депозитні валютні операції (Deposit currency operation) — валютні операції щодо залучення і розміщення коштів у іноземній валюті на вклади.

Депонент (Depositor) — фізична або юридична особа, якій належить грошова сума, що тимчасово знаходиться у підприємства чи організації. Депоновані суми виплачуються особам за їхньою вимогою або перераховуються підприємствам чи організаціям.

Дивіденд (Dividend) — частинка прибутку акціонерного товариства, що розподіляється щорічно між акціонерами залежно від кількості (суми) і виду акцій, якими вони володіють.

Дивідендний доход (Dividend income) — доход за рахунок дивідендів на акції інших компаній, які тримає фірма.

Дисконт (Discount) — 1. Обліковий процент у банківській практиці, який стягується банками при обліку векселів. 2. У практиці валютних і товарних ринків — скидка з курсу валюти при термінових готівкових операціях. 3. У практиці фондової біржі — різниця між номіналом цінного папера і його біржовим курсом у випадку, коли біржовий нижчий.

Дисконтна політика (Discount policy) — політика підвищення чи зниження облікових ставок, яка проводиться центральними емісійними банками країн із вільно конвертованою валютою, з метою впливу на попит і пропозицію позичкових капіталів, стан платіжного балансу і валютні курси.

Дисконтування векселів (Bill discounting) — купівля банками векселів у векселетримачів до закінчення їхнього строку.

Дисконтування майбутнього прибутку (Discounting future income) — процес приведення майбутнього прибутку до його еквівалента в поточній вартості. В процесі дисконтування сума майбутнього прибутку зменшується за

Диспонент (Disponent) — 1) уповноважений у справах фірми, компанії, керуючий; 2) фізична чи юридична особа, яка має вільні суми на рахунках у комісіонерів чи у кореспондентів банку.

Дистриб'ютор (Distributor) — фірма, яка займається збутом готової продукції, закуповуючи її оптом у великих промислових підприємств чи фірм-виробників.

Ділер (Dealer) — особа, яка здійснює біржове чи торгове посередництво за власний рахунок і від свого імені. Ділер отримує доход за рахунок різниці між купівельною та продажною ціною валют і цінних паперів, а також за рахунок зміни їхніх курсів.

Додана вартість (Value added, net output) — різниця між вартістю випущеної підприємством продукції і вартістю основних фондів і виробничих запасів, закуплених у інших підприємств.

Довгострокова заборгованість (Long-term debt) — позика на довгий строк, як правило, у банку або через продаж облігацій.

Довгострокова заборгованість за основним боргом (Fixed debt liability) — сума використаного і ще не погашеного кредиту (основного боргу) на певну дату.

Договірні зобов'язання (Contractual obligations) — обмеження виплати дивідендів, на які погоджується фірма відповідно до контракту з кредитором.

Доручення, варрант (Letter of authority, warrant) — документ, у якому фіксуються повноваження представника на здійснення угод від імені іншої особи.

Доход, виручка (Revenues) — збільшення вартості підприємства за рахунок продажу товарів і послуг.

Доход від переоцінки (Revaluation surplus) — виникає у процесі переоцінки вартості основного капіталу і, отже, стає частиною власного капіталу в ролі самостійної статті.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Доход від переоцінки (Revaluation surplus) — виникає у процесі переоцінки вартості основного капіталу і, отже, стає частиною власного капіталу в ролі самостійної статті.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Депозитарій (Depository) — фізична чи юридична особа, якій передано депозити.

Депозитні валютні операції (Deposit currency operation) — валютні операції щодо залучення і розміщення коштів у іноземній валюті на вклади.

Депонент (Depositor) — фізична або юридична особа, якій належить грошова сума, що тимчасово знаходиться у підприємства чи організації. Депоновані суми виплачуються особам за їхньою вимогою або перераховуються підприємствам чи організаціям.

Депресія (Depression) — стан економіки, коли виробництво товарів перевищує грошову масу, що відповідає їх кількості. Характеризується скороченням виробництва.

Дефляція (Deflation) — вилучення із обігу надлишкової кількості паперових грошей і нерозмінних банкнот, випущених у період інфляції, а також загальне зниження рівня цін у країні.

Джоббер (Jobber) — фірма, яка закуповує окремі великі партії товарів для швидкого перепродажу.

Диверсифікація (Diversification) — 1) володіння найрізноманітнішими фінансовими активами (для кожного з них характерний певний ризик), з метою зниження загального ступеня ризику портфеля в цілому; 2) загальна ділова практика, спрямована на розширення номенклатури товарів, послуг і (або) географічної території, щоб розподілити ризик і знизити залежність від циклічності бізнесу.

Дивіденд (Dividend) — частинка прибутку акціонерного товариства, що розподіляється щорічно між акціонерами залежно від кількості (суми) і виду акцій, якими вони володіють.

Дивідендний доход (Dividend income) — доход за рахунок дивідендів на акції інших компаній, які тримає фірма.

Дисконт (Discount) — 1. Обліковий процент у банківській практиці, який стягується банками при обліку векселів. 2. У практиці валютних і товарних ринків — скидка з курсу валюти при термінових готівкових операціях. 3. У практиці фондової біржі — різниця між номіналом цінного папера і його біржовим курсом у випадку, коли біржовий нижчий.

Дисконтна політика (Discount policy) — політика підвищення чи зниження облікових ставок, яка проводиться центральними емісійними банками країн із вільно конвертованою валютою, з метою впливу на попит і пропозицію позичкових капіталів, стан платіжного балансу і валютні курси.

Дисконтування векселів (Bill discounting) — купівля банками векселів у векселетримачів до закінчення їхнього строку.

Дисконтування майбутнього прибутку (Discounting future income) — процес приведення майбутнього прибутку до його еквівалента в поточній вартості. В процесі дисконтування сума майбутнього прибутку зменшується за

допомогою фактора дисконтування, який відображає відповідну процентну ставку.

Диспонент (Disponent) — 1) уповноважений у справах фірми, компанії, керуючий; 2) фізична чи юридична особа, яка має вільні суми на рахунках у комісіонерів чи у кореспондентів банку.

Дистриб'ютор (Distributor) — фірма, яка займається збутом готової продукції, закуповуючи її оптом у великих промислових підприємств чи фірм-виробників.

Ділер (Dealer) — особа, яка здійснює біржове чи торгове посередництво за власний рахунок і від свого імені. Ділер отримує доход за рахунок різниці між купівельною та продажною ціною валют і цінних паперів, а також за рахунок зміни їхніх курсів.

Додана вартість (Value added, net output) — різниця між вартістю випущеної підприємством продукції і вартістю основних фондів і виробничих запасів, закуплених у інших підприємств.

Довгострокова заборгованість (Long-term debt) — позика на довгий строк, як правило, у банку або через продаж облігацій.

Договірні зобов'язання (Contractual obligations) — обмеження виплати дивідендів, на які погоджується фірма відповідно до контракту з кредитором.

Доручення, варрант (Letter of authority, warrant) — документ, у якому фіксуються повноваження представника на здійснення угод від імені іншої особи.

Доход, виручка (Revenues) — збільшення вартості підприємства за рахунок продажу товарів і послуг.

Доход від переоцінки (Revaluation surplus) — виникає у процесі переоцінки вартості основного капіталу і, отже, стає частиною власного капіталу в ролі самостійної статті.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Доход від переоцінки (Revaluation surplus) — виникає у процесі переоцінки вартості основного капіталу і, отже, стає частиною власного капіталу в ролі самостійної статті.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Доход (на облігації) до настання строку погашення (Yield to maturity) — концепція, яка використовується для визначення загального доходу інвестора на довгострокові інвестиції, які приносять проценти, наприклад, на облігації, якщо інвестор утримує їх до настання строку погашення. При розрахунку береться до уваги ціна покупки, вартість викупу, час, який залишився до погашення, купонний доход та інтервали між виплатами процентів.

Економіка, економічна наука (Economics) — суспільна наука про використання рідкісних економічних ресурсів із метою максимального задоволення потреб суспільства.

Економічна політика (Economic policy) — курс дій, мета якого — скоригувати проблему або уникнути її виникнення.

Економічний прибуток (Economic profit) — загальний доход фірми за мінусом усіх її витрат; синонім термінів "чистий прибуток" і "надприбуток".

Економічна ефективність (Economic efficiency) — відношення між затратами рідкісних ресурсів і обсягами вироблених у результаті їх використання товарів чи послуг; виробництво продукту певної вартості за мінімальних затрат ресурсів; досягнення найбільшого обсягу виробництва товарів чи послуг із використанням ресурсів певної вартості.

Економічна рента (Economic rent) — ціна за використання землі та інших природних ресурсів, пропозиція яких постійна.

Економічне зростання (Economic growth) — 1) нарощення виробничих потужностей у результаті збільшення кількості використовуваних факторів виробництва чи вдосконалення техніки і технології; 2) збільшення або реального обсягу продукції, або реального обсягу продукції на душу населення.

Економічний аналіз (Economic analysis) — виведення економічних закономірностей із відповідних фактів економічної дійсності.

Екс-дивіденд (Ex dividend) — без дивідендів. Стосується акцій, що продаються після того, як були оголошені дивіденди на них.

Експорт (Export) — продаж та вивезення технологій і послуг за кордон для реалізації на зовнішньому ринку.

Експортний кредит (Export credit) — надається іноземним покупцям чи їхнім банкам із метою фінансування продажу товарів і послуг.

Експортний лізинг (Export leasing) — угода, за якою лізингова компанія купує обладнання у національної фірми, а потім надає його за кордон орендареві.

Еластичний попит (Elastic demand) — попит, для якого характерна тенденція змінюватися залежно від незначних коливань цін.

Еластична пропозиція (Elastic supply) — пропозиція з коефіцієнтом еластичності понад одиницю, а процент зміни величини пропозиції більший від процента зміни ціни товару.

Емісія (Emission) — випуск в обіг грошових знаків у всіх формах. Емісія цінних паперів може бути приватною (випуск акціонерними компаніями акцій і облігацій) і державною (випуск облігацій державних позик).

Емітент (Emitter) — установа чи підприємство, які проводять емісію.

Ефект витіснення (Crowding-out effect) — підвищення процентних ставок і наступне скорочення наміченого чистого обсягу інвестицій в економіці, викликані збільшенням позик федерального уряду на грошовому ринку.

Забезпеченість процентів (Interest cover) — ступінь, в якому періодичні зобов'язання щодо виплати процентів за позикою покриваються

періодичними надходженнями прибутку. Коефіцієнт забезпеченості процентів підраховується як відношення суми прибутку щодо виплати процентів до суми процентів, які треба погасити.

Забезпечення, заклад (Collateral) — особисте майно або нерухомість, які стають частковим або повним забезпеченням, що гарантує погашення позики.

Заборгованість за основним боргом (Fixed debt liability) — сума використаного і ще не погашеного кредиту (основного боргу) на певну дату.

Заборгованість за відсотками (Interest debt) — сума відсотків, нарахованих на суму заборгованості за основним боргом і ще не сплачених на певну дату.

Загальний рахунок (Overall account) — рахунок платіжного балансу, що враховує сальдо поточного рахунку та переміщення капіталу.

Закладна, іпотечний кредит (Mortgage) — юридична угода, за якою власність на активи умовно передається кредитору як забезпечення за наданою позикою; втрачає силу після погашення боргу.

Заключна проводка (Closing entries) — записи в журналі, за допомогою яких сальдо за рахунками прибутків і витрат за певний період переносяться до статей власного капіталу компанії.

Залишкова вартість (Written-down value) — вартість активів (у бухгалтерських книгах компанії або для сплати податків) із вирахуванням амортизації чи інших видів списання з первинної вартості придбання даних активів.

Затрати (Expense) — сукупність виражених у грошовій формі витрат підприємства, організації, установи на виробництво продукції, надання послуг, виконання робіт та їх реалізацію.

Збитки (Losses) — суми втрачених активів (наприклад, через крадіжку) або зобов'язань, які виникли внаслідок судового процесу.

Збитки на капітал (Capital loss) — сума, на яку виручка від продажу елементів основного капіталу менша за вартість їх придбання.

Звичайна акція (Common stock - U.S.) — акція, володіння якою не дає права на найбільше сприяння при виплаті дивідендів або при розподілі активів у випадку ліквідації компанії.

Звичайний доход (Ordinary income) — доход від основної діяльності фірми та від перепродажу активів, що були придбані менш як 6 місяців тому.

Звіт про доходи (Income statement) — бухгалтерський звіт про виручку від продажу продукції фірми, операційні витрати на фінансові видатки.

Звіт про прибутки і збитки (Income statement) — звіт про надходження і затрати за звітний період, звіт про рух коштів.

Зобов'язання (Liabilities) — вимоги, які пред'являються кредиторами щодо активів підприємства. Існує два види зобов'язань: 1) поточні, короткострокові з термінами погашення менше одного року; 2) довгострокові з термінами погашення понад один рік.

Зовнішні джерела фінансування (External sources of funds) — поточні борги, довгострокові борги, привілейовані акції та звичайні акції.

Економічна політика (Economic policy)

Економічний прибуток (Economic profit)

Економічна ефективність (Economic efficiency)

Економічна рента (Economic rent)

Економічне зростання (Economic growth)

Економічний аналіз (Economic analysis)

Екс-дивіденд (Ex dividend)

Експорт (Export)

Експортний кредит (Export credit)

Експортний лізинг (Export leasing)

Еластичний попит (Elastic demand)

Еластична пропозиція (Elastic supply)

Емісія (Emission)

Емітент (Emitter)

Ефект витіснення (Crowding-out effect)

Забезпеченість процентів (Interest cover)

Забезпечення, заклад (Collateral)

Заборгованість за основним боргом (Fixed debt liability)

Заборгованість за відсотками (Interest debt)

Загальний рахунок (Overall account)

Закладна, іпотечний кредит (Mortgage)

Заклучна проводка (Closing entries)

Залишкова вартість (Written-down value)

Затрати (Expense)

Збитки (Losses)

Збитки на капітал (Capital loss)

Звичайна акція (Common stock - U.S.)

Звичайний доход (Ordinary income)

Звіт про доходи (Income statement)

Звіт про прибутки і збитки (Income statement)

Зобов'язання (Liabilities)

Зовнішні джерела фінансування (External sources of funds)

Золотий вміст грошової одиниці (Gold content) — ваговий вміст чистого золота, закріплений за національною грошовою одиницею.

Іменні акції (Registered shares)

Іменний чек (Cheque payable to named person)

Імпорт (Import)

Імпортна квота (Import quota)

Імпортне мито (Duty on import)

Імпортний лізинг (Import leasing)

Інвестиції (Investment)

Інвестиційна компанія (Investment company)

Інвестиційний банк (Investment bank)

Інвестор (Investor)

Індекс (Index)

Індекс паритету (Parity ratio)

Індекс прибутковості (Profitability index)

Індекс цін (Price index)

Індексне застереження (Index reservation)

Індемнітет (Indemnity)

Індосат, жирант (Endorser)

Ін'єкція (Injection)

Інкасо (Encashment)

Інкасо чеків (Collection of checks)

Іноземна валюта (Foreign currency)

Інтелектуальні інвестиції (Intellectual investment)

Інфляційна спіраль зарплати і цін (Wage-price inflationary spiral)

Інфляційний курс (Inflation course)

Інфляція (Inflation)

Інфраструктура (Infrastructure)

Іпотека (Hypothecation, mortgage)

Іпотечний банк (Hypothecary bank)

Іпотечний кредит (Hypothecary credit)

Казначейська облігація (Treasury bond)

Золотий вміст грошової одиниці (Gold content) — ваговий вміст чистого золота, закріплений за національною грошовою одиницею.

І

Іменні акції (Registered shares) — акції, рух яких фіксується в книзі реєстрації акцій акціонерного товариства.

Іменний чек (Cheque payable to named person) — чек, який виписується на певну особу і обмежений у розповсюдженні.

Імпорт (Import) — закупка і ввезення товарів, технологій та послуг із-за кордону для реалізації на внутрішньому ринку країни-імпортера.

Імпортна квота (Import quota) — 1) нетарифні кількісні (вартісні чи натуральні) способи обмеження ввозу певних товарів у країну; 2) економічний показник, який характеризує значимість імпорту різноманітних видів продукції для національної економіки в цілому, а також для окремих галузей і виробництв.

Імпортне мито (Duty on import) — мито, яке використовується державою для захисту внутрішнього ринку.

Імпортний лізинг (Import leasing) — угода, за якою лізингова компанія закуповує обладнання в іноземній фірмі і надає його вітчизняному орендареві.

Інвестиції (Investment) — довгострокові вкладення вільних грошових коштів із метою отримання прибутку. Інвестиції бувають реальні, тобто у капіталовкладення, і фінансові, тобто вкладення в цінні папери, об'єкти приватизації, банківські депозити тощо.

Інвестиційна компанія (Investment company) — різновидність кредитно-фінансових установ; акумулює грошові кошти шляхом емісії власних паперів (зобов'язань) та використовує їх для інвестування в інші компанії.

Інвестиційний банк (Investment bank) — установа, яка мобілізує довгостроковий позичковий капітал і віддає його в розпорядження позичальникам через випуск та розміщення облігацій або інших боргових зобов'язань.

Інвестор (Investor) — приватний підприємець, організація чи держава, які здійснюють інвестиції.

Індекс (Index) — статистичний показник, який характеризує зміну різноманітних явищ, зокрема економічних (наприклад, індекс товарообігу, виробництва тощо).

Індекс паритету (Parity ratio) — співвідношення цін (індексу цін) на продукцію сільського господарства і цін (індексу цін), за якими сільськогосподарські виробники купують продукцію промисловості. Даний індекс служить основою для політики підтримки цін.

Індекс прибутковості (Profitability index) — відношення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків проекту до початкових інвестицій у проект.

Індекс цін (Price index) — індекс, який показує динаміку зміни ціни "ринкового кошика", тобто ціни ринкового набору товарів споживання; використовується для перерахунку номінального обсягу продукції (доходу) в реальний.

Індексне застереження (Index reservation) — валютне застереження, яке передбачає зміну ціни і суми платежу залежно від руху загального (чи окремих) індексу цін.

Індемнітет (Indemnity) — відшкодування збитків, компенсація.

Індосат, жирант (Endorser) — особа, на користь якої переводиться вексель, чек тощо за передаточним надписом.

Ін'єкція (Injection) — додаткові кошти, які впливають на потік "доходів-витрат": інвестиції, урядові закупки товарів і послуг, експорт.

Інкасо (Encashment) — вид банківської операції, суть якої в отриманні банком грошей за різноманітними документами (векселями, чеками тощо) від імені й за рахунок своїх клієнтів.

Інкасо чеків (Collection of checks) — переказ грошей із рахунків клієнтів, які виписують чеки, на рахунки отримувачів чеків; інша назва — кліринг чеків.

Іноземна валюта (Foreign currency) — грошові знаки іноземних держав, а також кредитні й платіжні документи (векселі, чеки) в іноземних грошових одиницях, які використовуються в розрахунках.

Інтелектуальні інвестиції (Intellectual investment) — вкладення коштів у підготовку фахівців на курсах, передачу досвіду, ліцензій і ноу-хау, спільні наукові розробки.

Інфляційна спіраль зарплати і цін (Wage-price inflationary spiral) — підвищення ставок зарплати, яке призводить до підвищення цін, а останнє, у свою чергу, — до подальшого росту ставок зарплати і цін.

Інфляційний курс (Inflation course) — кредитний ризик, який виникає при виході на нові ринки, викликаний непередбаченим збільшенням витрат виробництва.

Інфляція (Inflation) — підвищення загального рівня цін в економіці.

Інфраструктура (Infrastructure) — для всієї економіки це капітальні споруди, як правило, їхнє використання громадянами, фірмами і т.п. забезпечує держава. Наприклад, автомагістралі, мости, аеропорти, водоочисні споруди тощо.

Іпотека (Hypothecation, mortgage) — позичка, яка видається під заклад нерухомості, якщо заклад, який служить забезпеченням цієї позички, не передається кредиту, а залишається в руках боржника; на закладене за такою позичкою майно накладається заборона.

Іпотечний банк (Hypothecary bank) — земельний банк, що видає довгострокові позички під заклад нерухомого майна (землі, споруд), а також випускає закладні листи, які забезпечуються закладеною нерухомістю.

Іпотечний кредит (Hypothecary credit) — довгостроковий позички під заклад нерухомості — землі, виробничих і житлових приміщень.

К

Казначейська облігація (Treasury bond) — довгостроковий цінний папір, випущений Міністерством фінансів.

Казначейський вексель (Treasury bill) — короткостроковий цінний папір, випущений Міністерством фінансів.

Капітал (Capital) — 1) створені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів і послуг; товари, які безпосередньо не задовольняють потреби людини; інвестиційні товари, засоби виробництва; 2) активи компанії за мінусом її боргових зобов'язань.

Капіталомісткий товар (Capital-intensive commodity) — продукт, при виробництві якого застосовується відносно більша кількість капіталу.

Капітальний зовнішній державний борг (Capital external nation debt) — зовнішній державний борг, за яким термін платежу ще не настав.

Капітал, який вкладається з ризиком, венчурний капітал (Venture capital) — важливе джерело фінансування новостворюваної компанії, а також проєктів щодо випуску нової продукції і переорієнтації виробництва; такого роду інвестиції мають більш високий ступінь ризику, але у майбутньому передбачають одержання досить високих прибутків.

Капіталізація боргу (Debt capitalization) — конверсія заборгованості в акції.

Капітальна оренда (Capital lease) — довгострокова оренда, як правило на 6 років і більше.

Капітальний дохід (Capital gains) — прибуток від перепродажу активів, що були придбані не раніше, як 6 місяців тому.

Карт-бланш (Carte blanche) — необмежені повноваження, надані довірителем своєму повіреному для здійснення тих чи інших операцій від імені особи, яка надала карт-бланш.

Картель (Cartel) — формальна письмова або усна угода між фірмами про встановлення цін на продукт, або про обсяг виробництва індивідуальних фірм, або про географічний поділ ринку збуту продукції.

Касова готівка (Vault cash, till money) — гроші, які банк тримає у своїх сейфах і в касах.

Квазідержавний банк (Quasi-public bank) — банк, який є приватною власністю, але контролюється урядом.

Квота (Quota) — 1) податкова ставка на певну одиницю оподаткування; 2) частка участі перестраховальника в ризику; 3) частка кожного із учасників картелю в загальному виробництві і збуті.

Кінцевий термін дії (Expiration date) — дата, на яку закінчується строк дії опціонів купівлі та продажу. Після цієї дати опціони втрачають свою вартість.

Клейми (Claims) — претензії, вимоги покупця до продавця у зв'язку із недоліками щодо якості чи стану поставленого товару.

Клієнтура (Clientele) — ряд установ і приватних осіб, які користуються кредитами даного банку і проводять через нього свої операції.

Кліринг (Clearing) — система безготівкових розрахунків, що ґрунтується на заліку взаємних грошових вимог, її мета — забезпечення рівності товарних поставок і платежів між двома країнами та їх щорічне збалансування.

Ковенант (Covenant) — вимога, обумовлена при викупі підприємства, що передбачає досягнення і збереження певних умов із метою підтримки фінансових можливостей підприємства.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, миттєвий показник (Asid test) — співвідношення грошових засобів і короткострокових фінансових вкладень та короткострокових зобов'язань підприємства.

Коефіцієнт варіації (Coefficient of variation) — статистичний показник, що відображає відносну мінливість рівня ризику і доходу. Обчислюється діленням стандартного відхилення на сподівану величину доходу.

Коефіцієнт виплати (Payout ratio) — дивіденд на акцію, сплачений грошима, поділений на дохід із акції.

Коефіцієнт конверсії (Conversion ratio) — кількість акцій, на які можна обміняти конвертовані цінні папери. Обчислюється діленням номінальної вартості на ціну конверсії.

Коефіцієнт забезпечення процентів за кредитами (Times interestearned) — відношення балансового прибутку до сумарних процентних платежів. Показує, скільки разів проценти покриваються прибутком компанії, є показником фінансової стабільності.

Коефіцієнт ліквідності (Liquidity ratios) — співвідношення ліквідних активів і поточних зобов'язань підприємства.

Коефіцієнт покриття (платоспроможність) (Current ratio) — характеризує співвідношення між поточними активами і поточними зобов'язаннями підприємства.

Коефіцієнт окупності власного капіталу (Return on equity) — чистий прибуток після утримання податків, поділений на власний акціонерний капітал.

Коефіцієнт операційного прибутку (Operating profit margins) — коефіцієнт, що показує співвідношення операційного прибутку (прибутку від реалізації) і виручки від продажу товарів.

Коефіцієнт чистого прибутку (Net profit margins) — частка від ділення чистого прибутку після сплати платежів до бюджету на виручку від реалізації товарів.

"Колл", вимога оплати (Coll) — неоплачена частка ціни акції.

Командитист (Commanditer) — вкладник командитного товариства.

Командитне товариство (Limited partnership) — товариство, в якому одна або кілька осіб із необмеженою відповідальністю (головні партнери) управляють товариством у той час, як є один або кілька партнерів (командитні партнери), які не мають права брати участь у керівництві й безпосередньо в діяльності підприємства і беруть на себе відповідальність лише в межах вкладеного капіталу.

Комерційний банк (Commercial bank) — фінансово-кредитна установа, що здійснює універсальні й спеціалізовані банківські операції на основі ліцензії центрального банку за рахунок власних і залучених коштів.

Комісіонер (Comissioner) — посередник при укладанні угод; фізична чи юридична особа, яка

Казначейський вексель (Treasury bill)

Капітал (Capital)

Капіталомісткий товар (Capital-intensive commodity)

Капітальний зовнішній державний борг (Capital external nation debt)

Капітал, який вкладається з ризиком, венчурний капітал (Venture capital)

Капіталізація боргу (Debt capitalization)

Капітальна оренда (Capital lease)

Капітальний дохід (Capital gains)

Карт-бланш (Carte blanche)

Картель (Cartel)

Касова готівка (Vault cash, till money)

Квазідержавний банк (Quasi-public bank)

Квота (Quota)

Кінцевий термін дії (Expiration date)

Клейми (Claims)

Клієнтура (Clientele)

Кліринг (Clearing)

Ковенант (Covenant)

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, миттєвий показник (Asid test)

Коефіцієнт варіації (Coefficient of variation)

Коефіцієнт виплати (Payout ratio)

Коефіцієнт конверсії (Conversion ratio)

Коефіцієнт забезпечення процентів за кредитами (Times interestearned)

Коефіцієнт ліквідності (Liquidity ratios)

Коефіцієнт покриття (платоспроможність) (Current ratio)

Коефіцієнт окупності власного капіталу (Return on equity)

Коефіцієнт операційного прибутку (Operating profit margins)

Коефіцієнт чистого прибутку (Net profit margins)

"Колл", вимога оплати (Coll)

Командитист (Commanditer)

Командитне товариство (Limited partnership)

Комерційний банк (Commercial bank)

Комісіонер (Comissioner)

К

Комісійні операції (Commission operations)
Комісійний вексель (Encashment bill)
Комітент (Committent)
Комерційний кредит (Commercial credit)
Компенсаційна угода (Compensation deal)
Компенсаційний акредитив (Back to back credit)
Конверсійна вартість (Conversion value)
Конверсійні валютні операції (Switching currency operations)
Конверсія (Conversion)
Конверсія валюти (Switching currency)
Конвертована валюта (Convertible currency)
Кондиція (Condition)
Конкурентоспроможність (Competitiveness)
Конкуренція (Competition)
Коносамент (Bill of lading)
Консалтинг (Consulting)
Консигнація (Consignment)
Консолідація (Consolidation)
Консолідовані звіти (Consolidated statements)
Консорціум (Cosortium)
Контракт (Contract, agreement)
Контракція (Contraction)
Контрактна ціна (Contract price)
Контрольний пакет акцій (Major shareholding, controlling interest)
Контроль над іноземною валютою (Foreign exchange control)
Концепція подвійного запису (Dual-aspect concept)
Концесія (Concession)
Кон'юнктура (Conjuncture)
Кон'юнктура товарного ринку (Market conjuncture)
Кореспондентські відносини (Correspondent relation)
Кореспондентські відносини без рахунка (Account correspondent relation)
Кореспондентські відносини з рахунком (Correspondent relation with account)
Кореспондентські рахунки (Correspondent accounts)

здійснює за певну винагороду угоди на користь і за рахунок комітента, але від свого імені.

Комісійні операції (Commission operations) — комерційні операції, при яких одна сторона (комітент) доручає іншій стороні (комісіонеру) здійснити угоду від свого імені, але за рахунок комітента.

Комісійний вексель (Encashment bill) — вексель, прийнятий від векселетримача для інкасо.

Комітент (Committent) — особа, яка доручає іншій особі (комісіонеру) укласти угоду чи ряд угод від імені останнього, але за рахунок комітента.

Комерційний кредит (Commercial credit) — кредит, що надається в товарній формі продавцями покупцям у вигляді відстрочки платежу за продані товари.

Компенсаційна угода (Compensation deal) — угода щодо купівлі-продажу, яка передбачає взаємну поставку товарів за однаковою вартістю.

Компенсаційний акредитив (Back to back credit) — кредит, відкритий банком чи іншою фінансовою установою за рахунок іншого кредиту.

Конверсійна вартість (Conversion value) — поточна ринкова ціна акції, помножена на коефіцієнт конверсії.

Конверсійні валютні операції (Switching currency operations) — валютні операції, пов'язані з покупкою однієї валюти проти іншої на міжнародних валютних ринках.

Конверсія (Conversion) — зміна умов державної позики, суть якої в зменшенні відсотка чи зміні термінів її погашення.

Конверсія валюти (Switching currency) — обмін однієї валюти на іншу за діючим валютним курсом.

Конвертована валюта (Convertible currency) — валюта, що вільно і без обмежень обмінюється на інші іноземні валюти.

Кондиція (Condition) — норма, стандарт, якість, який згідно з умовами угоди повинен відповідати той чи інший товар.

Конкурентоспроможність (Competitiveness) — здатність продукції відповідати вимогам ринку в певний період.

Конкуренція (Competition) — наявність на ринку значної кількості незалежних покупців і продавців та можливість для них вільно виходити на ринок і залишати його.

Коносамент (Bill of lading) — документ, в якому відображені умови угоди на морські перевезення.

Консалтинг (Consulting) — консультування продавців, покупців із економічних питань суб'єктів підприємницької діяльності, в тому числі в зовнішньоекономічній сфері.

Консигнація (Consignment) — форма комісійного продажу товарів, за якою їх власник передає комісіонеру товар для продажу зі складу комісіонера.

Консолідація (Consolidation) — операція по перетворенню короткострокових державних позик у довгострокові або безстрокові.

Консолідовані звіти (Consolidated statements) —

фінансові звіти, підготовлені для всієї корпоративної групи як єдиного економічного суб'єкта.

Консорціум (Cosortium) — тимчасове об'єднання промислового і банківського капіталу для здійснення фінансових і комерційних операцій великого масштабу.

Контракт (Contract, agreement) — угода, що визначає взаємні права і обов'язки сторін, які домовляються.

Контракція (Contraction) — укладення угоди між підприємствами — виробниками продукції і організаціями, які заготовляють і реалізують лану продукцію.

Контрактна ціна (Contract price) — зафіксована в контракті ціна, виражена у валюті, за експортовану чи імпортовану продукцію.

Контрольний пакет акцій (Major shareholding, controlling interest) — частка акцій, зосереджена в руках одного власника, що дає можливість здійснювати фактичний контроль над акціонерним товариством.

Контроль над іноземною валютою (Foreign exchange control) — контроль, який може встановити уряд над попитом громадян і фірм даної країни на іноземну валюту, а також над валютними курсами з метою обмеження своїх зовнішніх платежів (усунути дефіцит платіжного балансу).

Концепція подвійного запису (Dual-aspect concept) — загальна сума активів підприємства завжди дорівнює сумі зобов'язань і власного капіталу.

Концесія (Concession) — угода на передачу державою в експлуатацію приватним підприємцям, іноземним фірмам промислових підприємств або ділянок землі з правом добування корисних копалин і будівництва різноманітних споруд.

Кон'юнктура (Conjuncture) — сукупність ознак, що характеризують поточний стан економіки у певний період.

Кон'юнктура товарного ринку (Market conjuncture) — результат взаємодії факторів і умов, що визначають структуру, динаміку та співвідношення попиту і пропозиції на товар.

Кореспондентські відносини (Correspondent relation) — договірні відносини між кредитними установами, метою яких є здійснення платежів і розрахунків за дорученнями один одного.

Кореспондентські відносини без рахунка (Account correspondent relation) — договірні відносини між кредитними установами за рахунками даної кредитної установи і її кореспондента в третій кредитній установі.

Кореспондентські відносини з рахунком (Correspondent relation with account) — договірні відносини між кредитними установами за рахунком, відкритим даною кредитною установою у кореспондента ("НОСТРО" — "наш"), або за рахунком, відкритим кореспондентом у даній кредитній установі ("ЛОРО" — "їх").

Кореспондентські рахунки (Correspondent accounts) — рахунки типу "НОСТРО" — ("наш") і "ЛОРО" — ("їх"). Рахунок "НОСТРО" в одному банку є рахунком "ЛОРО" в іншому. Основним призначенням кореспондентських рахунків є проведення банками розрахункових операцій за дорученнями клієнтів.

**Роберт Йосинович
Хоржевський**

доктор історичних наук, професор, завідувач науково-дослідного центру історії грошей Тернопільської академії народного господарства. Історією грошей — нумізматики і боністики — займається понад сорок років.

1952 року закінчив історичний факультет Чернівецького державного університету. Працював учителем, викладачем вузу. Тема кандидатської і докторської дисертацій — історія паперових грошей як історичного джерела.

Розробив теорію і методику боністики, зокрема, написав фундаментальні монографії з історії вітчизняної боністики, а також навчальні посібники, брошури з історії паперових грошей. Автор понад 100 наукових публікацій, серед яких "Отечественная бонистика", К., 1988, "Національні паперові гроші УНР 1917–1920 рр.", Донецьк, 1992 (українською, російською та англійською мовами). Підготував до друку "Словник боністи" та монографію "Паперові гроші в Україні".

Емісії Центральної Ради (17 березня 1917 — 29 квітня 1918 років)

Центральна Рада, перший уряд незалежної України, утворена в Києві у березні 1917 року кількома політичними партіями, проголосила 20 листопада Українську Народну Республіку. Головою Центральної Ради обрали Михайла Грушевського. Почергово посаду Генерального секретаря (згодом — міністра) фінансів обіймали тоді Христофор Барановський, Михайло Туган-Барановський,

З історії грошей

Паперові гроші України 1917–1920 років (Центральна Рада, Гетьманщина, Директорія)

Василь Мазуренко, Степан Перепелиця. Директором Державного банку працював М.Кривецький.

Ситуація з фінансами складалася не на користь Української Народної Республіки. Все ще перебуваючи у федеративному зв'язку з Росією, УНР не отримувала від Москви ніякої грошової підтримки, отож у республіці настав справжній голод на гроші. Земства і міста України не мали змоги покривати свої витрати, відтак вимагали субсидій від уряду. Надходження ж у банки республіки від торгівлі та населення були незначними, адже переважна більшість торговельних установ, як і заможна частина населення, намагалися тримати готівку у власних сейфах, бо ще не довіряли новому уряду. Ось чому йому довелося запровадити власні гроші. (До слова, як і нещодавно, в часи розпаду СРСР, коли Москва не встигала друкувати гроші, яких вистачило б на всі колишні республіки Союзу).

Тож Секретаріат фінансів УНР 24 листопада 1917 року скликав на нараду директорів державних і приватних банків, а також кредитних установ, щоб обговорити питання про випуск власної валюти. Висловлювалися пропозиції друкувати банківські чеки, бони та інші грошові засоби. Однак усі вони були відкинуті внаслідок однозначної позиції Секретаріату фінансів, який наполягав на випуску "українських кредитних білетів". Відтак 4 грудня, у період найбільшої нестачі грошей, було ухвалено постанову про обіг нарівні із кредитними білетами царського і Тимчасового урядів Росії також різних позик та купонів до них як сурогатів грошей, на яких проставлено термін: "До 1 березня 1918 року".

На засіданні Малої Ради УНР секретар фінансів Василь Мазуренко

повідомив, що 10 грудня 1917 року будуть випущені українські кредитові білети, забезпечені всіма прибутками України. Але вони все ж не були надруковані. Отож 19 грудня 1917 року Центральна Рада ухвалила тимчасовий закон про випуск державних кредитних білетів УНР. Ним передбачалося, що "кредитові білети випускаються Державним Банком УНР у розмірі, строго обмеженому дійсними потребами грошового обігу, під забезпечення тимчасового, до утворення золотого фонду всім майном Республіки, надрами, лісами, залізними і прибутками УНР від монополій після одержання на відповідну суму зобов'язань Державної Скарбниці".

Перші українські паперові гроші випустила в обіг 5 січня 1918 року Центральна Рада. Це був Державний кредитовий білет номіналом 100 карбованців

Цей тимчасовий закон про випуск українських грошей ще раз розглядався на засіданні Центральної Ради 5 січня 1918 року за новим стилем і в тій же редакції був остаточно схвалений як закон.

Стосовно дати випуску перших кредитних грошей України є чимало розбіжностей і в літературі, і в каталогах. У перших каталогах Ф.Чучіна (1924, 1927 рр.) зазначено рік випуску, в якому друкувалися самі знаки, а саме: "1917". У праці Е.Вайнштейна — "25 грудня 1917 р.", або 6 січня 1918 року за новим стилем ("Советский коллекционер". — 1928. —

Такі вони, перші українські паперові гроші. 100 карбованців Центральної Ради ("горпинки"). Розмір 105x171 мм. Київ. Художник Г.Нарбут. Період обігу — з 5 січня по 24 вересня 1918 року.

Знак Державної Скарбниці Центральної Ради вартістю 25 карбованців ("лопатки"). Розмір 73x130 мм. Київ, Одеса. Художник О.Красовський. Період обігу — з 6 квітня 1918 по травень 1919 року.

№4). На що ж дату вказує і Н.Росбер — псевдонім М.Кардакова, так званого російського берлінця, що правда, він ставить цю дату під сумнів. Л.Неманов у своїй праці, яка, до слова, вийшла друком 1919 року, подає іншу дату: 26 грудня 1917 року (7 січня 1918 року за новим стилем). У каталозі М.Гнатишака перший випуск паперових грошей датується 6 січня 1918 року. Отже, в каталогах і відомій літературі про появу перших українських грошей є розбіжності, можна навіть твердити — просто грубі помилки. Та й нині, якщо взяти каталоги, видані в 1990-

Слова "100 карбованців" на звороті перших грошових знаків України написано російською, польською та єврейською мовами

х роках, також не обходиться без неточностей. У відомому каталозі, упорядкованому П.Рябченком, відсутні день і місяць випуску, вказана лише дата, яка є на самому знаку — 1917 рік. У каталозі ж А.Бадаєва подаються точніші дати випусків. Окрім того, в ньому є історичні довідки про події, що відбувалися в Україні в період випуску національної валюти. Це робить каталог одним із кращих про гроші України.

Правильно подає дату випуску перших паперових грошей колишній міністр фінансів Директорії Б.Мартос. Він зазначає, що перші українські кредитові білети номіналом 100 карбованців з'явилися в обігу 24 грудня 1917 року, або 5 січня 1918 року за новим стилем.

Тризуб як герб УНР на перших паперових грошах України випередив на 54 дні прийняття самого закону про державний герб Української Народної Республіки, ухваленого аж 1 березня 1918 року. Малював ескіз купюри номіналом 100 карбованців Г.Нарбут.

Поспішність того випуску була викликана нестачею грошей. Усього їх надрукували на 53 мільйони 250 тисяч карбованців, а в обігу вони перебували до 24 вересня 1918 року. Вилучив ці гроші з обігу гетьман Скоропадський, бо на той час кліше, за допомогою якого гроші друкували, потрапило до рук українського радянського наркомату фінансів. За іншою версією вилучення пояснюється появою сатиричних імітацій, образливих для гетьмана. Обмінано було 48 відсотків, решта — анульована. Цікаво, що в законі про гроші Центральна Рада

повідомляла: нарівні з карбованцями буде випущено й гривні, поділені на шаги. Дві гривні відповідали одному карбованцю, одна — ста шагам. Отже, як бачимо, в Україні під час існування УНР протягом 1917-1920 років діяли дві грошові системи.

Разом із українською валютою в обігу перебували ще й російські рублі царського та Тимчасового урядів, а на території Західної України — австро-угорські крони та німецькі марки і ост-рублі (останні були випущені Німеччиною як "воєнні гроші" для окупованих нею територій).

Перша смісія УНР була здійснена в карбованцях. Така назва грошової одиниці виникла в Україні від давнього примітивного способу записувати — карбувати рахунки на розколотому навіпіл патику. Одна половина залишалася в пана, другу давали боржнику. Є припущення, що назва пішла від карбування (насічки) металевих рублів.

Ще влітку 1917 року Голова Центральної Ради Михайло Грушевський оголосив конкурс на українські папери і "дзвінки" гроші. В ньому взяли участь відомі художники Г.Нарбут, Г.Золотов, Б.Романовський, О.Красовський, А.Середа та інші. У Київському державному архіві, де мені довелося працювати з документами міністерства фінансів Української держави, збереглися репродукції ескізів перших паперових грошей УНР. Серед пропонувань на герб України емблем знаходимо зображення козака з рушницею, свастику. Так-так, свастику. Вона тоді була дуже поширена

Згідно із законом Центральної Ради від 1 березня 1918 року за основну грошову одиницю України було взято гривню, що поділялася на 100 шагів

в Європі: її зображення є на грошах вартістю 250 і 1000 карбованців Тимчасового уряду Росії. А вже пізніше, у тридцять років, з приходом Гітлера до влади у Німеччині свастика стала символом фашизму.

Щодо рюриківської темги (знака) — тризуба, то, як свідчать нотатки Е.Вайнштейна ("Советский коллекционер". — 1929. — №4-5), про цей герб повідомив Грушевському одеський учитель класичної гімназії, який бачив монети Володимира в археологічному музеї. Є підстави вважати, що саме Михайло Грушевський запропонував тризуб як символ, герб України.

Знак Державної Скарбниці Центральної Ради вартістю 50 карбованців ("лопатки"). Розмір від 73,5x130 до 77x133 мм. Київ, Одеса. Художник О.Красовський. Період обігу — з 6 квітня 1918 року.

Паперові розмінні гроші Центральної Ради — шаги. Розмір 25x31 мм. Київ. Художники А.Середа (10, 20 шагів) та Г.Нарбут (30, 40, 50 шагів). Період обігу — з 18 квітня 1918 по березень 1919 року.

Переглядаючи малюнки монет із тризубом, Г.Нарбут зупинився на одному — тризубі із хрестом. Саме так він був зображений на перших українських паперових грошах — “горпинках”. Однак ще й досі тривають дискусії щодо самого тризуба. Найвірогідніше, це схематичне зображення сокола, що полює на злобич. Як відомо, соколине полювання було привілеєм князів. Стрілою від лука або списом не завжди віцїлиш, а сокіл неодмінно візьме звіра. Темною Рюриковичів мітили худобу, хатні речі, кордони, її бачимо й на монетах Київської Русі — срібляниках і златниках.

6 квітня 1918 року Центральна Рада випустила в обіг грошові знаки номіналами 25 і 50 карбованців, прозвані в народі “лопатками” (на купюрах зображено селянина, який спирається на лопату)

Щодо хреста на тризубі у двадцяті роки розгорнулася широка дискусія. Річ у тім, що на всіх монетах, окрім однієї, хреста із тризубом немає. Нумізмати пояснюють: хрест на тризубі зовсім не стосується останнього. Хрест-бо уміщали на початку напису. В стародруках його можна зустріти на початку текстів просто як традицію. Він означав: “усе, що розпочинаєш, осінняй хрестом”. Тому пізніше уряд Центральної Ради прийняв тризуб як герб держави, але вже без хреста на тризубі.

Окрім тризуба, на перших грошових знаках бачимо й герб міста Києва: лук-арбалет. На звороті “100 карбо-

Функцію розмірної монети виконували спеціальні марки — шаги. Вилучила їх з обігу вже радянська влада

ванців” написано російською, польською та єврейською мовами. Всі білети однієї серії — АД і одного номера — 185, тому є багато фальшивих. Водяного знака вони не мали. В народі ці купюри називали “горпинками”. Чому саме так? Найімовірніше, через орнамент, який традиційно вишивали на фартушках жіночого одягу. Фартушок же в киянок мав назву горпинка.

Нині ці паперові гроші — як пам’ятки минулих історичних подій в Україні — є дуже рідкісними.

Вартість паперових грошей почала падати, тому випуск стокарбованцевих білетів не вирішив проблему “грошового голоду”. Тоді використали чеки Державного банку. Ще 3 грудня 1917 року за новим стилем відділ царського Державного банку в Києві дістав статус Українського Державного банку і право випускати паперові гроші, цінні папери, чеки тощо. Згідно з постановою Генерального секретаріату Центральної Ради чеки Держбанку випускали номіналами 100, 200, 400, 500 і 1000 карбованців. Це — друга емісія Центральної Ради.

Московські та українські радянські війська 8 лютого 1918 року потіснили сили Центральної Ради. Вона відступила спочатку до Житомира, а потім у Сарни Рівненської області. Саме в цей час було підписано Брест-Литовський мирний договір, згідно з яким українські радянські війська змушені були залишити Україну. Повернувшись до Києва з австро-німецькими окупантами, Центральна Рада продовжувала самостійну фінансову політику. Вона ухвалила новий закон від 1 березня 1918 року. Відтак за основну грошову одиницю було взято гривню, що містила 8.712 долі чистого золота і поділялася на 100 шагів. Дві гривні дорівнювали одному карбованцю.

Було оголошено про випуск монет: золотої — номіналом 20 гривень, срібної — 1 гривня та дрібних мідних монет вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50 шагів. Однак цим планам так і не судилося здійснитися. Щоправда, заважаючи наперед, зауважимо, що замість розмірних монет Центральна Рада випустила 18 квітня 1918 року першу партію паперових розмірних грошей вартістю 10, 20, 30, 40 і 50 шагів. Інфляція на той час сягнула такого рівня, що шаги менших номіналів, декларовані урядом, друкувати було нецільно.

30 березня 1918 року Центральна Рада ухвалила закон про випуск грошових знаків Скарбниці номіналом 5, 10, 25 і 50 карбованців. Уже 6 квітня в Києві з’явилися 25-карбованцеві купюри, трохи згодом — 50-карбованцеві (художник Олександр Красовський). Випускалися вони у Києві до 26 березня 1919 року і в Одесі до травня 1919 року. 5 і 10 карбованців із друку не вийшли.

На лицьовому боці згаданих купюр художник зобразив праворуч селянку із серпом у руці та снопом колосків, ліворуч — селянина, який спирався на лопату. Ця деталь і послужила для прізвиська “лопатки”.

Навесні 1919 року Одесу захопили частини білогвардійської денікінської армії і, скориставшись добрим облад-

нанням одеської друкарні, налагодили друкування “денікінок”, а заодно і для себе “лопаток” номіналом 50 карбованців. Обурений Український уряд оголосив ці знаки від №210 і вище серії АО фальшивими.

Проте на чорному ринку і без того в обігу було багато фальшивих “лопаток”. Населення знало про це, тому на багатьох купюрах тепер знаходимо прізвища й адреси тих, хто розраховувався цими грошми і на підтвердження ставив свій підпис на випадок, якщо вони виявляться фальшивими.

Усього Центральна Рада випустила в обіг купюри номіналами 100 карбованців (“горпинки”) та 25 і 50 карбованців (“лопатки”). Через відсутність дрібних номіналів виникла розмірна криза. Полегшити її були покликані шаги. Друкували їх у Києві аркушами по 100 штук із перфорацією, щоб легше відривати. Один шаг дорівнював півкопійки, або одну соту гривні.

Ескізи цих грошей виконали відомі на той час художники А.Середа і Г.Нарбут. На зворотному боці всіх шагів поміщено текст: “Ходить нарівні із дзвінкою монетою”. Як згадує дослідник Е.Вировий, від бабів на базарі можна було чути: “Де там ходять, коли літають”. Це коли вітер видував їм із рук марки. Звідси народна назва шагів — “метелики”.

Усього шагів було випущено на суму 16 мільйонів карбованців. В обігу вони перебували до березня 1919 року. Вилучила їх уже радянська влада. Загалом же за час правління Центральної Ради емісія українських паперових грошей становила 115 мільйонів 626 тисяч 300 карбованців.

Емісії уряду гетьмана Скоропадського (29 квітня — 14 листопада 1918 року)

29 квітня 1918 року на з’їзді вільних хліборобів за активного втручання австро-німецьких окупантів обрали гетьмана України — колишнього царського генерала Павла Скоропадського, котрий розіграв уряд Центральної Ради й проголосив Українську Державу. Прем’єром Ради Міністрів став Ф.Лизогуб, міністром фінансів — А.Ржепський. За гетьмана в Україні ввели в обіг паперові гроші, що дістали назву “гривня”. Друк їх у Німеччині замовила ще Центральна Рада.

Гривня — давня слов’янська назва вагової і грошової розрахункової одиниці. Відома вона була ще в X-XII століттях у багатьох землях слов’ян, у тому числі й у Київській Україні-Русі.

Пізніше грошову гривню замінив карбованець — рубль, а вагову — фунт. Термін “гривня” залишився як гривень у назві 10-копійчної монети.

5 серпня 1918 року першими в обігу з’явилися 3.6-процентні облігації внутрішньої позики з назвою “Білет Державної Скарбниці” вартістю 50, 100, 200 і 1000 гривень. 50 — зеленкуваті, 100 — оранжеві, 200 — сині, 1000 — кольору блідої вохри. Облігації друкувалися з 8-ма купонами: 4 — з одного і 4 — з другого боків. Купони розгорталися, немов крила аероплана. Звідси й назва — “аероплани”. Автор ескізів — Г.Нарбут.

Через нестачу готівки населення використовувало як гроші 3.6-процентні облігації внутрішньої позики з назвою “Білет Державної Скарбниці” вартістю 50, 100, 200 і 1000 гривень

Спочатку ці 3.6-процентні білети “серії” мали виконувати роль облігацій внутрішньої позики. Їх розповсюджували серед населення, щоби поповнити каси банків грошовою готівкою. Але брак грошей призвів до того, що Директорія почала використовувати їх як гроші.

Центральна Рада ще 30 березня 1918 року вирішила надрукувати їх на 100 мільйонів карбованців, але за гетьмана цю суму збільшили до 500 мільйонів. Хоч вони випускалися в обіг як облігації — відсотки мали виплачуватися двічі на рік, — але ходили “аероплани” як гроші. Через нестачу дрібної монети купони облігацій відтиналися і використовувалися як платіжний засіб, а не обмінювалися в Державному банку чи ощадних касах на готівку.

Усього їх випустили на 1 мільярд гривень.

Згодом уряд гетьмана провів ряд заходів щодо зміцнення української валюти. Ще 14 квітня 1918 року Секретаріат фінансів Центральної Ради порушив питання про припинення надходження в Україну російських грошей. Ті ж, що перебували в обігу, вирішено було проштемпелювати, аби вони мали право обігу. Обмінювати ж російські рублі на українські уряд тоді не міг, бо не мав достатніх запасів власної валюти. Однак здійснити цю акцію Центральній Раді не вдалося.

Гетьманський уряд продовжив започатковане Центральною Радою: 14 серпня 1918 року він ухвалив закон про обмеження ввезення в Україну

3.6-процентні облігації внутрішньої позики, які населення використовувало як гроші (“аероплани”). Розмір 149х294 мм. Виконано у Німеччині. Художник Г.Нарбут. Введені в обіг із 5 серпня 1918 року.

Емісії Директорії
(14 листопада 1918 —
квітень 1919 років, ли-
пень 1919 — червень
1920 років)

Революційні події листопада 1918 року сприяли поваленню монархії у Німеччині й Австро-Угорщині, а головне — краху окупаційного режиму в Україні. Загальне повстання проти окупантів і гетьмана призвело до падіння останнього. В ніч проти 14 листопада того ж року в Білій Церкві була утворена Українська Директорія, яка через місяць увійшла до Києва. Спочатку її очолювало п'ять чоловік: голова — В. Винниченко, головний отаман — С. Петлюра, а також Ф. Швець, А. Макаренко, О. Андрієвський. У кінці березня 1919 року до складу Директорії увійшов Президент Західно-Української Народної Республіки Є. Петрушевич.

Уряд Директорії, котрий після В. Винниченка очолив С. Петлюра (це сталося в Кам'янці-Подільському, куди уряд змушений був перебратися), продовжував самостійну фінансову політику. Але вже «у порядку облогового становища». Війна з Радянською Росією, яку Директорія оголосила 16 січня 1919 року, та українською радянською владою потребувала великих коштів. Уряд Директорії ухвалив закон, згідно з яким паперові гроші Росії від 1 до 100 рублів підлягали обміну за курсом 90 за 100.

17 січня 1919 року Директорія видала декрет про здавання населенням золота і срібла до Українського Державного банку, а також конфіскацію мідних пам'ятників (монументів царським особам) задля карбування української монети. Це викликало невдоволення серед населення, у війську навіть сталися заворушення, спричинені тим, що віддалені від Києва міста одержували закони пізно, отже, термін обміну ставав для них значно коротшим.

Щодо обміну золотої монети, то, як пише Л. Неманов, таких недалеких людей було дуже мало. Він наводить лише один приклад, коли селяни Нової Олександрії (Херсонська губернія) злили золоті російські монети.

У Києві Директорія використовувала запаси грошей, випущених в обіг ще Центральною Радою та урядом гетьмана, а також російські рублі. Німецькі марки й австрійські крони теж перебували в обігу серед населення, проте вважалися необов'язковими. Використовувалися також бони міст і окремих сіл України.

Радянські війська витіснили Директорію з Києва. Тож уряд перебазувався спершу до Вінниці, потім до Тернополя, згодом до Станіслава (Івано-Фран-

російських грошових знаків, а з 8 листопада 1918 року Міністерство фінансів отримало право вилучати з обігу російські купони, облігації, інші сурогати грошей, яких в Україні було чимало. Мета цих та інших кроків — зміцнення української грошової валюти.

Австро-німецькі окупанти, аби мати українську валюту, підписали з урядом гетьмана договір на позику в 400 мільйонів карбованців за курсом: 1 карбованець = 1.5 марки = 2 кронам. Хоч за Брестською угодою курс повинен бути іншим: 1 марка = 66 копійкам, 1 крона = 44 копійкам.

Німецьке командування намагалося передати Міністерству фінансів як розрахунок за позику «воєнні гроші» — ост-рублі, випущені німцями для країн Прибалтики, однак український уряд цих псевдогрошей не прийняв.

Уряд Павла Скоропадського 17 жовтня 1918 року ввів в обіг одержані з Німеччини (замовлені ще Центральною Радою) кредитові білети вартістю 2, 10, 100, 500 гривень. Малювали ескізи Г. Нарбут і В. Кричевський. На всіх купюрах напис: «Українська Народна Республіка».

На той час інфляція набула катастрофічних масштабів, вартість паперових грошей весь час знижувалася. Ось чому уряд Скоропадського наказав виготовити якнайбільше купюр номіналом 1000 і 2000 гривень. Малюнки цих грошових знаків виконав Іван Мозалевський. На них уже була назва емітента — «Українська Держава», саме так за гетьмана Павла Скоропадського називалася Україна.

За час правління гетьмана Скоропадського було випущено в обіг кредитові білети вартістю 2, 10, 100, 500, 1000 і 2000 гривень

Нові паперові гроші — гривні — були випущені в обіг 17 жовтня 1918 року, за 59 днів до падіння Гетьманщини. За домовленістю з Німеччиною берлінська друкарня мала надрукувати гривень на суму 11.5 мільярда, фактично ж їх випустили значно більше. Як бачимо, за гетьманату в обігу з'явилися гривні шести номіналів. Загалом же за цей час із Київської контори Держбанку було випущено в обіг кредитних білетів (гривень), казначейських знаків (25 і 50 карбованців) і розмінних марок (шагів) на суму 2 мільярди 676 мільйонів 183 тисячі 375 карбованців, хоч це і далеко не повні дані.

Гривні уряду гетьмана Скоропадського. Виготовлено у Німеччині. Художники Г. Нарбут (500 гривень), І. Мозалевський (1000 і 2000 гривень). Введені в обіг із жовтня 1918 року.

Гривні уряду гетьмана Скоропадського. Виготовлено у Німеччині. Художники В. Кричевський (2 гривні), Г. Нарбут (10, 100 гривень). Введені в обіг із жовтня 1918 року.

Розмінний знак Директорії вартістю 5 гривень. Розмір 58х98 мм. Станіслав. Складений із окремих елементів кліше, які використовувалися раніше. Введений в обіг із 5 лютого 1919 року.

Знаки Державної Скарбниці Директорії. Розміри: 100 крб. — 90х174 мм, 250 крб. — 99х152 мм. Кам'янець-Подільський. Художники Г.Нарбут (100 крб.), Б.Романовський (250 крб.). Купюри введено в обіг із серпня 1919 року.

ківськ), де було видруковано купюри номіналом п'ять гривень. Це сталося наприкінці лютого — на початку березня 1919 року.

П'ять гривень друкувалися поспіхом, тому трапляються купюри з помилкою у слові "гривень"; зокрема, пропущено літеру "р" — "гивень". Вважають, що це свідомо зробили станіславські друкарі — на знак протесту проти уряду Директорії. Хоча велика партія бракованих купюр була знищена, проте частина потрапила в обіг. Нині це дуже рідкісні знаки в колекції грошей України.

У Кам'янці-Подільському Директорія протрималася майже рік і випустила в обіг 10, 25, 100, 250 і 1000 карбо-

Директорія теж друкувала свої гроші: в Станіславі — купюри вартістю 5 гривень, у Кам'янці-Подільському — 10, 25, 100, 250 і 1000 карбованців

ванців. Для їх друкування керівник експедиції по заготовці грошей М.Грабовський використав приміщення міської семінарії. Власними грошима Директорії були лише 10 і 25 карбованців, а також 5 гривень, видрукованих у Станіславі. Решту виготовляли з кліше, заготовлених ще за часів гетьмана. Як відомо, уряд гетьмана планував проведення глобальної реформи — заміну всіх паперових грошей українськими. Задля цього й виготовили кліше. Для історії збереглися пробні грошові знаки затвердженого зразка.

Першими надійшли в обіг — у серпні 1919 року — 100, 250 і 1000 карбованців. Ескіз знака Державної Скарбниці 100 карбованців малював Г.Нарбут. Спочатку на ескізах було надруковано: "Державний кредитний білет У.Н.Р.", а потім — за гетьманату — передруковано на "Знак Державної Скарбниці".

Одним із найкращих грошових знаків того часу є купюра номіналом 1000 карбованців. Ескіз малював Григорій Золотов. Виконана вона в стилі українського бароко. Друкували знак у Києві, потім ці купюри продовжував друкувати уряд Директорії в Кам'янці-Подільському та у Варшаві.

Докладних даних про кількість випущених Директорією паперових грошей немає. Відомо, що на 1 травня 1919 року в уряді було 5 195 мільйонів карбованців. Подальші випуски їх в архівах не збереглися. 1919 року замовлені в Німеччині паперові гривні були знищені. Зокрема, в Берліні за наказом німецького уряду 4 мільярди їх потрапило в подум'я. Це одна з причин того,

чому Директорія змушена була розпочати новий випуск грошей у Кам'янці-Подільському.

Виготовляючи купюри великих номіналів, уряд Директорії створив розмінну кризу, важко було розмінати навіть 100 карбованців. Щоб виправити становище, улітку 1919 року в Кам'янці-Подільському розпочато друкування купюр номіналом 10 і 25 карбованців. Банкнота номіналом 25 карбованців виготовлена за ескізом А.Приходька, хоча певний час вважалося, що малюнок виконав О.Красовський.

Проте на цьому випуск українських грошових знаків не припиняється. Вже у Відні (Австрія) за ескізами Г.Нарбута були підготовлені до друку купюри номіналами 50 і 1000 гривень. Відомі вони як пробні, лише у декількох примірниках, адже 20 листопада 1920 року за наказом Симона Петлюри уряд Директорії припинив свою діяльність, тож відпала потреба й у власних грошах.

Саме на пробних грошових знаках завершується емісія паперових грошей Української Народної Республіки: 1917—1920 роки. Отже, підіб'ємо підсумки. Протягом цього періоду урядами України (крім радянського) було випущено 26 грошових знаків, серед яких 2 — пробні, що не потрапили в обіг, і 8 купонів.

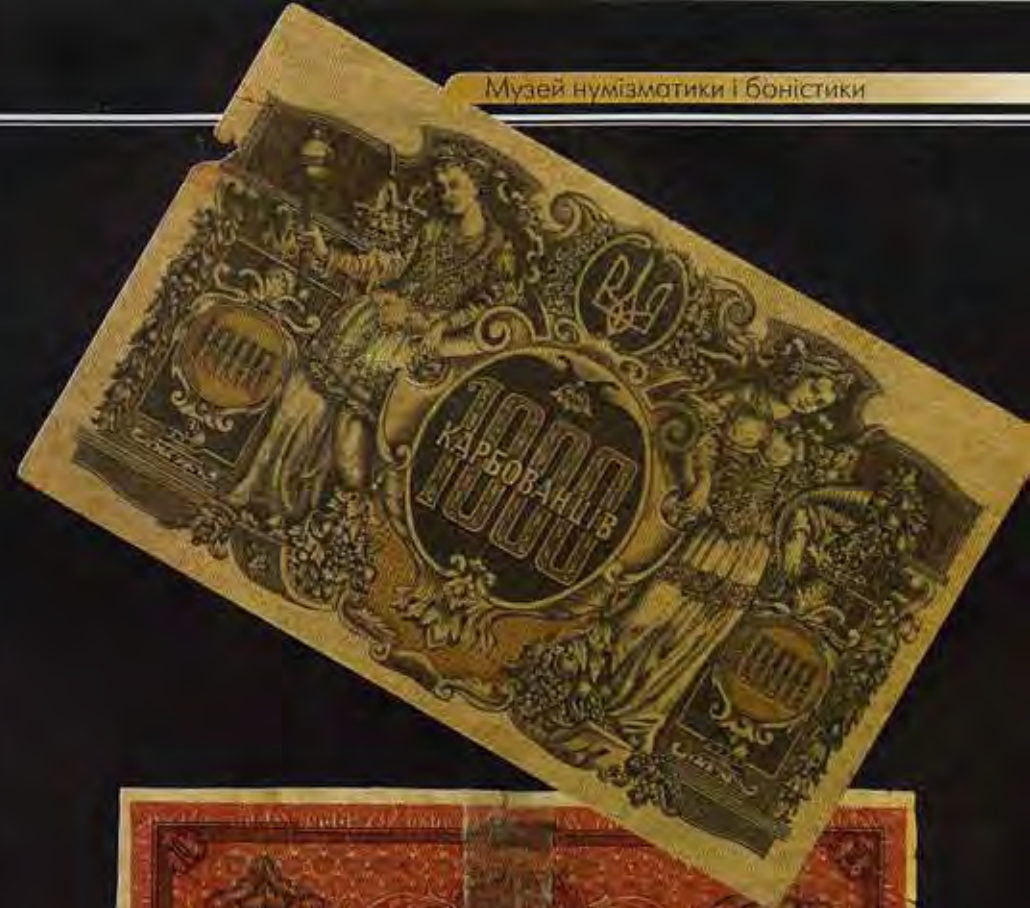
На завершення декілька слів про купівельну спроможність грошей УНР. Їхня вартість не була постійною, і це зрозуміло, адже тривала громадянська війна, тож вартість грошей знижувалася. Під час наступів Української армії карбованці набували більшої цінності і навпаки. У січні 1919 року в Києві та на

Емісія паперових грошей УНР у 1917—1920 роках завершується на пробних банкнотах: купюрах номіналами 50 і 1000 гривень, підготовлених до друку у Відні. Проте в обіг вони не надійшли, оскільки припинив свою діяльність уряд Директорії

землях, які належали українському уряду, російська золота п'ятірка коштувала 75—100 карбованців, у липні того ж року — 300—350 карбованців, а в листопаді — 600—700 карбованців.

Ціни на продукти харчування також не були сталими.

Дякуємо старшому музейному доглядачу музею історії Національного банку України І.П.Дзюбенку за надання перших грошових знаків та облігацій України.

Знаки Державної Скарбниці Директорії. Розміри: 1000 крб. — 112х190 мм, 10 крб. — 88х138 мм, 25 крб. — 83х140 мм. Усі номінали друкувалися в Кам'янці-Подільському, а купюри вартістю 1000 карбованців — також у Києві (1918 рік) та Варшаві (1920 рік). Художники Г.Золотов (1000 і 10 крб.) та А.Приходько (25 крб.). Купюри введено в обіг із серпня 1919 року, а 25 карбованців — із жовтня 1919 року.

З бібліотечних фондів

Рубрику веде Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського — провідний науковий та культурний центр.
Добірку підготувала Тетяна Василівна Добко, кандидат історичних наук.

Пропонує найбільша книгозбірня України

Андросов А.М. Финансовая отчетность банка: Практик. руководство по орг. бух. учета и сост. отчетности. — М.: "ОА МЕНАТЕП-ИНФОРМ", 1995. — 459 с.

У книзі на основі нових офіційних документів Російської Федерації розглядаються головні положення, що регламентують організацію бухгалтерського обліку в банку. Подано правила складання та форми фінансової, бухгалтерської та статистичної звітності.

Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? — М.: Финансы и статистика, 1995. — 383 с.

У цьому виданні йдеться про сутність та технологію фінансового менеджменту, фінансові ресурси та капітали, цінні папери та їх види, систему податків господарчого суб'єкта, фінансові ризики, засоби управління ними. Особливу увагу надано висвітленню методики аналізу фінансового стану, розрахунків фінансових показників і планування фінансів господарчого суб'єкта. У додатках подано зразки посадової інструкції та кваліфікаційної характеристики фінансового менеджера, положення про інвестиційний внесок на підприємстві.

Банковские реформы в странах Восточной Европы и России: Факты и анализ / Под ред. С.Л.Тигишко. — Днепропетровск: Пресском, 1995. — 133 с.

Книжка вміщує інформаційні та аналітичні матеріали, що стосуються реформування банківських систем у країнах Східної Європи та Росії за станом на середину 1994 року. Висвітлено як загальну структуру й тенденції, так і окремі питання реформування грошово-кредитної та валютної політики, проблеми неплатежів, захисту від банкрутства, подано концепції реформування. Вивчення зарубіжного досвіду сприятиме реформуванню банківської системи України.

Бор М.З., Пятенко В.В. Практика банковского дела. Стратегическое управление банковской деятельностью. — М.: ПРИОР, 1995. — 160 с.

Дане видання є практичним посібником з управління діяльністю банків. На основі узагальнення великої кількості матеріалів викладені основні принципи аналітичної роботи щодо визначення кредитоспроможності, фінансової стабільності, рейтингів позичальників банків, а також ліквідності, конкурентоспроможності, реальних можливостей та рейтингів власне банків. Розкривається суть стратегії банківських ризиків, процес складання стратегічного плану управління комерційним банком. Крім того, автори охарактеризували систему контролю та регулювання діяльності комерційних банків з боку держави. Значну увагу надано висвітленню організаційної структури управління комерційними банками у високорозвинених країнах, розглянуті питання банківського маркетингу, стратегії ризиків.

Валовая Т.Д. Валютный курс и его колебания. — М.: АО "Финстатинформ", 1995. — 92 с.

Книга присвячена проблемам валютного курсу. Її автор — доктор економічних наук, один із провідних російських фахівців у галузі валютних відносин — у популярній, доступній формі пояснює, що таке валютний курс, як він формується. Розглядаються його різноманітні режими (фіксований, плаваючий, регульований). На конкретних прикладах показано, як впливають коливання валютного курсу на експортні та імпорتنі ціни і темпи інфляції. Розглядається сутність Європейської валютної системи, створеної країнами Європейського співтовариства. Видання розраховане на керівників банків, підприємств і організацій, студентів, слухачів шкіл бізнесу, всіх, хто цікавиться проблемами валютних відносин.

Гагарин С.В., Никольский Ю.Б., Шамаев Г.А. Межбанковский кредит: диллинговые операции на рынке "коротких денег". — М.: Принтлайн, 1995. — 204 с.

Книжка висвітлює проблеми міжбанківського кредитування. Детально

описується методика визначення стратегії банку на ринку міжбанківського кредитування та шляхи її здійснення. На прикладі міжбанківських операцій ілюструється робота банку на фінансовому ринку в цілому. Розкрито також методику відображення операцій з міжбанківського кредитування у плані рахунків бухгалтерського обліку комерційного банку. У додатках наведено ілюстративні графіки реальної роботи групи ділерів на ринку міжбанківського кредитування, юридичні документи.

Джозлин Р.В., Хамфриз Д.К. Банковский маркетинг: Введ. в рыноч. планир.: Пер. с англ. — М.: "Церих-ПЭЛ", 1995. — 96 с.

Практичний посібник, підготовлений на замовлення Асоціації американських банкірів, допоможе працівникам невеликого банку знайти відповіді на запитання: як залучити потенційних клієнтів, як зацікавити свій персонал; що необхідно зробити, щоб нова послуга виявилась конкурентоспроможною на ринку банківських послуг, яку обрати стратегію виживання. Книжка дасть відповідь на ці та багато інших запитань, що стосуються розробки схеми планування, чіткої стратегії і тактики маркетингу. В додатках подано форми: для збору первинних даних; відомостей про нового клієнта; звіту про новий рахунок; зразок документа з внутрішньої комунікації. Даний посібник допоможе тим банкам, які усвідомлюють роль маркетингу як одного з найбільш важливих факторів для досягнення успіху в ринкових умовах. Приваблює доступність викладу матеріалу.

Ефимова Л.Г. Сборник образцов банковских документов: Типовые банк. договоры и др. документы. Вступ. ст. — М.: КОДЕКС; ИНФРА-М, 1995. — 240 с.

Збірник містить зразки основних банківських документів, більшість із яких підготовлена автором за завданням різних банків. У вступній статті докладно проаналізовано зміст окремих із них, їхню структуру та правове застосування. Тут подано зразки документів, що регулюють статус банків та їхніх установ, а також внутрібанківські відносини; зразки договорів банківського рахунку і банківського вкладу; банківських договорів та інших документів, згідно з якими оформляються активні операції та довірчі (трастові) операції банків, операції з цінними паперами, а також зразки документів, у яких йдеться про забезпечення банківського кредиту, тощо. Запропоновані документи апробовані у банках і отримали високу оцінку фахівців.

Ефремов И.А. Учет и анализ валютных операций в коммерческих банках. — М.: Принтлайн, 1995. — 209 с.

У книжці висвітлюються основні положення обліку і контролю валютних операцій у комерційних банках. Описуються структура балансових рахунків обліку валютних операцій, їхнє місце в комплексному плані рахунків бухгалтерського обліку комерційного банку, зв'язок валютного та карбованцевого балансів, методика складання консолідованого балансу. Подано практичні рекомендації стосовно обліку і аналізу, а також форми звітності комерційних банків щодо операцій із іноземною валютою, алгоритми та порядок їх складання. Наведено приклади бухгалтерських проводок та документів. Розглянуті особливості обліку та контролю операцій купівлі-продажу іноземної валюти в пунктах обміну валют. У додатках вміщено тексти основних інструкцій Центрального банку, що визначають порядок обліку та контролю операцій з іноземною валютою, які здійснюються комерційними банками на території Росії.

Збірник нормативних актів Національного банку України за 1994 рік / Нац. банк України; Укл. Г.С.Афанасьєва; Ред. Н.І.Черкашенко. — К., 1995. — 226 с.

До збірника, укладеного юридичним та економічним департаментами Національного банку України, включено нормативні документи НБУ за 1994 рік, які охоплюють широке коло організаційних питань Національного та комерційних банків України, що стосуються готівкового обігу, кредитування та фінансування, міжбанківських розрахунків, розрахунків

суб'єктів господарської діяльності, операцій з іноземною валютою, цінними паперами тощо. Вміщено також документи, в яких йдеться про організацію бухгалтерського обліку та бухгалтерської звітності, касове виконання Державного бюджету.

Кассовая работа в коммерческих банках: Сб. норматив. док. / Г.А.Яковлев. — М.: "ОА МЕНАТЕП-ИНФОРМ", 1995. — 448 с.

У книзі подано основні нормативно-правові документи Російської Федерації, необхідні для повсякденної роботи розрахунково-касових центрів. Ці документи згруповано за такими розділами: грошова система Російської Федерації; удосконалення касових операцій в установах банків; удосконалення емісійних операцій; ведення касових операцій на підприємствах Російської Федерації; робота пунктів обміну іноземної валюти; операції з дорожніми (благородними) металами і дорожніми каменнями; інкасація грошової виручки, перевезення та пересилка цінностей; збереження цінностей та дотримання емісійно-касової дисципліни.

Куликов А.Г., Голосов В.В., Пеньков Б.Е. Кредиты. Инвестиции. — М.: ПРИОР, 1995. — 144 с.

Даний посібник орієнтовано на широке коло підприємств, які зацікавлені як в отриманні кредитів, так і у вкладенні своїх капіталів. Подано відомості про функції банків, їхні операції з розміщення та залучення фінансів, наводиться методика оцінки банку, критерії його вибору, техніка отримання іпотечного кредиту. Розглядаються також комерційні кредити, векселі, лізинг, факторинг, форфейтинг, а також інвестиції в цінні папери.

Макеев А.В. Применение векселя в финансово-хозяйственной деятельности. — 2-е изд., доп. — СПб: Изд-во СПб. ун-та экономики и финансов, 1995. — 87 с.

У другому виданні поряд з юридичними аспектами застосування векселя більш детально розглянуто операції банків і підприємств із векселями, висвітлено питання обліку векселів, їх оподаткування, йдеться про взаєморозрахунки та організований комерційний кредит. Окремий розділ вміщує схеми використання векселів, наведено зразки кредитного договору, приблизні форми договорів, що стосуються вексельного обігу, купівлі та продажу цінних паперів.

Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: Фундамент. анализ. — М.: Перспектива, 1996. — 160 с.

У книжці охарактеризовано комплексний підхід до фундаментального аналізу діяльності комерційного банку, розглядаються критерії прийняття фінансових рішень. Йдеться також про комплексний, системний підхід до концептуального управління фінансами комерційного банку та оцінку інвестиційної привабливості банківської установи на основі моделі фундаментального аналізу банку, яка адаптована до стандартів російської облікової політики комерційних банків. Побудована автором модель фундаментального аналізу комерційного банку перевірена на практиці, алгоритмізована для традиційних автоматизованих систем, доступна для прийняття на будь-якому рівні управлінської діяльності банку. Видання розраховане на широке коло фахівців фінансового ринку, працівників банківської сфери, професійних учасників ринку цінних паперів.

Общая теория денег и кредита: Учебник для студ. вузов, обучающихся по направлению "Экономика", спец. "Финансы и кредит" / Е.Ф.Жуков, Л.М.Максимова, Н.М.Зеленкова и др.; Под ред. Е.Ф.Жукова. — М.: Банки и биржи: "ЮНИТИ", 1995. — 303 с.

У посібнику порушуються сучасні актуальні проблеми грошей, кредиту, ринку цінних паперів і валютно-кредитних відносин ринкової моделі економіки. На відміну від інших видань з економіки це видання базується на аналізі і зіставленні західної і російської моделей грошово-кредитних і валютних відносин. Викликають інтерес такі теми, як ринок позикових капіталів, сучасна кредитна система і грошовий обіг, валютна система та валютні відносини. В окремому розділі "Банки і банківська справа" йдеться про банківські операції, управління, функціонування, структуру, послуги комерційних, ощадних, інвестиційних та іпотечних банків. Книга зацікавить практичних працівників фінансової, банківської та податкової систем.

Окунов И.В. Деньги и банки: Ист. очерки. — Днепропетровск: Пресском, 1995. — 62 с.

У популярній формі автор розповідає про історію грошей та банків, починаючи зі стародавніх часів і закінчуючи сучасною банківською системою України. Показано еволюцію грошей — від найпростіших товарних форм до сучасних електронних карток. Розглядаються також деякі історичні моменти розвитку банків та банківської справи у різних країнах світу.

Основы банковского дела / Под ред. Мороза А.Н. - К.: "Либра", 1994. — 330 с.

У книзі розглядаються принципи побудови банківської системи України, її структура і функції, операції Національного банку з управління грошовим обігом; валютні операції банку, організація прогнозування валютно-грошового обігу. Висвітлено порядок створення комерційних банків, формування банківського капіталу та управління ним. Подано характеристику комерційних банків та викладено їхні операції: організація банківського кредитування, порядок видачі та погашення окремих видів позик, обслуговування платіжного обороту зовнішньоекономічної діяльності підприємства; інвестиційні операції, операції з фінансування та кредитування капіталних вкладень. Розглядаються міжнародні операції комерційних банків, організація безготівкових розрахунків у господарчому обігу, різновиди кредитних операцій тощо. Видання містить характеристику банківських послуг із обслуговування клієнтів.

Основы банковского менеджмента: Учеб. пособие для банковских школ и колледжей, ведущих подготовку по спец. "Банковское дело" / О.И.Лаврушин, И.Д.Мамонтова, Н.И.Валенцева и др.; Под ред. О.И. Лаврушина. — М.: ИНФРА-М, 1995. — 140 с.

У навчальному посібнику в доступній формі висвітлюються основні організації банківського менеджменту та окремі питання управління фінансами. Йдеться також про управління власним капіталом банку, про активи, пасиви, прибутки, інвестиційний портфель, ліквідність комерційного банку.

Панова Г.С. Банковское обслуживание частных лиц. — М.: АОДИС, 1994. — 352 с. — (Сер. Искусство финансиста).

У книзі висвітлюються актуальні питання банківського обслуговування населення та основні напрями удосконалення обслуговування приватних осіб; розглядаються нові банківські послуги населенню, у тім числі із застосуванням найновішої електронно-обчислювальної техніки; аналізується сучасна практика акумуляції грошових заощаджень населення та їх розміщення банком, а також зарубіжна практика кредитування індивідуальних позичальників; досліджено сучасний стан та перспективи розвитку операцій банків з цінними паперами; характеризується практика валютного обслуговування приватних осіб. У додатках подано загальну класифікацію депозитів, класифікацію депозитів корпорацій, фірм та інших комерційних організацій; класифікацію депозитів приватних осіб; форми договорів, довідок, заяв, листів; список 100 найбільших банків Росії з інформацією про активи, капітал, депозити, кредити та прибутки кожного банку тощо. Книга розрахована на науковців та практичних працівників банків, фінансових організацій, не залишить байдужими читачів, які вивчають проблеми банківського обслуговування населення.

Практикум по финансовому менеджменту: Учеб.-деловые ситуации, задачи и решения / Е.С.Стоянова, И.Г.Кукина, Е.В.Быкова, В.А.Петров; Под ред. Е.С.Стояновой. — М.: Перспектива, 1995. — 160 с.

У виданні розглядаються питання операційного аналізу, критерії прийняття фінансових рішень, стратегія і тактика фінансового менеджменту, а також інвестиційний процес та управління оборотним капіталом в умовах інфляції, прогнозування ймовірності банкрутства, антикризове управління фінансами підприємства. Практикум містить зразки навчально-ділових ситуацій із управління фінансами підприємств, а також завдання з коментарями та детальними аргументованими рішеннями. Посібник складено на основі навчального курсу для підприємців, банкірів та фінансистів, що проводиться Інститутом фінансового менеджменту і ринку в рамках Морозівського проекту.

СКВ: Свободно конвертируемые валюты: Некоторые данные о баннотных иностр. валют. — К.: МСП "Альтерпрес", 1993. — 236 с.: ил.

У довіднику подано опис грошових знаків США, Німеччини, Англії, Канади, Фінляндії, Швеції, Данії, Австрії, Бельгії, Голландії, Греції, Іспанії, Італії, Норвегії, Туреччини, Франції, Швейцарії, Японії, що знаходяться в обігу цих країн у даний час, а також їхнє кольорове зображення.

Справочное пособие для руководящих работников и бухгалтеров фирм и банков: [План счетов бух. учета и коммент. к нему] / Сост. Ю.В. Бариллов. — Х: ИМП "Рубикон", 1995. — 352 с.

Видання містить план рахунків, які використовуються підприємствами України, та коментарі до нього, схему класифікації рахунків бухгалтерського обліку, вказівки щодо застосування плану рахунків бухгалтерського обліку, а також довідник рахунків, МФО та телефонів банків України. Довідкові відомості подано за станом на 1 березня 1995 року.

**Інформація за результатами торгів німецькими марками
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в тис. DEM

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо- зиція	Кількість банків
05.05.1996р.	121000	677.00	677.00	1213.00	17
06.05.1996р.	121000	1224.00	1224.00	1251.00	18
07.05.1996р.	121000	986.00	419.00	1019.00	22
08.05.1996р.	121000	1007.00	1006.00	1007.00	15
12.05.1996р.	122000	1938.00	1938.00	369.00	14
13.05.1996р.	122000	1218.00	1319.00	1118.00	16
14.05.1996р.	120000	974.00	242.00	1374.00	20
15.05.1996р.	121800	831.00	881.00	13.00	20
16.05.1996р.	119800	893.00	136.00	2318.00	18
17.05.1996р.	123300	614.00	1618.00	0.00	19
20.05.1996р.	121100	304.00	296.00	1624.00	15
21.05.1996р.	121700	424.00	489.00	256.00	17
22.05.1996р.	121000	457.00	457.00	1061.00	17
23.05.1996р.	120600	1239.00	941.00	3346.00	17
24.05.1996р.	120500	672.00	355.00	2772.00	15
27.05.1996р.	119800	458.00	284.00	564.00	18
28.05.1996р.	120200	895.00	1065.00	850.00	19
29.05.1996р.	121000	328.00	618.00	0.00	20
30.05.1996р.	121200	542.00	857.00	303.00	18
31.05.1996р.	120400	329.00	117.00	1803.00	13
04.06.1996р.	119300	849.00	551.00	1158.00	18
05.06.1996р.	119300	1413.00	1413.00	1412.00	15
06.06.1996р.	119300	522.00	522.00	475.00	19
07.06.1996р.	120100	285.00	841.00	90.00	20
10.06.1996р.	118000	462.00	106.00	2315.00	12
11.06.1996р.	118000	641.00	641.00	635.00	9
12.06.1996р.	118000	887.00	887.00	782.00	13
13.06.1996р.	117500	917.00	158.00	959.00	14
14.06.1996р.	118800	824.00	1071.00	723.00	19
17.06.1996р.	120000	500.00	510.00	404.00	12
18.06.1996р.	119600	350.00	262.00	483.00	17
19.06.1996р.	121000	339.00	342.00	268.00	17
20.06.1996р.	119100	542.00	103.00	2585.00	19
21.06.1996р.	119300	822.00	925.00	333.00	18
24.06.1996р.	118700	665.00	343.00	1160.00	11
25.06.1996р.	117700	1158.00	580.00	1461.00	15
26.06.1996р.	116800	1331.00	1031.00	1331.00	17
27.06.1996р.	116800	1449.00	1321.00	1449.00	16
28.06.1996р.	118100	1228.00	2139.00	2.00	23

**Інформація за результатами торгів доларами США
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в млн. USD

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо- зиція	Кількість банків
05.05.1996р.	183300	14.15	14.07	14.15	17
06.05.1996р.	183000	3.36	1.12	3.36	17
07.05.1996р.	183000	5.97	5.90	5.97	17
08.05.1996р.	183600	7.14	7.14	1.80	23
12.05.1996р.	184200	9.81	9.81	3.73	23
13.05.1996р.	184200	7.56	7.56	7.55	28
14.05.1996р.	184200	8.16	8.12	8.16	21
15.05.1996р.	184200	7.57	7.56	7.57	16
16.05.1996р.	183800	4.19	1.36	4.99	15
17.05.1996р.	184200	2.08	3.35	1.03	17
20.05.1996р.	185000	7.34	8.59	2.09	19
21.05.1996р.	185400	8.05	8.46	2.16	22
22.05.1996р.	185400	5.74	7.5	5.74	23
23.05.1996р.	185000	15.69	1.99	15.69	19
24.05.1996р.	185200	14.87	19.1	14.87	18
27.05.1996р.	185200	7.66	7.66	6.64	14
28.05.1996р.	185400	6.06	7.81	6.06	13
29.05.1996р.	185400	4.54	3.97	4.54	13
30.05.1996р.	184100	9.77	0.25	9.77	12
31.05.1996р.	184100	5.37	0.35	5.37	12
04.06.1996р.	184000	3.87	0.37	3.87	14
05.06.1996р.	183000	15.52	2.95	15.52	11
06.06.1996р.	183000	11.55	0.78	11.55	13
07.06.1996р.	183000	12.99	0.34	12.99	14
10.06.1996р.	182200	10.03	0.04	12.33	9
11.06.1996р.	182200	20.19	0.11	20.19	15
12.06.1996р.	182200	15.95	1.03	15.95	16
13.06.1996р.	182200	26.60	0.02	26.60	18
14.06.1996р.	182200	32.70	0.11	32.78	22
17.06.1996р.	181700	23.69	0.14	23.70	24
18.06.1996р.	181700	9.75	0.12	9.75	19
19.06.1996р.	181200	13.34	0.13	13.84	18
20.06.1996р.	181200	5.05	0.09	5.45	14
21.06.1996р.	181200	5.16	1.74	5.61	12
24.06.1996р.	181200	4.90	0.06	4.90	11
25.06.1996р.	180900	11.21	0.01	11.21	11
26.06.1996р.	180300	8.48	0.21	8.91	13
27.06.1996р.	179500	12.11	0.06	12.11	12
28.06.1996р.	178600	6.54	0.07	9.10	16

**Інформація за результатами торгів російськими рублями
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в млн. RUR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо-зиція	Кількість банків
05.05.1996р.	36.00	3740.00	11412.00	3740.00	11
06.05.1996р.	36.60	5711.00	18280.00	4806.00	21
07.05.1996р.	36.90	7268.00	16498.00	7268.00	21
08.05.1996р.	36.90	6805.00	9565.00	6805.00	17
12.05.1996р.	36.90	5760.00	12635.00	5760.00	18
13.05.1996р.	36.90	6685.00	11505.00	6685.00	16
14.05.1996р.	36.90	3934.00	11422.00	3934.00	16
15.05.1996р.	36.70	5367.00	3867.00	6027.00	15
16.05.1996р.	36.70	4414.00	12282.00	4414.00	15
17.05.1996р.	36.00	5434.00	2917.00	5466.00	12
20.05.1996р.	36.00	4390.00	12207.00	4390.00	16
21.05.1996р.	36.90	5306.00	12216.00	4326.00	15
22.05.1996р.	35.80	4376.00	2527.00	4376.00	14
23.05.1996р.	36.80	2865.00	11645.00	2634.00	17
24.05.1996р.	36.40	3386.00	2584.00	3628.00	15
27.05.1996р.	36.40	4049.00	3705.00	4049.00	11
28.05.1996р.	36.00	5836.00	4554.00	5844.00	16
29.05.1996р.	36.00	5135.00	11289.00	5135.00	14
30.05.1996р.	36.20	4848.00	8281.00	4848.00	20
31.05.1996р.	36.20	4675.00	10530.00	4575.00	17
04.06.1996р.	35.50	4240.00	2230.00	4398.00	21
05.06.1996р.	36.05	5680.00	13053.00	5582.00	17
06.06.1996р.	35.00	4668.00	2954.00	6621.00	14
07.06.1996р.	35.00	5337.00	5337.00	5137.00	19
10.06.1996р.	35.50	5065.00	10368.00	5061.00	15
11.06.1996р.	34.80	5914.00	4770.00	6075.00	20
12.06.1996р.	35.40	833.00	9521.00	452.00	20
13.06.1996р.	34.50	5884.00	2687.00	6172.00	16
14.06.1996р.	34.50	5103.00	9011.00	5103.00	16
17.06.1996р.	35.10	3700.00	14353.00	3380.00	18
18.06.1996р.	35.70	11614.00	18555.00	11255.00	20
19.06.1996р.	36.20	8490.00	13353.00	7335.00	18
20.06.1996р.	35.00	7054.00	4775.00	9773.00	28
21.06.1996р.	34.90	5085.00	4575.00	5085.00	18
24.06.1996р.	35.10	4943.00	11989.00	4717.00	18
25.06.1996р.	35.10	6823.00	10020.00	6823.00	16
26.06.1996р.	35.30	6087.00	10127.00	6084.00	15
27.06.1996р.	34.70	5721.00	3980.00	5850.00	19
28.06.1996р.	34.70	7009.00	9779.00	7009.00	16

**Інформація за результатами торгів білоруськими рублями
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в млн. BYR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо-зиція	Кількість банків
06.05.1996р.	13.35	3076.00	7182.00	3010.00	15
08.05.1996р.	13.00	1580.00	1328.00	4435.00	17
13.05.1996р.	11.90	971.00	108.00	1183.00	13
15.05.1996р.	12.30	2358.00	3358.00	194.00	14
20.05.1996р.	11.00	996.00	609.00	5606.00	16
22.05.1996р.	11.40	2028.00	3487.00	1868.00	15
27.05.1996р.	11.00	1973.00	1945.00	2223.00	16
29.05.1996р.	11.45	2140.00	6621.00	1809.00	14
05.06.1996р.	11.45	4740.00	4740.00	4765.00	14
10.06.1996р.	11.00	7752.00	2487.00	8000.00	19
12.06.1996р.	10.60	4566.00	2369.00	5086.00	15
17.06.1996р.	10.40	4388.00	1376.00	6792.00	14
19.06.1996р.	10.90	2561.00	6876.00	253.00	15
24.06.1996р.	10.60	5942.00	5165.00	5942.00	14
26.06.1996р.	11.00	3417.00	7588.00	3274.00	19

**Інформація за результатами торгів італійськими лірами
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в млн. ITL

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо-зиція	Кількість банків
08.05.1996р.	115.00	178.70	68.20	178.70	9
15.05.1996р.	119.80	140.00	232.70	0.00	5
22.05.1996р.	120.50	53.50	53.50	9.30	6
29.05.1996р.	116.00	60.80	57.50	90.80	5
05.06.1996р.	116.00	90.50	90.50	90.40	7
12.06.1996р.	118.00	103.90	103.90	32.10	6
19.06.1996р.	119.00	4.90	41.40	4.90	4
26.06.1996р.	124.80	20.30	70.40	10.20	5

**Інформація за результатами торгів французькими франками
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в тис. FRF

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо- зиція	Кількість банків
07.05.1996р.	36 200	952.00	23.00	1588.00	7
14.05.1996р.	36 600	256.00	259.00	256.00	8
21.05.1996р.	35 500	222.00	194.00	563.00	7
28.05.1996р.	36 500	85.00	144.00	0.00	8

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо- зиція	Кількість банків
04.06.1996р.	33 100	137.00	0.00	259.00	7
11.06.1996р.	33 100	1607.00	1613.00	1607.00	7
18.06.1996р.	33 100	142.00	161.00	26.00	7
25.06.1996р.	34 200	149.00	1904.00	149.00	9

**Інформація за результатами торгів англійськими фунтами стерлінгів
на Українській міжбанківській валютній біржі
у травні—червні 1996 року**

Дані в тис. GBP

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо- зиція	Кількість банків
16.05.1996р.	282 800	109.00	109.00	112.00	6
23.05.1996р.	282 800	16.00	2.00	30.00	5
30.05.1996р.	282 800	5.00	5.00	14.00	4
06.06.1996р.	280 000	9.00	2.00	9.00	5

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропо- зиція	Кількість банків
13.06.1996р.	274 000	4.00	4.00	19.00	4
20.06.1996р.	287 800	20.00	120.00	4.00	4
27.06.1996р.	276 000	1.00	1.00	78.00	6

Серйозний журнал для серйозного читача

«Компаньйон» читають в Адміністрації Президента, Кабінеті Міністрів, Верховній Раді й інших органах державної влади. Серед передплатників журналу - найбільші українські банки, торгові та фондові компанії, підприємства різних форм власності. Ми намагаємося зробити журнал по-справньому корисним компаньйоном для наших читачів: аналітичні огляди різних напрямів у бізнесі, тенденції, що проявляються у структурах державної влади, стан економіки та прогнози її розвитку, успіхи і прораханки вітчизняних і зарубіжних бізнесменів - усе це Ви знайдете на сторінках журналу «Компаньйон» двічі на місяць. Регулярні огляди ринків товарів і послуг (від нерухомості, автомобілів і комп'ютерів до салонів краси і китайських ресторанів) зацікавляють будь-якого читача.

УПЕРШЕ В УКРАЇНІ

8 серпня 1996 року ми презентуємо спеціальний випуск інформаційно-аналітичного журналу **Комп'аньйон**, присвячений незалежним реєстраторам акцій.

У спеціальному випуску **«Комп'аньйон - Независимые регистраторы»** до Вашої уваги:

- законодавча база діяльності незалежних реєстраторів;
- нормативні документи, що регулюють ринок реєстраторів;
- зразки внутрішніх документів незалежних реєстраторів;
- практичний досвід роботи, поради, як уникнути проблем, що вже спіткали діючих незалежних реєстраторів;
- аналіз ринку незалежних реєстраторів в Україні й Росії;
- схеми: як працювати з незалежними реєстраторами, щоб у Вас було якомога менше проблем.

«Комп'аньйон - Независимые регистраторы» потрібний не лише реєстраторам, але й кожному, хто має справу з перереєстрацією прав власності на цінні папери. Тобто всім власникам цінних паперів.

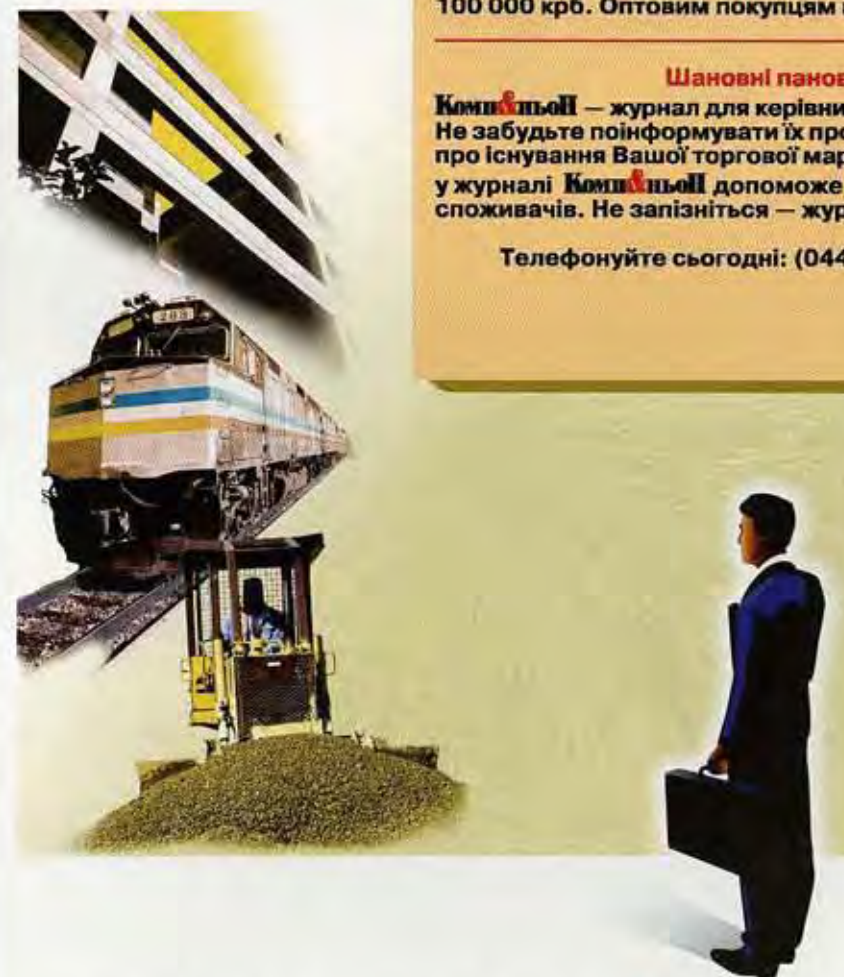
Замовлення на придбання частини тиражу приймаються за телефонами: 559-85-65, 559-85-56 у редакції журналу **Комп'аньйон**.

Базова вартість одного номера спеціального випуску **«Комп'аньйон - Независимые регистраторы»** — 600 000 крб., у тому числі ПДВ — 100 000 крб. Оптовим покупцям надаються знижки.

Шановні панове рекламодавці!

Комп'аньйон — журнал для керівників, людей, що приймають рішення. Не забудьте поінформувати їх про Ваші товари та послуги, нагадайте про існування Вашої торгової марки! Своєчасна і регулярна реклама у журналі **Комп'аньйон** допоможе Вам знайти нових солідних споживачів. Не запізнитися — журнал виходить двічі на місяць!

Телефонуйте сьогодні: (044) 559-85-65, факс 559-85-56.

Для тих, хто ще не передплатив журнал **Комп'аньйон**, повідомляємо: оформити передплату можна в будь-якому поштовому відділенні - передплатний індекс 74191.

Якщо Ви бажаєте оперативно отримувати журнал кур'єрською поштою, просто зателефонуйте у фірми: «САММІТ»: 216-42-40, «Київська служба передплати»: 212-08-46, «Періодика»: 228-00-24, «CITY»: 271-41-05, 271-44-74. Передплата в редакції: 559-85-56, 559-85-65. Крім того, двічі на місяць Ви можете придбати наш журнал у кіосках «Союздрук» і «Всеукраїнские Ведомости»: «Компаньйон» розповсюджується у всіх областях України.

Безкоштовно журнал отримують пасажери бізнес-класу в літаках 17 міжнародних авіаліній.

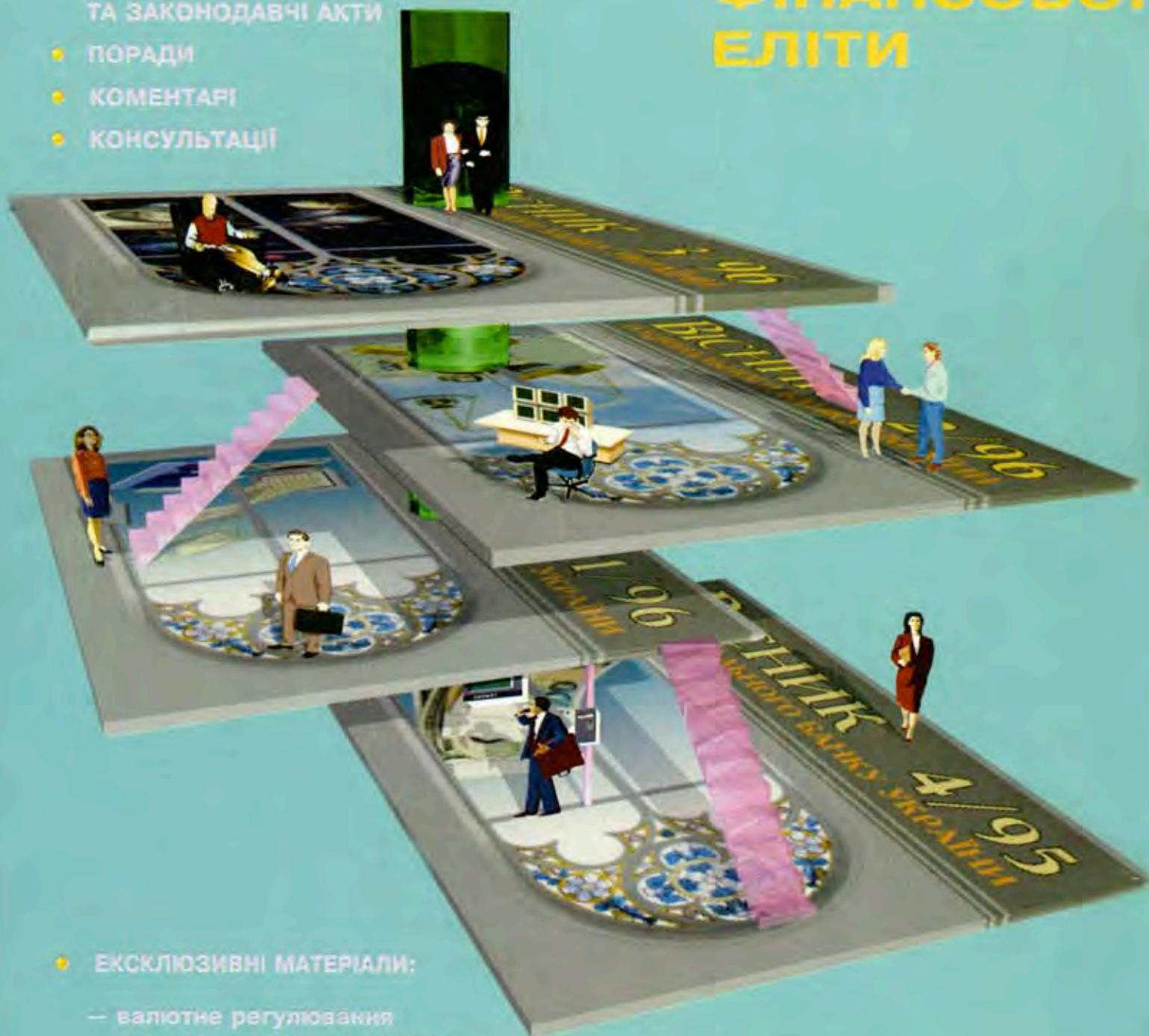
ВІСНИК

з додатком „Законодавчі
і нормативні акти
з банківської діяльності“

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ЖУРНАЛ
для
ФІНАНСОВОЇ
ЕЛІТИ

- НОРМАТИВНІ
ТА ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ
- ПОРАДИ
- КОМЕНТАРІ
- КОНСУЛЬТАЦІ

• ЕКСКЛЮЗИВНІ МАТЕРІАЛИ:

- валютне регулювання
- грошово-кредитна політика
- бухгалтерський облік та розрахунки

Наш передплатний індекс у Каталозі періодичних видань України

74132